

การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม

โดย

รัศมีเพ็ญ บุญเนตร

คู่มือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2566

MANAGEMENT OF COMMERCIAL CASES OF
THE COURT OF JUSTICE

BY

RATSAMEEPHEN BOONNAE

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
JUSTICE ADMINISTRATION
FACULTY OF LAW
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2023

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์

คณบดี

ของ

นางสาวรัศมีเพ็ญ บุญเนตร

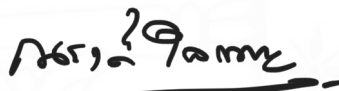
เรื่อง

การบริหารจัดการคดีพินัยกรรมในศาลยุติธรรม

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม

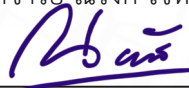
เมื่อ วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2567

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร สร้อยพิมพ์)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวัฒน์ จันทโชติ)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

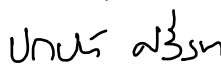
(นายพงษ์เดช วานิชกิตติกุล)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ดร.กนก จุลมนต์)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท)

หัวข้อคุณิพนธ์	การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม
ชื่อผู้เขียน	รศมีเพ็ญ บุญเนตร
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	วิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาคุณิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร์ สรอัทธม์
อาจารย์ที่ปรึกษาคุณิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวัฒน์ จันทร์โชติ
ปีการศึกษา	2566

บทคัดย่อ

ระบบกฎหมายพาณิชย์ (Commercial Law System) เกิดขึ้นจากประเพณีปฏิบัติระหว่างพ่อค้า พัฒนามาเป็นกฎหมายระหว่างพ่อค้า ซึ่งรูปแบบในการทำข้อตกลงจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าของแต่ละยุคสมัยของธรรมเนียมปฏิบัติทางการค้า สำหรับประเทศไทย ด้วยเหตุที่รูปแบบการค้าพาณิชย์ในอดีตมีลักษณะไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน ทั้งข้อพิพาทส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางแพ่ง จึงได้นำกฎหมายแพ่งและกฎหมายที่มีลักษณะพาณิชย์มารวมไว้ด้วยกันในประมวลกฎหมายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตั้งแต่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 และยังคงบังคับใช้อยู่จนกระทั่งปัจจุบัน เมื่อโลกปัจจุบันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจ โครงสร้าง และพฤติกรรมของการดำเนินธุรกิจเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แต่การที่ประเทศไทยยังคงนำกฎหมายแพ่งซึ่งเป็นกฎหมายอันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ปะปนกับกฎหมายที่มีลักษณะพาณิชย์ ทั้งยังกำหนดวิธีพิจารณาความในรูปแบบเดียวกัน ทำให้มีการนำหลักกฎหมายทางแพ่งที่มีลักษณะยุ่งยาก ซับซ้อน และไม่สอดคล้องกับคดีที่มีลักษณะพาณิชย์มาใช้ในคดีที่มีลักษณะพาณิชย์ที่ต้องการความรวดเร็ว ฉับไว ชัดเจน เรียบง่าย ย่อมกระทบต่อความเชื่อมั่นที่ผู้ประกอบการมีต่อกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีที่มีลักษณะพาณิชย์ของประเทศไทย ทั้งยังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยจัดให้มีการพิจารณาพิพากษาคดีสำหรับคดีลักษณะพาณิชย์โดยเฉพาะในศาลยุติธรรมชั้นต้น เช่น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง แผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ และจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นใน

ศาลฎีกา แต่ความพยายามดังกล่าวยังไม่เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่มูลค่าที่มีข้อพิพาททางพาณิชย์อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเพราะการไม่ได้กำหนดลักษณะของคดีพาณิชย์ ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของคู่พิพาท การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลยุติธรรมชั้นต้นไม่ครอบคลุมทั่วประเทศไทย การที่ไม่มีผู้พิพากษาหรือผู้เชี่ยวชาญในด้านการค้าพาณิชย์ร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ของศาลยุติธรรมยังรวมกับการบริหารจัดการคดีอาญาและคดีแพ่งอื่นเป็นต้น

ดังนั้น เพื่อสร้างโอกาส ความสามารถในการแข่งขันด้านการค้าของประเทศไทยในตลาดการค้า และเป็นการพัฒนาระบบงานยุติธรรมทางพาณิชย์ของประเทศไทยให้เท่าทันกับลักษณะการค้าในปัจจุบัน และเพื่อให้การดำเนินการบริหารจัดการคดีลักษณะพาณิชย์ในศาลยุติธรรมสอดคล้องกับหลักการการค้าพาณิชย์ที่เป็นสากล ผู้เขียนเห็นควรแบ่งแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรมออกเป็น 3 ประเด็น และกำหนดแนวทางการพัฒนาเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ประเด็นแรก ศาลยุติธรรมควรกำหนดลักษณะและนิยาม “คดีพาณิชย์” และ “คู่พิพาท” ในคดีพาณิชย์ให้ชัดเจนครอบคลุมคดีที่มีลักษณะพาณิชย์

ประเด็นที่สอง ศาลยุติธรรมควรจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นในศาลชั้นต้น จัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลชั้นอุทธรณ์ จัดให้มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ การพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยผู้พิพากษาผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการค้า

ประเด็นที่สาม ศาลยุติธรรมควรมีแนวทางบริหารจัดการคดีพาณิชย์อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับหลักสากล

แนวทางการพัฒนา 3 ระยะ ประกอบด้วย

ระยะแรก ดำเนินการปรับปรุงด้านโครงสร้างศาลยุติธรรม จัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นในศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร จัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นในศาลชั้นอุทธรณ์ ในขณะเดียวกันควรมีการออกข้อกำหนดประธานศาลฎีกา / ระเบียบ / คำสั่ง เพื่อกำหนดลักษณะคดี คู่ความ วิธีพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจให้มีความชัดเจน กำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการพาณิชย์อย่างแท้จริง ประกอบการกำหนดแนวทางดำเนินการบริหารจัดการคดีลักษณะพาณิชย์ในศาลยุติธรรม เช่น ดำเนินการแยกศูนย์นัดความคดีพาณิชย์ออกจากศูนย์นัดความคดีปกติทั่วไป จัดให้มีพยานผู้เชี่ยวชาญศาลยุติธรรมด้านการค้า ส่งเสริมการระงับข้อพิพาททางเลือก และนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการดำเนินคดี ครอบคลุมตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินคดีจนกระทั่งการพิจารณาคดีแล้วเสร็จ เป็นต้น

ระยะที่สอง ดำเนินการเปิดแผนกคหิพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลชั้นต้นทั่วประเทศ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มีอรรถคดี

ระยะที่สาม ดำเนินการผลักดันให้ระบบการพิจารณาพิพากษาคหิพาณิชย์ของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยเฉพาะในด้านการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในศาลของประเทศไทย

คำสำคัญ: การบริหารจัดการคหิพาณิชย์, คหิพาณิชย์, ศาลพาณิชย์

Dissertation Title	MANAGEMENT OF COMMERCIAL CASES OF THE COURT OF JUSTICE
Author	Ratsameephen Boonnate
Degree	Doctor of Philosophy
Major Field/Faculty/University	Justice Administration Law Thammasat University
Dissertation Advisor	Associate Professor Naphat Soraat, Ph.D.
Dissertation Advisor Co-Adviso	Assistant Professor Viravat Chantachote, Ph.D.
Academic Years	2023

ABSTRACT

The commercial law system was formed traditionally between merchants, with agreement formats changing according to trade practice progress in each era. Historically, Thailand's business model was of straightforward civil disputes resolved legally in the Thailand Civil and Commercial Code B.E. 2478 (1935). Recent technological progress has led to rapid expansion of the world economy and society, significantly changing business structure and behavior. Thailand retains its civil law governing lifelong relationships between individuals in combination with commercial law. Procedurally, civil law may have complexities and inconsistencies in commercial cases.

Thailand typically conducts commercial case trials in first instance courts, such as the Central Intellectual Property and International Trade Court, Commercial and Economic Litigation Division of the South Civil Court in Bangkok Department of Commerce and Economic Litigation. These efforts failed to bring justice to the parties involved in commercial disputes, either due to the nature of the commercial cases of qualification of the disputed parties. The Commercial and Economic Litigation Department of the First Instance Court lacks judges or commercial trade experts involved in the trial. Commercial, criminal, and civil case management are all combined in court.

To boost trade competitiveness with a commercial justice system meeting contemporary standards by having court management of commercial cases comply with international commercial principles, court commercial case management should be divided into three issues and developmental stages:

1) The court should clearly define the nature and definition of commercial cases and parties to disputes in commercial cases;

2) The Court should establish commercial and economic litigation departments in the first instance and appellate courts to develop commercial litigation law with judges expert in trade handling commercial and economic cases;

3) The Court should develop effective business case management guidelines complying with international principles.

The three developmental stages follow:

1) Improving court structure with the Department of Commerce and Economic Litigation established in the first instance court of the Bangkok Area (BMA) Department of Commerce and Economic Litigation Court of Appeal. Simultaneously, a request/regulation/order from the President of the Supreme Court should be issued to determine the nature of the case, clarifying commercial and economic litigation procedures, and determining qualification of judges with authority to hear commercial cases. In this way, case will be decided with business knowledge and abilities following newly developed court business case management guidelines, separating the commercial litigation from ordinary litigation centers and providing trade expert witnesses. This would promote alternative dispute resolution and bring innovation and information technology to support litigation throughout trials;

2) Establishing a commercial and economic litigation department in the national first instance court to facilitate filing of lawsuits;

3) Proceed to push for the commercial adjudication system of Thailand to be accepted internationally, especially in the area of dispute resolution through arbitration in the courts of Thailand.

Keywords: Business case management, Commercial court

กิตติกรรมประกาศ

ดุขุฎฐินิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและการชี้แนะที่เป็นประโยชน์จากคณะกรรมการดุขุฎฐินิพนธ์ทุกท่าน ผู้เขียนกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวัฒน์ จันทโชติ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร สรอชฌม์ ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นกรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาดุขุฎฐินิพนธ์และให้ความรู้ คำแนะนำ ข้อคิดเห็น รวมถึงการตรวจแก้เนื้อหาด้วยความเอาใจใส่ อันเป็นประโยชน์ยิ่งในการจัดทำดุขุฎฐินิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการดุขุฎฐินิพนธ์ อาจารย์ พงษ์เดช วานิชกิตติกุล และ อาจารย์ ดร.กนก จุลมนต์ ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการดุขุฎฐินิพนธ์ ซึ่งทุกท่านได้ให้ความเอาใจใส่ คำแนะนำ ข้อคิดเห็น และชี้แนะข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เขียนนำไปปรับปรุงแก้ไข ทำให้ดุขุฎฐินิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่สอนในสาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรมที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทความรู้ ชี้แนะแนวทางในการศึกษาตลอดระยะเวลาที่ผู้เขียนได้ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยแห่งนี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณสำนักงานศาลยุติธรรมที่ สนับสนุนทุนการศึกษาและขอขอบพระคุณขอขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ ทุกคนในสาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม รหัส 60 ในความเป็นกัลยาณมิตร ที่คอยช่วยเหลือ ผลักดันและให้กำลังใจซึ่งกันและกันตลอดมา ซึ่งเป็นแรงใจให้ผู้เขียนสามารถจัดทำดุขุฎฐินิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จ

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ นายสมชัย บุญเนตร และนางวิจิตรา บุญเนตร บิดาและมารดาของผู้เขียนที่คอยขัดเกลาผู้เขียนให้เฝ้หาความรู้ และเป็นแบบอย่างของการมีมานะอดทนในการดำเนินชีวิต และดุขุฎฐินิพนธ์ฉบับนี้หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และขออภัยมา ณ โอกาสนี้

รัศมีเพ็ญ บุญเนตร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา	10
1.3 สมมติฐาน	10
1.4 ขอบเขตการศึกษา	10
1.5 วิธีการศึกษา	10
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
บทที่ 2 แนวคิดระบบกฎหมายพาณิชย์	12
2.1 การดำเนินคดีพาณิชย์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศส	12
2.1.1 ระบบศาล	12
2.1.2 การดำเนินคดีพาณิชย์	15
2.1.3 ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์	25
2.2 การดำเนินคดีพาณิชย์สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	30
2.2.1 ระบบศาล	30

2.2.2 การดำเนินคดีพาณิชย์	34
2.2.3 ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์	39
2.3 การดำเนินคดีพาณิชย์ของประเทศสหรัฐอเมริกา	40
2.3.1 ระบบศาล	40
2.3.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ของประเทศสหรัฐอเมริกา	43
2.3.3 ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์	45
2.4 การดำเนินคดีพาณิชย์ในสหราชอาณาจักร	51
2.4.1 ระบบศาล	51
2.4.2 การดำเนินคดีพาณิชย์	54
2.4.3 ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์สหราชอาณาจักร	59
2.5 แนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยากง่ายในการประกอบ ธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ของธนาคารโลก (World Bank)	61
2.5.1 ความเป็นมา	61
2.5.2 ความสำคัญของรายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business	63
2.5.3 วิธีการวิจัยของธนาคารโลก	65
2.5.4 ตัวชี้วัดตามรายงาน The Ease of Doing Business ของ ธนาคารโลก (World Bank) ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพาณิชย์	66
บทที่ 3 แนวคิดการบริหารจัดการคดี	69
3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	69
3.1.1 หลักการบริหารจัดการ	69
3.1.2 การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่	73
3.1.3 การบริหารจัดการนวัตกรรมและเทคโนโลยี	75
3.1.4 ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ	76
3.2 การบริหารงานศาลยุติธรรมของประเทศไทย	86
3.2.1 การวางแผน	86
3.2.2 การจัดองค์กร	92
3.2.3 การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน	102
3.2.4 การควบคุมและตรวจสอบการทำงาน	103
3.2.5 การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ	105

3.3 การบริหารจัดการคดี (Case Management)	110
3.4 หลักการพื้นฐานของระบบบริหารจัดการคดี	113
3.5 การบริหารงานศาลตาม "โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล" (The International Framework of Court Excellence - IFCE)	118
3.6 การบริหารจัดการคดีในศาลยุติธรรมของประเทศไทย	123
3.6.1 การจำแนกคดีและการกำหนดระยะเวลาการพิจารณาพิพากษาคดี	124
3.6.2 ระบบสนับสนุนการพิจารณาคดี	130
บทที่ 4 การดำเนินคดีพาณิชย์ในประเทศไทย	139
4.1 แนวความคิดและความเป็นมาของระบบกฎหมายพาณิชย์ในประเทศไทย	139
4.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้น	143
4.2.1 ศาลแพ่ง	143
4.2.2 ศาลแพ่งกรุงเทพใต้	144
4.2.3 ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง	146
4.2.4 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้นอื่น	151
4.3 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลชั้นอุทธรณ์	151
4.4 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลชั้นฎีกา	152
4.5 การดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)	153
บทที่ 5 วิเคราะห์สภาพปัญหาการดำเนินคดีพาณิชย์ในประเทศไทย	167
5.1 วิเคราะห์การดำเนินคดีพาณิชย์ของต่างประเทศ	167
5.2 วิเคราะห์การดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยากง่ายในการประกอบ ธุรกิจ (The Ease of Doing Business)	172
5.2.1 รายละเอียดตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้าน โครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดี (Court structure and proceeding)	174
5.2.2 รายละเอียดตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้าน การบริหารจัดการคดี (Case management)	176

5.2.3	รายละเอียดตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านศาลอิเล็กทรอนิกส์ (Court automation)	179
5.2.4	รายละเอียดตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution)	181
5.3	วิเคราะห์การบริหารงานศาลตาม "โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล" (The International Framework of Court Excellence - IFCE)	184
5.4	วิเคราะห์การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม	188
5.4.1	การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรมชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์และศาลชั้นฎีกา	188
5.4.2	การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลแพ่งกรุงเทพใต้	191
5.5	วิเคราะห์แนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์และการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม	197
5.5.1	การจัดให้มีศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์และวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์	197
5.5.2	การกำหนดนิยามหรือลักษณะของคดีพาณิชย์ และคุณสมบัติของกลุ่มความในคดีพาณิชย์	204
5.5.3	ผู้พิพากษาในคดีพาณิชย์	208
5.5.4	ด้านการสนับสนุนการพิจารณาคดี	211
5.6	การบริหารจัดการคดีพาณิชย์	213
5.6.1	การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ตามมาตรฐานสากล	213
5.6.2	การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรมประเทศไทย	215
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ		220
6.1	สรุปผลการศึกษา	220
6.1.1	ขอบเขตของคดีพาณิชย์	220
6.1.2	ผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์	221
6.1.3	แนวทางการบริหารจัดการคดีพาณิชย์	222
6.2	ข้อเสนอแนะ	225

บรรณานุกรม	229
ภาคผนวก	236
ภาคผนวก ก	237
ภาคผนวก ข	239
ภาคผนวก ค	240
ภาคผนวก ง	244
ภาคผนวก จ	259
ประวัติ	281

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 เกณฑ์จัดตั้งศาลจังหวัด	99
ตารางที่ 3.2 เกณฑ์การจัดตั้งศาลแขวงในภูมิภาค	100
5.1 เปรียบเทียบการดำเนินคดีพาณิชย์ในแต่ละประเทศ	170
5.2 สรุปแนวความคิดการดำเนินคดีพาณิชย์และการจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์	197
5.3 จำนวนคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่ขึ้นสู่การพิจารณาและพิพากษาเสร็จไปของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2566 (มกราคม – เมษายน)	202
5.4 จำนวนคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่ขึ้นสู่การพิจารณาและพิพากษาเสร็จไปของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่ พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2566 (มกราคม – เมษายน)	203
5.5 สรุปคำจำกัดความและคู่ความในคดีพาณิชย์	205
5.6 เปรียบเทียบความสอดคล้องกันของ “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) กับ การบริหารจัดการคดีตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016	214

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ระบบศาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	30
3.1 ระบบศาลยุติธรรม	96

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระบบกฎหมายพาณิชย์ (Commercial Law System) เกิดขึ้นจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์ในยุคที่การค้ามีความเจริญรุ่งเรือง และมีการค้าขายกันระหว่างเมือง ทำให้เกิดประเพณีปฏิบัติระหว่างพ่อค้าพัฒนามาเป็นกฎหมายระหว่างพ่อค้า อาจกล่าวได้ว่าระบบกฎหมายพาณิชย์มีที่มาจากการทำข้อตกลงระหว่างพ่อค้าที่ทำการตกลงซื้อขายสินค้า จนนำไปสู่รูปแบบประเพณีทางการค้าของพ่อค้าที่ถือปฏิบัติต่อกันในการติดต่อทำข้อตกลงซื้อขายสินค้า จนก่อให้เกิดเป็นธรรมเนียมปฏิบัติทางการค้า ซึ่งรูปแบบในการทำข้อตกลงดังกล่าวและวิธีการในการปฏิบัติต่อกันจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าของแต่ละยุคสมัยของธรรมเนียมปฏิบัติทางการค้า โดยเฉพาะเมื่อมีการขยายตัวทางการค้าของประเทศมหาอำนาจและการพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีนำไปสู่การขยายตลาดสินค้าและวัตถุดิบ ทั้งนี้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน จึงเกิดการขยายอิทธิพลทางการทหาร การขยายอาณานิคม ซึ่งรวมไปถึงการขยายอำนาจในทางการค้าด้วย

ดังนั้น การขยายตัวทางด้านการค้าพาณิชย์ซึ่งส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลก ประกอบกับการคุกคามดินแดนจากประเทศมหาอำนาจตะวันตกทำให้ประเทศอื่นที่มีได้เป็นประเทศมหาอำนาจจะต้องเลือกที่จะเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการขยายตัวทางการค้าหรือเผชิญหน้ากับการขยายตลาดการค้าเสรีที่นำโดยอังกฤษในเวลานั้น ทางหนึ่งคือปฏิเสธการเปิดประเทศหรือปฏิเสธการปรับระบบครั้งใหญ่ไม่ว่าจะเป็นเพราะจงใจหรือยังไม่พร้อมด้วยเหตุอื่นใด ผลที่ตามมาคือ การเป็นส่วนหนึ่งของการขยายตลาดในฐานะที่เป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก อีกทางหนึ่งคือการเข้าร่วมเป็นขบวนการขยายตลาดเสรีเปิดประเทศออกสู่ตลาดสากล และด้วยการพัฒนาปฏิรูปบ้านเมือง ทำให้แต่ละประเทศจำเป็นต้องรับมือกับกฎเกณฑ์เป็นของตนเอง มีการพัฒนาระบบการเมือง การปกครอง ระบบการค้าให้เป็นสากล มีการพัฒนาระบบกฎหมายของตนเองรวมถึงการพัฒนาปฏิรูปกฎหมายที่ใช้ในการดำเนินคดีพาณิชย์กับพ่อค้าที่เข้ามาภายในดินแดน เพื่อความคล่องตัวทางการค้าขาย ลดความเสียหายเปรียบเทียบทางการค้ากับต่างชาติ และเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการระงับข้อพิพาทในคดีพาณิชย์ ซึ่งมีลักษณะที่ต่างจากการระงับข้อพิพาทในทางแพ่ง เนื่องจากการระงับข้อพิพาทคดีพาณิชย์ต้องรวดเร็ว ฉับไว ต้องมีการชี้ขาดโดยคนที่เข้าใจประเพณีการปฏิบัติและหลักการที่มีใช้เฉพาะในหมู่พ่อค้าด้วยกัน

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวกับการค้าพาณิชย์ของประเทศไทย สืบเนื่องจากเดิมระบบกฎหมายประเทศไทยในอดีตที่มาจากจารีตประเพณี ศาสนา รวมไปถึงพระราชโองการของพระมหากษัตริย์ ในเวลาต่อมาเกิดการล่าอาณานิคมจากประเทศซีกโลกตะวันตก เช่น ประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ ทำให้เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นก็คือ การเสียเอกราชทางศาล เนื่องจากต่างชาติเห็นว่ากฎหมายของไทยป่าเถื่อน ไม่เป็นธรรม เมื่อมีปัญหาหรือคดีเกิดขึ้นก็จะไม่ยอมขึ้นศาลไทย และบีบบังคับให้รัฐบาลไทยทำสนธิสัญญาซึ่งเรียกว่า “สนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขต” (สนธิสัญญาเบาริ่ง) โดยได้มีการจัดตั้งศาลกงสุลและศาลต่างประเทศขึ้นเพื่อใช้ในการพิจารณาคดีสำหรับคนในบังคับของชาตินั้น ๆ โดยเฉพาะ ไม่ใช้กฎหมายของไทยและไม่ขึ้นศาลไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริที่จะนำเอกราชทางศาลกลับคืนมา โดยการแก้ไขกฎหมายให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้มีการตรวจแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายขึ้นใหม่และได้มีการตั้งคณะกรรมการ ซึ่งมีพระบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย เป็นประธาน โดยร่างประมวลกฎหมายอาญาเสร็จก่อน เรียกว่ากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 อีกทั้งได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นร่างกฎหมายอื่น ๆ ด้วย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เสร็จสิ้นและประกาศใช้เป็นการครั้งแรกในปี พ.ศ. 2468 โดยมีอยู่ด้วยกัน 2 บรรพ คือ บรรพ 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป และบรรพ 2 นั้น ต่อมาร่างบรรพ 3 เอกเทศสัญญา เสร็จในปี พ.ศ. 2472 บรรพ 4 ททรัพย์สิน เสร็จในปี พ.ศ. 2475 และหลังจากจัดทำบรรพ 5 ครอบครัว และบรรพ 6 มรดก เสร็จสิ้นแล้ว ก็มีการประกาศใช้ทั้ง 6 บรรพ ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้บังคับตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

เนื่องจากในอดีตคดีพิพาทส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางแพ่ง แต่เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไป การค้าการลงทุนเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีทางการค้า รวมถึงข้อพิพาททางพาณิชย์ก็มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น แต่กฎหมายพาณิชย์และกฎหมายวิธีพิจารณาความกลับใช้วิธีการเดิม ไม่มีการพัฒนาให้สัมพันธ์กับภาวะของการพาณิชย์ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อประเทศไทยไม่ได้มีการแยกบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและกฎหมายพาณิชย์ออกจากกัน และไม่ได้มีการแยกกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาความคดีพาณิชย์ ทั้งที่แท้จริงแล้วปรัชญาการดำเนินคดีแพ่งและปรัชญาการดำเนินคดีพาณิชย์มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แม้ประเทศไทยจะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายพาณิชย์อยู่มากมาย แต่ก็ยังไม่มีการจัดตั้งและแยกออกจากกันอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถที่จะพัฒนาปรัชญาหรือหลักคิดในทางกฎหมายพาณิชย์ขึ้นได้ และมักจะต้องนำปรัชญาและหลักเกณฑ์ในทางแพ่งมาบังคับใช้กับนิติสัมพันธ์ทางการค้าพาณิชย์ โดยที่แทบจะไม่รู้ไม่เข้าใจเลยว่า

ผลที่ได้นั้นจะขัดแย้งต่อนักในความยุติธรรมของคนในวงการค้าพาณิชย์อย่างรุนแรง และก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาต่อระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทยตามไปด้วย¹

อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีความพยายามในการแบ่งแยกกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ออกจากกัน และพยายามจัดตั้งศาลพาณิชย์แยกต่างหากจากศาลแพ่ง อาทิ ประมาณปี พ.ศ. 2524 มีแนวคิดที่จะจัดระบบศาลพาณิชย์แยกต่างหากจากศาลแพ่งโดยคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบให้แต่งตั้งคณะกรรมการกำกับการจัดทำแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม เพื่อดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรมให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2525 - 2529 โดยคณะกรรมการกำกับการจัดทำแผนฯ ได้บรรจุโครงการจัดตั้งศาลภาษีอากรและพาณิชย์ไว้ในแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2525 - 2529) และดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและพาณิชย์ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา ต่อมาคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมายคณะที่ 7) ได้ตรวจพิจารณาแล้วมีความเห็นว่าคุณศัพท์พาณิชย์เป็นคำที่ระหว่างผู้ประกอบการพาณิชย์กับบุคคลทั่วไป จึงเป็นคำที่ระหว่างเอกชนซึ่งรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจบังคับ จึงเห็นว่าไม่สมควรรวมคำศัพท์พาณิชย์และคำภาษีอากรไว้ในศาลเดียวกัน ประกอบกับคำศัพท์พาณิชย์มีลักษณะไม่แตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไปเท่าใดนัก จึงไม่สมควรที่จะตั้งศาลศาลพาณิชย์ขึ้นต่างหากจากศาลแพ่ง ข้อเสนอในส่วนนี้ของศาลพาณิชย์จึงตกไป คงผ่านเป็นกฎหมายได้เฉพาะศาลภาษีอากรเท่านั้น²

ต่อมา ได้มีความพยายามจัดให้มีระบบศาลพาณิชย์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยนำไปรวมไว้กับศาลทรัพย์สินทางปัญญา แต่ก็ไม่สามารถทำได้สำเร็จเพราะยังไม่สามารถกำหนดขอบเขตคดีพาณิชย์ที่ชัดเจนแน่นอนได้ เนื่องจากระบบกฎหมายไทยไม่มีการแยกบทบัญญัติกฎหมายพาณิชย์รวมทั้งปรัชญาทางกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่งมาก่อน ในที่สุดแนวความคิดนี้จึงถูกตัดทอนลงเหลือเพียงศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539

¹ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง, 'เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง แนวทางการปรับปรุงระบบกฎหมายพาณิชย์และกระบวนการวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์และร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้อง' (การสัมมนาเชิงวิชาการ ครั้งที่ 2, โรงแรมกะตะธานี ภูเก็ต บีช รีสอร์ท, 2548) 1-3.

² ศาลภาษีอากรกลาง สำนักงานศาลยุติธรรม, 'ประวัติศาลภาษีอากรกลาง' <<https://taxc.coj.go.th/en/content/page/index/id/56>> สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2563.

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยเพื่อแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง ซึ่งการวิจัยเพื่อการพัฒนากฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการพาณิชย์ของส่วนราชการต่าง ๆ ที่ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ เช่น

1. คณะกรรมการอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง โดยคณะกรรมการอนุกรรมการดังกล่าวดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่งมีความเห็นว่าประเทศไทยควรจะดำเนินการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง โดยมีหลักการเหตุผล และแนวทางในการดำเนินคดีว่า แม้ระบบกฎหมายของประเทศไทยจะจัดให้อยู่ในรูปแบบของระบบของประมวลกฎหมาย (Civil Law System) แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาและกระบวนการวิธีบังคับใช้กฎหมายจะเห็นได้ว่า ระบบกฎหมายของประเทศไทยกลับได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) อย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้ในการบังคับใช้กฎหมายตลอดจนการพิจารณาในส่วนของเนื้อหาเกิดความสับสนและมีความขัดแย้งกันในทางความคิดอยู่ไม่น้อย อาทิเช่น ในส่วนที่ว่าด้วยกฎหมายทางการค้าพาณิชย์และกระบวนการพิจารณาคดีทางการค้าและพาณิชย์ในประเทศที่เป็นต้นแบบของระบบประมวลกฎหมาย เช่น ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ มีการแบ่งแยกระบบกฎหมายพาณิชย์ออกจากระบบกฎหมายแพ่งอย่างชัดเจน ทั้งในด้านกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติในคดีพาณิชย์ โดยในส่วนของกฎหมายสารบัญญัติได้มีการจัดทำประมวลกฎหมายพาณิชย์แยกต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่ง และในส่วนของกฎหมายวิธีสบัญญัติก็ได้มีการจัดระบบศาลพาณิชย์และวิธีพิจารณาขึ้นเป็นการเฉพาะแยกต่างหากจากศาลแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ทั้งนี้เพราะสภาพและลักษณะของนิติสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าพาณิชย์และระหว่างคู่กรณีในทางการค้าพาณิชย์นั้น มีความแตกต่างจากนิติสัมพันธ์ในทางแพ่งระหว่างปัจเจกบุคคลด้วยกันอย่างมากมายหลายประการ กฎเกณฑ์ กติกา ที่ถือว่าถูกต้องและเป็นธรรมระหว่างบุคคลทั่วไป อาจเป็นกฎเกณฑ์ กติกา ที่ขัดแย้งกับประเพณีทางการค้าหรือแนวทางปฏิบัติทางการค้าพาณิชย์อย่างรุนแรงก็ได้

สำหรับประเทศไทย ไม่ได้จัดระบบกฎหมายพาณิชย์และกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์แยกออกจากระบบกฎหมายแพ่งและกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่งแต่อย่างใด และถึงแม้กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันจะประกอบไปด้วยบทกฎหมายพาณิชย์อยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังไม่มีการดำเนินการและแยกระบบกฎหมายพาณิชย์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ อันส่งผลให้ประเทศไทยไม่สามารถพัฒนาปรัชญาหรือหลักคิดในทางกฎหมายพาณิชย์ขึ้นได้ และมักจะต้องนำปรัชญาและหลักเกณฑ์ในทางแพ่งมาบังคับใช้กับนิติสัมพันธ์ในทางการค้าพาณิชย์ โดยที่แทบจะไม่รับรู้เลยว่าข้อบกพร่องในส่วนนี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสำนึกในความยุติธรรมของคนในวงการค้าพาณิชย์อย่างรุนแรง เกิดความเสื่อมศรัทธาต่อระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทย และทำให้การพัฒนากฎหมายของไทยไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการค้าของโลก ทำให้กฎหมายไทยไม่เป็นที่

ยอมรับจากต่างประเทศ อันทำให้ข้อตกลงของสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างคนไทยกับคนต่างประเทศมักจะมีข้อกำหนดเรื่องเขตอำนาจศาลและข้อกำหนดในเรื่องอนุญาโตตุลาการ ที่ให้มีการไปดำเนินการระงับข้อพิพาทกันในต่างประเทศ

คณะกรรมการอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่งเห็นว่า การจัดระบบกฎหมายพาณิชย์และวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์แยกออกจากระบบกฎหมายแพ่งและวิธีพิจารณาความแพ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก การจัดให้มีระบบศาลและกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์ที่เหมาะสมจะช่วยให้การระงับข้อพิพาททางพาณิชย์มีคุณภาพ มาตรฐาน ประสิทธิภาพ และความรวดเร็วมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

ประการที่สอง การจัดให้มีระบบกฎหมายพาณิชย์แยกต่างหากจากระบบกฎหมายแพ่งไม่ว่าในรูปแบบใดก็ตาม จะทำให้สามารถปรับปรุงเนื้อหาของกฎหมายพาณิชย์ให้สอดคล้องกับประเพณีและวิธีปฏิบัติทางการค้าพาณิชย์ได้ง่ายและมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อันจะเป็นการส่งเสริม สนับสนุนกิจการค้าพาณิชย์ของประเทศให้สามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นที่เชื่อถือศรัทธาของบรรดาผู้ที่อยู่ในวงการค้าพาณิชย์

2. โครงการวิจัย “การแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง”

ศาลยุติธรรมให้ความสำคัญกับปัญหาการดำเนินการคดีพาณิชย์จึงจัดให้มีโครงการวิจัย “การแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง” เพื่อศึกษาวิจัยความจำเป็น ผลกระทบ ตลอดจนข้อดีและข้อเสียในการแยกกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่ง โดยคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ประการแรก ประเทศไทยไม่ควรมีการจัดทำประมวลกฎหมายพาณิชย์แยกต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะเหตุว่าคณะผู้วิจัยไม่พบว่าการที่ประเทศไทยไม่มีการแยกประมวลกฎหมายพาณิชย์ออกจากประมวลกฎหมายแพ่งจะก่อให้เกิดปัญหาแต่ประการใด และคณะผู้วิจัยไม่เชื่อว่าการแยกประมวลกฎหมายพาณิชย์ออกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น จะทำให้นักลงทุนต่างชาติมาลงทุนในประเทศไทยและก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด และหากประเทศไทยต้องการพัฒนาเศรษฐกิจ ควรจะต้องพัฒนาเป็นระบบและเป็นองค์รวม ไม่ว่าจะการพัฒนาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุน ตลอดจนการพัฒนากฎหมายให้ทันสมัย สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายในทางธุรกิจ และทางการค้าที่มีใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ หากเห็นว่าหลักเกณฑ์ในส่วนตัวของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นไม่เหมาะสม เช่น ไม่มีบทบัญญัติเรื่องอายุความเป็นการเฉพา ก็ควรจะบัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องอายุความให้เหมาะสมกับประเภทของธุรกรรมนั้น

ประการที่สอง ประเทศไทยควรออกกฎหมายเฉพาะในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องทางพาณิชย์ โดยควรมีกฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ กฎหมายเกี่ยวกับ

แพ็กเตอร์ริง กฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ซึ่งทางการเงิน และกฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียระหว่างประเทศใน อุปกรณ์เคลื่อนที่ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวควรจะถูกร่างให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่าง ประเทศที่มีใช้บังคับกันอยู่ในต่างประเทศ ได้แก่ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสัญญาซื้อขายสินค้า ระหว่างประเทศ ค.ศ. 1980 อนุสัญญาว่าด้วยแพ็กเตอร์ริงระหว่างประเทศ ค.ศ. 1988 อนุสัญญาว่า ด้วยลิขสิทธิ์ซึ่งทางการเงินระหว่างประเทศ ค.ศ. 1988 และอนุสัญญาว่าด้วยส่วนได้เสียระหว่างประเทศ ในอุปกรณ์เคลื่อนที่ ค.ศ. 2001

ประการที่สาม ประเทศไทยไม่ควรแยกศาลพาณิชย์ออกจากศาลแพ่ง ไม่ว่าจะแยกศาล พาณิชย์ออกมาต่างหากจากศาลแพ่ง หรือแยกศาลพาณิชย์ไปรวมกับที่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและ การค้าระหว่างประเทศ โดยจัดตั้งขึ้นเป็นศาลทรัพย์สินทางปัญญาและพาณิชย์ เพราะปัญหาที่ เกี่ยวกับคดีพาณิชย์ของประเทศไทยยังไม่ถึงขั้นมีความจำเป็นต้องแยกศาลพาณิชย์ และการนำ ศาลพาณิชย์ไปรวมกับศาลทรัพย์สินทางปัญญาและพาณิชย์ ก็จะไม่เป็นการเพียงพอ ในการอำนวย ความยุติธรรมให้เกิดแก่คู่ความได้เท่าที่ควร

ดังนั้น หากประเทศไทยยังมีความประสงค์ที่จะให้คดีพาณิชย์ได้รับการพิจารณาโดย ผู้เชี่ยวชาญและความรวดเร็ว อาจทำได้โดยจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ในศาลแพ่ง ซึ่งศาลดังกล่าวจะมีอยู่ ประจำจังหวัดต่าง ๆ การดำเนินการดังกล่าวจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งศาลใหม่ และสามารถพิจารณาคดีพาณิชย์ที่เกิดขึ้นในแต่ละจังหวัด แต่ละท้องที่ โดยคู่ความไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และเสียเวลาในการเดินทาง และแผนกคดีพาณิชย์ดังกล่าวก็ไม่จำเป็นจะต้องมีผู้พิพากษาสมทบ

เนื่องจากปริมาณคดีพาณิชย์มีจำนวนมากขึ้น กระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลจึง ต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญ สอดคล้องกับสภาพและลักษณะของคดีพาณิชย์ ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2545 จึงได้มีการเสนอต่อประธานศาลฎีกาว่า ควรจะต้องจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลฎีกาเสียก่อน แล้วจึงค่อย ๆ พัฒนาไปสู่การจัดระบบศาลพาณิชย์ขึ้นในที่สุด ข้อเสนอนี้ได้รับเสียงสนับสนุนจาก ผู้พิพากษาศาลฎีกาส่วนใหญ่ และได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) จัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้นศึกษาความเป็นไปได้ รวมทั้งรูปแบบและขอบเขตอำนาจหน้าที่ ของแผนกคดีพาณิชย์ที่จัดตั้งขึ้น จนในที่สุดก็สามารถจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลฎีกาได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2547 โดยกำหนดให้มีอำนาจในคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 เช่าซื้อ ลักษณะ 19 บัญชีเดินสะพัด ลักษณะ 20 ประกันภัย ลักษณะ 22 หุ้นส่วนและบริษัท และคดี ตามพระราชบัญญัติที่วางระเบียบควบคุมทางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า กฎหมายเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมทั้ง คดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันตามที่ประธานศาลฎีกาจะได้กำหนด ปัจจุบันไม่ปรากฏว่าประธานศาลฎีกาได้ ประกาศให้คดีอื่นใดอยู่ในอำนาจศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนาระบบศาลพาณิชย์ของประเทศไทย

เนื่องจากประเทศไทยเป็นหนึ่งในประชาคมโลก การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องถูกประเมินโดยองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ในหลาย ๆ กรอบสำหรับในส่วนมิติด้านการพิจารณาดี โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคดียที่มีลักษณะทางพาณิชย์นั้น ประเทศไทยได้ถูกประเมินโดยธนาคารโลก (World Bank) ซึ่งธนาคารโลก (World Bank) ได้จัดทำรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of Doing Business) เป็นรายงานผลการศึกษาเพื่อจัดอันดับความยาก - ง่าย ในการเข้าไปประกอบธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการ การอำนวยความสะดวก ต้นทุนค่าใช้จ่าย และกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ของรัฐ ว่ามีส่วนสนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจอย่างไร โดยมุ่งเน้นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) สำหรับประเทศไทยธนาคารโลกได้เริ่มเข้ามาสำรวจในปี พ.ศ. 2547 โดยประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 20 จาก 145 ประเทศ ในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 46 และปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 49 อันส่งผลกระทบต่อการค้าการลงทุนในประเทศไทยอย่างมาก ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐบาลจึงได้ตั้งคณะทำงานพัฒนาประสิทธิภาพกระบวนการบริการภาครัฐ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการปรับปรุงบริการของรัฐเพื่ออำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจ ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 งบัญญัติให้มีการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้าเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2560 คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมจึงได้จัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ และได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอนของแผน ฯ อย่างกว้างขวางเพื่อร่วมกันกำหนดประเด็นการปฏิรูปและทิศทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมีตัวชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่ง คือ อันดับความยาก - ง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of Doing Business) ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงของประเทศไทยที่จัดโดยธนาคารโลกดีขึ้น แผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมฉบับนี้ได้กำหนดประเด็นการปฏิรูปหลัก 10 ประเด็น โดยประเด็นปฏิรูปที่ 10 การพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ มีกิจกรรมการปฏิรูปที่สำคัญ คือ ปรับปรุงเขตอำนาจศาลและกฎหมายเพื่อให้รองรับการค้าระหว่างประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับคดี และพัฒนางานอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ

จากประเด็นการปฏิรูปที่ 10 ประกอบกับการพาณิชย์และสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การค้าในเชิงพาณิชย์มีการพัฒนารูปแบบใหม่ตลอดเวลา เพื่อให้การ

ดำเนินกระบวนการพิจารณาสอดคล้องกับสภาพและลักษณะของคดีที่ต้องการความคล่องตัวและรวดเร็ว เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามมาตรฐานสากลและเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ศาลยุติธรรมจึงดำเนินการจัดให้มีโครงการศึกษาความเหมาะสมในการจัดตั้งและเปิดทำการศาลหรือแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลยุติธรรม และดำเนินการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (ศาลน่านร่อง) เพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม เนื่องจากเป็นศาลที่มีเขตอำนาจครอบคลุมพื้นที่เศรษฐกิจในกรุงเทพมหานคร อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้จึงอาศัยอำนาจตามมาตรา 11 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ให้จัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ตามคำสั่งศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ที่ 84/2561 เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นเป็นการภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (ฉบับปรับปรุง) ลงวันที่ 11 กันยายน 2561³ โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาและบริหารจัดการคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค โดยประกาศกำหนดประเภทคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ ได้แก่ คดีเช่าซื้อ คดีบัญชีเดินสะพัด คดีประกันภัย โดยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นบริษัทประกันภัย คดีหุ้นส่วนและบริษัท อาทิ ชื้อขายหุ้น ขอเพิกถอนมติที่ประชุม ขอเลิกบริษัท ขอตั้งผู้ชำระบัญชี ขอให้นายทะเบียนจัดซื้อบริษัทคืนสู่ทะเบียน ฯ คดีสาขาที่เกี่ยวกับคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ คดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน ตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งได้กำหนด⁴ โดยเร่งรัดการพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี เว้นแต่เป็นคดีที่มีข้อยุ่งยากและมีเอกสารประกอบการพิจารณาเป็นจำนวนมาก อาจขออนุญาตขยายระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้ไม่เกิน 6 เดือน⁵ เป็นต้น

นอกจากนี้สำนักงานศาลยุติธรรมได้ออกประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง การกำหนดอักษรย่อของสำนวนความในศาล พ.ศ. 2561 ลงวันที่ 2 ตุลาคม 2561 กำหนดอักษรย่อของสำนวนความในศาลออกเป็น 3 ประเภท คือ (ก) ความอาญา (ข) ความแพ่ง และ (ค) ความอื่น ๆ สำหรับคดีสาขาของคดีหลัก แยกไว้เป็น (ง) คดีสาขา โดยกำหนดให้ “คดีพาณิชย์” เป็นส่วนหนึ่งของประเภทคดีความแพ่ง ใช้อักษรย่อ “พณ” ทั้งนี้ คดีพาณิชย์ หมายถึง คดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค

แม้ปัจจุบันประเทศไทยมีแนวทางที่พัฒนารูปแบบแนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์แล้วก็ตาม แต่จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและรูปแบบการดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรมพบว่า

³ ภาคผนวก ก.

⁴ ภาคผนวก ข.

⁵ ภาคผนวก ค.

ยังมีปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินคดีพาณิชย์และการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะที่แท้จริงของการค้าพาณิชย์อีกหลายประการ คือ

1. ความไม่ครอบคลุม ความไม่ชัดเจน ในการกำหนด นิยามหรือลักษณะของคดีที่มีข้อพิพาทในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากมีการกำหนดขอบเขตของ “คดีพาณิชย์” เพียงคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 โดยไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค คดีตามพระราชบัญญัติที่วางระเบียบควบคุมทางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า กฎหมายเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมทั้งคดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันตามที่ประธานสภาหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้จะได้อำนาจกำหนด ลักษณะคดีตามที่กำหนดไว้ดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมคดีอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นคดีพาณิชย์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน แม้ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกในศาลฎีกา และคำสั่งศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ที่ 84/2561 เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นเป็นการภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (ฉบับปรับปรุง) ลงวันที่ 11 กันยายน 2561 จะเปิดช่องให้ประธานศาลฎีกาหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้สามารถกำหนดให้คดีอื่นที่มีความคล้ายคลึงกับลักษณะคดีข้างต้นเป็นคดีพาณิชย์ได้ก็ตาม แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีการประกาศให้คดีอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวไว้เป็นคดีพาณิชย์แต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามนอกจากคดีประเภทดังกล่าวมาข้างต้น ยังมีคดีประเภทอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นคดีพาณิชย์หรือการกระทำทางพาณิชย์อีก เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการเงินการธนาคาร การขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ การชำระเงินระหว่างประเทศ เป็นต้น จากที่ประเทศไทยไม่สามารถจำกัดความของของคดีที่มีลักษณะพาณิชย์ได้อย่างชัดเจนนั้น ย่อมทำให้ไม่อาจที่จะพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางพาณิชย์ไปในทิศทางที่ถูกต้องได้

2. การดำเนินคดีที่มีลักษณะพาณิชย์ในศาลยุติธรรม คงมีเพียงศาลชั้นต้น บางแห่งและศาลฎีกา ซึ่งยังไม่ครอบคลุมไปทั่วประเทศไทย ทั้งยังคงใช้รูปแบบเดิมกับการบริหารจัดการคดีในรูปแบบเดียวกับคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไป อาจมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เช่น การเร่งรัดการพิจารณาคดีให้รวดเร็วขึ้นเท่านั้น ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินคดีในคดีที่มีลักษณะพาณิชย์ตามหลักสากล

ดังนั้น เมื่อโลกปัจจุบันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจ โครงสร้างและพฤติกรรมขององค์กรธุรกิจเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เพื่อเป็นการสร้างโอกาสและความสามารถในการแข่งขันด้านการค้าของประเทศไทยในตลาดการค้าระหว่างประเทศ และเป็นการพัฒนาระบบกฎหมายและระบบงานยุติธรรมทางพาณิชย์ของประเทศไทย ผู้เขียนจึงขอเสนอคุณสมบัติเรื่องการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมาเกี่ยวกับคดีพาณิชย์
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ของต่างประเทศและหลักสากล
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการคดีของศาลยุติธรรมไทย
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม

1.3 สมมติฐาน

จากการที่ประเทศไทยได้มีการพัฒนาการดำเนินคดีพาณิชย์มาจนกระทั่งปัจจุบันได้มีการดำเนินคดีพาณิชย์ในคดีที่มีลักษณะพิเศษบางประเภทในศาลแพ่ง การดำเนินคดีพาณิชย์ในแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจของในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ซึ่งเป็นศาลชั้นต้น และมีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลฎีกาแล้วนั้น จึงควรได้ศึกษาว่าการดำเนินการดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของการดำเนินคดีพาณิชย์ตามมาตรฐานสากลหรือไม่ อย่างไร โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพาณิชย์ การบริหารจัดการคดี เพื่อจะนำมาสู่การแนวทางการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ที่เหมาะสมของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากลต่อไป

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตในการศึกษาตามดัชนีฉบับนี้ ผู้ศึกษามีความประสงค์ที่จะศึกษาแนวทางการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ที่มีอยู่ในปัจจุบันในต่างประเทศและในประเทศไทย ศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยและสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีพาณิชย์หรือการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในระดับสากล

1.5 วิธีการศึกษา

1. เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายวิธีพิจารณาความเปรียบเทียบกับต่างประเทศ รายงานวิจัย ความเห็นขององค์กรทางกฎหมาย ความเห็นของนักวิชาการ วารสาร บทความอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาลพาณิชย์และวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ และการบริหารจัดการคดีพาณิชย์

2. เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey) จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารศาลแพ่งกรุงเทพใต้จำนวน 3 ราย บุคลากรในศาลแพ่งกรุงเทพใต้จำนวน 2 ราย ทนายความจำนวน 2 ราย และสัมภาษณ์ผู้บริหารศาลยุติธรรมจำนวน 1 ราย บุคลากรสำนักงานศาลยุติธรรมจำนวน 1 ราย และบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนจำนวน 1 ราย ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพาณิชย์ เพื่อให้ทราบถึงข้อดี ข้อเสีย ปัญหา อุปสรรคและความเหมาะสมในการบริหารจัดการคดีพาณิชย์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงปัญหาการดำเนินคดีลักษณะพาณิชย์ในประเทศไทย
2. เพื่อทราบแนวทางในการดำเนินคดีลักษณะพาณิชย์ของต่างประเทศ
3. เพื่อทราบแนวทางในการดำเนินคดีลักษณะพาณิชย์และการบริหารจัดการคดีลักษณะพาณิชย์ของไทย ให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่าย สอดคล้องกับลักษณะการค้าพาณิชย์สมัยใหม่และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

บทที่ 2

แนวคิดระบบกฎหมายพาณิชย์

แนวความคิดในการดำเนินคดีพาณิชย์สามารถศึกษาจากประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านการพัฒนาการพิจารณาคดีพาณิชย์ โดยสามารถศึกษาได้ทั้งประเทศในกลุ่ม Civil Law ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ในภาคพื้นทวีปยุโรป โดยมีหลักกฎหมายซึ่งสืบทอดมาจากหลักกฎหมายโรมันประมวลกฎหมายสำคัญซึ่งเป็นที่ยอมรับกันและเป็นตัวอย่างให้กับนานาประเทศ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ระบบกฎหมายนี้ ผู้พิพากษาสามารถตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรในลักษณะขยายความได้ โดยมีหลักว่า ผู้พิพากษาจะต้องค้นหากฎหมายที่จะนำมาตัดสินคดีความจากกฎหมายลายลักษณ์อักษรก่อน หากไม่ได้จึงจะใช้หลักกฎหมายทั่วไป และกฎหมายจารีตประเพณี ตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบนี้ในปัจจุบัน ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น ประเทศสแกนดิเนเวีย รวมทั้งประเทศไทย และกฎหมายในกลุ่มประเทศ Common Law ซึ่งเป็นระบบที่ใช้กันในเครือจักรภพอังกฤษและในสหรัฐอเมริกา โดยจะใช้คำพิพากษาที่ศาลเคยวางหลักไว้แล้วเป็นหลักในการพิจารณา ระบบนี้มีกฎหมายที่บัญญัติโดยรัฐสภาเช่นเดียวกับประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย แต่ระบบกฎหมายทั่วไปนี้จะให้อำนาจผู้พิพากษาในการตีความกฎหมายอย่างมาก และจะตีความในลักษณะจำกัดเท่าที่ลายลักษณ์อักษรไว้บัญญัติเท่านั้น ตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบนี้ในปัจจุบัน ได้แก่ เครือจักรภพอังกฤษ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย เป็นต้น รวมทั้งศึกษาแนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์สากล เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายไทย และหาแนวทางในการดำเนินคดีพาณิชย์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

2.1 การดำเนินคดีพาณิชย์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศส

2.1.1 ระบบศาล

สาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายหรือกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นระบบศาลคู่ โดยแบ่งออกเป็นระบบศาลยุติธรรมและระบบศาลปกครอง และในกรณีที่มีการขัดกันระหว่างเขตอำนาจศาลทั้ง 2 ระบบ จะมีศาลคดีขัดกันที่ทำการวินิจฉัยชี้ขาดว่าคดีดังกล่าวอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลใด

2.1.1.1 ระบบศาลยุติธรรมแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสุด

ศาลยุติธรรมจะมีเขตอำนาจในการชี้ขาดตัดสินข้อพิพาทระหว่างบุคคล และการบังคับเอาแก่บุคคล ทรัพย์สิน และบริษัท หากศาลต้องตัดสินบุคคลที่ต้องการว่ากระทำความผิดอาญา เช่น การขับขี่ยานพาหนะโดยไม่มีใบขับขี่ การลักทรัพย์ การฆ่าคนตาย อำนาจดังกล่าวอยู่ที่ศาลอาญา หากเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับการลงโทษบุคคลทางอาญา เช่น ข้อพิพาทเกี่ยวกับการเช่า ทรัพย์ สัญญา มรดก จะอยู่ในเขตอำนาจศาลแพ่ง ส่วนในคดีพิเศษก็จะมีศาลเฉพาะ เช่น คดีเกี่ยวกับข้อพิพาททางด้านแรงงานก็จะมีศาลแรงงาน

ศาลชั้นต้นนี้สามารถแบ่งได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ 4 ประเภทคือ

- (1) ศาลที่มีเขตอำนาจในทางแพ่ง
- (2) ศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะ
- (3) เขตอำนาจศาลทางอาญา
- (4) ศาลเกี่ยวกับเด็ก
- (1) ศาลที่มีเขตอำนาจในทางแพ่ง ศาลประเภทนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท

ได้แก่

1) ศาลแพ่ง ศาลนี้มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคดีแพ่งระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ที่ไม่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลอื่น คดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ในการเรียกร้องเกินกว่า 10,000 ยูโร และคดีแพ่งอื่น ๆ เช่น สถานะของบุคคล การเปลี่ยนนามสกุล สัญชาติครอบครัว ทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา การหย่า อำนาจปกครอง

การรับบุตรบุญธรรม การให้การเลี้ยงดูมรดก กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ การยื่นอสังหาริมทรัพย์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า

2) ศาลแพ่งคดีมโนสำเนา ศาลนี้มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีแพ่งที่เป็นเรื่องเล็กน้อย ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันในคดีที่มีการเรียกร้องต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 ยูโร เช่น คดีที่เกี่ยวกับอุบัติเหตุทางจราจร ข้อพิพาทเกี่ยวกับการจ่ายเงินที่เป็นภาระของเจ้าของรวม หนี้ที่ยังไม่ได้มีการชำระ การส่งมอบไม่ถูกต้อง ความบกพร่องของงานที่ทำ การเรียกร้องค่าเสียหาย และดอกเบี้ย

(2) ศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะแบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่

1) ศาลแรงงาน ศาลแรงงานมีเขตอำนาจในการพิจารณาข้อพิพาทระหว่างนายจ้างและลูกจ้างที่ เกี่ยวกับการจ่ายค่าจ้าง ค่าจ้างในวันหยุด การไล่ออก การไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด (เรื่องการไม่แข่งขันกับนายจ้าง)

2) ศาลเกี่ยวกับการประกันสังคม ศาลนี้เป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการประกันสังคมระหว่างผู้เอาประกันตนกับกองทุนประกันสังคมเช่นเรื่องการคำนวณเงินสมทบการได้รับการจ่ายเงินเพื่อรักษาพยาบาล

3) ศาลพาณิชย์ มีเขตอำนาจในการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีระหว่างพ่อค้า หรือระหว่างพ่อค้ากับบริษัทพาณิชย์และบุคคลที่กระทำนิติกรรมทางพาณิชย์ เช่น ข้อพิพาทระหว่างวิสาหกิจ รวมทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมายเรื่องหุ้นและการเงิน กฎหมายสหภาพยุโรป และกฎหมายภายในในเรื่องที่เกี่ยวกับการค้าและการแข่งขันข้อพิพาท เกี่ยวกับนิติกรรมทางพาณิชย์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ข้อพิพาทเกี่ยวกับตัวแลกเงิน ข้อพิพาทเกี่ยวกับการที่เอกชนได้โต้แย้งกับพ่อค้าหรือกับบริษัทพาณิชย์ในการดำเนินธุรกิจ ข้อขัดแย้งระหว่างผู้ถือหุ้นในบริษัทพาณิชย์ การไม่สามารถชำระหนี้ของวิสาหกิจทางพาณิชย์ การฟื้นฟูกิจการ และการชำระบัญชีทางศาล

(3) เขตอำนาจศาลทางอาญา แบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่

1) ศาลอาญาที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีบทลงโทษอย่างหนักที่สุด เช่น การฆ่า การข่มขืน ความผิดอาญาต่อมนุษยชาติ การก่อการร้าย การชิงทรัพย์ ศาลนี้มีอำนาจลงโทษ เช่น กักขัง จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุก 15 - 30 ปี และปรับ

2) ศาลอาญาที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาที่มีบทลงโทษในระดับกลาง เช่น การลักทรัพย์ การยกยอกทรัพย์ การฉ้อโกง การทำร้ายร่างกายสาหัส โดยสามารถลงโทษจำคุกได้ถึง 10 ปี หรือการลงโทษปรับ

3) ศาลอาญาที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาที่มีบทลงโทษไม่ร้ายแรงหรือในระดับเล็กน้อย เช่น การล่าสัตว์ การขับรถยนต์โดยไม่มีใบอนุญาต การทำร้ายร่างกายที่ได้รับบาดเจ็บเล็กน้อย โดยศาลมีอำนาจปรับได้ถึง 1,500 ยูโร รวมถึงการกำหนดมาตรการอื่นด้วย เช่น การห้ามขับรถยนต์ การห้ามใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง การห้ามประกอบวิชาชีพ

(4) ศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์ ศาลนี้เป็นศาลที่เกี่ยวกับเด็กกระทำความผิด และการคุ้มครองผู้เยาว์ที่ตกอยู่ในอันตราย เช่น การได้รับการดูแลไม่ดี การไม่มีบิดามารดา การเป็นโสเภณี โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1) ศาลเยาวชน ศาลนี้มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้เยาว์กระทำความผิด เช่น การทำร้ายร่างกายบาดเจ็บเล็กน้อย การก่อความรุนแรงเล็กน้อย การลักทรัพย์ การกระทำความผิดอาญาของผู้เยาว์ที่มีอายุต่ำกว่า 16 ปี ในวันที่กระทำความผิด

2) ศาลคดีอาญาเกี่ยวกับผู้เยาว์ที่มีอายุเกินกว่า 16 ปี ซึ่งกระทำความผิดอาญา

ศาลอุทธรณ์ ศาลนี้เป็นศาลพิจารณาคดีที่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้น ทั้งคดีแพ่ง คดีพาณิชย์ คดีแรงงาน และคดีอาญา

ศาลสูงสุด ศาลนี้มีอำนาจในการตรวจสอบว่าคำพิพากษาของศาลต่าง ๆ นั้น เป็นไปตามกฎหมายหรือไม่ หากเห็นว่าคำพิพากษาของศาลอื่นนั้นไม่เป็นไปตามกฎหมายก็จะยกคำพิพากษานั้นแล้วให้ศาลที่ตัดสินคดีนั้นตัดสินคดีใหม่¹

2.1.1.2 ระบบศาลปกครอง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท² คือ ศาลปกครองทั่วไป และศาลปกครองเฉพาะด้าน

(1) ศาลปกครองทั่วไป แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ศาลปกครองชั้นต้น ศาลปกครองชั้นอุทธรณ์ ศาลปกครองสูงสุด โดยมีอำนาจพิจารณาคดีปกครองทั่วไปที่มีได้มีกฎหมายฉบับใดกำหนดให้อยู่ในอำนาจปกครองเฉพาะด้าน

(2) ศาลปกครองเฉพาะด้านหรือศาลปกครองเชี่ยวชาญพิเศษ มีอำนาจในการพิจารณาคดีปกครองบางประเภท โดยเฉพาะคดีที่มีลักษณะทางเทคนิคมากและต้องการความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ศาลบัญชี ศาลงบประมาณและการคลัง การศาลตรวจเงินแผ่นดิน

2.1.2 การดำเนินคดีพาณิชย์

2.1.1.1 ความเป็นมาของศาลพาณิชย์ฝรั่งเศส

กฎหมายเกี่ยวกับกฎหมายพาณิชย์นั้นพบได้ตั้งแต่สมัยบาบิโลเนียน โดยในประมวลกฎหมายของพระเจ้าอัมบรูวาบียจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนบริษัท ค่าคอมมิชชั่น การฝากทรัพย์และการกู้ยืมเงินโดยมีดอกเบี้ย ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 5 เมื่อมีการสิ้นสุดของการรุกรานจากพวกบาบิโลเนียน ได้มีกิจกรรมทางการค้าเกิดขึ้น และนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 และ 13 ได้เกิดเมืองทางการค้า ตลอดจนประเพณีปฏิบัติของตลาดนัดก่อให้เกิดประเพณีปฏิบัติ ซึ่งเป็นการก่อกำเนิดของกฎหมายพ่อค้าและการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับเครดิต การธนาคาร และตัวแลกเงิน ตลอดจนการล้มละลายขึ้นเพื่อลงโทษพ่อค้าที่เป็นผู้ไม่ยอมชำระเงิน การเกิดขึ้นของห้างหุ้นส่วนบริษัท เพื่อหลีกเลี่ยงข้อห้ามของศาสนจักร ในเรื่องของการให้กู้ยืมเงินที่คิดดอกเบี้ย โดยแทนที่จะมีการมีการกู้ยืมเงิน นายทุนจะร่วมจัดตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัทกับพ่อค้าที่ต้องการเงินและอยู่ในฐานะเป็นผู้ถือหุ้นที่ได้รับผลกำไรและได้รับผลขาดทุน ในขณะเดียวกันได้ปรากฏว่ามีศาลพิเศษคือศาลตลาดนัด

¹ ไผทชิต เอกจริยกร, 'การแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง' (รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานศาลยุติธรรม, 2551) 60-65.

² วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ศาลปกครองไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบ โครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการบริหารงานบุคคลกับศาลปกครองอังกฤษ ฝรั่งเศสและเยอรมนี (สำนักพิมพ์นิติธรรม 2542) 203.

ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในช่วงศตวรรษที่ 16 พระเจ้าชาร์ลที่ 9 ได้จัดตั้ง ศาลพาณิชย์ (tribunaux consulaires) ขึ้น โดยศาลนี้จะมีผู้พิพากษาอาชีพและมีพ่อค้าที่ถูกเลือกโดย พ่อค้ามาทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษา

ประมาณปี ค.ศ. 1791 ซึ่งเป็นช่วงปฏิวัติฝรั่งเศส (The Revolutionary Period) เกิดการประกาศอิสรภาพทางการค้าและอุตสาหกรรม³ โดยมีคำกล่าวที่ว่า “ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพในการค้าขายแลกเปลี่ยน” คำกล่าวนี้ได้ถูกบรรจุในประมวลกฎหมาย (The Le Chapelier Law) ซึ่งมีจุดเด่นคือการห้ามการผูกขาดทางการค้า กฎหมายนี้ถือเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนา กฎหมายการพาณิชย์ แต่แนวความคิดดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มบริษัทและองค์กรต่าง ๆ ในมิติการให้ความเสรีทางการค้า จึงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อประท้วงและเกิดการต่อสู้อย่างรุนแรงแต่ก็ ไม่ประสบความสำเร็จ แต่กลับนำมาซึ่งอิสรภาพและเสรีภาพในทางการค้า

ประมาณปี ค.ศ. 1801 มีเหตุการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้นหลายประการ⁴ เช่น มีการล้มละลายเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในสาธารณรัฐฝรั่งเศส ธนาคารประสบปัญหาอย่างหนัก ตลอดจนปัญหาจากการเก็งกำไรของบุคคลที่จัดหาสิ่งของต่าง ๆ ให้แก่กองทัพ จึงทำให้เกิดความ จำเป็นที่จะต้องเข้ามาจัดการเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ให้เรียบร้อย ดังนั้น แนวความคิดพื้นฐานในการ ดำเนินคดีพาณิชย์คือความจำเป็นในการให้ประกันต่อความรวดเร็วในการดำเนินการทางพาณิชย์และ ความจำเป็นในการอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาทางเครดิต จึงมีการจัดทำประมวลกฎหมาย พณิชย์ และในที่สุดประมวลกฎหมายพาณิชย์ (Code de Commerce) จึงได้ถูกประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1807 และมีผลใช้บังคับจริงในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1808 ซึ่งประมวลกฎหมายพาณิชย์นี้ได้นำ หลักการมาจากพระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ประกอบไปด้วยกฎและข้อปฏิบัติ ต่าง ๆ ทางการค้าที่สำคัญ 4 ส่วนคือ

1. กฎการค้าทั่วไป (Trade in General)
2. กฎการค้าทางทะเล (Maritime Trade)
3. การล้มละลาย (Bankruptcies)
4. ศาลพาณิชย์ (Commercial Courts)

³ ANNE COULON-RANA, TU LAW SPECIAL LECTURE SERIES 2000 SEASON 3 : EUROPEAN COMMERCIAL LAW ‘INTRODUCTION TO FRENCH COMMERCIAL LAW’, (คณะ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 20 มิถุนายน 2565).

⁴ อุภุช มงคลนาวิน, *ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ (สากล)* (สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา พานิช 2514) 30.

ในช่วงระหว่างศตวรรษที่ 19 – 20 เป็นช่วงที่มีการเพิ่มขึ้นของระบบทุนนิยมมีการพัฒนาของกฎหมายพาณิชย์ในหลาย ๆ ด้าน⁵ เช่น ในปี ค.ศ. 1867 มีกฎหมายเกี่ยวกับบริษัทจำกัด (Ltd Limited Company) เพื่อจัดการด้านเงินทุนของบริษัทใหญ่ ๆ ปี ค.ศ. 1844 มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการจดทะเบียนสิทธิบัตร ปี ค.ศ. 1857 มีกฎหมายเกี่ยวกับเครื่องหมายเกิดขึ้น ปี ค.ศ. 1865 มีกฎหมายเกี่ยวกับตัวแลกเงิน ปี ค.ศ. 1905 มีกฎหมายเกี่ยวกับการลดราคาสินค้าและการประมูล เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นของกฎหมายพาณิชย์ฝรั่งเศส มีสาเหตุจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และเหตุผลทางด้านเทคนิค ในการทำงานที่ต้องมีกฎหมายเฉพาะเพื่อการพาณิชย์ ซึ่งประกอบด้วยแนวความคิดพื้นฐานใหญ่⁶ คือ

1. ความจำเป็นในการประกันต่อความรวดเร็วในการดำเนินการทางการค้า ในกรณีที่บุคคลแต่ละคน กระทำการที่เกี่ยวกับเรื่องทางแพ่ง การกระทำดังกล่าว ที่เกิดขึ้นมักมีช่วงระยะเวลาห่างกันพอสมควร แต่การกระทำธุรกรรมทางพาณิชย์ของพ่อค้าแต่ละราย จะเกิดขึ้นแบบต่อเนื่องและในช่วงระยะเวลาห่างแต่ละช่วงค่อนข้างที่จะสั้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ง่าย ไม่ว่าจะในเรื่องของการเกิดของสัญญาและหลักฐานแห่งสัญญา

2. ความจำเป็นในการอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาสินเชื่อ การพาณิชย์มักจะพึ่งพาสินเชื่อซึ่งเป็นเงินทุนของบุคคลอื่น ที่พ่อค้านำมาก่อให้เกิดมูลค่า จึงจำเป็นที่ต้องมีการดำเนินการจัดการต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสินเชื่อ ดังนั้น จึงมีกฎเกณฑ์เฉพาะในเรื่องของการธนาคาร หลักประกันหลักทรัพย์ประกอบการ คำตัวแลกเงิน การเช่าซื้อ การจัดตั้งและการดำเนินงานของห้างหุ้นส่วนบริษัทที่ต้องการความโปร่งใส เพราะว่าผู้เป็นหุ้นส่วน ลูกจ้าง และคู่สัญญาของห้างหุ้นส่วนบริษัท ต้องการที่จะได้รับทราบถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ของห้างหุ้นส่วนบริษัท และสาธารณชนก็สามารถรู้ถึงสถานะของห้างหุ้นส่วนบริษัทนั้น เมื่อห้างหุ้นส่วนบริษัทนั้นได้ระดมทุนจากประชาชนจำนวนมาก ดังนั้น จึงมีการบังคับให้มีการจดทะเบียนของผู้ที่ประกอบธุรกิจต่อทะเบียนพาณิชย์และทะเบียนห้างหุ้นส่วนบริษัท มีการบังคับให้มีการเปิดเผยทางการเงิน ที่จะต้องมีการยื่นต่อศาลพาณิชย์ เป็นต้น การชำระบัญชีของลูกหนี้มีมาตรการในการดูแลเป็นการเฉพาะ โดยมีการชำระบัญชีทางศาลและการล้มละลาย เพื่อให้ประกันแก่เจ้าหนี้ทุกคนที่จะได้รับการดูแลเสมอภาคกัน มีมาตรการในการคุ้มครองเจ้าหนี้ โดยการกำหนดข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการเป็นลูกหนี้ร่วม เป็นต้น

⁵ ANNE COULON-RANA (เชิงอรรถ 3).

⁶ ไผทชิต เอกจริยกร (เชิงอรรถ 1) 49-53.

2.1.1.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้มีการแยกคดีแพ่งออกจากคดีพาณิชย์ โดยกฎหมายแพ่งจะเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือกำหนดถึงสถานะของ คน ความสามารถ ครอบครัว ระบบทรัพย์สิน ระบบของสัญญาและหนี้ ส่วนกฎหมายพาณิชย์จะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับนิติกรรมทางพาณิชย์ที่กระทำโดยพ่อค้า ในระหว่างพ่อค้า หรือการกระทำของพ่อค้ากับลูกค้าของตนโดยมีหลักเกณฑ์ในการแยกว่า นิติกรรมที่ทำนั้นเป็นนิติกรรมทางพาณิชย์ หรือเป็นนิติกรรมในทางแพ่ง

นิติกรรมทางพาณิชย์แยกได้เป็น 3 ประเภท⁷ คือ

1. นิติกรรมทางพาณิชย์โดยลักษณะ
2. นิติกรรมทางพาณิชย์โดยรูปแบบ
3. นิติกรรมทางพาณิชย์โดยเหตุผลของคุณสมบัติบุคคลซึ่งกระทำการ

ดังกล่าว

1. นิติกรรมทางพาณิชย์โดยลักษณะ นิติกรรมทางพาณิชย์ประเภทนี้เป็นนิติกรรมตามที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นนิติกรรมทางพาณิชย์ โดยไม่ได้สนใจว่าผู้กระทำการดังกล่าวจะเป็นพ่อค้าหรือไม่ โดยกฎหมายจะระบุถึงกิจกรรมดังกล่าวเป็นรายการเอาไว้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

กฎหมายพิจารณาการกระทำทางพาณิชย์ ตามมาตรา L110-1⁸ ซึ่งกำหนดลักษณะของการกระทำต่าง ๆ คือการกระทำทางพาณิชย์ ได้แก่ การซื้ออสังหาริมทรัพย์เพื่อ

⁷ เฟ็งอ้าง 57-59.

⁸ **Code de commerce Article L110-1**

La loi répute actes de commerce :

1. Tout achat de biens meubles pour les revendre, soit en nature, soit après les avoir travaillés et mis en oeuvre ;

2. Tout achat de biens immeubles aux fins de les revendre, à moins que l'acquéreur n'ait agi en vue d'édifier un ou plusieurs bâtiments et de les vendre en bloc ou par locaux ;

3. Toutes opérations d'intermédiaire pour l'achat, la souscription ou la vente d'immeubles, de fonds de commerce, d'actions ou parts de sociétés immobilières ;

4. Toute entreprise de location de meubles ;

ขายต่อ ไม่ว่าจะขายโดยสภาพดังกล่าวหรือขายหลังจากได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การซื้อสังหาริมทรัพย์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการขายต่อ เว้นแต่ผู้ซื้อได้กระทำการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอาคารตั้งแต่หนึ่ง หลังขึ้นไปและขายพร้อมกันทั้งหมดหรือแบ่งส่วนขาย การดำเนินการของคนกลาง เกี่ยวกับการซื้อ การรับจดแจ้ง หรือการขายอสังหาริมทรัพย์ การขายสิ่งที่ใช้ในการประกอบกิจการพาณิชย์ การขาย หุ่นในบริษัทที่ธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ วิชาธุรกิจที่ให้เช่าเครื่องเรือน วิชาธุรกิจเกี่ยวกับโรงงาน ภัตตาคาร วิชาธุรกิจตัวแทนค้าต่าง วิชาธุรกิจการขนส่งทางบกและทางน้ำ วิชาธุรกิจเกี่ยวกับการจัดหา วิชาธุรกิจตัวแทน วิชาธุรกิจเกี่ยวกับสำนักงานธุรกิจ วิชาธุรกิจเกี่ยวกับการขายทอดตลาดซึ่ง สสังหาริมทรัพย์ วิชาธุรกิจเกี่ยวกับละครสาธารณะ การดำเนินงานเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนเงินตรา ต่างประเทศ การธนาคารและการเป็นนายหน้าซื้อขายหลักทรัพย์ การจัดการเงินอิเล็กทรอนิกส์และ บริการการชำระเงินใด ๆ การดำเนินงานเกี่ยวกับธนาคารสาธารณะ ภาระผูกพันระหว่างพ่อค้าขายส่ง พ่อค้าและนายธนาคาร เรื่องระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวแลกเปลี่ยน เรื่องระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการค้าประกันหนี้เชิงพาณิชย์

กรณีนี้ถือว่าเป็นการกระทำทางพาณิชย์ มาตรา L110-2⁹ ซึ่งกำหนด ลักษณะของการกระทำต่าง ๆ ที่ให้ถือว่าเป็นการกระทำทางพาณิชย์ ได้แก่ วิชาธุรกิจเกี่ยวกับการต่อ

5. Toute entreprise de manufactures, de commission, de transport par terre ou par eau ;

6. Toute entreprise de fournitures, d'agence, bureaux d'affaires, établissements de ventes à l'encan, de spectacles publics ;

7. Toute opération de change, banque, courtage, activité d'émission et de gestion de monnaie électronique et tout service de paiement ;

8. Toutes les opérations de banques publiques ;

9. Toutes obligations entre négociants, marchands et banquiers ;

10. Entre toutes personnes, les lettres de change ;

11. Entre toutes personnes, les cautionnements de dettes commerciales.

⁹ **Code de commerce Article L110-2**

La loi répute pareillement actes de commerce :

1. Toute entreprise de construction, et tous achats, ventes et reventes de bâtiments pour la navigation intérieure et extérieure ;

2. Toutes expéditions maritimes ;

3. Tout achat et vente d'agrès, apparaux et avitaillements ;

เรือ การซื้อ การขาย และการขายต่อ ซึ่งเรือที่ใช้ในการเดินเรือภายในประเทศหรือระหว่างประเทศ การขนส่งทางทะเล การซื้อและการขายเชือกของเรือใบ อุปกรณ์ในการเดินเรือ และเสบียงสำหรับเรือ การเช่าเหมาลำเรือหรือการเช่าเหมาลำ การกู้ยืมเงินเพื่อการเดินทางทางทะเลที่มีเงื่อนไขว่า หากมีหายนะเกิดขึ้นผู้ยืมไม่ต้องคืนเงินกู้ การประกันภัยและสัญญาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการการค้าทางทะเล ความตกลงเพื่อการจ้างคนประจำเรือ สัญญาจ้างคนประจำเรือให้ทำงานบนเรือพาณิชย์

ทางตำราได้มีการจัดกลุ่มนิติกรรมทางพาณิชย์ที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ได้ 4 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มแรกการซื้อเพื่อที่จะนำไปขายต่อ กลุ่มที่ 2 วิสาหกิจต่าง ๆ กลุ่มที่ 3 การปฏิบัติการของธนาคาร การแลกเปลี่ยนและการเป็นนายหน้า และกลุ่มที่ 4 การปฏิบัติการทางพาณิชย์นาวี

2. นิติกรรมทางพาณิชย์โดยรูปแบบ นิติกรรมประเภทนี้มีเฉพาะในเรื่องตัวแลกเปลี่ยน

3. นิติกรรมทางพาณิชย์โดยเหตุผลของบุคคลซึ่งกระทำการดังกล่าว การกระทำของพ่อค้าที่เกี่ยวกับนิติกรรมทางพาณิชย์จะถือว่าเป็นนิติกรรมในทางพาณิชย์

ในบางครั้งนิติกรรมบางอย่างอาจจะเป็นนิติกรรมที่มีลักษณะผสมได้ ซึ่งเป็นทั้งนิติกรรมทางพาณิชย์และนิติกรรมทางแพ่ง เช่น การซื้อนาฬิกาของลูกค้าที่ร้านนาฬิกา ในด้านของลูกค้าแล้วนิติกรรมดังกล่าวเป็นการกระทำในทางแพ่ง แต่นิติกรรมของคนขายนาฬิกาเป็นนิติกรรมทางพาณิชย์ เช่นเดียวกันในกรณีที่ศิลปินลงนามในสัญญาจ้าง จะเป็นนิติกรรมทางแพ่ง แต่การกระทำดังกล่าวของผู้จัดการโรงละครเป็นนิติกรรมทางพาณิชย์ ซึ่งผลที่ตามมาคือ หากบุคคลดังกล่าวซึ่งไม่ใช่พ่อค้าถูกฟ้องร้องคดี ศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีจะเป็นศาลแพ่ง และต้องมีการนำกฎหมายในเรื่องพยานหลักฐานตามกฎหมายแพ่งมาใช้บังคับ

สำหรับผลของการเป็นนิติกรรมทางพาณิชย์มีหลายประการ เช่น ในด้านของพ่อค้านิติกรรมทางพาณิชย์สามารถพิสูจน์ได้ทุกวิธี เว้นเสียแต่ว่าจะมีการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ตามประมวลกฎหมายพาณิชย์ มาตรา L110-3¹⁰ ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นตกอยู่ในเขตอำนาจของ

-
4. Tout affrètement ou nolisement, emprunt ou prêt à la grosse ;
 5. Toutes assurances et autres contrats concernant le commerce de mer ;
 6. Tous accords et conventions pour salaires et loyers d'équipages ;
 7. Tous engagements de gens de mer pour le service de bâtiments de commerce.

¹⁰ Code de commerce Article L110-3

ศาลพาณิชย์ และในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของพ่อค้านิติกรรมทางพาณิชย์ ใช้เป็นตัวบ่งชี้ว่าบุคคลนั้นกระทำการในฐานะพ่อค้า

การเริ่มต้นการพิจารณาคดีในศาลพาณิชย์ จะต้องมีการกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ คือ

- 1) ยื่นคำฟ้อง โดยยื่นเอกสารที่เจ้าพนักงานศาลลงนามเพื่อแจ้งให้แก่คู่ความฝ่ายตรงข้ามว่าได้มีการดำเนินคดีต่อคู่ความฝ่ายนั้น หรือ
- 2) ทำคำร้องขอโดยผู้ร้องขอเป็นผู้ลงนาม และฝ่ายตรงข้ามได้ลงนาม (คำร้องขอร่วม) ซึ่งในคำร้องนั้นได้แสดงให้เห็นถึงข้อพิพาทระหว่างกัน หรือ
- 3) คู่กรณี (โจทก์และจำเลย) ได้มาพบเจ้าพนักงานศาลโดยสมัครใจ และพร้อมกัน

ในการยื่นคำฟ้อง คำฟ้องจะต้องมีการระบุถึงรายการดังต่อไปนี้ มิฉะนั้นคำฟ้องนั้นจะไม่สมบูรณ์กล่าวคือ ต้องระบุเขตศาลที่มีการยื่นคำร้อง วัตถุประสงค์ของการร้องขอ พร้อมด้วยรายละเอียดที่แท้จริงและข้อกฎหมาย โดยแสดงหลักฐานที่จะนำมาใช้ประกอบตามข้ออ้างที่ปรากฏในคำร้องขอ สถานที่ วัน เวลา ที่การนัดหมายจะได้ถูกกำหนดขึ้น

หากเอกสารต่าง ๆ ที่มีการยื่นต่อศาลครบถ้วน ก็จะมีการนัดพิจารณาคดี ในทางตรงกันข้ามหากเอกสารนั้นไม่ครบถ้วน จะมีการแต่งตั้งผู้พิพากษา 1 คน ให้รับผิดชอบเพื่อทำให้เอกสารนั้นมีความครบถ้วนก่อน ในการพิจารณาคดีนั้นอาจมีการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ข้อสังเกตต่าง ๆ เช่น สภาพของสินค้า และก่อนวันนัดพิจารณา คู่ความจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงวันนัดล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 15 วัน และเมื่อถึงวันนัด คู่ความสามารถจะมาศาลด้วยตนเอง หรือมาพร้อมทนายความหรือบุคคลอื่นใดที่คู่ความเลือก หรือมอบหมายให้บุคคลอื่นไปศาลแทน

ในปี ค.ศ. 2015 ศาลพาณิชย์ในฝรั่งเศสมีทั้งหมด 134 แห่ง¹¹ มีแผนกคดีพาณิชย์ในเขต Alsace และ Moselle จำนวน 7 แห่ง และศาลพาณิชย์ผสมในดินแดนโพ้น

A l'égard des commerçants, les actes de commerce peuvent se prouver par tous moyens à moins qu'il n'en soit autrement disposé par la loi.

¹¹ Standing International Forum of Commercial Courts (SIFoCC), 'Paris Commercial Court' (SIFoCC Website, No date) <<https://sifocc.org/countries/france/#:~:text=There%20are%20134%20commercial%20courts,the%20Paris%20Court%20of%20Appeal>>; จำนวน 134 ศาล นั้น เป็นไปตาม The Macron Law ณ วันที่ 7 สิงหาคม 2558.

ทะเล 9 แห่ง (9 mixed commercial courts in overseas territories)¹² โดยศาลพาณิชย์แห่งกรุงปารีส (Le Tribunal de Commerce de Paris หรือ Paris Commercial Court) เป็นศาลที่ใหญ่ที่สุด มีผู้พิพากษา 180 คน ที่เรียกว่าผู้พิพากษากงสุล (Le Juge Consulaire) มาจากการคัดเลือกโดยผู้พิพากษาอาชีพ 1 คน เป็นประธาน¹³ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากประธานคนแรกของศาลอุทธรณ์ของฝรั่งเศส (First President of the Paris Court of Appeal¹⁴)

สำหรับเขตอำนาจศาลพาณิชย์ในประเทศฝรั่งเศส ตามประมวลกฎหมายพาณิชย์ มาตรา L721-3¹⁵ กำหนดให้ศาลพาณิชย์มีเขตอำนาจในกรณีข้อพิพาทที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้า ระหว่างช่างฝีมือ ระหว่างองค์กรทางสินเชื่อ หรือระหว่างกันเอง เรื่องที่เกี่ยวกับบริษัทพาณิชย์ เรื่องที่เกี่ยวกับนิติกรรมทางพาณิชย์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ และตามมาตรา L721-4¹⁶ กำหนดให้

¹² ข้อมูลนี้นับเมื่อ 1 มกราคม 2560 <https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-fr-en.do?member=1>.

¹³ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง, ‘เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง แนวทางการปรับปรุงระบบกฎหมายพาณิชย์และกระบวนการวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์และร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้อง’ (การสัมมนาเชิงวิชาการ ครั้งที่ 2, โรงแรมกะตะธานี ภูเก็ต ปีช รีสอร์ท, 2548) 3-62.

¹⁴ เพิ่งอ้าง. [บางที่ใช้คำว่า Premier President]

¹⁵ **Code de commerce Article L721-3**

Les tribunaux de commerce connaissent :

1. Des contestations relatives aux engagements entre commerçants, entre artisans, entre établissements de crédit, entre sociétés de financement ou entre eux ;
2. De celles relatives aux sociétés commerciales ;
3. De celles relatives aux actes de commerce entre toutes personnes.

Toutefois, les parties peuvent, au moment où elles contractent, convenir de soumettre à l'arbitrage les contestations ci-dessus énumérées. Par exception, lorsque le cautionnement d'une dette commerciale n'a pas été souscrit dans le cadre de l'activité professionnelle de la caution, la clause compromissoire ne peut être opposée à celle-ci.

¹⁶ **Code de commerce Article L721-4**

Le tribunal de commerce connaît des billets à ordre portant en même temps des signatures de commerçants et de non-commerçants.

ศาลพาณิชย์มีอำนาจในการพิจารณาเกี่ยวกับตัวเงิน ที่มีการลงลายมือชื่อของพ่อค้า และของบุคคลที่ไม่ใช่พ่อค้า ทั้งนี้ หากตัวเงินที่มีการลงลายมือชื่อของบุคคลที่ไม่ใช่ผู้ค้าประกัน และไม่เกี่ยวข้องกับ การพาณิชย์ การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การธนาคารหรือนายหน้า หากจำเลยร้องขอ ศาลจะต้องส่งเรื่องไปพิจารณาถึงศาลยุติธรรม

ต่อมาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2559 รัฐบาลฝรั่งเศสได้กำหนดให้ศาลพาณิชย์ 19 ศาล เป็นศาลชำนาญพิเศษตามพระราชกฤษฎีกาหมายเลข 2016-217¹⁷ โดยศาลจะตัดสินข้อพิพาทระหว่างบุคคลกับพ่อค้าหรือระหว่างพ่อค้ากับบริษัทพาณิชย์¹⁸ และเมื่อมีคำพิพากษา ศาลที่มีคำสั่งให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้นั้น คือศาลที่ลูกหนี้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำนาจศาลนั่นเอง¹⁹ ทั้งนี้ ได้กำหนดเขตอำนาจศาลเอาไว้ในมาตรา L721-8²⁰ ซึ่งกำหนดให้ศาลพาณิชย์ชำนาญพิเศษจะ

Toutefois, il est tenu de renvoyer au tribunal judiciaire s'il en est requis par le défendeur lorsque les billets à ordre ne portent que des signatures de non-commerçants et n'ont pas pour occasion des opérations de commerce, trafic, change, banque ou courtage.

¹⁷ Squire Patton Boggs, 'France Publishes Final List of 19 Specialised Insolvency Commercial Courts' (Squire Patton Boggs, Mar 9, 2016) <<https://www.restructuring-globalview.com/2016/03/france-publishes-final-list-of-19-specialised-insolvency-commercial-courts/>> สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2564.

¹⁸ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง (เชิงอรรถ 13) (ผู้เขียนยกเชิงอรรถดังกล่าวขึ้นประกอบความเข้าใจแต่เพียงโดยคร่าวเท่านั้น) ; ดู Unknown, 'The Commercial Court' (LegalCity, No Date) <<https://legalcity.fr/en/le-tribunal-de-commerce-regle-les-litiges-en-btob-ou-en-btoc/#:~:text=The%20French%20Commercial%20Courts%20settle,preventive%20actions%20or%20collective%20procedures>>. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2564

¹⁹ Unknown, 'The Commercial Court' (LegalCity) <<https://legalcity.fr/en/le-tribunal-de-commerce-regle-les-litiges-en-btob-ou-en-btoc/#:~:text=The%20French%20Commercial%20Courts%20settle,preventive%20actions%20or%20collective%20procedures>>. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2564

²⁰ **Code de commerce Article L721-8**

Des tribunaux de commerce spécialement désignés connaissent, lorsque le débiteur exerce une activité commerciale ou artisanale :

1. Des procédures de sauvegarde, de redressement judiciaire et de liquidation judiciaire mentionnées au livre VI, lorsque le débiteur est :

a) Une entreprise dont le nombre de salariés est égal ou supérieur à 250 et dont le montant net du chiffre d'affaires est d'au moins 20 millions d'euros ;

b) Une entreprise dont le montant net du chiffre d'affaires est d'au moins 40 millions d'euros ;

c) Une société qui détient ou contrôle une autre société, au sens des articles L. 233-1 et L. 233-3, dès lors que le nombre de salariés de l'ensemble des sociétés concernées est égal ou supérieur à 250 et que le montant net du chiffre d'affaires de l'ensemble de ces sociétés est d'au moins 20 millions d'euros ;

d) Une société qui détient ou contrôle une autre société, au sens des articles L. 233-1 et L. 233-3, dès lors que le montant net du chiffre d'affaires de l'ensemble de ces sociétés est d'au moins 40 millions d'euros ;

2. Des procédures d'insolvabilité principales ouvertes à l'égard d'un débiteur qui possède un établissement sur le territoire d'un autre Etat membre, des procédures d'insolvabilité secondaires ou des procédures d'insolvabilité territoriales au sens de l'article 3 du règlement (UE) n° 2015/848 du 20 mai 2015 relatif aux procédures d'insolvabilité, ainsi que des instances introduites en application de la section 2 du chapitre II du titre IX du livre VI ;

3. Des procédures pour l'ouverture desquelles la compétence internationale du tribunal résulte de la présence dans son ressort du centre principal des intérêts du débiteur ;

4. De la procédure de conciliation prévue au titre Ier du livre VI, sur saisine directe par le débiteur, à la demande du procureur de la République ou par décision du président du tribunal de commerce, lorsque le débiteur est une entreprise ou un ensemble de sociétés remplissant les conditions prévues aux a à d du 1°.

Le tribunal de commerce spécialisé compétent pour l'application des c et d du même 1° et du 4° du présent article est celui dans le ressort duquel se situe la société qui détient ou contrôle une autre société au sens des articles L. 233-1 et L. 233-3.

พิจารณารรณคดีที่ลูกหนี้ดำเนินกิจการทางพาณิชย์ หรือการค้า โดยมีเงื่อนไขการคุ้มครอง การพิทักษ์ทรัพย์ การชำระบัญชี ตามที่ระบุเอาไว้ในบรรพ 6 และนำไปใช้กับกรณีบริษัทที่มีจำนวนพนักงานมากกว่า 250 คน และมีมูลค่าการซื้อขายสุทธิอย่างน้อย 20 ล้านยูโร บริษัทที่มีผลประกอบการสุทธิอย่างน้อย 40 ล้านยูโร บริษัทที่ลูกหนี้เป็นเจ้าของ หรือควบคุมบริษัทอื่น ตามความหมายของมาตรา L 233-1 และ L 233-3 โดยมีเงื่อนไขว่าจำนวนพนักงานของบริษัททั้งหมดที่เกี่ยวข้องนั้นเท่ากับหรือมากกว่า 250 และมีมูลค่าการซื้อขายสุทธิของบริษัทเหล่านี้ทั้งหมดอย่างน้อย 20 ล้านยูโร และกรณีบริษัทที่ลูกหนี้เป็นเจ้าของหรือควบคุมบริษัทอื่น ตามความหมายของมาตรา L 233-1 และ L 233-3 เมื่อมูลค่าการซื้อขายสุทธิของบริษัทเหล่านี้ทั้งหมดอย่างน้อย 40 ล้านยูโร

2.1.3 ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์

ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์หรือผู้พิพากษากงสุลของสาธารณรัฐฝรั่งเศส²¹ มีที่มาจาก อาสาสมัคร โดยมาจากหลายภาคส่วนกิจการ ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรม บริการ การให้คำปรึกษา การสื่อสาร การเงิน เป็นต้น บุคคลที่มีสิทธิจะได้รับการคัดเลือกเป็นผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ จะต้องมีความคุณสมบัติดังนี้ คือ

Pour l'application du 2° du présent article, le tribunal de commerce spécialisé compétent pour l'ouverture de la procédure d'insolvabilité principale est celui dans le ressort duquel est situé le centre des intérêts principaux du débiteur. Le tribunal de commerce spécialisé compétent pour l'ouverture d'une procédure secondaire ou d'une procédure territoriale est celui dans le ressort duquel est situé un établissement du débiteur au sens du point 10 de l'article 2 du règlement (UE) n° 2015/848 précité.

Un décret, pris après avis du Conseil national des tribunaux de commerce, fixe la liste des tribunaux de commerce spécialisés. Ce décret détermine le ressort de ces juridictions, en tenant compte des bassins d'emplois et des bassins d'activité économique.

Le président du tribunal de commerce dans le ressort duquel l'entreprise a des intérêts ou un juge délégué par lui siège de droit au sein du tribunal de commerce spécialisé compétent.

²¹ The International Chamber, 'LE JUGE CONSULAIRE' (Tribunal de Commerce De Paris) <<https://www.tribunal-de-commerce-de-paris.fr/fr/juge-consulaire>>.

1. มีอายุไม่น้อยกว่า 30 ปี
2. ได้จดทะเบียนอยู่ในรายชื่อผู้มีสิทธิที่ได้รับการเลือกตั้งในเขตศาลพาณิชย์นั้น หรือในเขตศาลพาณิชย์ใกล้เคียง
3. มีสัญชาติฝรั่งเศส
4. ไม่มีการดำเนินกระบวนการในการคุ้มครองการฟื้นฟูกิจการหรือการชำระบัญชีทางศาลต่อบุคคลดังกล่าว
5. ไม่เป็นบุคคลซึ่งทำงานในบริษัทหรือรัฐวิสาหกิจซึ่งมีการดำเนินกระบวนการในการคุ้มครองการฟื้นฟูกิจการหรือการชำระบัญชีทางศาล
6. ได้แสดงให้เห็นว่าตนเองได้จดทะเบียนพาณิชย์และบริษัทหรือได้ประกอบวิชาชีพ²² เมื่อรวมกันแล้วมีระยะเวลา 5 ปี ที่ผ่านมา
7. ไม่เป็นผู้ที่ถูกไล่ออกจากการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ภายในเวลา 10 ปี ที่ผ่านมา
8. ไม่เคยถูกลงโทษทางอาญาเพื่อการกระทำที่ขัดต่อความซื่อสัตย์สุจริตหรือศีลธรรมอันดี
9. ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย หรือห้ามประกอบการ ภายใน 15 ปี นับแต่วันที่มีคำพิพากษา
10. ไม่เคยถูกใช้มาตรการที่เกี่ยวกับการไร้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพทางการค้า²³

ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงไม่ใช่ผู้พิพากษาอาชีพ แต่มีลักษณะเป็นอาสาสมัครซึ่งถูกคัดเลือกจากกลุ่มบุคคลที่ประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม ได้แก่

²² คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง (เชิงอรรถ 13) 3-61 และ 3-62; ดูเพิ่ม The International Chamber, 'LE JUGE CONSULAIRE' (Tribunal de Commerce De Paris, No date) <<https://www.tribunal-de-commerce-de-paris.fr/fr/juge-consulaire>> [The International Chamber อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่าคำว่าวิชาชีพนั้นต้องเป็นการปฏิบัติหน้าที่ผู้จัดการ หรือผู้อำนวยการของบริษัทมาแล้ว 5 ปี จึงจะมีลักษณะสามารถสมัครเข้าเป็นผู้พิพากษาสูงสุดได้]

²³ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง (เชิงอรรถ 13) 3-61 และ 3-62; ดูเพิ่ม Code de commerce, Article L723-4 <<https://www.tribunal-de-commerce-de-paris.fr/media/images/upload/PDF/Eligibilite-juge-consulaire-conditions.pdf>>.

(1) บุคคลที่ได้รับเลือกจากผู้ประกอบวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งผู้พิพากษาศาลพาณิชย์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหอการค้าและอุตสาหกรรม²⁴

(2) เป็นอดีตผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ที่ปรากฏชื่อในรายชื่อที่เกี่ยวกับการคัดเลือกผู้พิพากษาศาลพาณิชย์²⁵

เมื่อได้รายชื่อกลุ่มบุคคลผู้สมัครแล้ว ก็จะดำเนินการคัดเลือก โดยการคัดเลือกอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการ²⁶ ซึ่งมีผู้พิพากษาอาชีพที่ได้รับการแต่งตั้งจากประธานคนแรกของศาลอุทธรณ์จำนวน 1 คน เป็นประธาน สำหรับผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ทุกคนจะมีสิทธิที่ออกเสียงเพียงหนึ่งเสียง โดยการใช้สิทธิในการออกเสียงอาจทำได้โดยทางไปรษณีย์หรือทางอิเล็กทรอนิกส์ ในการลงคะแนนเสียงคัดเลือก ผู้มีสิทธิออกเสียงจะเลือกผู้สมัครหลายคนได้ในครั้งเดียวกัน การออกเสียงคัดเลือกจะทำการเป็น 2 รอบ ในรอบแรก ผู้สมัครที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องได้รับคะแนนเสียงข้างมากของผู้ที่มาใช้สิทธิ และได้รับคะแนนเสียง 1 ใน 4 ของผู้มีสิทธิออกเสียงที่มาขึ้นทะเบียนไว้ หากไม่มีผู้สมัครผู้ใดได้รับการคัดเลือก ก็จะมีการคัดเลือกในรอบ 2 โดยใช้เสียงข้างมากของผู้มาใช้สิทธิออกเสียง หากในรอบที่ 2 นี้ หากมีผู้สมัครหลายรายได้รับคะแนนเสียงเท่ากัน ผู้สมัครรายที่มีอายุมากที่สุดจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้พิพากษาศาลพาณิชย์

ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ จะได้รับการฝึกอบรมเบื้องต้นจนถึงการสอบ²⁷ ซึ่งใช้เวลามากกว่า 5 เดือน ประกอบด้วยการประชุมในศาลประมาณ 20 ครั้ง และเข้ารับการอบรมที่ National School for the Judiciary (E.N.M) จำนวน 6 วัน เป็น การอบรมประกอบด้วยเอกสารจำนวนมาก

²⁴ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง (เชิงอรรถ 13) 3-61 และ 3-62; ดูเพิ่ม The International Chamber, 'LE JUGE CONSULAIRE' (Tribunal de Commerce De Paris, No date) <<https://www.tribunal-de-commerce-paris.fr/fr/juge-consulaire>> [The International Chamber อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่าผู้พิพากษาสูงสุดนั้นจะมาจาก “คณะผู้แทนทางกงสุล” ที่ได้รับเลือกภายในเขตอำนาจศาล] (ข้ามเขตศาลไม่ได้)

²⁵ ไพทชิต เอกจริยกร (เชิงอรรถ 1) 60-65. [ผู้เขียนบทความอธิบายเพิ่มเติมว่า ผู้พิพากษาที่นั่งบัลลังก์ในศาลพาณิชย์นั้นไม่ใช่ผู้พิพากษาอาชีพ แต่เป็นอาสาสมัคร].

²⁶ เฟิงอ้าง. [ในบทความใช้เป็นคำว่า คณะผู้เลือกตั้ง – Electoral College ซึ่งประกอบไปด้วยอดีตผู้พิพากษา ตัวแทนสมาคมพ่อค้า]

²⁷ The International Chamber (เชิงอรรถ 21).

นอกจากนี้ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์จะต้องได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ ซึ่งจัดทำโดย National School for the Judiciary โดยมีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นทางกฎหมายทั้งหมดที่ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์อาจต้องใช้ในการพิจารณาคดี ยังมีการศึกษาต่อเนื่องผ่านการทำงานของคณะกรรมการกฎหมายของศาลพาณิชย์ปารีส ซึ่งจะวิเคราะห์ข้อความใหม่ การตัดสินใจ ฯลฯ โดยคณะกรรมการกฎหมายจะจัดการฝึกอบรมเป็นระยะ ๆ

แม้ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์จะมีที่มาจากอาสาสมัคร ไม่ใช่ผู้พิพากษาอาชีพก็ตาม แต่ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ก็มีอำนาจเช่นเดียวกันกับผู้พิพากษาอาชีพ โดยก่อนเข้ารับตำแหน่งผู้พิพากษาศาลพาณิชย์จะต้องสอบตนที่ศาลอุทธรณ์กรุงปารีสต่อหน้าประธานศาลคนแรกและคำสาบандังกล่าวเหมือนกับคำสาบандของผู้พิพากษาอาชีพ

ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ในศาลจะประกอบไปด้วยประธานศาลพาณิชย์ รองประธานศาลพาณิชย์ และผู้พิพากษาจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละศาล ส่วนองค์คณะในศาลพาณิชย์ประกอบไปด้วยผู้พิพากษาศาลพาณิชย์อย่างน้อย 3 คน เว้นแต่จะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น²⁸ และสำหรับทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในศาลพาณิชย์นั้น แม้ว่าข้อกำหนดทั่วไปในเรื่องเขตอำนาจของศาลพาณิชย์ฝรั่งเศสจะมีได้กำหนดไว้ แต่ส่วนที่ถูกกำหนดไว้เป็นพิเศษจะแยกออกไปเป็นของศาลชำนาญพิเศษพาณิชย์ (Specially Designated Commercial Courts) ตามความในประมวลกฎหมายพาณิชย์ มาตรา L721-8

ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์มีวาระในการดำรงตำแหน่งครั้งแรก 2 ปี จากนั้นจะมีสิทธิได้รับเลือกตั้งอีก 3 วาระ วาระละ 4 ปี ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลพาณิชย์จึงมีได้สูงสุด 14 ปี²⁹ เมื่อครบ 4 วาระติดต่อกันแล้ว จะถูกห้ามมิให้ส่งชื่อคัดเลือกเป็นผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ในศาลนั้นอีกเป็นเวลา 1 ปี และผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ไม่อาจจะเป็นผู้พิพากษาศาลแรงงานหรือศาลพาณิชย์อื่นในเวลาเดียวกัน

ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์จะพ้นจากตำแหน่งในกรณี ดังต่อไปนี้

- 1) เมื่อครบกำหนดระยะเวลาที่ได้รับการคัดเลือก
- 2) การยกเลิกศาล
- 3) ลาออก

²⁸ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง (เชิงอรรถ 13) 3-61 ถึง 3-62.

²⁹ ณ ปัจจุบัน ศาลพาณิชย์ปารีสขยายระยะเวลาดำรงตำแหน่งรวมเป็น 18 ปี แต่ผู้ดำรงตำแหน่งต้องมีอายุไม่เกิน 75 ปี, The International Chamber, 'LES JUGES' <<https://www.tribunal-de-commerce-de-paris.fr/fr/les-juges-du-tc-paris>>.

4) ถูกไล่ออก

อย่างไรก็ตาม หากผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ถูกดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อคุ้มครองหรือเพื่อการฟื้นฟูกิจการ หรือเพื่อการชำระบัญชีทางศาล หรือเมื่อบริษัทหรือรัฐวิสาหกิจที่ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ทำงานอยู่ได้ตกอยู่ภายใต้กระบวนการดังกล่าว ก็ให้ถือว่าผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ดังกล่าวนั้นลาออกจากการดำรงตำแหน่ง

สรุป สาธารณรัฐฝรั่งเศสมีการแยกประมวลกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายพาณิชย์ออกจากกัน เนื่องจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการค้าพาณิชย์ เหตุการณ์ทางการเมืองและสังคม ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนากฎหมายพาณิชย์และระบบศาลพาณิชย์เป็นอย่างมาก โดยมีการจัดตั้งศาลพาณิชย์เป็นเอกเทศ สาธารณรัฐฝรั่งเศสไม่ได้กำหนดนิยามนิติกรรมทางพาณิชย์หรือคดีพาณิชย์ไว้โดยเฉพาะ แต่ได้แบ่งนิติกรรมทางพาณิชย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

- นิติกรรมทางพาณิชย์โดยลักษณะ นิติกรรมทางพาณิชย์ประเภทนี้เป็นนิติกรรมที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นนิติกรรมทางพาณิชย์ โดยไม่คำนึงว่าผู้ที่ทำนิติกรรมดังกล่าวจะเป็นพ่อค้าหรือไม่

- นิติกรรมทางพาณิชย์โดยรูปแบบ นิติกรรมประเภทนี้มีเฉพาะในเรื่องตัวแลกเปลี่ยน

- นิติกรรมทางพาณิชย์โดยเหตุผลของบุคคลซึ่งกระทำการ การกระทำของพ่อค้าที่เกี่ยวกับนิติกรรมทางพาณิชย์ จะถือว่าเป็นนิติกรรมทางพาณิชย์

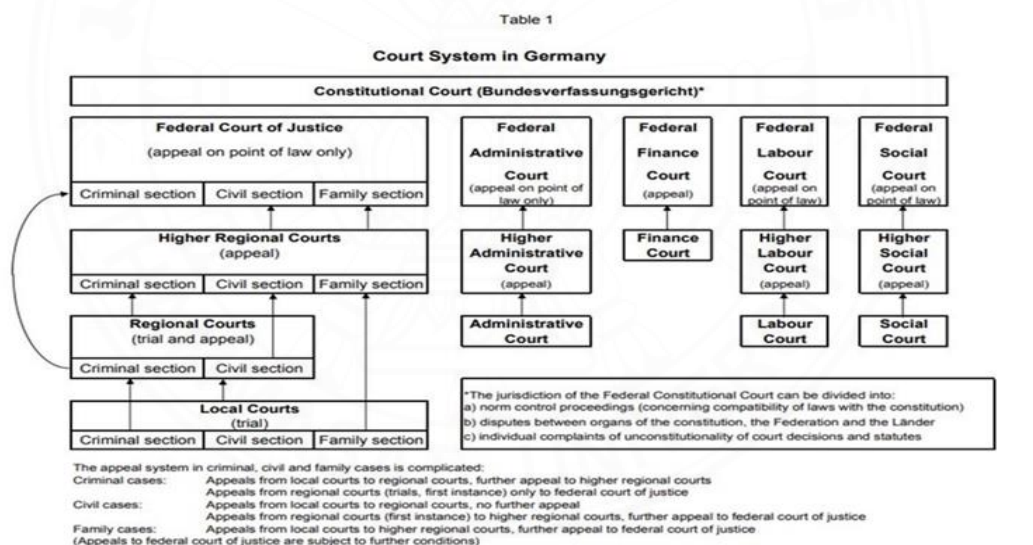
ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศสไม่ใช่ผู้พิพากษาอาชีพ แต่เป็นอาสาสมัครซึ่งถูกคัดเลือกจากกลุ่มบุคคลที่ประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ บุคคลที่ได้รับเลือกจากผู้ประกอบวิชาชีพสาขาต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อให้มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งผู้พิพากษาศาลพาณิชย์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหอการค้าและอุตสาหกรรม กลุ่มที่สอง คือ อดีตผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ที่ปรากฏชื่อในรายชื่อที่เกี่ยวกับการคัดเลือกผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ โดยการคัดเลือกจะอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการซึ่งเป็นผู้พิพากษาอาชีพที่ได้รับการแต่งตั้งจากประธานศาลอุทธรณ์คนแรก แม้ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์จะมีที่มาจากอาสาสมัคร ไม่ใช่ผู้พิพากษาอาชีพก็ตาม แต่ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ก็มีอำนาจเช่นเดียวกันกับผู้พิพากษาอาชีพ มีวาระการดำรงตำแหน่งรวมแล้วไม่เกิน 14 ปี ทั้งนี้ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ จะไม่ได้รับค่าตอบแทน องค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์จะประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ไม่น้อยกว่า 3 คน

2.1 การดำเนินคดีพาณิชย์สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

2.2.1 ระบบศาล

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เนื่องจากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีรูปแบบการปกครองแบบสหพันธรัฐ โครงสร้างของระบบศาลจึงมีลักษณะที่ซับซ้อน ภายใต้หลักความชำนาญเฉพาะด้าน (the principle of specialization) และหลักการกระจายอำนาจ (the principle of decentralization) การพัฒนาหลักกฎหมายเพื่อประสานหลักความเป็นอิสระในกฎหมายของมลรัฐ (Lander) จากสหพันธรัฐ การแยกระบบศาลมลรัฐออกจากศาลสหพันธรัฐ ก็เป็นการพัฒนาเพื่อสนับสนุนความเป็นอิสระในทางกฎหมายของรัฐด้วย

ภายใต้พระธรรมนูญศาลของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (the Organization of the Courts Act หรือ (Gerichtsverfassungsgesetz หรือ GVG)³⁰ จึงมีการแยกศาลออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ศาลมลรัฐ (the Lander Court) และศาลสหพันธรัฐ (the Federal Court)

ภาพที่ 2.1 : ระบบศาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

³⁰ Nigel Foster. (1996). German Legal System & Law. อ้างถึงใน ฉันทชาย โจรจนส์โรซ, ‘การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ในศาลแพ่ง : ศึกษาเปรียบเทียบกับแผนกคดีพาณิชย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและศาลพาณิชย์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธรัฐสวิส’ (เอกสารประกอบการอบรม หลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 16 วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม) 18.

2.2.1.1 ศาลมลรัฐ (the Lander Court)

มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีตั้งแต่ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา คดีส่วนใหญ่จะสิ้นสุดลงในระดับของศาลมลรัฐ ศาลมลรัฐประกอบด้วย ศาลแขวง ศาลจังหวัดและศาลสูงมลรัฐ³¹

(1) ศาลแขวง (Amisgericht) เป็นศาลชั้นต้นระดับล่างสุด ตั้งอยู่ในเมืองขนาดเล็ก มีอำนาจพิจารณาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา คดีแพ่งต้องเป็นข้อพิพาทที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 10,000 มาร์ก (ประมาณ 190,987.97 บาทไทย³²) โดยมีผู้พิพากษานายเดียวเป็นผู้พิจารณาพิพากษา ในเรื่องทุนทรัพย์นี้ไม่บังคับใช้กับข้อพิพาทในคดีกฎหมายครอบครัวซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาคดีของแผนกคดีครอบครัว (Famiiengericht) และการอุทธรณ์คำพิพากษาให้ขึ้นต่อศาลจังหวัด (Landgericht)³³

(2) ศาลจังหวัด (Landgericht) เป็นศาลที่ตั้งอยู่ในเมืองใหญ่ ทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ที่ยื่นอุทธรณ์มาจากศาลแขวง และทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้นสำหรับคดีอาญาคดีแพ่งและคดีพาณิชย์ที่ไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวง คือคดีแพ่งที่มีข้อพิพาทในจำนวนทุนทรัพย์กว่า 5,000 ยูโร (ราว 186,770 บาทไทย)³⁴ และคดีอาญาที่ร้ายแรง (schweren Straftaten – Serious Crimes) ตามมาตรา 74 พระธรรมนูญศาลยุติธรรมเยอรมนี ศาลจังหวัดได้แบ่งแผนกไปตามลักษณะคดีเฉพาะด้าน คือ แผนกคดีแพ่ง แผนกคดีพาณิชย์ แผนกคดีครอบครัวและเด็ก แผนกคดีการเดินเรือและแผนกคดีอาญา

³¹ ไผทชิต เอกจริยกร (เชิงอรรถ 1) 73-74.

³² ‘แปลงมาร์กเยอรมัน (DEM) บาทไทย (THB)’ (Matafi) <<https://www.matafi.net/th/currency/converter-DEM-THB?m1=10000>> สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2566.

³³ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง (เชิงอรรถ 1) 3-73.

³⁴ ‘แปลง ยูโร (EUR) บาทไทย (THB)’ (Matafi) <<https://www.matafi.net/th/currency/converter-EUR-THB?m1=5000>> สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2566.

(3) ศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgericht / Kammergericht) โดยในหนึ่งมลรัฐจะมีอย่างน้อย 1 ศาลเสมอ³⁵ ในคดีพาณิชย์ ศาลสูงมลรัฐจะทำหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลจังหวัด แต่ในคดีครอบครัวจะพิจารณาอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวง³⁶

2.2.1.2 ศาลยุติธรรมแห่งสหพันธรัฐ ประกอบด้วยศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีทั่วไปและศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเฉพาะเรื่อง รวม 8 ศาล³⁷ คือ

(1) สำหรับศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐ (the Federal Constitutional Court หรือ Bundesverfassungsgericht) นั้น เป็นองค์กรอิสระ ไม่ขึ้นอยู่กับฝ่ายบริหาร หรือศาล มีฐานะเท่าเทียมกันกับหัวหน้าฝ่ายบริหาร และหัวหน้าฝ่ายนิติบัญญัติ³⁸ ประกอบด้วย 2 องค์กร คณะหนึ่งมีผู้พิพากษา 8 ท่าน องค์กรแรกทำหน้าที่พิจารณาข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานของประชาชน ตามมาตรา 1-20 ของรัฐธรรมนูญ ส่วนองค์กรที่สองทำหน้าที่พิจารณาข้อพิพาทตามรัฐธรรมนูญในเรื่องอื่น ๆ เช่น ข้อพิพาททางการเมือง ข้อพิพาทเกี่ยวกับรัฐบาล การเลือกตั้ง กฎหมายระหว่างประเทศ ปัญหาพรรคการเมือง เป็นต้น

(2) ศาลยุติธรรมแห่งสหพันธรัฐ ทำหน้าที่รับอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายของคำพิพากษาจากศาลสูงมลรัฐ³⁹ ปัจจุบันประกอบด้วยองค์กรฝ่ายแพ่งและองค์กร

³⁵ Anwaltsverzeichnis für Deutschland, ‘Alle Oberlandesgerichte in Deutschland’ <<https://www.verzeichnis-anwalt.de/gerichtsverzeichnis/oberlandesgerichte-deutschland.html>> สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2566. ดู, ‘Oberlandesgericht’ (Wikipedia) <<https://en.wikipedia.org/wiki/Oberlandesgericht>> สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2566.

³⁶ Ministry of Justice Germany, ‘The Court System and Available Statistics (in Response questionnaire project group Timeliness)’ <https://www.encl.eu/images/stories/pdf/workinggroups/Timeliness/response_questionnaire_timeliness_germany.pdf>

³⁷ ไผทชิต เอกจริยกร (เชิงอรรถ 1) 72-74.

³⁸ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง (เชิงอรรถ 13) 3-71.

³⁹ เฟิงอ้าง 3-72.

ฝ่ายอาญา⁴⁰ ในแต่ละคณะจะมีผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ ผู้พิพากษารองหัวหน้าคณะ และสมาชิกผู้พิพากษาอื่นไม่ต่ำกว่า 5 คน⁴¹

(3) ศาลสิทธิบัตรแห่งสหพันธรัฐ เป็นศาลสูงสุดที่ไม่ได้รับอุทธรณ์มาจากศาลล่าง แต่เป็นการอุทธรณ์คำวินิจฉัยหรือการกระทำของฝ่ายปกครองจากสำนักงานสิทธิบัตรแห่งมลรัฐที่ได้มีคำสั่งยกเลิก เพิกถอนสิทธิบัตรหรือใบอนุญาต

(4) ศาลวินัยแห่งสหพันธรัฐ เป็นศาลสูงสุดที่รับอุทธรณ์มาจากคำสั่งเกี่ยวกับวินัยของข้าราชการพลเรือน และข้าราชการทหาร รวมไปถึงวินัยข้าราชการตุลาการ

(5) ศาลปกครองแห่งสหพันธรัฐ เป็นศาลสูงสุดในคดีปกครองอันเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองของฝ่ายปกครองต่อเอกชน ทั้งต่อบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล

(6) ศาลแรงงานแห่งสหพันธรัฐ ศาลแรงงานไม่จัดอยู่ในระบบการกระจายอำนาจไปยังมลรัฐต่าง ๆ แต่ตั้งอยู่เฉพาะในเมืองสำคัญเท่านั้น

(7) ศาลสังคมแห่งสหพันธรัฐ คดีที่มาสู่ศาลสังคมจะเกี่ยวข้องกับการจ่ายเงินประกันสังคม การจ่ายเงินการว่างงาน เงินช่วยเหลือเจ็บป่วย อุบัติเหตุสุขภาพและบำนาญ เงินช่วยเหลือเด็ก ประกันสุขภาพ เงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากสงคราม ข้อพิพาทเหล่านี้เป็นการฟ้องเพื่อเปลี่ยนแปลงคำสั่ง หรือเพิกถอนคำสั่งของฝ่ายปกครองที่ได้สั่งในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

(8) ศาลภาษีแห่งสหพันธรัฐ เป็นศาลที่อยู่นอกระบบการกระจายอำนาจไปยังมลรัฐต่าง ๆ รับพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับภาษีตามกฎหมายต่าง ๆ รับพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับภาษีตามกฎหมายต่าง ๆ การนำคดีขึ้นสู่ศาลต้องผ่านการวินิจฉัยถึงที่สุดของเจ้าหน้าที่แล้ว

⁴⁰ The Federal Court of Justice, ‘The Federal Court of Justice’ <https://www.bundesgerichtshof.de/SharedDocs/Downloads/EN/BGH/broschuere2020_NurTextEnglisch.pdf?__blob=publicationFile&v=4> สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2566. [อย่างไรก็ดี ในเว็บไซต์ของ Bundesgerichtshof ได้อธิบายถึง “องค์คณะคดีอื่น” (The other panels) ไว้เป็นองค์คณะกลุ่มที่สามไว้ด้วย] โปรดดู ฉันทาย โรจนส์โรซ (เชิงอรรถ 30) 20.

⁴¹ Bundesgerichtshof, ‘Zivilsenate’ <https://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Geschaeftsverteilung/BesetzungSenate/Zivilsenate/zivilsenate_node.html> สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2566.

2.2.2 การดำเนินคดีพาณิชย์

2.2.1.1 ความเป็นมาของศาลพาณิชย์สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการแยกประมวลกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายพาณิชย์ออกจากกัน การแยกดังกล่าวมีที่มาจากประวัติศาสตร์ ซึ่งเกิดจากความจำเป็นในทางธุรกิจ และในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าที่ก่อให้เกิดประเพณีทางการค้ามากมายและหลากหลาย จึงจำเป็นต้องมีการรวบรวมประเพณีทางการค้ามาไว้ในที่เดียวกันและสร้างระบบที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยประมวลกฎหมายพาณิชย์มีชื่อว่า Handelsgesetzbuch อักษรย่อคือ HGB⁴² มีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1900 และยังคงใช้บังคับอยู่จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ น่าเชื่อว่าประมวลกฎหมายพาณิชย์ของสาธารณรัฐเยอรมนีเป็นกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลมาจากประมวลกฎหมายพาณิชย์ของฝรั่งเศส

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการจัดทำและมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายพาณิชย์ก่อนประมวลกฎหมายแพ่งเป็นระยะเวลาจนถึง 39 ปี ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก ความจำเป็นเร่งด่วนในการประกอบธุรกิจที่ต้องการความแน่นอนในความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างพ่อค้า และในประการที่สอง การร่างประมวลกฎหมายพาณิชย์ทำได้ง่ายกว่าเพราะเป็นเรื่องระหว่างพ่อค้าด้วยกันเองเท่านั้น ในขณะที่เนื้อหาของกฎหมายแพ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับบุคคลทุกคนในสังคมและมีขอบเขตของเนื้อหากว้างกว่าการค้าพาณิชย์เป็นอย่างมากจึงต้องใช้เวลาพิจารณาศึกษากันยาวนาน

การใช้และตีความประมวลกฎหมายทั้งสองฉบับนี้จะมีหลักว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเป็นฐานของประมวลกฎหมายพาณิชย์ คือ ประมวลกฎหมายแพ่งเป็นกฎหมายทั่วไป ส่วนประมวลกฎหมายพาณิชย์เป็นกฎหมายพิเศษที่ใช้ในระหว่างหมู่พ่อค้าเท่านั้น ในกรณีที่ประมวลกฎหมายพาณิชย์ไม่มีบทบัญญัติในเรื่องใดไว้ก็ให้บังคับตามประมวลกฎหมายแพ่ง หลักสำคัญในการกำหนดเนื้อหาของประมวลกฎหมายพาณิชย์แตกต่างไปจากเนื้อหาของประมวลกฎหมายแพ่งมี 5 ประการ⁴³ คือ

ประการที่ 1 การรับรองหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนาอย่างเต็มที่โดยไม่ต้องมีบทบัญญัติคุ้มครองพิเศษ หรือระบบควบคุมที่ซับซ้อนดังเช่นความสัมพันธ์ในประมวลกฎหมายแพ่ง เพราะมีหลักการเบื้องต้นว่าคุณสัญญาเป็นพ่อค้าด้วยกัน ย่อมมีอำนาจต่อรองอย่างเท่าเทียมกัน

⁴² ศันันท์กรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชน (สำนักพิมพ์วิญญูชน 2562) 238-239.

⁴³ ไผทชิต เอกจริยกร (เชิงอรรถ 1) 67-76.

หรือในระดับที่ใกล้เคียงกัน ย่อมสามารถที่จะคาดการณ์ถึงผลกำไรหรือขาดทุนได้ และสามารถคำนวณภาระการเสี่ยงในทางธุรกิจได้ก่อนที่การแสดงเจตนาผูกพันใด ๆ ตามกฎหมาย

ประการที่ 2 การรับรองการแสดงเจตนาในการก่อนิติสัมพันธ์ที่ง่ายขึ้น เช่น หนังสือยืนยันทางการค้า (kaufmännische Bestätigung) ลักษณะของหนังสือดังกล่าวเป็นคำเสนอที่เข้าทำสัญญา เมื่อหนังสือถึงผู้รับแล้วถือว่าสัญญาเกิด เว้นแต่ผู้รับได้แสดงเจตนาปฏิเสธในทันที หลักนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในทางการค้าที่ง่ายและรวดเร็วขึ้น

ประการที่ 3 การสร้างความยืดหยุ่นในนิติสัมพันธ์ให้มากขึ้น

ประการที่ 4 การรับรองฐานะทางกฎหมายของผู้จัดการธุรกิจทางการค้า (Prokurist) ผู้จัดการธุรกิจการค้านี้เป็นบุคคลที่รับการแต่งตั้งจากเจ้าของธุรกิจ หรือผู้มีอำนาจทำการแทนของเจ้าของ โดยผู้จัดการธุรกิจการค้ามีอำนาจอย่างกว้างขวางในการดำเนินงาน และอำนาจดังกล่าวนี้คู่กรณีไม่สามารถถกแถลงยกเว้นได้

ประการที่ 5 การสร้างระบบทะเบียนการค้า (Handelsregister) เพื่อคุ้มครองบุคคลต่าง ๆ อันได้แก่คู่สัญญา บุคคลภายนอก และบุคคลทั่วไป โดยให้พ่อค้าตามที่กฎหมายกำหนดไว้ มีหน้าที่นำข้อมูลทางธุรกิจของตนไปจดทะเบียนที่ศาลชั้นต้นโดยให้มิข้อความที่ระบุถึงชื่อของกิจการที่ตั้งผู้แทนของกิจการผู้มีอำนาจกระทำการแทนกิจการและข้อมูลอื่น ๆ ข้อมูลดังกล่าวนี้บุคคลต่าง ๆ สามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้ง่ายและให้ถือว่าเป็นข้อมูลนี้มีผลใช้บังคับตลอดไปจนกว่าจะมีการจดทะเบียนเปลี่ยนแปลง

2.2.1.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประมวลกฎหมายพาณิชย์สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแบ่งออกเป็น 5 บรรพ⁴⁴ ดังนี้

บรรพ 1 หลักทั่วไป เกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของผู้ประกอบการทางพาณิชย์ การจดทะเบียนทางพาณิชย์

บรรพ 2 หุ้นส่วน เกี่ยวกับการจัดตั้งห้างหุ้นส่วน การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างหุ้นส่วน ความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างหุ้นส่วนกับบุคคลที่สาม การเลิกห้างหุ้นส่วน การถอนตัวของหุ้นส่วน

บรรพ 3 บัญชีทางการค้า งบดุล งบการเงินประจำปี

บรรพ 4 ธุรกรรมทางพาณิชย์ เกี่ยวกับการกำหนดลักษณะของการกระทำทางพาณิชย์

⁴⁴ ประมวลกฎหมายพาณิชย์สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_hgb/englisch_hgb.html#p0026> สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2566.

บรรพ 5 การค้าทางทะเล เกี่ยวกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเดินเรือ สัญญา
ขนส่งสินค้าทางทะเล สัญญาเช่าเรือ

นับแต่ประมวลกฎหมายพาณิชย์มีผลใช้บังคับในปี ค.ศ.1900 ได้มีการ
เปลี่ยนแปลงเนื้อหาและสาระสำคัญของกฎหมายพาณิชย์มาโดยตลอด เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนา
ทางการค้า โดยได้เพิ่มบทบัญญัติทางการค้าพาณิชย์ในประมวลกฎหมายพาณิชย์เองหรือได้บัญญัติ
แยกออกจากประมวลกฎหมายพาณิชย์ เช่น

- กฎหมายบริษัทจำกัด
- กฎหมายบริษัทมหาชน
- กฎหมายประกันสังคม
- กฎหมายการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม
- กฎหมายป้องกันการผูกขาด
- กฎหมายสิทธิบัตรกฎหมายเครื่องหมายการค้า
- กฎหมายแรงงาน
- กฎหมายล้มละลาย

ตามประมวลกฎหมายพาณิชย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
หลักกฎหมายพาณิชย์จะนำมาใช้บังคับหรือไม่นั้นมีเงื่อนไข 2 ประการ คือ

ประการแรก คู่สัญญาได้เข้าทำสัญญาในทางพาณิชย์หรือไม่

ประการที่สอง สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาทางพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ
หรือไม่

โดยประมวลกฎหมายพาณิชย์ กำหนดให้ธุรกรรมทั้งหมดของผู้ประกอบ
ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเชิงพาณิชย์เป็นธุรกรรมทางพาณิชย์⁴⁵ แสดงให้เห็นว่า หากเป็น
ธุรกรรมผู้ประกอบธุรกิจทำขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินธุรกิจการค้าของตนเป็นธุรกรรม
ทางพาณิชย์ นอกจากนี้กรณีที่ธุรกรรมที่ดำเนินการโดยผู้ประกอบธุรกิจ หากเป็นการดำเนินการที่
เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเชิงพาณิชย์ของผู้ประกอบธุรกิจ ในกรณีที่มีข้อสงสัยให้ถือว่าเป็นธุรกรรม
ทางพาณิชย์⁴⁶

⁴⁵ Commercial Code (Handelsgesetzbuch – HGB) Section 343

(1) Commercial transaction are all transactions of a merchant that relate to
the operation of the merchant's commercial business.

(2) (repealed)

⁴⁶ Commercial Code (Handelsgesetzbuch – HGB) Section 344

ดังนั้น การพิจารณาว่าการใดเป็นการกระทำทางพาณิชย์ตามกฎหมายพาณิชย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของคู่สัญญาในการเข้าทำสัญญา ศาลพาณิชย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นจะอยู่ในรูปลักษณะของ “แผนกคดี” หรือ “องค์คณะ” ไม่ใช่แยกออกมาเป็นศาลตั้งศาลพาณิชย์ฝรั่งเศส โดยคดีพาณิชย์ถูกจัดอยู่ในกลุ่มของ Civil Case ซึ่งมี 4 ชั้นศาล (ศาลแขวง – ศาลจังหวัด- ศาลสูงมลรัฐ และศาลยุติธรรมแห่งสหพันธ์รัฐ ตามลำดับ) ในศาลแขวง (Amisgericht) ซึ่งเป็นศาลเริ่มต้นนั้น จะรับพิจารณาคดีพาณิชย์ที่มาจากศาลซึ่งมีทุนทรัพย์สูงสุดที่ 5,000 ยูโร รวมไปถึงข้อพิพาทเรื่องการเช่า ข้อพิพาทเรื่องครอบครัว หรือการบำรุงรักษา โดยข้อพิพาทสามข้อหลังนั้นไม่มีทุนทรัพย์ในการเสนอคดี⁴⁷ ศาลแขวงนั้นสามารถประกอบไปด้วยผู้พิพากษาอาชีพตั้งแต่ 1 ถึง 2 คน และผู้พิพากษาสมทบ (lay judges) อีก 2 คน⁴⁸

ในแผนกคดีพาณิชย์ องค์คณะผู้พิพากษาในแผนกคดีพาณิชย์ประกอบด้วย⁴⁹ ผู้พิพากษาจำนวน 3 คน โดยมีหัวหน้าคณะเป็นผู้พิพากษาอาชีพ ส่วนผู้พิพากษาอีก 2 คน จะเป็นผู้พิพากษาสมทบผู้ทรงเกียรติ ซึ่งหมายถึงผู้พิพากษาสมทบ ในการพิจารณาคดีพาณิชย์นั้น ไม่ปรากฏว่ามีกระบวนการพิจารณาคดีเป็นพิเศษ แต่เน้นที่การมีส่วนร่วมในการนั่งพิจารณาของผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการค้าพาณิชย์ แต่อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาคดีพาณิชย์ยังมีหลักการพิเศษบางประการ เช่น ในศาลยุติธรรมปกติผู้พิพากษานายเดียวอาจทำคำสั่งหรือคำพิพากษาได้ แต่ในแผนกคดีพาณิชย์การทำคำพิพากษาหรือคำสั่ง จะทำได้ต่อเมื่อมีผู้พิพากษา

(1) Legal transactions undertaken by a merchant are considered, in cases of doubt, to be related to the operation of the merchant’s commercial business.

(2) Promissory notes signed by a merchant are considered to have been signed in the course of the operation of the merchant’s commercial business, provided the contrary is not evident from the instrument.

⁴⁷ the European e-Justice Portal, ‘Ordinary courts - introduction’ <https://e-justice.europa.eu/18/EN/national_ordinary_courts?GERMANY&member=1> สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2566. ดู Section 13 in Courts Constitution Act (Gerichtsverfassungsgesetz – GVG)

⁴⁸ Chuck (Penname) , ‘German Law and the German Legal System’ <<https://howtogermany.com/bureaucracy/german-law-and-the-german-legal-system/>> สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2566.

⁴⁹ ไผทชิต เอกจริยกร (เชิงอรรถ 1) 73-74.

ครบองค์คณะเท่านั้น เว้นแต่บางกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดให้ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะสามารถทำได้โดยลำพังตามมาตรา 349 แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือด้วยความยินยอมของผู้พิพากษาสมทบ หรือในการทำคำพิพากษานั้น สามารถพิพากษาไปตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางการค้า หรือปกติประเพณีทางการค้าได้ตามมาตรา 114 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

คู่ความซึ่งไม่พอใจผลของคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลแขวง⁵⁰ ชอบที่จะอุทธรณ์ไปยังศาลจังหวัด (Landgericht) ได้ ซึ่งในศาลจังหวัด (Landgericht) คดีพาณิชย์ที่มาฟ้องที่ศาลจะได้รับการพิจารณาโดยองค์คณะผู้พิพากษา ซึ่งประกอบไปด้วยผู้พิพากษาอาชีพ 3 คน และผู้พิพากษาสมทบอีก 2 คน

คู่ความซึ่งไม่พอใจผลของคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลแขวง⁵¹ ชอบที่จะอุทธรณ์ไปยังศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgericht / Kammergericht) ได้อีกหนึ่งศาล คดีพาณิชย์ที่มาฟ้องที่ศาลจะได้รับการพิจารณาโดยองค์คณะผู้พิพากษาอาชีพ 5 คน

อย่างไรก็ตาม เมื่อคดีพาณิชย์ดังกล่าวดำเนินมาถึงชั้นศาลยุติธรรมแห่งสหพันธ์รัฐ (Bundesgerichtshof)⁵² ศาลยุติธรรมแห่งสหพันธ์รัฐจะรับอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายของคำพิพากษาจากศาลสูงมลรัฐ⁵³ เท่านั้น ปัญหาข้อกฎหมายในคดีพาณิชย์ที่มาฟ้องที่ศาลจะได้รับการพิจารณาโดยองค์คณะผู้พิพากษาอาชีพ 5 คน เช่นเดิม

⁵⁰ เฟ็งอ้าง. (อย่างไรก็ดี มีการอธิบายอีกประการหนึ่งว่า คดีพาณิชย์ที่มาฟ้องที่ศาลชั้นต้นระดับมลรัฐ จะได้รับการพิจารณาโดยองค์คณะผู้พิพากษาพิเศษ ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพ 1 คน และผู้พิพากษาสมทบอีก 2 คน (lay judge) ที่มีประสบการณ์ในการค้าพาณิชย์ร่วมกันพิจารณาคดีตามวิธีพิจารณาคดีที่กำหนดไว้เป็นพิเศษ โปรดดู Wolfgang Heyde, *Justice and the Law in the Federal Republic of Germany* (C.F. Muller Juristischer Verlag 1994) 41. อ้างถึงใน ฌ็องฟองส์ โปษกะบุตร, ‘ศาลพาณิชย์และวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์’ (เอกสารวิชาการส่วนบุคคล การอบรมหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม 2551) 41-42.

⁵¹ เฟ็งอ้าง.

⁵² Anwaltsverzeichnis für Deutschland (เชิงอรรถ 35).

⁵³ คณะอนุกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง (เชิงอรรถ 13) 3-72.

2.2.3 ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์

องค์คณะผู้พิพากษาในแผนกคดีพาณิชย์ประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวน 3 คน ประกอบด้วยหัวหน้าคณะซึ่งเป็นผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 1 คน และผู้พิพากษาสมทบจำนวน 2 คน

การเป็นผู้พิพากษาสมทบศาลพาณิชย์สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นมีเงื่อนไขโดยหลัก 3 ประการ คือ

1. เป็นบุคคลผู้ถือสัญชาติเยอรมนี
2. อายุมากกว่า 29 ปี แต่ไม่เกิน 70 ปี
3. ได้รับการขึ้นทะเบียนในทะเบียนการค้าหรือทะเบียนสมาคมสหกรณ์

ในฐานะนักธุรกิจ สมาชิกในคณะกรรมการบริหาร หรือ CEO ของนิติบุคคล หรือในฐานะตัวแทนที่มีตำแหน่งอิสระในบริษัทที่เทียบได้กับนิติบุคคลอิสระทางเศรษฐกิจ

และมีเงื่อนไขพิเศษคือ บุคคลที่ต้องการเป็นผู้พิพากษาสมทบศาลพาณิชย์ จะต้องเป็นผู้อยู่อาศัย หรือมีสถานประกอบการเชิงพาณิชย์อยู่ในเขตศาลพาณิชย์แห่งนั้น (เช่น ต้องการเป็นผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ในศาลภูมิภาคของเบอร์ลิน จะต้องเป็นผู้อยู่อาศัยในเบอร์ลินด้วย หรือมีสถานประกอบการเชิงพาณิชย์ในเบอร์ลิน หรือเป็นส่วนหนึ่งของบริษัทที่มีสำนักงานใหญ่หรือสาขาในเบอร์ลิน)

ผู้พิพากษาสมทบศาลพาณิชย์ไม่ได้รับค่าตอบแทนสำหรับการทำหน้าที่ในศาล เพื่อแลกกับสิทธิพิเศษ คือ “โอกาส” ในการเข้าร่วมศาลพาณิชย์ซึ่งเป็นศาลสำหรับนักธุรกิจ⁵⁴

สรุป สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการแยกประมวลกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายพาณิชย์ออกจากกัน โดยมีที่มาจากประวัติศาสตร์ การดำเนินคดีพาณิชย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นจะอยู่ในรูปลักษณะของ “แผนกคดี” หรือ “องค์คณะ” ไม่ได้แยกออกมาเป็นศาลตั้งเช่นศาลพาณิชย์ฝรั่งเศส การพิจารณาว่าการใดเป็นการกระทำทางพาณิชย์ตามกฎหมายพาณิชย์นั้น ไม่ได้มีการกำหนดนิยามคดีพาณิชย์ไว้ แต่จะพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของคู่สัญญาในการเข้าทำสัญญา องค์คณะผู้พิพากษาในแผนกคดีพาณิชย์ประกอบด้วย ผู้พิพากษาจำนวน 3 คน โดยมีหัวหน้าคณะเป็นผู้พิพากษาอาชีพ ส่วนผู้พิพากษาอีก 2 คน จะเป็น

⁵⁴ Association of Commercial Judges, ‘ASSOCIATION OF COMMERCIAL JUDGES– BUSINESS EXPERTISE FOR THE JUDICIAL SYSTEM’ <<https://www.handelsrichter.eu/en/commercial-judges/becoming-a-commercial-judge/>> สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2566.

ผู้พิพากษาสมทบ ทั้งนี้ ผู้พิพากษาสมทบศาลพาณิชย์ไม่ได้รับค่าตอบแทนจากปฏิบัติหน้าที่ในศาลพาณิชย์

ในการพิจารณาคดีพาณิชย์นั้น ไม่ปรากฏว่ามีกระบวนการพิจารณาคดีเป็นพิเศษ แต่เน้นที่การมีส่วนร่วมในการนั่งพิจารณาของผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการค้าพาณิชย์

2.3 การดำเนินคดีพาณิชย์ของประเทศสหรัฐอเมริกา

2.3.1 ระบบศาล

ประเทศสหรัฐอเมริกามีการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐ (Republic) โดยมีรูปแบบโครงสร้างแบบระบบสหรัฐ (Federalism) คือ บริหารกิจการส่วนกลางของประเทศโดยรัฐบาลกลาง (Central government) ซึ่งมีอำนาจเฉพาะเจาะจงและจำกัดเท่าที่รัฐธรรมนูญได้ให้ไว้เท่านั้น การบริหารกิจการอื่น ๆ นอกเหนือจากนั้นเป็นอำนาจของมลรัฐ รัฐบาลกลางและมลรัฐมีการจัดแบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ส่วน⁵⁵ คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ (The Legislative Branches) ฝ่ายบริหาร (The Executive Branches) และฝ่ายตุลาการ (The Judicial Branches) ตามรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาจัดว่าเป็นประเทศในระบบกฎหมาย Common Law โดยในแต่ละมลรัฐจะผูกพันตามระบบกฎหมาย Common Law ยกเว้นมลรัฐหลุยเซียน่า ซึ่งจะใช้ระบบกฎหมาย Civil Law เพราะได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรของประเทศฝรั่งเศส ภายใต้ระบบ Common Law บ่อเกิดแห่งกฎหมายที่สำคัญนอกจากกฎหมายลายลักษณ์อักษรแล้ว จะมาจากการที่ผู้พิพากษาสามารถสร้างกฎหมายขึ้นผ่านการเขียนคำพิพากษา⁵⁶ ซึ่งจะมีผลผูกพันไปยังคำตัดสินของศาลในระดับที่ต่ำกว่าที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลเดียวกันในอนาคต โดยเนื้อหาของกฎหมายที่ผูกพันในระบบ Common Law ที่มีบ่อเกิดแห่งกฎหมาย ส่วนใหญ่มาจากคำพิพากษา (Judge-made laws) จะเป็นกฎหมายในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สิน (Property) สัญญา (Contracts) และละเมิด (Torts)

⁵⁵ ‘U.S. Constitution’, (FindLaw)<www.findlaw.com/cascode/constitution> สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2566.

⁵⁶ มานิตย์ จุมปา, ‘ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา’ (พิมพ์ครั้งที่ 2, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2553) 31.

ระบบศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาจัดอยู่ในระบบศาลเดี่ยว คือ มีศาลยุติธรรมเพียงศาลเดียวที่มีอำนาจตัดสินคดีทุกประเภท แต่มีศาลสองระดับ คือ ศาลสหรัฐกับศาลมลรัฐ โครงสร้างของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาทั้งระดับศาลสหรัฐและศาลมลรัฐ จะมีรูปร่างคล้ายปิรามิด โดยมีฐานกว้าง แต่มียอดแคบ กล่าวคือ มีศาลชั้นต้นจำนวนมาก ศาลอุทธรณ์มีน้อยกว่าศาลชั้นต้น และมีศาลฎีกาเพียงศาลเดียว ดังนั้น โครงสร้างของศาลในสหรัฐในระดับสหรัฐจะประกอบไปด้วยศาลชั้นต้นที่มีการพิจารณาคดี ศาลอุทธรณ์ซึ่งแบ่งแยกตามพื้นที่ต่าง ๆ จำนวน 12 ศาล และศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกา ส่วนในระดับมลรัฐ ปกติจะประกอบไปด้วยศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาของมลรัฐ แต่อย่างไรก็ดี คดีบางประเภทตามที่กฎหมายกำหนด อาจมีการยื่นอุทธรณ์คำตัดสินของศาลสูงสุดมลรัฐต่อศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาได้ ซึ่งโดยหลักยื่นได้เฉพาะคดีที่มีประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายในระดับสหรัฐเท่านั้น (Federal question) และกรณีที่มีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา มาตรา 3 ข้อ 2⁵⁷

⁵⁷ The United States Constitution Article 3 Section 2

The judicial Power shall extend to all Cases, in Law and Equity, arising under this Constitution, the Laws of the United States, and Treaties made, or which shall be made, under their Authority;--to all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls;--to all Cases of admiralty and maritime Jurisdiction;--to Controversies to which the United States shall be a Party;--to Controversies between two or more States;--between a State and Citizens of another State;--between Citizens of different States;--between Citizens of the same State claiming Lands under Grants of different States, and between a State, or the Citizens thereof, and foreign States, Citizens or Subjects.

In all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls, and those in which a State shall be Party, the supreme Court shall have original Jurisdiction. In all the other Cases before mentioned, the supreme Court shall have appellate Jurisdiction, both as to Law and Fact, with such Exceptions, and under such Regulations as the Congress shall make.

The Trial of all Crimes, except in Cases of Impeachment; shall be by Jury; and such Trial shall be held in the State where the said Crimes shall have been committed; but when not committed within any State, the Trial shall be at such Place or Places as the Congress may by Law have directed.

การที่สหรัฐอเมริกาปกครองในรูปแบบสหรัฐ (Federalism) ทำให้ระบบศาลมีความแตกต่างกันถึง 51 ระบบ⁵⁸ กล่าวคือ มลรัฐ 50 มลรัฐ ต่างก็มีระบบศาลของตนเอง และในระดับสหรัฐเองก็มีระบบศาลเป็นของตนเอง ทั้งศาลสหรัฐและศาลมลรัฐ ต่างก็ประกอบไปด้วยศาลชั้นต้นที่มีการสืบพยาน (Trial Court) และศาลที่รับพิจารณาคดีที่มีการอุทธรณ์ (Appellate Court) แต่อย่างไรก็ตาม แม้เป็นศาลระดับเดียวกัน แต่หากต่างมลรัฐกัน บางครั้งก็มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น ศาลชั้นต้นที่มีการพิจารณาสืบพยาน (Trial Court) ในมลรัฐ Pennsylvania เรียกว่า “Court of Common Pleas” ในมลรัฐ Illinois เรียกว่า “Circuit Court” เป็นต้น และที่น่าสังเกต คือ ศาลชั้นต้นในมลรัฐ New York เรียกว่า “Supreme Court” ในขณะที่เรียกศาลฎีกาว่า “Court of Appeal” นอกจากนี้ ในแต่ละมลรัฐก็จะมีศาลชำนาญการพิเศษ (Limited jurisdiction) เช่น ศาลพินัยกรรม (Probate Court เป็นศาลที่พิจารณาคดีเกี่ยวกับการสืบทอดมรดก ฯลฯ) ศาลเยาวชน (Juvenile Court) หรือศาลจราจร (Traffic Court) เป็นต้น

ด้วยเหตุที่สหรัฐอเมริกามีระบบศาลมีความแตกต่างกันถึง 51 ระบบ จึงประสบปัญหาในเรื่องเขตอำนาจศาลสหรัฐและศาลมลรัฐ แต่ปัญหาดังกล่าวก็เป็นปัญหาปกติสำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการปกครองในรูปแบบสหรัฐ ที่จะต้องมีการแบ่งแยกอำนาจว่าอำนาจใดเป็นอำนาจของรัฐบาลกลาง (Federal government) อำนาจใดเป็นอำนาจของมลรัฐ (States) ปัญหานี้มีหลักกฎหมายวางไว้เป็นหลักใหญ่ในรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดไว้ว่า “รัฐบาลกลางมีอำนาจเพียงเท่าที่รัฐธรรมนูญให้ไว้ อำนาจอื่นนั้นถือว่าเป็นของมลรัฐและประชาชน” ดังนั้น ในปัญหาเรื่องเขตอำนาจของศาลสหรัฐและศาลมลรัฐก็ต้องพิจารณาจากหลักการนี้

ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา มาตรา 3 ข้อ 2 ได้กำหนดเขตอำนาจของศาลสหรัฐไว้ว่า โดยหลักต้องเป็นข้อพิพาทที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายระดับสหรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่ศาลอุทธรณ์และศาลชั้นต้นในระดับสหรัฐอเมริกา ถูกจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา เขตอำนาจของศาลจึงถูกจำกัดหรือกำหนดไว้ในกฎหมายจัดตั้งศาลด้วย

เมื่อพิจารณาเขตอำนาจของศาลสหรัฐอเมริกาแล้ว สามารถจัดกลุ่มคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลสหรัฐได้ 3 กลุ่ม⁵⁹ คือ

1) คดีที่มีประเด็นเกี่ยวกับการตีความหรือปรับใช้กฎหมายในระดับสหรัฐดังต่อไปนี้

- รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา หรือ
- รัฐบัญญัติหรือกฎเกณฑ์ที่ตราโดยหน่วยงานระดับสหรัฐ หรือ

⁵⁸ มานิตย์ จุมปา (เชิงอรรถ 56) 87.

⁵⁹ เฟิงอ้าง 95-96.

- สนธิสัญญา หรือ
- กฎหมายเกี่ยวกับการเดินเรือหรือพาณิชย์นาวี
- 2) คดีที่มีคู่ความในคดีเกี่ยวข้องดังต่อไปนี้
 - คดีที่มีผลกระทบต่อทูตหรือผู้แทนประเทศหรือกงสุล
 - สหรัฐเป็นคู่ความในคดี
 - คดีที่พิพาทระหว่างมลรัฐตั้งแต่สองมลรัฐขึ้นไป
 - คดีที่พิพาทระหว่างมลรัฐกับพลเมืองของมลรัฐอื่น
 - คดีที่คู่ความฝ่ายหนึ่งเป็นพลเมืองของมลรัฐหนึ่ง และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นพลเมือง

ของอีกมลรัฐหนึ่ง (Diversity case)

- คดีที่คู่ความเป็นพลเมืองในมลรัฐเดียวกัน แต่พิพาทเกี่ยวกับที่ดินที่ตั้งอยู่ต่างมลรัฐ
- คดีระหว่างมลรัฐหรือพลเมืองของมลรัฐ กับต่างประเทศหรือคนต่างชาติ
- 3) คดีที่มีทุนทรัพย์ดังต่อไปนี้ คือ นอกเหนือไปจากเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนด

ไว้ในข้อ (1) ถึง (2) สำหรับการฟ้องคดีต่อศาลระดับสหรัฐแล้ว รัฐสภาได้กำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมสำหรับกรณีการฟ้องระหว่างพลเมืองต่างมลรัฐว่า จะต้องเป็นการพิพาทกันในทุนทรัพย์ที่ฟ้องไม่ต่ำกว่า 75,000 ดอลลาร์

2.3.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law system) ซึ่งมีพื้นฐานมากจากการใช้ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี (Custom) ความยุติธรรม (Equity) ตลอดจนคำพิพากษาของศาลในอดีต (Precedent) เป็นกฎเกณฑ์บรรทัดฐานในการวินิจฉัยข้อพิพาทในคดี ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีค่าผูกพัน (Binding) ในระบบกฎหมายแล้ว (Primary authority) ยังมีแหล่งที่มาของกฎหมายที่มีลักษณะชวนให้เชื่อถือ (Persuasive authority) ได้แก่ คำอธิบายกฎหมายเฉพาะเรื่อง (Restatement) ในเรื่องกฎหมายสัญญา (Restatement of Contract) ที่จัดทำโดย American Law Institute และประมวลกฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์ (Uniform Commercial Code) ซึ่งมีการเขียนขึ้นโดยไม่ใช่ “กฎหมาย” (Statue) ที่มีผลบังคับ⁶⁰ หากแต่เป็นการเขียนขึ้นโดยบรรดานักวิชาการ นักกฎหมาย ผู้พิพากษา เพื่อหวังให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระบบกฎหมายของสหรัฐ ซึ่งหากมลรัฐใดเห็นพ้องด้วยกับประมวลกฎหมายเอกรูปทางการพาณิชย์ ก็จะต้องนำไปบัญญัติเป็นกฎหมายของมลรัฐ จึงจะมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมาย

กฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญชาตินั้น โดยปกติมีรากฐานที่มาจากกฎหมายคอมมอนลอว์ แม้จนกระทั่งในปัจจุบันสัญญาที่ไม่เกี่ยวข้องกับการค้าขายทางการพาณิชย์ก็ยังคงตกอยู่

⁶⁰ เพิ่งอ้าง 99-114.

ในบังคับของกฎหมายคอมมอนลอว์ ส่วนสัญญาที่เกี่ยวกับเรื่องในทางการพาณิชย์นั้นในปัจจุบันต้องพิจารณาภายใต้ประมวลกฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์ (Uniform Commercial Code) หรือที่เรียกโดยย่อว่า U.C.C.⁶¹ ซึ่งจัดทำและยกร่างโดย The National Conference of Commissioners on Uniform state Law ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมธุรกรรมทางพาณิชย์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อจะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกฎหมายทางการพาณิชย์ โดยให้มลรัฐต่าง ๆ พิจารณารับเอาประมวลนี้ไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายในมลรัฐ ซึ่งเมื่อมีการยกร่างแล้วเสร็จก็ได้รับการยอมรับจากมลรัฐต่าง ๆ ในการนำไปบัญญัติเป็นกฎหมายของแต่ละมลรัฐ โดยมีทั้งการยอมรับไปบัญญัติไว้ทั้งหมดโดยไม่มีเงื่อนไขและแบบมีการแก้ไขบางส่วน

ประมวลกฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์นี้ แม้จะมีมลรัฐต่าง ๆ รับไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายในมลรัฐ ซึ่งรวมไปถึง District of Columbia ด้วย แต่ประมวลกฎหมายนี้ก็ไม่มีค่าบังคับในฐานะเป็นกฎหมายในระดับสหรัฐ นอกจากนี้ การยอมรับเอาประมวลกฎหมายนี้ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายของแต่ละมลรัฐก็มีความแตกต่างกัน บางมลรัฐยอมรับไปบัญญัติไว้โดยไม่มีเงื่อนไข บางมลรัฐยอมรับโดยมีการแก้ไข ดังนั้น หากต้องพิจารณาถึงประมวลกฎหมายนี้ ก็ต้องพิจารณาลงไปให้ลึกกว่าในมลรัฐนั้น ๆ มีการนำไปบัญญัติไว้อย่างไรบ้าง

ประมวลกฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์ (Uniform Commercial Code) ประกอบไปด้วยบทบัญญัติต่าง ๆ ได้แก่

- (1) มาตรา 1 General Provision (บทบัญญัติทั่วไป)
- (2) มาตรา 2 Sales (ซื้อขาย)
- (3) มาตรา 2 A Leases (เช่า)
- (4) มาตรา 3 Negotiable Instruments (ตราสารที่เปลี่ยนมือได้)
- (5) มาตรา 4 Bank Deposit (การฝากเงินกับธนาคาร)
- (6) มาตรา 4 A Funds Transfers (การโอนเงินกองทุน)
- (7) มาตรา 5 Letters of Credit (เลตเตอร์ออฟเครดิต)
- (8) มาตรา 6 Bulk Transfers and (Revised) (การขายแบบเหมาเทกอง)
- (9) มาตรา 7 Warehouse Receipts, Bills of Lading and Other Documents of Title (ใบประทวนสินค้า ใบตราส่งและเอกสารสิทธิอื่น)
- (10) มาตรา 8 Investment Securities (การลงทุนในหลักทรัพย์)
- (11) มาตรา 9 Secured Transactions (ธุรกรรมที่มีหลักประกัน)

⁶¹ Cornell Law scholl, <www.law.cornell.edu/ucc/ucc/table.html> สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2565.

ประมวลกฎหมายเอกรูปทางการพาณิชย์ 4 มาตรา ได้แก่ มาตรา 1 มาตรา 2 มาตรา 2A และมาตรา 9 เป็นบทมาตราที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสัญญา โดยมาตรา 1 ของประมวลกฎหมายเอกรูปทางการพาณิชย์ได้ให้คำนิยามความหมายของถ้อยคำต่าง ๆ ที่ใช้ในประมวลกฎหมายนี้ ตลอดจนถึงเข้าถึงเจตนารมณ์ในการจัดทำประมวลกฎหมายนี้ อีกทั้งได้กำหนดหลักการว่า คู่สัญญา มีอิสระที่จะกำหนดข้อสัญญา แม้การกำหนดนั้นจะแตกต่างไปจากที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้ อีกทั้งในกรณีที่ไม่ได้กำหนดเรื่องใดไว้ในประมวลกฎหมายนี้ กฎหมายคอมมอนลอว์ยังคงใช้บังคับกับกรณีที่เกิดขึ้น อนึ่ง ภายใต้ประมวลกฎหมายนี้ทุกคนอยู่ภายใต้ความผูกพันที่จะต้องกระทำการใด ๆ โดยสุจริต (Good faith) ซื่อสัตย์อย่างชัดเจน ส่วนมาตรา 2 ของประมวลกฎหมายเอกรูปทางการพาณิชย์ใช้บังคับกับเรื่องการขายสินค้า (Sales of goods) มีการให้นิยามของคำว่า ขาย คือ การโอนกรรมสิทธิ์ในตัวสินค้าจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อโดยการชำระเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ๆ หรือโดยการให้ผลประโยชน์อื่น ๆ เพื่อเป็นการต่างตอบแทน และสินค้า หมายถึง สิ่งหาทรัพย์สินอื่น ๆ นอกจากตัวเงินและให้หมายความรวมถึงหุ้นและทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ถูกกำหนดให้ใช้แทนได้ อย่างไรก็ตาม หากสัญญาใด ๆ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการขายสินค้า (Sale of goods) โดยพ่อค้า (Merchant) บทมาตรา 2 นี้ก็ไม่ใช้บังคับ

อนึ่ง ประมวลกฎหมายเอกรูปทางการพาณิชย์นี้ ไม่ใช้บังคับถึงสัญญาดังต่อไปนี้⁶² คือ พินัยกรรม (Will) ธุรกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ (Real estate transaction) สัญญาตกลงเรื่องทรัพย์สินหลังหย่า (Prenuptial agreements) สัญญาเกี่ยวกับเรื่องในครอบครัว เช่น การหย่า ค่าเลี้ยงดู เป็นต้น และความสัมพันธ์ทางด้านแรงงาน (Labor relations)

2.3.3 ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์

มาตรา 3 อนุมาตรา 1 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญระบุว่า เจ้าหน้าที่ตุลาการได้รับการแต่งตั้งตลอดชีวิต トラบเท่าที่มีความประพฤติดี⁶³ ดังนั้น การคัดเลือกจะเริ่มต้นจากที่ตำแหน่ง

⁶² มานิตย์ จุมปา (เชิงอรรถ 56) 113-114.

⁶³ พรเพชร ชลศักดิ์ตระกูล และณัฐดนัย สุภัทรากุล, ‘ความเหมาะสมในการนำระบบการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในสหรัฐอเมริกามาใช้ในประเทศไทย’ (2562) วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 334, 337.

โปรดดู วรรณมา สุพรรณธนะริตา, ‘ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกากับการจัดทำคำวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ (หน้าที่1)’ <<http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1835>> สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2566. (อธิบายว่า มาตรา 3 อนุมาตรา 1 บัญญัติให้อำนาจตุลาการของสหรัฐให้เป็นของศาลสูงสุดศาลหนึ่ง กับศาลชั้นรองลงมาตามที่รัฐสภาได้ตรากฎหมายกำหนดและสถาปนาขึ้นไว้เป็นคราว ๆ และให้ผู้พิพากษาทั้งศาลสูงสุดและศาลชั้นรอง อยู่ในตำแหน่งตราบเท่าที่ยังเป็นผู้มีความ

ผู้พิพากษาว่างลงเนื่องจากการตาย (The death) เกษียณอายุ (Retirement) การลาออกของผู้พิพากษา (Resignation) รวมถึงการถูกฟ้องขับไล่ (Impeachment)

ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในระดับสหพันธรัฐนั้น ผู้ที่จะมาเป็นผู้พิพากษาไม่จำเป็นต้องมีสัญชาติอเมริกัน หรือมีถิ่นที่พำนักในประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ประธานาธิบดีมักแต่งตั้งบุคคลที่มีความรู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายให้ทำหน้าที่นี้ หนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ต่างมีการคัดเลือกที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ

ในส่วนของผู้พิพากษาศาลฎีกา ตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 2 อนุมาตรา 2 บัญญัติให้ประธานาธิบดีแต่งตั้งโดยคำแนะนำและยินยอมโดยสภาสูง (วุฒิสภา) หนึ่ง ในทางปฏิบัติ ประธานาธิบดีจะพิจารณาร่วมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือนำคนสำคัญของพรรค แต่ท้ายที่สุด อำนาจตัดสินใจเด็ดขาดจะอยู่ที่ประธานาธิบดี

ในส่วนของผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ประธานาธิบดีจะเป็นผู้พิจารณาร่วมกับสมาชิกสภาสูงหรือองค์กรพรรคการเมืองในระดับมลรัฐหรือสมาชิกสภาสูงที่มาจากมลรัฐนั้น ๆ โดยผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อมักเป็นผู้มีประสบการณ์ทางด้านกฎหมายหรือมีหน้าที่การงานในวงการบริหารบาลมาก่อนโดยกระบวนการคัดเลือกผู้พิพากษา (The judicial nomination process)

ในส่วนของผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ส่วนใหญ่จะได้รับการเสนอแนะจากพรรคการเมืองในระดับมลรัฐ หรือสมาชิกสภาสูงที่มาจากมลรัฐนั้น ๆ และสังกัดพรรคเดียวกับประธานาธิบดี โดยสรุปแล้ว ประธานาธิบดีมีอำนาจเสนอบุคคลที่ตนเห็นว่ามีคุณสมบัติเหมาะสม สามารถฟังคำแนะนำจากที่อื่นได้นอกจากวุฒิสภา เช่นที่ปรึกษาาระดับสูง สมาชิกพรรค รวมถึงสื่อมวลชน โดยประธานาธิบดีรับฟังความเห็นดังกล่าวได้อย่างเป็นอิสระ⁶⁴

ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาศาลใด เมื่อประธานาธิบดีได้รับรายชื่อ ก็จะส่งให้วุฒิสภา และเมื่อวุฒิสภาได้รับรายชื่อจากประธานาธิบดีแล้ว ก็จะส่งรายชื่อดังกล่าวไปให้คณะกรรมการตุลาการ (Senate judiciary committee) เพื่อพิจารณา ผู้พิพากษาที่ได้รับการเสนอชื่อจะมีเวลาประมาณ 2 อาทิตย์ในการพิจารณาว่าจะยินยติรับรายชื่อหรือต้องการถอนตัวออกไป เนื่องจากมีผลประโยชน์ทับซ้อนหรือมีเรื่องราวที่มาไม่เหมาะสม โดยคณะกรรมการตุลาการ (Senate judiciary committee) จะประกอบด้วย วุฒิสมาชิกจากพรรคการเมืองของประธานาธิบดี และฝ่ายตรงข้าม (United states senate committee on the judiciary) จะใช้เวลาประมาณหนึ่งเดือนใน

ประพฤติดูอยู่ในทำนองคลองธรรม และให้ได้รับค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในเวลาหนึ่ง ๆ โดยจะถูกตัดทอนลดลงในระหว่างดำรงตำแหน่งอยู่ไม่ได้)

⁶⁴ เพิ่งอ้าง.

การตรวจสอบภูมิหลังของผู้ได้รับการเสนอชื่อโดยตรวจสอบจากประวัติที่ผู้ได้รับการเสนอชื่อได้ให้ข้อมูลไว้ โดยเฉพาะข้อมูลด้านการเงิน รวมถึงการถูกตรวจสอบจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่นรายงานลับที่ได้จากสำนักงานสืบสวนกลางแห่งสหรัฐอเมริกาหรือเอฟบีไอ (Federal Bureau of Investigation: FBI) รวมทั้งจากเนติบัณฑิต (American Bar Association) ซึ่งจะประเมินจากความซื่อสัตย์และความเหมาะสมที่จะเป็นตุลาการ⁶⁵ การคัดเลือกผู้พิพากษานี้เป็นเรื่องสำคัญระดับชาติ สื่อมวลชนจะให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยสื่อมวลชนจะนำประวัติที่ผู้ได้รับการเสนอชื่อมาเผยแพร่ให้ประชาชนได้ทราบ

หลังจากนั้น ก็จะมีการเรียกผู้ได้รับการเสนอชื่อมาสัมภาษณ์และถามคำถามโดยจะกระทำผ่านโทรทัศน์โดยการถ่ายทอดสด เรียกขั้นตอนนี้ว่า Senate confirmation hearings⁶⁶ ซึ่งคำถามที่ถูกถามจะเกี่ยวกับจะเป็นเรื่องของคำพิพากษา และคำตัดสินที่ผู้พิพากษาท่านนั้นได้เคยกระทำไว้ในอดีต โดยปกติภายใน 1 อาทิตย์นับแต่ขั้นตอน Senate confirmation hearings จบลง คณะกรรมาธิการตุลาการ (Senate judiciary committee) จะทำรายงานส่งไปให้สภาสูงทั้งหมดพิจารณาเพื่อลงมติ ซึ่งในรายงานจะแสดงความเห็นว่าเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือไม่มีความคิดเห็นก็ได้ หลังจากนั้นสภาสูงทั้งหมดก็จะประชุมกันเพื่อลงคะแนนเสียง⁶⁷ ในการโหวต ผู้พิพากษาที่ได้รับการ

⁶⁵ Denis Steven Rutkus, ‘Supreme Court Appointment Process: Roles of the President, Judiciary Committee, and Senate’ (Congressional Research Service) 25. อ้างถึงใน พรเพชร ชลศักดิ์ตระกูล และณัฐดนัย สุภัทรากุล (เชิงอรรถ 63) 334, 337. อนึ่ง เนติบัณฑิตของสหรัฐอเมริกาจะเป็นผู้ลงมติเมื่อสิ้นสุดการประเมิน “professional qualifications: integrity, professional competence and judicial temperament” และจะลงมติว่าผู้ได้รับการเสนอชื่อนั้นมีคุณสมบัติที่เหมาะสม (well-qualified) หรือผ่านคุณสมบัติ (qualified) หรือไม่ผ่านการรับรอง (not qualified) ซึ่งการจัดอันดับของคณะกรรมการ ABA จะถูกรายงานไปยังสมาชิกแต่ละคนของคณะกรรมการตุลาการวุฒิสภา ตลอดจนทำเนียบขาว กระทรวงยุติธรรม และผู้ได้รับการเสนอชื่อนอกจากนี้ การจัดอันดับจะถูกโพสต์เพื่อบันทึกสาธารณะบนเว็บไซต์ของคณะกรรมการ ABA <<http://www.abanet.org/scfedjud/>>.

⁶⁶ เพิ่งอ้าง.

⁶⁷ Elizabeth Rybicki, ‘CRS Report RL31980, Senate Consideration of Presidential Nominations: Committee and Floor Procedure (under heading “Consideration and Disposition”)’ <<https://crsreports.congress.gov/product/details?prodcode=RL31980>> สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2566

(This quorum requirement is derived from Article I, Section 5, Clause 1 of the Constitution, which states in part that “a Majority of each [House] shall constitute a

เสนอชื่อจะได้รับความเห็นชอบจากสภาสูง (Senate) เมื่อได้รับความเห็นชอบจากเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งก็คือ 51 เสียงขึ้นไป

ในขณะที่ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในระดับมลรัฐจะเข้าสู่ตำแหน่งโดยใช้วิธีการคัดเลือกได้หลายวิธี⁶⁸ ได้แก่

1. การแต่งตั้งโดยผู้ว่าการรัฐ (Gubernatorial appointment)

วิธีการนี้ ผู้ว่าการรัฐจะแต่งตั้งผู้พิพากษาของรัฐโดยตรง โดยไม่ต้องเลือกรายชื่อที่จัดทำโดยคณะกรรมการคัดเลือก อย่างไรก็ตามในเดือนเมษายน 2566 เป็นต้นมา ทุกรัฐที่ใช้วิธีนี้จำเป็นต้องมีฝ่ายนิติบัญญัติหรือหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ เพื่อรับรองการคัดเลือกนี้ด้วย วิธีการนี้จะคล้ายคลึงกับวิธีการคัดเลือกผู้พิพากษาศาลฎีกาของประธานาธิบดีที่สุด⁶⁹ ปัจจุบันมี 5 รัฐที่ใช้วิธีการนี้เลือกผู้พิพากษาศาลสูงสุด (ศาลฎีกา) ของสหรัฐ ได้แก่ 1. แคลิฟอร์เนีย (California Commission on Judicial Appointments เป็นผู้รับรอง) 2. เมน (Maine State Senate เป็นผู้ให้เสียงข้างมากรับรอง) 3. แมสซาชูเซตส์ (Massachusetts Governor's Council เป็นผู้ให้เสียงข้างมากรับรอง) 4. นิวเจอร์ซีย์ (New Jersey State Senate เป็นผู้ให้เสียงข้างมากรับรอง) และ 5. นิวแฮมป์เชียร์ (New Hampshire Executive Council เป็นผู้ให้เสียงข้างมากรับรอง)⁷⁰ ในขณะที่ 4 รัฐในนี้ ยกเว้นนิวแฮมป์เชียร์ นำไปใช้เลือกผู้พิพากษารองด้วย

2. การแต่งตั้งหรือหรือการเลือกตั้งโดยฝ่ายสภานิติบัญญัติ (Legislative/election appointment)

เป็นกระบวนการที่สมาชิกสภานิติบัญญัติของรัฐเลือกผู้พิพากษาเพื่อทำหน้าที่ในศาล วิธีการนี้มีลักษณะเฉพาะในการคัดเลือกประเภทต่าง ๆ โดยที่ทั้งผู้ว่าการรัฐ (โดยอำนาจการแต่งตั้ง) หรือประชาชน (โดยการเลือกตั้งโดยตรง) ไม่มีบทบาทในกระบวนการคัดเลือกนี้ ปัจจุบันมี 2 รัฐที่ใช้วิธีคัดเลือกดังกล่าว โดยใช้คัดเลือกผู้พิพากษาทุกศาล คือ 1. เซาธ์ แคโรไลนา (The South Carolina Judicial Merit Selection Commission จะเป็นผู้คัดเลือกผู้พิพากษา 3 ชื่อ ก่อนจะส่งให้ The South Carolina General Assembly พิจารณาต่อไป) และ 2. เวอร์จิเนีย (the Virginia General Assembly เป็นผู้เสนอชื่อ แต่ The Courts of Justice Committee จะเป็นผู้พิจารณา

Quorum to do Business....” Hence, the quorum for conducting business in a Senate of 100 Members is 51 Senators)

⁶⁸ พรเพชร ชลศักดิ์ตระกูล และณัฐดนัย สุภัทรากุล (เชิงอรรถ 63) 334, 340.

⁶⁹ Ballotpedia, ‘Gubernatorial appointment of judges’ <https://ballotpedia.org/Gubernatorial_appointment_of_judges> สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2566.

⁷⁰ เพิ่งอ้าง.

โดยจะให้เป็นระบบแยก Chamber ผู้ที่ได้คะแนนสูงสุดในแต่ละ Chamber ก็จะได้รับเลือกเข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษา⁷¹⁾ ในทั้งสองรัฐที่ใช้วิธีการคัดเลือกนี้ ผู้พิพากษาจะได้รับเลือกจากสภานิติบัญญัติแห่งรัฐตามการพิจารณาโดยคณะกรรมการหรือคณะกรรมการเสนอชื่อ

3. การเลือกตั้งแบบมีพรรค (Partisan election)

การเลือกตั้งแบบดังกล่าว ผู้พิพากษาจะได้รับเลือกผ่านการเลือกตั้งซึ่งมีรายชื่ออยู่ในบัตรลงคะแนนโดยระบุว่ามีความเกี่ยวข้องทางการเมือง ตั้งแต่ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2566 แปดรัฐใช้วิธีนี้ในระดับศาลสูงสุดของรัฐ ได้แก่ 1. อลาบามา 2. อิลลินอยส์ 3. ลุยส์เซียน่า 4. นิวเม็กซิโก 5. นอร์ธ แคโรไลน่า 6. โอไฮโอ 7. เพนซิลวาเนีย⁷² และ 8. เท็กซัส (จะไม่ใช้ใน Municipal Courts แต่ศาลนอกนั้นจะใช้ทั้งหมด)⁷³ ในขณะที่ในการเลือกผู้พิพากษาชั้นศาลรองลงมา จะมี 9. นิวเจอร์ซีย์ที่ใช้ระบบนี้กับการเลือก General Jurisdiction และรัฐโอไฮโอใช้กับในชั้นศาลอุทธรณ์ (intermediate appellate) เท่านั้น

4. การเลือกตั้งแบบไม่มีพรรค (Non-partisan election)

การเลือกตั้งแบบดังกล่าว จะไม่มีการจำกัดให้เหลือผู้สมัครเพียงคนเดียวจากแต่ละภาคส่วน (not to narrow the candidates to one from each party) หากแต่มักจะเหลือสองคนต่อรัฐ โดยผู้พิพากษาจะถูกรับคัดเลือกผ่านทางวิธีการเลือกตั้ง⁷⁴ ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2566 มี 13 รัฐที่ใช้วิธีการนี้เลือกผู้พิพากษาศาลสูงสุดของรัฐ ได้แก่ 1. อาร์คันซัส 2. จอร์เจีย 3. ไอดาโฮ 4. เคนตักกี 5. มินเนโซต้า 6. มิสซิสซิปปี 7. มอนทานา 8. เนวาด้า 9. นอร์ธ ดาโกตา 10. โอเรกอน 11. วอร์ชิงตัน ดี.ซี. 12. เวสต์ เวอร์จิเนีย 13. วิสคอนซิน ในขณะที่ทั้ง 13 รัฐ รวมกับ 14. โอไฮโอ (ใช้ระบบ trial and limited jurisdiction หรือผู้พิพากษาที่มีอำนาจจำกัด) 15. เทนเนสซี (general jurisdiction) และ 16. มิชิแกน ใช้ระบบนี้กับการเลือกผู้พิพากษาศาลรองด้วย

⁷¹ Ballotpedia, 'Legislative election of judges' <https://ballotpedia.org/Legislative_election_of_judges> สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2566.

⁷² Ballotpedia, 'Partisan election of judges' <https://ballotpedia.org/Partisan_election_of_judges> สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2566.

⁷³ Kris Seago, 'Judicial Selection Processes in Texas' <<https://oertx.highered.texas.gov/courseware/lesson/1090/overview#:~:text=Partisan%20elections%3A%20Judges%20are%20elected,a%20label%20designating%20party%20affiliation.>> สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2566.

⁷⁴ Ballotpedia, 'NonPartisan election of judges' <https://ballotpedia.org/NonPartisan_election_of_judges> สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2566.

5. การเลือกตั้งผสมการแต่งตั้ง (Merit selection)

6. การรวมกันของวิธีการแบบผสมกับวิธีการอื่น (Combine merit selection and other methods)

วิธีการที่ 5 ที่กล่าวมานั้น เคยเป็นวิธีการหลักในการเลือกผู้พิพากษา กล่าวคือ เป็นการเลือกให้อยู่ต่อ หรือให้ออก โดยอาศัยคะแนนเสียงกึ่งหนึ่งจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง⁷⁵ โดยมีถิ่นกำเนิดมาจากรัฐมิสซูรี บางครั้งจึงเรียกว่า Missouri Plan อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่เมษายน 2566 เป็นต้นมา ผู้สมัครเป็นผู้พิพากษาของมิสซูรีจะได้รับการแต่งตั้งให้ความช่วยเหลือ และทำหน้าที่เป็นเวลาสั้นๆ หากต้องการรักษาการผู้พิพากษาต่ออีก จะต้องลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นลำดับต่อไป⁷⁶ ในขณะที่ Missouri Plan กลายเป็นวิธีการคัด-คงอยู่ ของผู้พิพากษาทั้งในระดับศาลสูง และศาลล่าง อนึ่ง มีเพียงรัฐมอนทานาเท่านั้นที่ใช้ระบบนี้ในการคัดตัวผู้พิพากษาศาลสูงเพียงชั้นเดียว อีก 19 รัฐ คือ อลาสก้า อริโซนา แคลิฟอร์เนีย โคโลราโด ฟลอริดา อิลลินอยส์ อินเดียนา ไอโอวา แคนซัส แมรีแลนด์ มิสซูรี เนบราสก้า นิวเม็กซิโก โอกลาโฮมา เพนซิลเวเนีย เซาธ์ดาโกต้า เทนเนสซี ยูทาห์ และไวโอมิ่ง ล้วนใช้วิธีนี้ประกอบการคัดผู้พิพากษาทั้งสามศาล⁷⁷

สรุป ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งมีพื้นฐานจากการใช้ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี หลักความยุติธรรมและคำพิพากษาของศาลในอดีต เป็นกฎเกณฑ์ในการวินิจฉัยข้อพิพาท ไม่ได้ใช้ระบบกฎหมายในรูปแบบประมวลกฎหมายลายลักษณ์อักษร จึงไม่ได้มีการแยกกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ออกจากกันเพื่อใช้ในการดำเนินคดีแพ่งหรือคดีพาณิชย์โดยเฉพาะ แม้จะมีประมวลกฎหมายเอกรูปทางการพาณิชย์ (Uniform Commercial Code) ซึ่งมีความหมายในเชิงพาณิชย์ แต่ก็ไม่ได้มีสภาพเป็นกฎหมาย หากมลรัฐใดนำไปใช้เป็นกฎหมาย ก็จะต้องมีการดำเนินการปรับแก้ตามความเหมาะสมของแต่ละมลรัฐ ดังนั้น ศาลมลรัฐจึงมีอำนาจพิจารณาทั้งคดีแพ่ง คดีพาณิชย์และคดีอาญา และผู้พิพากษาในศาลก็สามารถพิจารณาพิพากษาได้ทั้งคดีแพ่ง คดีพาณิชย์และคดีอาญา

⁷⁵ Ballotpedia, 'Retention election' <https://ballotpedia.org/Retention_election> สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2566.

⁷⁶ Ballotpedia, 'Judicial Selection in Missouri' <https://ballotpedia.org/Judicial_selection_in_Missouri> สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2566.

⁷⁷ เพิ่งอ้าง.

2.4 การดำเนินคดีพาณิชย์ในสหราชอาณาจักร

สหราชอาณาจักรเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอน ลอว์ (Common Law) มีชื่ออย่างเป็นทางการว่าสหราชอาณาจักรบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือ (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland) ซึ่งประกอบด้วย อังกฤษ (England) และเวลส์ (Wales) สกอตแลนด์ (Scotland) และไอร์แลนด์เหนือ (Northern Ireland) โดยเวลส์ตกเป็นของอังกฤษโดยการถูกยึดครอง ส่วนอังกฤษและสกอตแลนด์ได้รวมเป็นอาณาจักรเดียวกันโดยพระราชบัญญัติ Act of Union 1707 ทั้งอังกฤษและสกอตแลนด์มีสภานิติบัญญัติเดียวกันคือ รัฐสภาที่เวสต์มินสเตอร์ (Westminster) เป็นผู้ออกกฎหมายบังคับใช้ทั้งสหราชอาณาจักร (United Kingdom) ไอร์แลนด์เหนือ (Northern Ireland) มีสภาและรัฐบาลบริหารเป็นของตนเอง โดยสภามีอำนาจออกกฎหมายที่เกี่ยวกับกิจการภายในบางเรื่องเท่านั้น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับความสงบภายใน ส่วนรัฐสภาที่เวสต์มินสเตอร์ (Westminster) จะมีสมาชิกสภาผู้แทนที่เลือกมาจากไอร์แลนด์เหนือจำนวน 12 คน มีอำนาจออกกฎหมาย การป้องกันประเทศ กิจการเกี่ยวกับต่างประเทศ การค้าขายระหว่างประเทศ เหยียดประชาชนพลเมือง สิทธิบัตร การโทรคมนาคมที่ไม่ใช่สาย การไปรษณีย์ และภาษีอากรในบางกรณี⁷⁸ เนื่องจากอังกฤษและเวลส์ใช้ระบบกฎหมายเดียวกัน มีภาษาอังกฤษใช้เป็นภาษาราชการ และมีภาษาเวลส์ ซึ่งใช้ในแคว้นเวลส์เป็นภาษาท้องถิ่น ส่วนสกอตแลนด์เป็นระบบผสมระหว่างซีวิล ลอว์ และคอมมอน ลอว์ แต่ไม่มีประมวลกฎหมายของตนเอง แหล่งที่มาของกฎหมายคือกฎหมายที่ตราขึ้นจากรัฐสภาและคำพิพากษาของศาล (Case Law) ในขณะที่ไอร์แลนด์เหนือมีระบบกฎหมายของตนเอง⁷⁹ ระบบกฎหมายอังกฤษที่จะกล่าวต่อไปนี้จึงมีความหมายเฉพาะระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ในอังกฤษและเวลส์ซึ่งเรียกว่าสหราชอาณาจักรเท่านั้น

2.4.1 ระบบศาล

สหราชอาณาจักรเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอน ลอว์ (Common Law) มีวิวัฒนาการมาจากจารีตประเพณีและคำพิพากษาของศาล นอกจากนี้ยังพัฒนาหลักความยุติธรรม

⁷⁸ สุนัย มโนมัยอุดม, *ระบบกฎหมายอังกฤษ* (พิมพ์ครั้งที่ 6, สำนักพิมพ์โรงพิมพ์เดือนตุลา 2559) 13-14.

⁷⁹ วรงค์พร จิระภาค และคณะ, 'Intro to Scots & English Law : Introduction to Scots Criminal Law The EU and Fighting Corruption The Regulation of Legal Services' (รายงานการอบรม หลักสูตร "กฎหมายเกี่ยวกับคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง" ณ University of Strathclyde สหราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 7-22 กรกฎาคม 2561) 5-6.

หรือหลัก Equity ขึ้นมาเพื่อรองรับคดี หรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแต่หลักคอมมอน ลอว์ ไม่สามารถจะให้ความยุติธรรมได้ ก็ให้มาใช้หลัก Equity ด้วยเหตุผลที่บ่อเกิดของกฎหมายอังกฤษมักจะพัฒนา มาจากคำพิพากษาของศาล ซึ่งก็ต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาคดีที่เคร่งครัด เพราะคำพิพากษา ของศาลจะมาเป็นบรรทัดฐาน หรือจะมาเป็นหลักกฎหมายในภายหลัง หลักกฎหมายที่ได้จึงมาจาก ข้อเท็จจริงเป็นกรณี ๆ ไป

2.4.1.1 ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา⁸⁰

(1) ศาลสภาขุนนาง (The House of Lords)

ศาลสภาขุนนางทำหน้าที่เป็นศาลสูงสุดของประเทศ มีอำนาจ พิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ในคดีอาญา สภาขุนนางมีอำนาจพิจารณาคดีที่ อุทธรณ์มาจากศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญา และจากศาลไฮคออร์ท แผนกควีนส์เบนช์ ซึ่งทั้งโจทก์และ จำเลยอาจอุทธรณ์ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาหรือจากศาลสภาขุนนาง ก่อน โดยเหตุผลว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญอันเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ (point of law of general public importance) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้คดีเล็ก ๆ น้อย หรือคดีที่ไม่ได้มี ความสำคัญขึ้นสู่ศาลสูง

(2) ศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญา (Court of Appeal (Criminal Division))

ศาลอุทธรณ์แบ่งออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกคดีแพ่ง และคดีอาญา สำหรับคดีอาญาศาลนี้มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลคราวน์คอร์ท

(3) ศาลคราวน์คอร์ท (Crown Court)

ศาลคราวน์คอร์ท (Crown Court) เป็นศาลหนึ่งในศาลสูง (Supreme Court) มีอำนาจพิจารณาเหนือคดีอาญาที่ต้องพิจารณาโดยใช้ลูกขุน (trial on indictment) มีเขตอำนาจครอบคลุมการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในอังกฤษและเวลส์ ความผิดที่พิจารณา ในศาลคราวน์คอร์ท แบ่งออกเป็น 4 ชั้น ตามลำดับความสำคัญของคดี

ลำดับที่ 1 ได้แก่ ความผิดต่อความมั่นคง ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น จีโนไซด์ (Genocide) และความผิดตามพระราชบัญญัติการป้องกันความลับของทางราชการ (The official Secrets Act 1911)

ลำดับที่ 2 ความผิดฐานทำให้คนตายโดยไม่เจตนา การฆ่าทารก การทำแท้ง ความผิดเกี่ยวกับเพศบางประเภท โจรสลัดและจลาจล

ลำดับที่ 3 ได้แก่ ความผิดไม่อุกฉกรรจ์ซึ่งไม่อยู่ในลำดับใด

⁸⁰ สุนัย มโนมัยอุตม (เชิงอรรถ 78) 188-201.

ลำดับที่ 4 ได้แก่ ความผิดที่ไม่อุกฉกรรจ์ เช่น ความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ลักทรัพย์ในเคหสถาน และความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงเอกสาร

(4) ศาลไฮคอร์ต (The High Court)

อำนาจศาลไฮคอร์ตที่เกี่ยวกับคดีอาญาเป็นอำนาจที่ได้รับมอบหมายให้เป็นพิเศษ เช่น อำนาจในการออกหมายพิเศษต่าง ๆ (prerogative writ) การสั่งประกันตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาและโดยเฉพาะแผนกควีนส์เบนซ์ ทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์พิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลคราวน์คอร์ต หรือศาลมาจีสเตรทคอร์ต โดยวิธีที่เรียกว่า on case stated

(5) ศาลมาจีสเตรทคอร์ต (Magistrate Court)

ศาลคราวน์คอร์ต (Crown Court) เป็นศาลหนึ่งในศาลสูง (Supreme Court) มีอำนาจพิจารณาเหนือคดีอาญาที่ต้องพิจารณาโดยใช้ลูกขุน (trial on indictment) มีเขตอำนาจครอบคลุมการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในอังกฤษและเวลส์ ความผิดที่พิจารณาในศาลคราวน์คอร์ต แบ่งออกเป็น 4 ชั้น ตามลำดับความสำคัญของคดี

2.4.1.2 ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่ง⁸¹

(1) ศาลสภาขุนนาง (The House of Lords)

ศาลสภาขุนนาง มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา สำหรับคดีแพ่งมีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาล คอร์ต ออฟ เซสชัน อิน สกอตแลนด์ (Court of Session in Scotland) ศาลอุทธรณ์ในนอร์ธเทออร์ไอร์แลนด์ (Court of Appeal in Northern Ireland) และศาลอุทธรณ์แผนกคดีแพ่งในอังกฤษ (Court of Appeal (Civil Division) in England) โดยหลักแล้วคู่ความไม่มีสิทธิอุทธรณ์มายังศาลนี้เว้นแต่จะได้รับอนุญาตให้อุทธรณ์จากศาลอุทธรณ์หรือจากศาลนี้เอง

(2) ศาลอุทธรณ์แผนกคดีแพ่ง (The Court of Appeal (Civil Division))

ศาลอุทธรณ์แบ่งออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกคดีแพ่งและแผนกคดีอาญา ศาลอุทธรณ์แผนกคดีแพ่งมีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งทั้งปวงที่อุทธรณ์จากศาลไฮคอร์ต (County Courts) และจากศาลพิเศษอื่น ๆ เช่น ศาลเทศบาลในมหานครลอนดอน (Mayor's and City of London Court) นอกจากนี้ยังมีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์โต้แย้งคำสั่งระหว่างพิจารณา (interlocutory order) ของผู้พิพากษาในแชมเบอร์ (Chamber) หรือจำศาล (Master) ในศาลไฮคอร์ตได้

⁸¹ สุนัย มโนมัยอุตม (เชิงอรรถ 78) 203-215.

(3) ศาลไฮคอร์ท (The High Court of Justice)

ศาลไฮคอร์ทประกอบด้วยแผนกต่าง ๆ ดังนี้

แผนกควีนส์เบนช์ (Queen's Bench Division) มีอำนาจพิจารณา

คดี 3 ประเภท คือ

(ก) คดีที่ได้รับมอบหมายให้พิจารณาในฐานะเป็นศาลชั้นต้น

(ข) คดีที่อุทธรณ์จากศาลล่าง (บางศาล)

(ค) ตรวจสอบตราศาลในระดับที่ต่ำกว่าและองค์กรฝ่ายบริหารทั่วไป

(4) ศาลเคาน์ตีคอร์ท (County Court)

ศาลเคาน์ตีคอร์ทจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นศาลที่พิจารณาคดีโดยรวดเร็ว ประหยัดและเพื่อความสะดวก ศาลเคาน์ตีคอร์ทจะตั้งอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อไม่ให้คู่ความต้องเดินทางมาที่เวสต์มินสเตอร์ หรือต้องรอคอยศาลเคลื่อนที่ไปทำการพิจารณาในแต่ละท้องถิ่น โดยโจทก์ต้องฟ้องคดีในศาลเคาน์ตีคอร์ทที่จำเลยมีภูมิลำเนาหรือที่ที่จำเลยประกอบธุรกิจการค้า ส่วนคดีเกี่ยวกับที่ดินต้องฟ้องที่ศาลที่ที่ดินตั้งอยู่

(5) ศาลมาจิสเตรทคอร์ท (Magistrate Court)

ศาลมาจิสเตรทคอร์ทมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาเป็นหลัก สำหรับคดีแพ่งศาลนี้มีอำนาจพิจารณาเฉพาะคดีครอบครัว เช่น มีคำสั่งให้คู่สมรสแยกกันอยู่ คดีที่ฟ้องให้รับรองบุตร การให้ความยินยอมผู้เยาว์ในการสมรส การตั้งผู้ปกครอง การรับรองบุตรธรรม เป็นต้น

2.4.2 การดำเนินคดีพาณิชย์

2.4.2.1 ความเป็นมา

ในสมัยกลาง กฎหมายคอมมอนลอว์ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญาและกฎหมายที่ดิน พ่อค้ารายใหญ่ส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ ได้แก่ ชาวอิตาเลียนหรือชาวเบลเยียม ส่วนการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ภายในประเทศเป็นชาวอังกฤษ ส่วนการค้าขายระหว่างประเทศจะอยู่ในความควบคุมของชาวต่างชาติ การซื้อขายในสมัยกลางจะทำการซื้อขายเฉพาะในสถานที่และเวลาที่จัดไว้เป็นพิเศษเท่านั้น ได้แก่ ในตลาด (markets) และงานออกร้าน (fairs) ซึ่งมีจะมีขึ้นเป็นครั้งคราวเท่านั้น และเฉพาะผู้ที่ได้รับสิทธิพิเศษ (franchise) จากกษัตริย์เท่านั้นจึงจะมีสิทธิจัดให้มีตลาด หรืองานออกร้านและเก็บค่าภาษีจากการซื้อขายดังกล่าวได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในตลาดหรืองานออกร้านสินค้า โดยปกติจะขึ้นศาลพิเศษเพื่อพิจารณาหาทางยุติข้อพิพาทระหว่างกันเอง เมื่อใดที่มีสิทธิพิเศษในการจัดให้มีตลาดและงานออกร้านของตนเอง ก็มีสิทธิที่จะตั้งศาลขึ้นเพื่อพิจารณาปัญหาข้อพิพาทให้แก่ประชาชนของตนเป็นอิสระจากศาลท้องถิ่น เช่น ศาลตลาด (Market Courts) หรือศาลแฟร์ (Fair Court) ซึ่งถือเป็นศาลพิเศษของศาล Borough Court สำหรับกรณีอื่น ศาลจะตั้งขึ้นเป็นการชั่วคราวเฉพาะในเวลาที่มีงานออกร้านเท่านั้น หลังจากนั้นศาลจะยกเลิกไปจนกว่าจะถึง

เวลาที่มีงานออกร้านใหม่อีก ศาลตลาดเหล่านี้ถือเป็นศาลเอกชน ผลประโยชน์ที่ได้รับตกอยู่กับผู้เป็นเจ้าของสิทธิพิเศษ ศาลดังกล่าวเรียกว่า “pie-powder” หรือ “dusty feet” ซึ่งจะพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจการค้าขายภายในประเทศ ส่วนการค้าขายระหว่างประเทศในสมัยกลางจะอยู่ภายใต้ระบบ “staple” วิธีพิจารณาและกฎหมายที่ใช้ในศาล Pie-powder และศาล Staple ไม่ได้อยู่ภายใต้บังคับของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แต่ใช้ประเพณีทางการค้าซึ่งเป็นที่ยอมรับกันส่วนใหญ่ในประเทศทางยุโรปตะวันตก เนื่องจากหลักกฎหมายคอมมอนลอว์จะเกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุ ทำให้ธุรกิจซึ่งกระทำในต่างประเทศไม่สามารถฟ้องที่ศาลคอมมอนลอว์ได้ และที่สำคัญคดีเกี่ยวกับกฎหมายพาณิชย์มีพื้นฐานมาจากต่างประเทศ วิธีพิจารณาในศาลพาณิชย์ไม่สลับซับซ้อนเหมือนอย่างศาลคอมมอนลอว์ กฎหมายลักษณะพาณิชย์มีความเคร่งครัดน้อยกว่าและสามารถให้ความยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้กฎหมายพาณิชย์ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้าขายก็แตกต่างจากกฎหมายคอมมอนลอว์เป็นอย่างมาก⁸² กฎหมายพาณิชย์มีลักษณะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศเช่นเดียวกับกฎหมายว่าด้วยการเดินเรือทะเล (Maritime Law) ผู้ประกอบอาชีพการเดินเรือทุกชาติจะต้องเกี่ยวข้องผูกพันกันในวิชาชีพของตน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ ในระยะต้น ๆ จึงมีกฎหมายทำนองกฎหมายคอมมอนลอว์ทะเลในเมดิเตอร์เรเนียนขึ้น ภายหลังได้ผนวกเข้าเป็นกฎประมวลกฎหมายการเดินเรือทะเล ต่อมาในตอนปลายสมัยกลาง ระบบที่ให้ศาลพาณิชย์และศาลการเดินเรือทะเลท้องถิ่นเป็นผู้พิจารณาคดีของตนเอง เช่น ศาล Pie-powder และศาล Staple และศาลการเดินเรือท้องถิ่นเริ่มเสื่อมลงเพราะถูกแทรกแซงโดยศาลคอมมอนลอว์และศาล Admiralty

2.4.2.2 การดำเนินคดี

ในประเทศอังกฤษจะไม่มีกฏหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่งอย่างชัดเจน แต่อังกฤษก็เล็งเห็นถึงความแตกต่างของกฎหมายทั้งสองประเภทว่ามีความแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ประเทศอังกฤษจึงมีการแยกแผนกศาลพาณิชย์ออกจากศาลแพ่ง เพื่อให้มีอำนาจในการพิจารณาคดีพาณิชย์โดยเฉพาะ ในประเทศอังกฤษการจัดตั้งศาลพาณิชย์นั้นจะมีได้มีการแยกศาลพาณิชย์ออกจากระบบศาลแพ่งอย่างเด็ดขาด แต่มีการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในแผนกควีนส์เบนช์ (Queen’s Bench Division) เป็นแผนกหนึ่งของศาลไฮคอร์ท (The High Court of Justice) ประกอบด้วยลอว์เลอร์ชิพจัสติสและผู้พิพากษา มีอำนาจพิจารณาคดี 3 ประเภท ซึ่งรวมทั้งคดีเกี่ยวกับ

⁸² สุนัย มโนมัยอุดม (เชิงอรรด 78) 145-147.

การค้า โดยกำหนดให้ “สิทธิเรียกร้องเชิงพาณิชย์” หมายถึง⁸³ สิทธิใด ๆ ที่เกิดจากการทำธุรกรรมทางการค้า รวมถึงสิทธิเรียกร้องใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเอกสารหรือสัญญาทางธุรกิจ การส่งออกหรือการนำเข้าสินค้า การขนส่งสินค้าโดยทางบก ทางทะเล ทางอากาศหรือทางท่อ การแสวงหาประโยชน์จากแหล่งน้ำสำรองน้ำมันและก๊าซหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ การประกันภัยและการประกันภัยต่อเนื่อง การบริการด้านธนาคารและการเงิน การดำเนินการของตลาดแลกเปลี่ยนสินค้า การซื้อและการขายสินค้า การต่อเรือ ตัวแทนธุรกิจหรือนายหน้าและการอนุญาตตุลาการ

ลักษณะของการดำเนินคดีพาณิชย์ของประเทศอังกฤษ⁸⁴

1) ผู้พิพากษาสละเวลาส่วนตัว

การพิจารณาคดีในศาลอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ดังนั้นในศาลพาณิชย์ที่มักจะเป็นคดีที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับเอกสารจำนวนมาก จึงต้องมีมาตรการที่จะพยายามใช้เวลาอย่างจำกัดไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอพยานหลักฐานต่าง ๆ ด้วยสาเหตุนี้ผู้พิพากษาของ

⁸³ Rules and directions 58.1

(1) This Part applies to claims in the Commercial Court of the King’s Bench Division.

(2) In this Part and Practice Direction 58, ‘commercial claim’ means any claim arising out of the transaction of trade and commerce and includes any claim relating to –

- (a) a business document or contract;
- (b) the export or import of goods;
- (c) the carriage of goods by land, sea, air or pipeline;
- (d) the exploitation of oil and gas reserves or other natural resources;
- (e) insurance and re-insurance;
- (f) banking and financial services;
- (g) the operation of markets and exchanges;
- (h) the purchase and sale of commodities;
- (i) the construction of ships;
- (j) business agency; and
- (k) arbitration.

⁸⁴ ไพทิต เอกจริยกร (เชิงอรรถ 1) 100-105.

ศาลพาณิชย์จึงต้องใช้เวลาส่วนตัวเพื่อเตรียมสำนวนคดีและร่างคำพิพากษาให้เสร็จเรียบร้อยหลังจากพิจารณาคดีแล้ว

2) มีการเตรียมเอกสาร (Pre-reading list)

การพิจารณาคดีพาณิชย์นั้นจะเกี่ยวข้องกับเอกสารจำนวนมาก หากผู้พิพากษาต้องอ่านเอกสารทุกฉบับอาจต้องใช้เวลามาก ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์เป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงมีการกำหนดให้หน่วยงานของคุณทั้งสองฝ่ายตกลงกันระบุรายชื่อเอกสารที่สำคัญที่ต้องอ่าน ซึ่งเรียกว่า per-reading list โดยทั้งนี้คู่ความต้องจัดเตรียมเอกสารรวบรวมไว้เป็นแฟ้มเพื่อให้สะดวกแก่การอ่านด้วย

3) มีการกำหนดเวลาในการพิจารณาคดีและออกคำพิพากษาอย่างแน่นอน

เพื่อให้การดำเนินคดีพาณิชย์เป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงต้องมีการกำหนดเวลาดำเนินคดีพิพากษา โดยจะมีการกำหนดไว้ในตารางการทำงานของศาลว่าแต่ละคดีจะต้องดำเนินการพิจารณาและตัดสินภายในเวลาอันสมควร

เพื่อให้เป็นการประหยัดทางด้านเศรษฐกิจการค้า และเพื่อประโยชน์ของหน่วยงานทางธุรกิจในประเทศอังกฤษ ศาลพาณิชย์จะต้องพยายามทำให้มีการระงับข้อพิพาทเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ศาลพาณิชย์มีเป้าหมายที่จะลดระยะเวลาพยายามให้มีการนัดพิจารณาโดยเร็วที่สุด

4) จัดให้มีการประชุมเพื่อบริหารจัดการคดี (Case Management Conference)

วิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ของอังกฤษจะมีวิธีจัดการบริหารคดีพาณิชย์เพื่อให้มีการพิจารณาที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ศาลพาณิชย์ของอังกฤษได้จัดให้มีการประชุมกันระหว่างโจทก์ จำเลย และศาล โดยการประชุมนี้จะเรียกว่า “การประชุมบริหารจัดการคดี” (Case Management Conference) โดยถ้ามีคดีขึ้นสู่การพิจารณาในศาลพาณิชย์ ผู้ร้องจะต้องจัดให้มีการประชุมเพื่อบริหารจัดการคดีขึ้นภายใน 14 วัน⁸⁵ นับแต่วันที่จำเลยยื่นคำให้การ หรือภายใน 14 วัน นับแต่วันที่มีการยื่นบัญชีระบุพยาน เมื่อกำหนดวันประชุมเพื่อบริหารจัดการคดีได้แล้ว คู่กรณีจะต้อง

⁸⁵ This practice direction supplements Part 58 (10.2)

If the proceedings are started in the commercial list, the claimant must apply for a case management conference –

(a) for a Part 7 claim, within 14 days of the date when all defendants who intend to file and serve a defence have done so; and

(b) for a Part 8 claim, within 14 days of the date when all defendants who intend to serve evidence have done so.

ยื่นข้อมูลเต็มรูปแบบเกี่ยวกับแผนการบริหารจัดการคดี รวมทั้งยื่นคำขอต่าง ๆ ถ้ามี โดยจะต้องยื่นเอกสารดังกล่าวต่อศาลก่อนวันประชุมอย่างน้อย 7 วัน⁸⁶ นอกจากนี้ ผู้ร้องจะต้องจัดเตรียมเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลคดี โดยจัดให้มีเนื้อหาโดยสรุปมีรายละเอียดที่ปราศจากอคติ และให้ระบุถึงประเด็นพิพาทของคดีด้วย นอกจากนี้ผู้ร้องจะต้องจัดเตรียมเอกสารต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปแบบข้อมูล เพื่อให้ง่ายแก่การศึกษาและนำไปใช้

คดีพาณิชย์ที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลพาณิชย์ของอังกฤษจะได้รับการพิจารณาคดีที่เร็วกว่าคดีที่ขึ้นสู่ศาลแพ่งทั่ว ๆ ไป การที่ศาลพาณิชย์สามารถพิจารณาคดีได้รวดเร็ว เพราะศาลพาณิชย์จะใช้วิธีพิจารณาความที่แตกต่างกับคดีแพ่งทั่วไป โดยคดีที่ขึ้นสู่ศาลพาณิชย์ได้จะต้องมีลักษณะเฉพาะและมีทุนทรัพย์ไม่ต่ำกว่า 1,000,000 ยูโร เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลแล้ว ศาลจะกำหนดนัดให้คู่ความมาประชุมเพื่อนัดพิจารณา โดยตารางการออกนั่งพิจารณาของศาลพาณิชย์จะเคร่งครัดมากกล่าวคือ ถ้านัดแล้วคู่ความฝ่ายใดไม่สามารถที่จะมาตามนัดได้ คู่ความฝ่ายนั้นจะต้องโดนค่าปรับ ซึ่งคิดเป็นมูลค่าค่อนข้างสูงมาก ด้วยเหตุนี้การพิจารณาคดีพาณิชย์แต่ละคดี นอกจากศาลจะต้องทุ่มเทและเข้มงวดกับเวลาแล้ว ทัศนคติของคู่ความแต่ละฝ่ายเองก็จะต้องทุ่มเทไม่แพ้กัน ทุกคนจะต้องทำงานแข่งกับเวลา เพราะทุกอย่างจะดำเนินไปอย่างรวดเร็วเพื่อให้ทันกับกำหนดเวลาที่ศาลตั้งไว้

ข้อดีของวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์และศาลพาณิชย์ของประเทศอังกฤษ

นับตั้งแต่ประเทศอังกฤษและไอร์แลนด์ได้มีการแยกการพิจารณาคดีพาณิชย์และคดีแพ่งออกจากกันนั้น ทำให้การบริหารจัดการและการพิจารณาคดีพาณิชย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วมากขึ้นด้วยสาเหตุหลายประการ คือ

- 1) ศาลพาณิชย์มีหลักในการดำเนินงานของตนเองซึ่งจะแตกต่างจากศาลอื่น คือ
 - มีผู้พิพากษานายเดียวโดยนั่งพิจารณาร่วมกับผู้พิพากษาจากศาล High Court
 - มีการจำกัดประเภทคดีที่สามารถนำขึ้นสู่การพิจารณาในศาลพาณิชย์
 - มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

⁸⁶ This practice direction supplements Part 58 (10.7)

Not less than 7 days before a case management conference, each party must file and serve –

- (1) a completed case management information sheet; and
- (2) an application notice for any order which that party intends to seek at the case management conference, other than directions referred to in the case management information sheet.

- จะมีการดำเนินคดีโดยเร็วกว่าคดีอื่น ๆ ที่ขึ้นสู่ศาล High Court
- มีทางเลือกเพื่อให้คู่ความสามารถระงับข้อพิพาททางอื่นได้โดยการไกล่เกลี่ย
- มีการเปิดเผยบัญชีพยานและรายงานของผู้เชี่ยวชาญด้วย

2) ศาลพาณิชย์จะมีผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญคดีพาณิชย์เป็นอย่างดี ซึ่งนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การพิจารณาคดีรวดเร็ว ทุกคนจะจัดให้มีการแลกเปลี่ยนคำให้การพยานและรายงานของผู้เชี่ยวชาญในเบื้องต้น ผู้พิพากษาเองก็จะต้องอ่านสำนวนคดีก่อนที่จะมีการพิจารณาคดี ศาลจะเป็นผู้กำหนดวันพิจารณาคดีและกำหนดวันพิพากษาคดี ซึ่งจะทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

วิธีพิจารณาคดีพาณิชย์จะเน้นความรวดเร็วในการดำเนินคดี โอกาสที่คู่ความจะเลื่อนการพิจารณาค่อนข้างจะทำได้ยาก หากไม่สามารถที่จะทำตามกำหนดเวลาที่ตั้งไว้ได้ก็อาจทำให้มีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นได้

2.4.3 ผู้พิพากษาศาลพาณิชย์สหราชอาณาจักร

โดยทั่วไปแล้ว มีเงื่อนไขหลักสองประการในการเป็นผู้พิพากษาของอังกฤษ คือ 1. เป็นนักกฎหมายในฐานะ ทนายความ หรือที่ปรึกษากฎหมายเฉพาะด้าน⁸⁷ (chartered legal executive) และมี 2. ประสบการณ์การทำงานในวิชาชีพกฎหมายมาแล้วอย่างน้อย 5 ปี โดยบางตำแหน่งอาจต้องการมากกว่า 5 ปี ก็ได้⁸⁸ อย่างไรก็ตาม ในส่วนของผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ของอังกฤษนั้น เป็นผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่อยู่ใน Commercial Court ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ High Court ดังนั้น คุณสมบัติจึงเป็นไปตามข้อกำหนดของ High Court Judges กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องมี

⁸⁷ สามารถดูสาขาของกฎหมายเฉพาะด้านได้ที่ CILEx Regulation, ‘Chartered Legal Executives’ <<https://cilexregulation.org.uk/chartered-legal-executives/>> สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2566.

⁸⁸ The Law Society, ‘Become a judge’ <<https://www.lawsociety.org.uk/career-advice/career-development/judicial-careers/become-a-judge#:~:text=Skills%20and%20qualifications,retirement%20age%20for%20all%20judges>> สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2566.

ประสบการณ์การพิจารณาคดีมาก่อน แต่ต้องเป็นทนายความ หรือที่ปรึกษากฎหมาย ที่มีประสบการณ์ด้านกฎหมายมาแล้ว 7 ปี⁸⁹ และต้องมีอายุไม่เกิน 65 ปี⁹⁰

ผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาจะถูกเสนอรายชื่อผ่านองค์กรอิสระที่เรียกว่า The Judicial Appointments Commission (JAC) หรืออาจเรียกได้ว่า คณะกรรมการ JAC คณะกรรมการดังกล่าวมีอยู่ด้วยกัน 15 คน รวมประธาน ทั้งหมดได้รับการสรรหาและแต่งตั้งผ่านการแข่งขันแบบเปิด (Open Competition) ยกเว้นสมาชิกตุลาการสามคนที่ได้รับการคัดเลือกจากสภาผู้พิพากษาหรือสภาตุลาการ คณะกรรมการไม่ได้เป็นตัวแทนของกลุ่มวิชาชีพใด และได้รับการแต่งตั้งตามสิทธิที่ตนมี⁹¹

สรุป อังกฤษเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยมีวิวัฒนาการมาจากจารีตประเพณีและคำพิพากษาของศาล และยังพัฒนาหลักความยุติธรรมหรือหลัก Equity ขึ้นมาเพื่อรองรับคดีหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้น แต่หลักคอมมอนลอว์ไม่สามารถจะให้ความยุติธรรมได้ ด้วยเหตุผลที่บ่งเกิดของกฎหมายพัฒนามาจากคำพิพากษาของศาล จึงต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาคดีที่เคร่งครัด เพราะคำพิพากษาของศาลจะมาเป็นบรรทัดฐานหรือจะมาเป็นหลักกฎหมายภายหลังได้ ในประเทศอังกฤษจะไม่มีการแยกกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่งอย่างชัดเจน แต่มีการแยกแผนกศาลพาณิชย์ออกจากศาลแพ่งเพื่อให้มีอำนาจในการพิจารณาคดีโดยเฉพาะ โดยมีการจัดตั้งในศาล High Court โดยจะจัดแผนกคดีพาณิชย์อยู่ใน Queen's bench ในแผนกคดีพาณิชย์จะมีองค์คณะผู้พิพากษาและวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ที่แตกต่างจากในคดีแพ่ง ศาลพาณิชย์ในประเทศอังกฤษจะมีอำนาจพิจารณาคดีที่มีข้อโต้แย้งที่ซับซ้อนในเชิงธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นคดีที่เกิดขึ้นในประเทศหรือระหว่าง

⁸⁹ The Law Society, 'Understanding judicial roles' 23 < <https://prdsitecore93.azureedge.net/-/media/files/career-advice/understanding-judicial-roles-2019.pdf?rev=fdef1e36990a4c7ab6e9ca5e07db824b&hash=53A9291F7D99B95BEB7EC4B2DA2897F6>> สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2566.

⁹⁰ เพิ่งอ้าง ในเอกสารอธิบายว่า จะต้องสามารถให้บริการเป็นระยะเวลายาวนานอย่างสมเหตุสมผลได้ ซึ่งควรเป็น 5 ปี ก่อนเกษียณอายุที่ 70 ปี (Must be able to offer a reasonable length of service, usually 5 years, before the statutory retirement age of 70) ในที่นี้จึงตีความได้ว่ามีอายุไม่เกิน 65 ปี.

⁹¹The Judicial Appointments Commission, 'Appointment of Commissioners' <<https://judicialappointments.gov.uk/appointment-of-commissioners/>> สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2566.

ประเทศ เช่น คดีที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ คดีที่เกี่ยวข้องกับการเงินการธนาคาร คดีที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขาย เป็นต้น ประเทศอังกฤษมีการบริหารจัดการและการพิจารณาคดีพาณิชย์อย่างมีประสิทธิภาพ มีหลักในการดำเนินงานซึ่งแตกต่างจากศาลอื่น มีผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญเป็นอย่างดี

2.5 แนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ของธนาคารโลก (World Bank)

2.5.1 ความเป็นมา

ธนาคารโลก (World Bank) ก่อตั้งขึ้นมาจากการประชุมที่เบรุตตันวุดส์ รัฐนิวแฮมป์เชียร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2487 การประชุมครั้งนี้ได้ร่างกฎบัตรขึ้นมาสองฉบับสำหรับธนาคารโลก ซึ่งมีอีกชื่อหนึ่งว่าธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนา (International Bank for Reconstruction and Development-IBRD) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund-IMF) ตอนที่มีการก่อตั้งสถาบันการเงินทั้งสองขึ้นมาที่เบรุตตันวุดส์นั้น ทั้งสองสถาบันมีการแบ่งความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจน กองทุนจะให้การสนับสนุนทางการเงินระยะสั้น เพื่อช่วยประเทศต่าง ๆ แก้ปัญหาดุลการชำระเงินในขณะที่ธนาคารโลกจะให้ทุนสนับสนุนการพัฒนาระยะกลางและระยะยาวในรูปแบบเงินกู้ยืม โครงการพัฒนาที่เน้นเฉพาะเป็นโครงการไป โดยเข้าไปช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ในยุโรปที่ประสบภัยพิบัติจากสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ต่อมาให้เงินกู้แก่ประเทศต่าง ๆ ในโลกที่สามเป็นสำคัญ โครงการพัฒนาส่วนใหญ่ที่ได้รับเงินให้กู้จากธนาคารโลก เป็นโครงการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Infrastructure Investment)⁹² เช่น ถนนและทางหลวง ระบบสาธารณสุขโปภค ระบบชลประทาน เป็นต้น สถาบันการเงินในธนาคารโลกประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ รวม 4 แห่ง คือ

1. ธนาคารเพื่อการบูรณะและพัฒนาระหว่างประเทศ (IBRD-ก่อตั้งค.ศ.1945)
2. บริษัทการเงินระหว่างประเทศ (IFC-ค.ศ.1956)
3. สมาคมพัฒนาระหว่างประเทศ (IDA-ค.ศ.1960)
4. องค์การประกันการลงทุนหลายฝ่าย (MIGA-ค.ศ.1988)

⁹² ธนาคารโลก (World Bank) <<https://intsharing.co/world-bank-wb/>> สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2565.

ทั้ง 4 องค์การรวมกันเรียกว่า กลุ่มธนาคารโลก (World Bank Group) เป้าหมายที่ได้มีการระบุไว้ของกลุ่มธนาคารโลกคือ การให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน คำปรึกษาแนะนำ และด้านเทคนิคแก่ประเทศสมาชิก เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน (โดยเฉพาะในประเทศด้อยพัฒนา) ด้วยการถ่ายโอนทรัพยากรจากประเทศพัฒนาแล้ว ปัจจุบันธนาคารโลกมีสมาชิกจำนวน 188 ประเทศ ส่วนกิจกรรมหลักของกลุ่มธนาคารโลกมีอยู่ 3 ประการ⁹³ คือ

1. ให้เงินกู้ยืม
2. ให้คำปรึกษาในด้านการพัฒนาประเทศ
3. กระตุ้นและส่งเสริมการลงทุนระหว่างประเทศ

รายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ หรือ The Ease of Doing Business เป็นรายงานผลการศึกษาเพื่อจัดอันดับความยาก – ง่าย ในการเข้าไปประกอบธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งธนาคารโลกจัดทำขึ้นโดยศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการ การอำนวยความสะดวก ต้นทุนค่าใช้จ่าย และกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ของรัฐว่ามีส่วนสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจอย่างไร โดยมุ่งเน้นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งมีตัวชี้วัดในการศึกษา 10 ด้าน ครอบคลุมพื้นฐานของวงจรธุรกิจตั้งแต่การเริ่มต้นจัดตั้งธุรกิจจนถึงปิดกิจการ

ธนาคารโลกเริ่มเผยแพร่รายงานผลการวิจัยเรื่อง ความยาก – ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ครั้งแรกเมื่อปลายปี 2546 เรียกว่า “Doing Business 2004” (รายงานออกในปี 2003 แต่ชื่อรายงานจะเป็น 2004 เพราะเป็นการมองภาพรวมในปีหน้า) เป็นการสำรวจใน 133 ประเทศ

สำหรับประเทศไทย ธนาคารโลกเริ่มเข้ามาสำรวจในปี 2548 และออกรายงานที่มีผลสำรวจของประเทศไทยชื่อว่า “Doing Business 2005” โดยประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 20 จาก 145 ประเทศ ซึ่งต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2555⁹⁴ ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการปรับปรุงบริการให้เป็นผลสำเร็จ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการประกอบธุรกิจของประเทศให้เป็นผลสำเร็จและอันดับของประเทศดีขึ้น ให้ผลการดำเนินการเรื่องนี้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

⁹³ อติ ศร หมวกพิมาย, ‘World Bank กับการเมืองไทย’ <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=World_Bank_> สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2566.

⁹⁴ มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง รายงานผลการจัดอันดับความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจของธนาคารโลก (Doing Business 2012) และข้อเสนอแนวทางการปรับปรุงบริการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการประกอบธุรกิจ นร (4 มกราคม 2555).

2.5.2 ความสำคัญของรายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business

นับตั้งแต่ปี 1996 วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises) หรือ SMEs มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในยุโรป SMEs ได้กลายเป็นกระดูกสันหลังของระบบเศรษฐกิจ มีสถานประกอบการ SMEs ประมาณ 23 ล้านกิจการ หรือเท่ากับ 99% ของระบบเศรษฐกิจยุโรป ทำให้มีการจ้างงานถึง 2 ใน 3 ของธุรกิจภาคเอกชน⁹⁵ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้รับการลงทุนจากต่างประเทศในภาคอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น ประกอบกับมีการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมต้นน้ำขึ้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) และมีการสร้างนิคมอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น มีการนำเข้ามาของอุตสาหกรรมต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า มีผลทำให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมสนับสนุนและธุรกิจ SMEs เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งสำคัญ มีการโยกย้ายของแรงงานจากภาคเกษตรกรรมมาสู่ภาคอุตสาหกรรมการผลิตและภาคบริการเป็นอย่างมาก ธุรกิจ SMEs จึงมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ทำให้เกิดการสร้างงานและการกระจายรายได้เป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจที่ดีที่สุด เป็นหน่วยธุรกิจที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประเทศสูงที่สุดเมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมการผลิตขนาดใหญ่ที่ต้องมีต้นทุนการผลิตในด้านเครื่องจักรและเทคโนโลยีการผลิตรวมทั้งวัตถุดิบที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ นอกจากนี้ ธุรกิจ SMEs ทำให้เกิดการพัฒนาไปตามชุมชนในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เป็นการส่งเสริมการกระจายความเจริญไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ จากรายงานของสำนักส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) พบว่าประเทศไทยมีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) จำนวน 2.9 ล้านราย คิดเป็นสัดส่วน 99 เปอร์เซ็นต์ ของวิสาหกิจทั้งหมด ทำให้เกิดการจ้างงาน 9.7 ล้านคน สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ประเทศถึง 3.4 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 37.2 ของ GDP ของประเทศ และมีมูลค่าด้านการส่งออกทั้งสิ้นประมาณ 1.59 ล้านล้านบาท⁹⁶

⁹⁵ ‘แผ่นดินของไทย ปัญหาของคนไทย (1.2) : ความสำคัญของ SMEs ต่อระบบเศรษฐกิจของไทย’ (ผู้จัดการรายวัน) <<https://mgronline.com/daily/detail>> สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2563.

⁹⁶ สมาคมผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทย, ‘SMEs หัวใจที่แท้จริงของเศรษฐกิจไทย’ <<https://www.tasme.or.th/article/822/>> สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2563.

รายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business จึงมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ⁹⁷ เนื่องจากนักลงทุนต่างประเทศจะนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเข้าไปลงทุนในประเทศต่าง ๆ ซึ่งประเทศที่มีการดำเนินธุรกิจง่าย มีกฎ ระเบียบที่เอื้อต่อการลงทุนถือว่าเป็นประเทศที่น่าลงทุน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของภาครัฐ และทำให้ภาครัฐได้เห็นช่องทางในการปรับปรุงกระบวนการทำงานหรือกฎ ระเบียบ ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพได้ชัดเจน ตลอดจนการนำตัวอย่างของประเทศอื่น ๆ ที่มีระบบที่ดีมาใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

Doing Business 2016 ธนาคารโลกได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาของเพื่อจัดอันดับความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ โดยกำหนดตัวชี้วัดในการประเมินผลไว้ 10 ด้านครอบคลุมตั้งแต่การเริ่มต้นจัดตั้งธุรกิจจนถึงการปิดกิจการ คือ

- (1) การเริ่มต้นธุรกิจ (Starting a Business)
- (2) การขออนุญาตก่อสร้าง (Dealing with Construction Permits)
- (3) การขอใช้ไฟฟ้า (Getting Electricity)
- (4) การจดทะเบียนทรัพย์สิน (Registering Property)
- (5) การได้รับสินเชื่อ (Getting Credit)
- (6) การคุ้มครองผู้ลงทุน (Protecting Investors)
- (7) การชำระภาษี (Paying Taxes)
- (8) การค้าระหว่างประเทศ (Trading Across Borders)
- (9) การบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)
- (10) การแก้ปัญหาการล้มละลาย (Resolving Insolvency)

โดยการวัดทั้ง 10 ด้าน เป็นการมองทั้งวงจรธุรกิจ หรือ Business Cycle โดยเริ่มจากการก่อตั้งธุรกิจที่ต้องมีการจดทะเบียน จ้างพนักงาน จากนั้นจะเริ่มประกอบการ โดยการขออนุญาตก่อสร้าง ขอไฟฟ้า และจดทะเบียนทรัพย์สิน จากนั้นจึงทำการขอสินเชื่อ การคุ้มครองผู้ลงทุนและผู้ถือหุ้น และเมื่อเกิดปัญหาต้องทำการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง และการแก้ปัญหาการล้มละลาย โดยมีการดำเนินการปกติคือการเสียภาษี และการค้าระหว่างประเทศ โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาในแต่ละด้าน 4 เรื่อง ได้แก่

- (1) ความง่ายในการดำเนินการ (Easier) เป็นการวัดเรื่องขั้นตอนในการดำเนินการ

⁹⁷ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ข้อมูลผลการจัดอันดับของประเทศไทยตามรายงานผลการวิจัย เรื่อง Doing Business ของธนาคารโลก 2.

(2) ความรวดเร็วในการดำเนินการ (Faster) เป็นการวัดเรื่องระยะเวลาการดำเนินการ

(3) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่ำ (Cheaper) เป็นการวัดเรื่องค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมในการดำเนินการ

(4) กฎหมาย กฎ ระเบียบเอื้อต่อการดำเนินการ (Smarter regulations)

2.5.3 วิธีการวิจัยของธนาคารโลก

รายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business เป็นการศึกษาโดยใช้แบบสอบถาม⁹⁸ เพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอน ระยะเวลา ค่าใช้จ่าย กฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้านกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน แต่จะไม่สอบถามในทุกหน่วยงานเนื่องจากมีจำนวนประเทศที่ต้องทำการสำรวจมาก และต้องดำเนินการทุกปี จึงสำรวจกับบริษัทที่ปรึกษาทางด้านกฎหมาย ด้านบัญชีของธุรกิจ บริษัทตัวแทนผู้รับจัดการขนส่งสินค้า และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเชื่อว่าบริษัทเหล่านี้ทำงานกับธุรกิจหลายประเภท จึงมีความรู้เป็นอย่างดีทั้งกระบวนการดำเนินการและผลการดำเนินการ

แบบสอบถามการสำรวจของธนาคารโลกในแต่ละด้านจะกำหนดบริษัทสมมุติที่ต้องการประกอบการในประเทศนั้น โดยมีรายละเอียดของบริษัทสมมุติ คือ เป็นบริษัทจำกัด มีทุนจดทะเบียนเป็น 10 เท่า ของรายได้ต่อหัวของประเทศนั้น ๆ มีการจ้างงาน 10 ถึง 50 คน มีรายได้ที่พึงเสียภาษี 100 เท่า ของรายได้ต่อหัว ไม่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน เป็นการร่วมทุนกันทั้งห้าคน โดยมีสัญญาไม่เกิน 10 หน้ากระดาษ ตั้งอยู่ในเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ ดำเนินกิจการทางด้านอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรมโดยทั่วไป เป็นต้น ดังนั้นในการตอบแบบสำรวจ ผู้ตอบจะต้องคำนึงถึงบริษัทสมมุติที่ธนาคารโลกได้กำหนดขึ้นและตอบข้อมูลที่เป็นจริงภายใต้สมมุติฐานนั้น ทั้งนี้ การจัดอันดับของธนาคารโลกจะไม่พิจารณาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่มั่นคงด้านการเมือง และเศรษฐกิจมหภาคที่กระทบการลงทุน

รอบของการจัดเก็บข้อมูลของธนาคารโลกเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดอันดับจะใช้ผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นในช่วงวันที่ 1 มิถุนายน ของปีปัจจุบัน ถึงวันที่ 1 มิถุนายน ของปีถัดไป โดยมีระยะเวลาในการกรอกแบบสอบถามและรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนมกราคมถึงพฤษภาคม ยกเว้นตัวชี้วัดด้านการชำระภาษี (Paying Taxes) จะเก็บข้อมูลตามปีปฏิทิน แล้วจะนำมาประมวลใน

⁹⁸ สำนักงานงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ‘การจัดอันดับความยาก-ง่ายในการประกอบธุรกิจของประเทศไทย’ <<https://www.opdc.go.th/content/NDM>> สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2564.

เดือนมิถุนายน และจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยจะออกเผยแพร่ในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี ซึ่งรายงานผลการวิจัยดังกล่าวธนาคารโลกทำการศึกษาเพื่อจัดอันดับล่วงหน้า 1 ปี

การคำนวณเพื่อจัดอันดับ Doing Business ของธนาคารโลกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ผลคะแนนในแต่ละตัวชี้วัดย่อยของตัวชี้วัดทั้ง 10 ด้าน และจำนวนเรื่องในการปรับปรุง (Reform) ที่ประเทศต่าง ๆ ดำเนินการในแต่ละปี โดยนำคะแนนทั้งสองส่วนมาจัดลำดับประเทศต่าง ๆ

2.5.4 ตัวชี้วัดตามรายงาน The Ease of Doing Business ของธนาคารโลก (World Bank) ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพาณิชย์

รายงานการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ของธนาคารโลก เป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งต่อนักวิจัยและผู้กำหนดนโยบายในภาครัฐ เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการระดับเล็กและกลาง (Small and medium sized firms – SME) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการพัฒนาระบบราชการ ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรีให้ศึกษาแนวทางการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ระบบงาน และขั้นตอนในการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐเพื่อสนับสนุนให้การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการมีความสะดวกมากขึ้น และนายกรัฐมนตรีได้ตั้งเป้าหมายให้ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับที่ดีขึ้นในปีถัดไป จึงมอบหมายให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ในขอบเขตของตัวชี้วัด ปรับปรุงกฎหมายและระบบงานหรือขั้นตอนต่อไป เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจ ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการแข่งขัน⁹⁹

สำหรับตัวชี้วัดในผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพาณิชย์ อันเป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม คือ ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ตัวชี้วัดด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” ซึ่งกล่าวถึงประสิทธิภาพและคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมในการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงหรือสัญญาทางแพ่งของประเทศนั้น ๆ

ในด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง ธนาคารโลกประเมินผลความยาก – ง่าย ของตัวชี้วัดนี้จาก 2 ปัจจัยหลัก คือ ด้านประสิทธิภาพ หรือระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการระงับข้อพิพาทในทางการค้า และการประเมินผลตัวแปรในเชิงคุณภาพของดัชนีด้านกระบวนการยุติธรรม (Quality of judicial processes index) ซึ่งเริ่มใช้เมื่อปี ค.ศ. 2015 – 2016 การประเมินคุณภาพ

⁹⁹ ‘แผ่นดินของไทย ปัญหาของคนไทย (1.2) : ความสำคัญของ SMEs ต่อระบบเศรษฐกิจของไทย’(เชิงอรรถ 95).

ของกระบวนการยุติธรรมเป็นการนำแนวปฏิบัติที่ดี (Good practices) มาใช้เป็นเกณฑ์เพื่อวัดคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงสร้างระบบศาลและวิธีพิจารณาคดี โดยธนาคารโลกได้นำดัชนีดังกล่าวมาแทนตัวชี้วัดด้านกระบวนการพิจารณาคดี (Procedures) ที่เคยใช้ในการประเมินในระหว่าง Doing Business 2004 – Doing Business 2014 ซึ่งเป็นการนับจำนวนขั้นตอนทั้งหมด (Number of steps or procedures)

ธนาคารโลกประเมินผลตัวชี้วัดดังกล่าวโดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและวิธีพิจารณาคดีแพ่ง รวมทั้งกฎหมายอื่น ๆ อีกทั้งยังส่งแบบสอบถามไปถึงผู้พิพากษาและทนายความในแต่ละประเทศด้วย

สรุป รายงานการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ของธนาคารโลก ได้รับการยอมรับจากนานาชาติมาโดยตลอด เนื่องจากสามารถวัดมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างแม่นยำ และเป็นข้อมูลที่หน่วยงานภาครัฐในหลายประเทศใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ตลอดจนสร้างความรู้ ความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ของโลกให้แก่ทุกภาคส่วนทราบ ทั้งภาคเอกชน ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษาและสื่อสารมวลชน ซึ่งที่ผ่านมามีประเทศไทยได้นำผลการประเมินทั้ง 10 ด้าน จากรายงานการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ของธนาคารโลก มาใช้ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมการอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจนับตั้งแต่รายงานการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) 2004 จนมาอยู่ในอันดับที่ 21 จาก 190 ประเทศในรายงานการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ของธนาคารโลก 2020 ซึ่งสอดคล้องกับข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของภาคธุรกิจไทยและต่างประเทศ ส่งผลให้งานบริการภาครัฐได้รับการพัฒนาให้สะดวกรวดเร็วและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

รายงานการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ของธนาคารโลก 2016 ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพาณิชย์ คือ ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” ซึ่งกล่าวถึงประสิทธิภาพและคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมในการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงหรือสัญญาทางแพ่งของประเทศนั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วยดัชนีโครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดี (Court structure and proceedings index) ซึ่งการจัดให้มีศาลเฉพาะด้านที่พิจารณาพิพากษาคดีการค้า เป็นเกณฑ์การให้คะแนนประการหนึ่ง จากรายงาน Doing Business 2016 พบว่า การที่มีระบบเฉพาะสำหรับคดีเชิงพาณิชย์เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม การมีศาลพาณิชย์หรือแผนกที่พิจารณาคดีพาณิชย์โดยเฉพาะ จะช่วยลดจำนวนคดีที่ค้างคั่งในศาล และ

สามารถนำไปสู่การแก้ไขเรื่องระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาคดีให้สั้นลง ผู้พิพากษาในศาล
ดังกล่าวจะต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญในสาขาของตน รวมทั้งกฎหมายวิธีพิจารณาความต้องมี
ลักษณะที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มีความคล่องตัว เป็นสากล ซึ่งจะสนับสนุนการแก้ไขข้อพิพาททาง
พาณิชย์ได้เร็วขึ้นและมีคุณภาพมากขึ้น ทั้งนี้ ศาลยุติธรรมสามารถนำหลักเกณฑ์การประเมิน
ประสิทธิภาพและคุณภาพกระบวนการพิจารณาคดีและแนวปฏิบัติที่ดี (Good practices)
ที่ส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพในระบบศาล มากำหนดแนวทางการพัฒนาระบบการบริหาร
จัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม

บทที่ 3

แนวคิดการบริหารจัดการคดี

3.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ

3.1.1 หลักการบริหารจัดการ

สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Man is by nature a social animal) มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์ อาจมีได้หลายลักษณะ หลายระดับ และเรียกแตกต่างกัน เช่น ครอบครัว (family) เผ่า (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) ประเทศ (country) ประเทศในภูมิภาค (regional country) สหประชาชาติ (United Nations Organization) หรือประชาคมโลก (world community) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติที่ในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน หรือการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย¹ โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ อาจเรียกว่าผู้บริหาร ขณะที่การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน หรือการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มของภาครัฐอาจเรียกว่า การปกครอง การบริหารราชการ การบริหารราชการแผ่นดิน หรือการบริหารจัดการภาครัฐ เป็นต้น ในขณะเดียวกัน การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน หรือการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มหรือภายในหน่วยงานของภาคเอกชน อาจเรียกว่า การควบคุมดูแล การบริหารงาน การจัดการ หรือการบริหารจัดการ

การบริหาร เป็นคำที่ความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับคำว่า การจัดการ การบริหารการพัฒนา และการบริหารจัดการ² ปัจจุบันหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน ได้ใช้คำที่มีความหมายทำนองเดียวกับคำว่า “การบริหาร” หลายคำ เช่น การจัดการ และการบริหารจัดการ ซึ่งความหมายที่แต่ละคนใช้นั้น ย่อมแตกต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนสถานการณ์ของแต่ละบุคคล

อนันต์ เกตุวงศ์ ให้ความหมายของการบริหารว่า³ เป็นการประสานความพยายามของมนุษย์ (อย่างน้อย 2 คน) และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดผลตามต้องการ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า⁴ การบริหาร (administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administratae” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรือ อำนวยการ (direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า “administer” หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ

เสนาะ ตีเียว ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า⁵ กระบวนการทำงานกับคน และโดยอาศัยคน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง โดยแยกลักษณะออกเป็น 5 อย่าง คือ การทำงานร่วมกับคน มีเป้าหมายร่วมกันขององค์กร เน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดในโลกให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการบริหารต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายคำว่า “บริหาร” หมายถึง⁶ ปกครอง เช่น บริหารส่วนท้องถิ่น ดำเนินการ จัดการ และให้ความหมายคำว่า “จัดการ” หมายถึง⁷ สั่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน

ปีเตอร์ เอฟ. ดรักเกอร์ (Peter F. Drucker) กล่าวว่า การบริหาร คือ⁸ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ ภายในสภาพองค์การที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์การที่เข้ามามีส่วนทำงานในองค์การ ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านอื่น ๆ เครื่องจักร อุปกรณ์ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสนเทศต่าง ๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม

¹ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *การบริหารจัดการยุคดิจิทัล* (สำนักพิมพ์โพธิ์เพช 2561) 7.

² เฟิงอ่าง 8.

³ อนันต์ เกตุวงศ์, *การบริหารการพัฒนา* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2523) 27.

⁴ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์* (สำนักพิมพ์โพธิ์เพช 2549) 29-31.

⁵ เสนาะ ตีเียว, *หลักการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 4, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2551) 18.

⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*, 655.

⁷ เฟิงอ่าง 310.

⁸ Peter F. Drucker, *The Practice of Management* (New York : Harper and Row, 1954) และ Peter F. Drucker, อ้างถึงใน สมพงษ์ เกษมสิน, *การบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 7, ไทยวัฒนาพานิช 2523) 6.

สมคิด บางโม ให้ความหมายคำว่า การจัดการ คือ⁹ ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ขององค์กรและนอกองค์กร เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คนทำงาน การจัดการต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ และการจัดการเป็นการดำเนินงานของกลุ่มคน

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้กล่าวว่า การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits)¹⁰ สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (by product) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (public services) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (management administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด หรือ ซีอีโอ (chief executive officer) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่

นอกจากนี้ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ยังได้อธิบายว่า การบริหารจัดการ การบริหาร การพัฒนา (development administration) และการบริหารบริการ (service administration) มีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันอย่างน้อย 3 ประการ¹¹ คือ

1) ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการ เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ

2) มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การคิด (thinking) หรือการวางแผน (planning) การดำเนินงาน (action) และการประเมินผล (evaluating)

3) มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงเพิ่มขึ้น รวมทั้งทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

⁹ สมคิด บางโม, *หลักการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด 2539), 29.

¹⁰ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (เชิงอรรถ 4) 29-31.

¹¹ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ* (สำนักพิมพ์นิติธรรม 2548) 5.

สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นที่ต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผน แผนงาน โครงการ (policy, plan, program, project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน

สร้อยตระกูล (ติวยายนต์) อรรถมานะ อธิบายว่า การบริหาร (Administration) เป็นคำที่มีที่มาคล้ายคลึงกับคำว่า การจัดการ (Management) แต่อย่างไรก็ตาม คำทั้งสองคำมีความหมายแตกต่างกัน ดังนี้

- 1) การบริหารเกี่ยวข้องกับการสร้าง หรือการกำหนดนโยบาย (Policy) ส่วนการจัดการเกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติให้เป็นผล
- 2) การบริหารเป็นการกระทำของนักบริหารในระดับสูงขององค์การ ส่วนการจัดการเป็นการกระทำของนักบริหารในระดับต่ำลงมา
- 3) การบริหารเกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านการจัดการเรื่องการเงิน การคลัง องค์การและบุคลากร ส่วนการจัดการเป็นการทำให้งานสัมฤทธิ์ผลโดยบุคคลหลาย ๆ คน
- 4) การบริหารเกี่ยวข้องกับการเลือกในเรื่องที่มีความสำคัญอันเกี่ยวกับ “การอยู่รอด คุณค่าบุคลิกภาพ การเจริญเติบโต และการประสพผลสำเร็จสูงสุด” ส่วนการจัดการเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่ทำเป็นประจำ
- 5) การบริการจะเป็นการมองทั้งภายนอกและภายในองค์การที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย วัตถุประสงค์ ความสัมพันธ์ภายนอก และประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องภายใน ส่วนการจัดการเป็นการมองในแวดวงภายในที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในองค์การ

ธงชัย สันติวงษ์ อธิบายการบริหารและการจัดการไว้ด้วยกัน โดยให้ความหมายว่า การบริหารจัดการมีลักษณะของงาน 3 ด้าน¹² คือ

- 1) การบริหารจัดการในด้านผู้นำหรือหัวหน้างาน คือ ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์การ
- 2) การบริหารจัดการในด้านภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ คือ การจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ ในองค์การ และการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

¹² ธงชัย สันติวงษ์, *องค์การและการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 11, ไทยวัฒนาพานิช 2543) 21-22.

3) การบริหารจัดการในด้านความรับผิดชอบ คือต้องทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

ดังนั้น จากคำอธิบายความหมายของ “การบริหาร” และ “การจัดการ” ข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า การบริหารจัดการ (management administration) หมายความว่า การที่บุคคลร่วมกันกระทำกิจการต่าง ๆ อย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือเพื่อให้กิจกรรมนั้นบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ คำว่า “การบริหารจัดการ” นำไปใช้ทั้งในหน่วยงานและบุคลากรของภาครัฐและภาคเอกชน เป็นการผสมผสานแนวคิดการบริหารภาครัฐและการจัดการภาคเอกชนเข้าด้วยกัน ถ้านำคำนี้ไปใช้ในหน่วยงานภาครัฐ อาจใช้คำว่า “การบริหารจัดการภาครัฐ” (Public management administration)

3.1.2 การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

ในทศวรรษที่ 1984 ได้เกิดแนวความคิดการปฏิวัติการบริหารราชการ มีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดการบริหารจัดการ รวมทั้งเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการภาครัฐจากแนวคิดเดิมที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้า (input) และยึดถือกฎระเบียบระบบราชการเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ไปสู่แนวความคิดการบริหารจัดการแนวคิดใหม่ หรือการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นสากลของแนวความคิดการบริหารจัดการ ให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ ความสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานทั้งในแง่ผลผลิต (output) ผลลัพธ์ (outcome) ความคุ้มค่า รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพ และการสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนผู้รับบริการ ทั้งนี้ โดยนำเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการแนวใหม่มาประยุกต์ใช้เพิ่มมากขึ้น สำหรับประเทศไทย การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่เริ่มจากการให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภาครัฐ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับผลสำเร็จของการบริหารจัดการ นำไปสู่การปฏิรูประบบราชการ และการประกาศใช้การบริหารจัดการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result-Based Management) ของรัฐบาลไทย ที่กำหนดให้หน่วยงานราชการระดับกรมต้องจัดทำตัวชี้วัดและเป้าหมายของผลงานที่จะเกิดขึ้น โดยแนวความคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่ประเทศไทยนำมาใช้ มีดังนี้

1) การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล หมายถึง การปกครอง การบริหาร การควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546

2) การบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management หรือ TQM) หมายถึง การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดคุณภาพที่สมบูรณ์สำหรับลูกค้าหรือผู้รับบริการ ซึ่งต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคนในหน่วยงาน ซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่ไม่หยุดนิ่ง ทั้งนี้ โดยมีหลักการสำคัญ คือ การให้ความสำคัญกับลูกค้า (customer

oriented) การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (continuous improvement) และการมีส่วนร่วมของบุคลากร (employees involvement)

3) การรื้อปรับระบบ (Reengineering) หมายถึง การรื้อระบบการบริหารจัดการหรือการดำเนินงานใหม่ทั้งหมด แล้วนำสิ่งที่ปรับปรุงใหม่ไปแทนใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน และเพื่อปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ และเป็นการทำเพื่อความอยู่รอดของหน่วยงาน เป็นต้น

4) รางวัลคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award หรือ PMQA) แนวคิดนี้จัดขึ้นโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในหน่วยงานให้มีระบบที่ดี พร้อมกับเกิดการพัฒนาหน่วยงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนตามกรอบ หลักเกณฑ์ สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในหน่วยงานของราชการไทย รวมทั้งเป็นการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546

5) การประเมินผลการปฏิบัติราชการตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการด้วยตัวชี้วัดสำคัญของการปฏิบัติงาน (Key Performance Indicators หรือ KPI) ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการปฏิบัติราชการของส่วนราชการเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของภารกิจ คุณภาพการให้บริการ ความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการ ความคุ้มค่าในภารกิจ

6) การบริหารจัดการแบบสมดุล (Balanced Scorecard) เป็นเครื่องมือทางการบริหารจัดการที่มีสาระสำคัญ 4 ด้าน คือ ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการดำเนินงานภายใน และการเรียนรู้และการเจริญเติบโต

7) การบริหารราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (CEO) เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิรูประบบราชการ เพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงให้มีความทันสมัย (modernization) และให้มีการปรับโครงสร้างกระทรวง ทบวง กรม โดยใช้การจัดโครงสร้างตามยุทธศาสตร์ที่รับผิดชอบ (agenda base organization) โดยมีเจ้าภาพรับผิดชอบเป็นกลุ่มงาน (cluster) เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่สามารถนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากระดับจังหวัดมีหน่วยงานระดับส่วนกลาง ระดับเขตไปตั้งอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งต่างก็มีนโยบาย/แผนงาน โครงการของตนเอง ไม่มีความสอดคล้องในภาพรวมของจังหวัดหรือความต้องการของประชาชน ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบแยกส่วน ขาดความเชื่อมโยง บูรณาการซึ่งกันและกัน

8) การบริหารจัดการยุทธศาสตร์ (Strategic Management) ให้ความสำคัญกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน แผนที่ทางยุทธศาสตร์ และตัวชี้วัด

9) การให้บริการแบบเสร็จ (One Stop Services) หมายถึง การให้บริการร่วมกันเสร็จสิ้นในจุดเดียว เป็นการนำงานที่ให้บริการประชาชนทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกัน มารวมให้บริการอยู่ในสถานที่เดียวกัน ในลักษณะที่ส่งต่องานระหว่างกันทันที หรือเสร็จในขั้นตอนหรือเสร็จในจุดให้บริการเดียว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายของประชาชน

10) การบริหารจัดการที่ยั่งยืน (sustainable management administration หรือ sustainable administration) หมายถึง¹³ แนวทาง วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ในลักษณะบูรณาการ หรือผสมผสานกันในเรื่องเศรษฐกิจหรือความเจริญก้าวหน้า ที่ตอบสนองความต้องการ ความจำเป็น และคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมทั้งไม่สร้างผลเสียหรือไม่สร้างภาระให้กับประชาชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อาจนำไปปรับใช้เป็นแนวคิด ตัวชี้วัด กลุ่มตัวชี้วัด หรือตัวแบบของการบริหารจัดการทั้งในทางปฏิบัติ เช่น การวิเคราะห์ การประเมินผล การพัฒนา หรือการปรับปรุงหน่วยงาน และในทางวิชาการ เช่น การเรียนการสอน การทำวิจัย และการศึกษาต่อยอด ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น หรือเพิ่มประสิทธิภาพสูงขึ้นกว่าเดิม

3.1.3 การบริหารจัดการนวัตกรรมและเทคโนโลยี

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นจนสามารถสร้างนวัตกรรม (innovation) ซึ่งก็คือ การเรียนรู้ การผลิตและการใช้ประโยชน์ จากความคิดใหม่ ให้เกิดผลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เทคโนโลยีทำให้สังคมโลกที่เรียบง่าย กลายเป็นสังคมที่มีการดำรงชีวิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ก่อให้เกิดกระแสแห่งความไร้พรมแดน หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ที่เข้ามาสู่ประเทศอย่างรวดเร็ว จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นการผสมผสาน 4 ศาสตร์ เข้าด้วยกัน¹⁴ ได้แก่ อิเล็กทรอนิกส์ โทรคมนาคม และข่าวสาร (Electronics, Computer, Telecommunication and Information หรือ ECTI) ทำให้สังคมโลกสามารถสื่อสารกันได้ทุกแห่งทั่วโลกอย่างรวดเร็ว สามารถรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ได้พร้อมกัน สามารถบริหารจัดการและตัดสินใจได้ทุกขณะเวลา โดยเทคโนโลยีจะสนับสนุนกระบวนการต่าง ๆ ในการจัดการความรู้ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงสุด ทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ การนำเสนอ การจัดเก็บและดูแลปรับปรุงความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ดังนั้น การบริหารจัดการองค์กรในยุคปัจจุบัน จะต้องคำนึงถึง

¹³ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (เชิงอรรถ 1) 69-75.

¹⁴ เฟิงอ้าง 298.

ความสอดคล้องระหว่างการดำเนินการขององค์กรกับเทคโนโลยี และให้ความสำคัญกับการพัฒนา นวัตกรรมใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาบริบทการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศ และภายนอกประเทศ ทำให้ภาครัฐเล็งเห็นความจำเป็นที่ต้องมีการปรับรูปแบบการให้บริการ และ กระบวนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล (Digital Transformation) เพื่อ รองรับพฤติกรรม สถานการณ์ และความต้องการรับบริการผ่านช่องทางออนไลน์ของทั้งภาค ประชาชน และภาคธุรกิจที่มีเพิ่มมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การปรับเปลี่ยนรูปแบบนี้เกิดขึ้นอย่างเป็น รูปธรรม รัฐบาลจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านช่องทาง ดิจิทัล พ.ศ. 2562 ซึ่งได้มีการกำหนดให้มีการจัดทำแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย เพื่อ รองรับการดำเนินการปรับเปลี่ยนกระบวนการให้บริการ และการทำงานของภาครัฐให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนดิจิทัลเพื่อ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ด้วยเหตุนี้สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัลจึงได้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนา รัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2563 - 2565 โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน
 - 2) เพื่อให้มีกรอบการขับเคลื่อนกิจกรรม / โครงการที่ชัดเจนมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน
 - 3) เพื่อกำหนดกรอบการขับเคลื่อนการบูรณาการรัฐบาลดิจิทัลที่สำคัญสำหรับกำหนด ประเด็นแผนบูรณาการประจำปีงบประมาณ
 - 4) เพื่อกำหนดหน่วยงานหลักและหน่วยงานรองในการขับเคลื่อนประเด็นที่เกี่ยวข้อง พร้อมกรอบงบประมาณในการดำเนินงาน
 - 5) เพื่อเป็นกรอบแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐ จัดทำแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการบริหารงาน และการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562
- ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการของภาครัฐบรรลุเป้าหมายในการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย บรรลุวิสัยทัศน์ “รัฐบาลดิจิทัล เปิดเผย เชื่อมโยง และร่วมกันสร้างบริการที่มีคุณค่าให้ประชาชน”

3.1.4 ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ

สืบเนื่องจากประเทศไทยได้มีการปฏิรูประบบราชการเพื่อให้การปฏิบัติงานของ ส่วนราชการตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศและให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการบริหารราชการและการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการนี้ ต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ ดีเพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน¹⁵ เกิดผลสัมฤทธิ์

¹⁵ พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 มาตรา 6.

ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพ เกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ลดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่เกินความจำเป็น และประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ รวมทั้งมีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งตามพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 กำหนดวัตถุประสงค์ในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังนี้

- 1) เกิดประโยชน์สูงสุดของประชาชน
- 2) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
- 3) มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
- 4) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น
- 5) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์
- 6) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ
- 7) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐจึงเป็นการปฏิบัติภารกิจของส่วนราชการที่มีประสิทธิภาพก่อประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

บุญเกียรติ การะเวกพันธ์ และคณะ ให้ความหมาย “ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ”¹⁶ หมายถึง การดำเนินการของส่วนราชการที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีการกำหนดเป้าหมาย แผนการทำงาน ระยะเวลาแล้วเสร็จของงานและงบประมาณที่ต้องใช้และการดำเนินการนั้นมีการปฏิบัติที่บรรลุเป้าหมายภายในระยะเวลาที่กำหนด ใช้งบประมาณต่ำ การดำเนินงานนั้นต้องเปิดเผยและเที่ยงธรรม สะดวกรวดเร็ว มีความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของประชาชนและบรรลุภารกิจของรัฐ โดยมีประเด็นในการประเมินความคุ้มค่าใน 3 มิติ ได้แก่ มิติประสิทธิผล มิติประสิทธิภาพ และมิติผลกระทบ

1) มิติประสิทธิผล เป็นการประเมินการบรรลุประสิทธิผลหรือเป้าหมายของการปฏิบัติภารกิจ โดยเปรียบเทียบกับผลที่ได้รับว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และผลที่คาดหวังก่อนดำเนินการหรือไม่

2) มิติประสิทธิภาพ หมายถึง การประเมินความเหมาะสมสอดคล้องของการใช้ทรัพยากรและกระบวนการทำงาน เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตตามวัตถุประสงค์ โดยพิจารณาจากผลผลิตเทียบกับต้นทุนทั้งหมด การจัดหาทรัพยากรที่ได้มาตรฐาน มีค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม รวมทั้งมีกระบวนการทำงานที่ประหยัดทรัพยากร

¹⁶ บุญเกียรติ การะเวกพันธ์ และคณะ, *ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ*, <<https://www.wiki.kpi/ac/th>> สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2563.

3) ผลกระทบ หมายถึง ผลอันสืบเนื่องจากการปฏิบัติภารกิจ ทั้งที่คาดหมายหรือตั้งใจ และไม่ได้คาดหมายทั้งที่เกิดขึ้นระหว่างและภายหลังการปฏิบัติภารกิจ ที่อาจกระทบต่อการพัฒนาในมิติอื่น หรือการปฏิบัติภารกิจของหน่วยงานอื่น หรือประชาชนทั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มอื่น หรือประชาชนทั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มอื่น ทั้งในและนอกพื้นที่ การวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามภารกิจภาครัฐ ครอบคลุมถึงผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ ในมิติที่สามารถประเมินในรูปตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงผลกระทบในกรณีที่ไม่ได้ดำเนินงานตามภารกิจภาครัฐ

ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐไว้ ดังนี้

1) การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาในการทำงานและงบประมาณที่ต้องใช้ โดยส่วนราชการจะต้องกำหนดเป้าหมาย แผนการทำงาน ระยะเวลาแล้วเสร็จของงานหรือโครงการและงบประมาณที่จะต้องใช้ในแต่ละงานหรือโครงการ โดยต้องเผยแพร่ให้ข้าราชการและประชาชนทราบ

2) หลักความคุ้มค่า งานบริการสาธารณะต้องเกิดความคุ้มค่า โดยส่วนราชการจะต้องจัดทำบัญชีต้นทุนและต้องคำนวณรายจ่ายต่อหน่วยของงานบริการสาธารณะ พร้อมทั้งรายงานให้สำนักงบประมาณ กรมบัญชีกลางและ ก.พ.ร.ทราบ ถ้างานบริการสาธารณะใดของส่วนราชการใดมีรายจ่ายสูงกว่ารายจ่ายของงานประเภทและคุณภาพเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันของส่วนราชการอื่น จะต้องจัดทำแผนการลดรายจ่ายเสนอต่อสำนักงบประมาณ กรมบัญชีกลาง และ ก.พ.ร. นอกจากนี้ การประเมินความคุ้มค่ายังรวมถึงประโยชน์หรือผลเสียทางสังคมและประโยชน์หรือผลเสียซึ่งไม่อาจคำนวณเป็นตัวเงินได้ด้วย

3) ความโปร่งใส การจัดซื้อหรือจัดจ้างจะต้องเปิดเผยและเที่ยงธรรม ในการจัดซื้อหรือจัดจ้างที่ต้องคำนึงถึงคุณภาพและการดูแลรักษาเป็นสำคัญ การจัดซื้อหรือจัดจ้างไม่ต้องถือราคาต่ำที่สุดในการเสนอซื้อหรือจ้างเสมอไป

4) ประสิทธิภาพในการบริหารราชการ เพื่อให้การบริหารราชการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การอนุญาต อนุมัติ หรือให้ความเห็นชอบ ส่วนราชการอื่นที่มีกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศหรือมติคณะรัฐมนตรีกำหนด จะต้องแจ้งผลการพิจารณาให้ทราบภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่รับคำขอ

5) ความรับผิดชอบ โดยปกติการสั่งราชการจะสั่งการเป็นลายลักษณ์อักษร เว้นแต่ในกรณีที่มีความจำเป็นที่ไม่อาจสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรในขณะนั้น สามารถจะสั่งราชการด้วยวาจา แต่ผู้รับคำสั่งต้องบันทึกคำสั่งด้วยวาจาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและเมื่อปฏิบัติราชการตามคำสั่งดังกล่าวแล้วให้บันทึกรายงานให้ผู้สั่งราชการทราบ ในบันทึกให้อ้างอิงคำสั่งด้วยวาจาไว้ด้วย

จากแนวคิดในการบริหารจัดการดังกล่าวมาข้างต้น การบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1) วางแผน

การวางแผน¹⁷ คือ การแปลความหมายของพันธกิจให้เป็นวัตถุประสงค์ขององค์กรที่แสดงออกมาจากพันธกิจและวิสัยทัศน์ ซึ่งจะนำไปสู่การวางกลยุทธ์ในการวางแผน เทคนิคการวางแผน และการวางแผนการปฏิบัติการ ซึ่งแต่ละชนิดก็จะมีเป้าหมายและการปฏิบัติการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้น เหตุผลของการดำเนินงานขององค์กรจะมาจากพันธกิจ และความคาดหวังที่อยากจะให้องค์กรเป็นแบบใดจะมาจากวิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ (The Vision Statement) เป็นเป้าหมายระยะยาวเพื่ออธิบายว่าองค์กรนั้น ๆ ต้องการเป็นอย่างไร ซึ่งช่วยให้สามารถมองเห็นอนาคตได้อย่างชัดเจน พร้อมกับแนวทางที่ต้องกระทำเพื่อบรรลุผล

พันธกิจ (The Mission Statement) คือ เหตุผลในการดำรงอยู่ ซึ่งการกำหนดพันธกิจเป็นหน้าที่ของผู้บริหารและคณะกรรมการ ซึ่ง Dr. Peter Drucker แนะนำว่า “เฉพาะองค์กรที่มีพันธกิจและวัตถุประสงค์ชัดเจนเท่านั้นจึงจะสามารถมีเป้าหมายที่ชัดเจนและมีความเป็นไปได้” ดังนั้น ไม่ว่าองค์กรนั้นจะต้องการผลกำไรหรือไม่ก็ตาม พันธกิจจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงสินค้าและบริการที่องค์กรเป็นผู้จัดทำหรือกำลังจะทำ พร้อมกับเหตุผลในการเลือกทำธุรกิจหรือกิจกรรมนั้น ๆ

ประเภทของการวางแผนการจัดการ (The Type of Management Planning)

หากมีวิสัยทัศน์และพันธกิจที่ชัดเจนแล้ว ก็จะทำให้สามารถกำหนดส่วนสำคัญของกระบวนการวางแผน ซึ่งแผนแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันในเรื่องของระยะเวลา ประเภทของการวางแผนมี 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การวางแผนกลยุทธ์โดยผู้บริหารระดับสูง ระยะเวลาประมาณ 1-5 ปี (Strategic Planning) เมื่อมีการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจแล้ว เป็นหน้าที่ของผู้บริหารระดับสูงในการวางแผนกลยุทธ์และทำการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับแนวทางขององค์กรในระยะยาว ซึ่งผู้บริหารต้องให้ความสนใจถึงสภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กร เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับโอกาสหรือปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในระยะยาว ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับอนาคต เตรียมรับมือกับความไม่แน่นอนและสภาพการแข่งขันสูง

¹⁷ Angelo Kinicki และ Brian K. Williams , *หลักการจัดการ MANAGEMENT A PRACTICAL INTRODUCTION*, (บุตรี จารุโรจน์ และคณะ ผู้แปล, สำนักพิมพ์ซีเอ็ดดูเคชั่น มปป.) 70-72.

ระดับที่ 2 การวางแผนยุทธวิธีโดยผู้บริหารระดับกลาง ระยะเวลาประมาณ 6-24 เดือน (Tactical Planning) ผู้บริหารระดับกลางต้องเป็นผู้สนับสนุนนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารระดับสูง และต้องร่วมกิจกรรมกับผู้บริหารระดับต้นในเวลาเดียวกัน การวางแผนยุทธวิธีนั้นเป็นการกำหนดรายละเอียดของงานในแต่ละแผนงานหรือการทำงานในหน่วยงานที่คล้ายกัน โดยการใช้วัตถุประสงค์ที่มีอยู่ในระยะเวลา 6 เดือน ถึง 2 ปี ซึ่งบ่อยครั้งที่ผู้บริหารระดับสูงกับผู้บริหารระดับต้นเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนางานวางแผนยุทธวิธี

ระดับที่ 3 การวางแผนการปฏิบัติการโดยผู้บริหารระดับต้น ระยะเวลาประมาณ 1-52 สัปดาห์ (Operation Planning) ตำแหน่งผู้บริหารระดับต้นมักจะเป็นหัวหน้างาน หัวหน้าทีม ผู้ดูแล หรือผู้บริหารที่อยู่ส่วนล่างสุดของปิรามิดการจัดการ คือผู้ที่รับผิดชอบงานประจำวันที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารระดับกลาง การตัดสินใจสามารถคาดการณ์ได้ง่าย เนื่องจากจะทำตามแนวทางที่เคยปฏิบัติอยู่เป็นประจำจากการวางแผนของผู้บริหารระดับสูงและระดับกลาง ผู้บริหารระดับต้นมีหน้าที่ที่จะต้องวางแผนการปฏิบัติการว่าทำอย่างไรถึงจะบรรลุผลด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ภายในระยะเวลา 1 อาทิตย์ ถึง 1 ปี โดยที่พนักงานจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดแผนการปฏิบัติการเช่นเดียวกับผู้บริหารระดับกลาง

2) การจัดองค์กร

การจัดองค์กรเป็นหน้าที่ของการบริหารขั้นที่สองหลังจากมีการวางแผนแล้ว งานของผู้บริหารในขั้นนี้เป็นการจัดระเบียบงานเพื่อให้การใช้ทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรวัตถุดิบไปอย่างเหมาะสม การจัดองค์กร¹⁸หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดองค์กรขึ้นมา หรือกล่าวอีกความหมายหนึ่ง คือ การสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับความรับผิดชอบของงาน เป็นการกำหนดให้รู้ว่าใครทำงานอะไรและใครขึ้นต่อการบังคับบัญชาและต้องรายงานต่อใคร กระบวนการในการจัดตั้งองค์กรต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบ 4 อย่าง คือ การแบ่งงานออกเป็น ส่วน ๆ การมอบหมายให้แต่ละคนทำงาน การจัดสรรทรัพยากรให้แต่ละหน่วยงาน และการประสานงานและหน้าที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

วัตถุประสงค์ของการจัดองค์กร คือ

- (1) เพื่อแบ่งงานกันทำโดยแยกเป็นแต่ละงาน แต่ละแผนก แต่ละหน่วยงานตามความเหมาะสม
- (2) เพื่อมอบหมายงานและความรับผิดชอบให้แต่ละคนทำตามความรู้ ความถนัดของแต่ละคน

¹⁸ เสนาะ ดิยาวี (เชิงอรรถ 5) 118.

(3) เพื่อประสานงานต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกัน ตลอดทั้งองค์กรตั้งแต่มเริ่มต้นจนงานเสร็จ

(4) การจัดงานออกเป็นกลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงาน หรือแผนกงาน โดยถือเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

(5) เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่มคน และระหว่างหน่วยงาน หรือแผนกงาน

(6) เพื่อกำหนดสายการบังคับบัญชาอย่างเป็นทางการตลอดทั้งองค์กร

(7) เพื่อจัดสรรใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

ผู้บริหารจะต้องจัดองค์กรที่ทำให้คนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ขณะเดียวกันก็ทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรด้วย ผู้บริหารจึงต้องมีพื้นฐานในการจัดองค์กรให้ผสมผสานกันอย่างเหมาะสม คือ การรวมกันของความแตกต่างเข้าด้วยกันอย่างสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดผลงานสูงสุดตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

3) การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

การจูงใจ¹⁹ คือ ความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามอย่างเต็มที่ในงานขององค์กร บรรลุเป้าหมาย โดยมีเงื่อนไขว่า การทุ่มเทนั้นเพื่อสนองความต้องการของบุคคลนั้น การระบุว่าให้งานขององค์กรบรรลุเป้าหมาย เพื่อการจูงใจทำให้องค์กร แต่ในอีกความหมายหนึ่ง การจูงใจเป็นพลังที่กระตุ้นพฤติกรรมกำหนดทิศทางของพฤติกรรมและมีลักษณะเป็นความมุ่งมั่นอย่างไม่ลดละไปยังเป้าหมายหรือสิ่งจูงใจนั้น การจูงใจจึงประกอบไปด้วย

(1) ความต้องการ (need) เกิดขึ้นจากความไม่สมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีความหมายว่าเป็นสภาวะในร่างกายที่ก่อให้เกิดความประทับใจในผลของการกระทำอย่างหนึ่ง หากความต้องการที่เกิดขึ้นได้รับการตอบสนอง ความรู้สึกจะผ่อนคลาย หากความต้องการที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการตอบสนองความรู้สึกจะตึงเครียด ตามปกติพื้นฐานของความต้องการเกิดจากความขาดแคลน แต่ความต้องการก็มีลักษณะก้าวหน้าด้วย

(2) พลัง (force) ที่เกิดขึ้นเพื่อบรรเทาความต้องการให้ลดลง พลังเกิดได้จากร่างกายและจิตใจ แต่พลังที่เกิดจากทั้งสองอย่างนั้น มีความสัมพันธ์กันว่ามุ่งไปสู่เป้าหมายหรือสิ่งจูงใจ (incentive) นั้น

(3) ความพยายาม (effort) เป็นสิ่งที่ใช้วัดความเข้มหรือความหนักเบาของการจูงใจนั้น ซึ่งการวัดทั้งปริมาณและคุณภาพของการจูงใจ พลังที่มุ่งไปสู่เป้าหมายของคนบางคนสูง คือ มี

¹⁹ เพิ่งอ้าง 118.

ความพยายามมุ่งมั่นสูง แต่บางคนมีความพยายามต่ำ คนที่มีความพยายามสูงในการทำงานอย่างสุจริต การจูงใจนั้นมีทั้งปริมาณและคุณภาพ แต่คนที่พยายามทำงานที่ไม่สุจริตก็มีเพียงปริมาณ แต่ไม่มีคุณภาพ

(4) เป้าหมาย (goals) สิ่งสุดท้ายของการจูงใจคือ เป้าหมายหรือสิ่งที่จูงใจ (incentive) ซึ่งมีความหมายว่า สิ่งใด ๆ ก็ตามที่บรรเทาความต้องการให้น้อยลงและลดพลังลง ดังนั้นเป้าหมายคือ การบำรุงหรือทำให้ความสมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจกลับไปสู่ที่เดิมและลดพลังในการจูงใจลง เช่น การรับประทานอาหาร ดื่มน้ำ หรือการมีเพื่อนจะทำให้ความสมดุลกลับไปสู่ที่เดิมและลดพลังลง

ด้วยเหตุว่า การจูงใจเป็นพลังภายในใจซึ่งเราไม่สามารถวัดได้โดยตรง และโดยปกติก็ไม่สามารถวัดการจูงใจพฤติกรรมของคน คนที่ทำงานได้ผลสูงไม่ได้เกิดจากการจูงใจอย่างเดียว แต่อาจมีเงื่อนไขหลายอย่างกระทบต่อผลการปฏิบัติงาน การได้รับมอบหมายให้ทำงานมากเกินไป การถูกรบกวนขณะทำงานหรือสถานที่ทำงานไม่เหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อการทำงาน และในทางตรงกันข้าม สถานที่ทำงานที่เจียบสงบ มีผู้ช่วยงาน มีอุปกรณ์การทำงานที่พร้อมทุกอย่าง และผู้บังคับบัญชาสนับสนุนก็อาจส่งผลในทางบวกต่อผลการปฏิบัติงานได้ ดังนั้น การวัดการจูงใจก็เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถการทำงานหรือการสนับสนุนจากองค์กรและความพยายามที่มุ่งมั่นทุ่มเทให้กับงาน

การสร้างแรงจูงใจใด ๆ ก็ตาม ผลสุดท้ายจะอยู่ที่ผลตอบแทนที่ได้รับ คนจะไม่ทำงานหากไม่ได้รับผลตอบแทนจากการทำงาน คนทำงานน้อยหากได้รับผลตอบแทนจากการทำงานต่ำ และคนจะขยันทุ่มเทให้กับงานหากได้ผลตอบแทนที่ดี ค่าตอบแทนหรือผลตอบแทน (reward) จากการทำงาน เป็นสิ่งที่แสดงว่า ผลการปฏิบัติงานหรือผลจากการทำงานเป็นสิ่งที่มีความค่า ผู้ปฏิบัติงานจึงได้รับรางวัลเป็นการตอบแทนการทำงานนั้น รางวัลตอบแทนมี 2 ประเภท²⁰ คือ

(1) รางวัลตอบแทนภายนอก (extrinsic reward) เป็นค่าตอบแทนที่ได้จากคนอื่น โดยทั่วไปคือ จากผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารระดับสูง ตัวอย่างรางวัลตอบแทนที่ได้จากการทำงาน ได้แก่ เงินเดือนค่าจ้าง การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง การได้หยุดงาน การได้รับมอบหมายงานพิเศษ เครื่องใช้สำนักงาน ค่าชมเชย ประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่น ใบประกาศเกียรติคุณ เป็นต้น ส่วนใหญ่ของรางวัลตอบแทนภายนอกเกิดจากบุคคลอื่นเป็นผู้ให้

(2) รางวัลตอบแทนภายใน (intrinsic reward) หรือเรียกว่าเป็นรางวัลจากธรรมชาติ (natural reward) เป็นผลตอบแทนที่เกิดจากการกระทำของตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติจากการทำหน้าที่ของมนุษย์ หากไม่ทำหน้าที่มนุษย์ก็มีชีวิตอยู่ไม่ได้ เมื่อคนทำงานเสร็จก็จะชื่นชมยินดีกับ

²⁰ เพิ่งอ้าง 119.

ความสำเร็จของตนเอง รางวัลตอบแทนได้จากผลการกระทำโดยตรงของบุคคล เช่น ตนเองมีความสามารถสูงขึ้น ตนเองพัฒนามากขึ้น มีความรู้มากขึ้น ภูมิใจกับการทำงานหรือการทำประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวม สิ่งตอบแทนที่เป็นรางวัลตอบแทนภายในเกิดขึ้นจากภายในตัวเองไม่ได้เกิดขึ้นจากคนอื่น

ทั้งรางวัลตอบแทนภายนอกและรางวัลตอบแทนภายใน หากใช้ให้เหมาะสมสามารถช่วยให้ผู้บริหารประสบความสำเร็จในการทำงานโดยอาศัยการจูงใจ เป้าหมายการทำงานที่ดีต้องดำเนินไปสู่จุดที่สอดคล้องกันระหว่างผลการปฏิบัติงาน รางวัลตอบแทนภายใน รางวัลตอบแทนภายนอก และความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน

4) การควบคุมและตรวจสอบการทำงาน

การควบคุม ได้แก่ กระบวนการตรวจสอบการปฏิบัติงานและการแก้ไขเพื่อให้งานเป็นไปตามที่ต้องการ ในแง่ของการบริหารอาจใช้กลยุทธ์ 3 อย่าง ในการควบคุม คือ การควบคุมโดยยึดหลักราชการ (Bureaucratic control) การควบคุมการตลาด (Market control) และการควบคุมเป็นกลุ่ม (Clan control)

การควบคุมโดยยึดหลักราชการ (Bureaucratic control) คือ การใช้กฎเกณฑ์ ข้อบังคับและอำนาจบังคับบัญชาที่เป็นทางการ เป็นแนวในการควบคุม ซึ่งรวมถึงการใช้งบประมาณ รายงานทางสถิติและตัวเลข การประเมินผลการปฏิบัติงาน หรือการควบคุมพฤติกรรมและผลการดำเนินงาน

การควบคุมการตลาด (Market control) คือ การใช้กลไกทางด้านราคาเป็นตัวกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กร โดยเฉพาะกิจกรรมหรือรายการทางด้านเศรษฐกิจ การจัดให้หน่วยงานต่าง ๆ ในองค์กรเป็นศูนย์กำไร (Profit center) หรือเป็นหน่วยงานที่ให้บริการและขายสินค้าซึ่งกันและกัน ผู้บริหารที่ต้องรับผิดชอบหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ จะต้องดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงานโดยคำนึงถึงกำไรหรือขาดทุนเป็นสำคัญ

การควบคุมเป็นกลุ่ม (Clan control) คือ การทำให้พนักงานทุกคนในองค์กรร่วมกันในคุณค่าเดียวกัน มีความคาดหวังเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน และมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน หากทุกคนในองค์กรมีค่านิยมเดียวกัน เป้าหมายเดียวกัน ไว้วางใจกันและกันแล้ว การควบคุมที่กำหนดไว้อย่างเป็นทางการก็ไม่มีจำเป็น ไม่มีวิธีการใดที่ดีที่สุด ไม่มีใครสำคัญกว่าใคร ทุกคนมีความหมายเท่ากัน การทำงานจึงต้องให้ทุกคนมีอำนาจตัดสินใจได้ด้วยตนเอง การควบคุมจึงต้องเริ่มจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความเป็นผู้นำ การจูงใจ และการทำงานเป็นทีม

การควบคุมก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

(1) ทำให้งานต่าง ๆ มีความสอดคล้องกัน ไม่ว่าจะเป็งานของแต่ละคน หรืองานของแต่ละกลุ่มและรวมตลอดถึงงานของแต่ละหน่วยงานสอดคล้องกัน นอกจากนั้นงานตามแผนระยะสั้นและระยะยาวของทั้งองค์กรก็สอดคล้องกันด้วย

(2) ทำให้เป้าหมายขององค์กรสำเร็จสมบูรณ์ทั้งเป้าหมายหลัก และเป้าหมายรองเกิดขึ้นอย่างเหมาะสมสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพหรือด้วยค่าใช้จ่ายที่ต่ำที่สุด

(3) ทำให้วิธีการปฏิบัตินโยบายและกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ ขององค์กรดำเนินไปในแนวทางเดียวกันทั้งระบบ ในปัจจุบันการดำเนินการตามกฎเกณฑ์นั้นว่ามีความสำคัญไม่เพียงแต่มีความจำเป็นต่อการทำงานว่า ผู้ปฏิบัติงานจะต้องเข้าทำงานตามตารางเวลาที่กำหนด ขณะเดียวกันการกำหนดกฎเกณฑ์จะต้องเหมาะสมกับสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ชนอีกด้วย คือ ต้องปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน และไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

ส่วนองค์กรที่ไม่มีการควบคุมจะก่อให้เกิดผลเสีย ดังนี้

(1) มีความเชื่อผิด ๆ คือ เชื่อว่าทุกอย่างที่องค์กรดำเนินอยู่เป็นสิ่งที่ถูกต้องและเชื่อว่าองค์กรจะไม่ทำสิ่งใดผิดพลาดเลย

(2) หลีกเลียงความผิดต่าง ๆ โดยการตำหนิ องค์กรจะไม่ยอมรับว่าตนเองผิดพลาดแต่จะโทษสิ่งต่าง ๆ ภายนอกกว่าเป็นต้นเหตุของความผิดหรือตำหนิทุก ๆ อย่าง ยกเว้นตนเอง

(3) หลบหนีปัญหาต่าง ๆ ไม่ยอมรับว่ามีปัญหาเกิดขึ้นหรือเมื่อพบปัญหาก็กพยายามหลีกเลี่ยงปัญหานั้นแทนที่จะเผชิญกับปัญหาโดยตรง

(4) มองแต่อดีต ไม่ว่าจะคนหรือผู้บริหารองค์กรใด ๆ ก็ตามที่ระบุว่าตนเองเคยทำสำเร็จมาแล้วหรือพูดแต่เรื่องอดีต หมายความว่าในปัจจุบันมีปัญหาและไม่ประสบผลสำเร็จ

(5) ไม่ยอมรับความผิดพลาด หากมีคนมาบอกว่าองค์กรหรือการบริหารงานกำลังมีปัญหา จะไม่ยอมรับ และหากพบว่ามีปัญหาเกิดขึ้นก็คิดว่าปัญหาจะคลี่คลายไปเอง

(6) เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ใช้จ่ายเกินตัว และทำตัวไม่เหมาะสมกับฐานะ แทนที่จะรู้ตัวว่าอะไรควรไม่ควร แต่กลับยกตัวเองเกินฐานะที่ควรจะเป็น

(7) ทำตัวโดดเดี่ยว แม้จะมีคนรู้ว่าองค์กรกำลังมีปัญหา คนเหล่านั้นก็จะไม่บอกหรือแจ้งให้บริหารทราบว่าจะองค์กรกำลังมีปัญหาเกิดขึ้นแล้ว เพราะผู้บริหารทำตัวโดดเดี่ยวไปจากคนอื่น ๆ

5) การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ

เทคโนโลยี (Technology)²¹ หมายถึง วิธีการ กระบวนการและทักษะที่ใช้ในการทำ ทรัพยากรต่าง ๆ ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการ กล่าวได้ว่า เทคโนโลยีเป็นศาสตร์ในเชิงพาณิชย์ที่ ทำให้เกิดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ กระบวนการผลิตหรือการให้บริการ

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่านวัตกรรม (Innovation) คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจ

นวัตกรรมทางเทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่แตกต่างไปจากเดิม สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) นวัตกรรมในกระบวนการผลิต (process innovation) คือ ตัวผลิตภัณฑ์ที่ เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการใช้นวัตกรรมใหม่ ทำให้กระบวนการผลิตเปลี่ยนแปลงไป กระบวนการ ของนวัตกรรม คือ การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต เช่น การแปรรูปวัตถุดิบโดยใช้เทคโนโลยีแล้วนำเข้าสู่ การผลิต โดยผ่านเครื่องจักรที่ใช้นวัตกรรมการผลิตที่ทันสมัย การควบคุมคุณภาพด้วยนวัตกรรมใหม่ที่ เชื่อถือได้ เช่น ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ในการควบคุมก่อนที่จะเป็นตัวสินค้าขั้นสุดท้ายที่จะ นำออกจำหน่าย

2) นวัตกรรมในตัวผลิตภัณฑ์ (product innovation) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงใน ตัวสินค้าเอง เช่น ในด้านการใช้งานที่แปลกใหม่ สะดวกและง่ายขึ้น มีความทันสมัยมากขึ้น มีขนาด เล็ก gọn เป็นต้น

จากกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Digital Disruption) ซึ่งเกิดจาก ความต้องการของผู้บริโภค ทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ นำเอาความรู้ และแนวคิดใหม่ ๆ มารวมกันเพื่อพัฒนาทำให้เกิดเป็นนวัตกรรม เป็นการทำให้ผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้น ความต้องการด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่จำเป็นต้องมีการผลักดันจากหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะ ในด้านความคิดริเริ่มและความสามารถในการพัฒนา ข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับการจัดการด้าน นวัตกรรม ประกอบด้วย

- 1) การกำหนดเป้าหมายด้านนวัตกรรมให้ชัดเจน (Set goals for innovation)
- 2) มีข้อผูกพันของฝ่ายวิจัยพัฒนาที่จะต้องรับผิดชอบต่อการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้ ผลิตภัณฑ์ใหม่และนวัตกรรมใหม่ ๆ (Commit to research development)
- 3) การกระตุ้นผู้ประกอบการให้สนับสนุนและเห็นความสำคัญของการวิจัยพัฒนา (Inspire Entrepreneurship)

²¹ ธนาชัย สุขวนิช และพรชัย อรรถนันทน์, *STRATEGIC MANAGEMENT การบริหาร เชิงกลยุทธ์* (พิมพ์ครั้งที่ 1, สำนักพิมพ์ ทริปเพิ้ล กรุ๊ป จำกัด 2557) 237-238.

4) จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้สามารถวิจัยและพัฒนาค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ ได้ เช่น การสนับสนุนด้านการเงิน ด้านอุปกรณ์ต่าง ๆ ด้านบุคลากร ด้านสถานที่

5) การเน้นที่ลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญ (Focus on the customers) เป็นการศึกษาถึงความต้องการของลูกค้า

6) ความอดทนต่อความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้น (Tolerate failure) หมายถึง การยอมรับความล้มเหลว

การบริหารจัดการองค์กรอย่างมีคุณภาพ ควรต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กร ซึ่งจะช่วยให้การทำงานมีความสมบูรณ์มากขึ้นตรงตามความต้องการของธุรกิจในยุคปัจจุบันและความสะดวกในการใช้งานของพนักงานในองค์กร ดังนั้น การบริหารจัดการสมัยใหม่ในองค์กรธุรกิจ จึงควรให้ความสำคัญในด้านการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน

3.2 การบริหารงานสายยุทธศาสตร์ของประเทศไทย

สายยุทธศาสตร์เป็นองค์กรที่นำระบบบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic management) มาใช้เป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยนำแผนยุทธศาสตร์ (Strategic plan) มาใช้เป็นกรอบทิศทางในการบริหารงานสายยุทธศาสตร์ให้มีความถูกต้อง แม่นตรง สอดคล้องกับบริบทของสายยุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลง ภายใต้บทบาทภารกิจหน้าที่ของสายยุทธศาสตร์ในการอำนวยความสะดวกด้วยความเป็นธรรม ความถูกต้อง ความรวดเร็วและเสมอภาคเท่าเทียมกัน การบริหารงานสายยุทธศาสตร์จึงมีกรอบแนวคิดและหลักการบริหารพื้นฐานสำคัญ 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การควบคุมตรวจสอบการทำงาน²² และการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ ดังนี้

3.2.1 การวางแผน

นับแต่สายยุทธศาสตร์มีแผนกลยุทธ์สายยุทธศาสตร์ ฉบับที่ พ.ศ. 2545 - 2549 (ทบทวนครั้งที่ 1 พ.ศ. 2546) เป็นต้นมา ส่งผลให้สายยุทธศาสตร์จึงมีการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งการพิจารณาพิพากษาคดี การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การระงับข้อพิพาททางเลือก งานธุรการสายยุทธศาสตร์การบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น

²² ศุภชัย ประไพพนพ, 'การพัฒนาระบบการบริหารจัดการคดีผู้บริโภค' (ดุชนิพนธ์นิติศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2560) 144.

กรอบแนวคิดหลักในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ประกอบด้วยหลัก 4 ประการ คือ

- 1) ความเป็นสถาบันดำรงค้ำอำนาจอธิปไตยโดยฝ่ายตุลาการ
- 2) เจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- 3) ความต้องการของประชาชน
- 4) การบริหารภาครัฐเชิงยุทธศาสตร์

การดำเนินการภายใต้รูปแบบของมุมมองจากภายนอกสู่การพัฒนาองค์กร (Outside In) ได้รับความร่วมมือจากบุคคลภายนอกทั้งภาคประชาชนและภาครัฐ ร่วมมือกับบุคคลภายในองค์กรศาลยุติธรรม

วงจรของแผนยุทธศาสตร์มี 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ

1) ขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย เป็นการชี้ทิศทางของการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมในขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย คือ เป็นแผนชี้ทิศทาง (INDICATOR PLAN) การพัฒนาศาลยุติธรรม

2) ขั้นตอนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ศาลยุติธรรมจะนำแนวทางตามแผนยุทธศาสตร์ไปจัดทำแผนปฏิบัติการระยะกลาง ซึ่งจะประกอบด้วยแผนงานโครงการที่สนับสนุนยุทธศาสตร์ ทำให้วิสัยทัศน์ประสบความสำเร็จ และนำไปจัดทำโครงการเพื่อของงบประมาณประจำปี

3) ขั้นตอนการประเมินผล เป็นขั้นตอนเพื่อทบทวนหาข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ไปสู่การกำหนดนโยบายต่อไป

ศาลยุติธรรมได้ทำแผนยุทธศาสตร์ พ.ศ. 2561-2564 เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาองค์กรศาลยุติธรรมในระยะ 4 ปี²³ โดยมุ่งเน้นการอำนวยความสะดวก ยุติธรรม การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และสร้างโอกาสความเสมอภาคเท่าเทียมกันทางสังคม และการเข้าถึงกระบวนการของศาล ได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทันสมัย ภายใต้ยุทธศาสตร์ JUSTICE

แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังนี้

วิสัยทัศน์ (VISION)

วิสัยทัศน์สำนักงานศาลยุติธรรม “ศาลยุติธรรมเป็นสถาบันที่อำนวยความสะดวก ยุติธรรมเพื่อให้สังคมสงบสุข เป็นธรรมและเสมอภาคโดยยึดหลักนิติธรรม”

พันธกิจสำนักงานศาลยุติธรรม (MISSION)

1. อำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม

²³ แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561-2564.

2. พัฒนาและสร้างระบบสนับสนุนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้มีความรวดเร็ว สะดวก ทันสมัย และเป็นสากล

3. เสริมสร้างความร่วมมือทางการศาลและกระบวนการยุติธรรมไทยและ ต่างประเทศ

4. อำนวยความศรัทธาและความเชื่อมั่นในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อความสงบ สุขและความมั่นคงของสังคมไทยที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ JUSTICE (STRATEGY)

ยุทธศาสตร์ J Justice for All ยึดมั่นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วย หลักนิติธรรม

เป้าประสงค์ สังคมไทยมีความสุขเรียบร้อย สามัคคีปรองดอง อย่างมั่นคงและยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ U Uplift and Uphold Standard ยกกระดับมาตรฐานระบบงาน ศาลยุติธรรมสู่ระดับสากล

เป้าประสงค์ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่มีมาตรฐานในระดับสากลของศาลยุติธรรม

ยุทธศาสตร์ S Stronger Specialized Court เพิ่มความเข้มแข็งให้ศาลชำนาญ พิเศษและศาลอุทธรณ์ชำนาญพิเศษ

เป้าประสงค์ ศาลชำนาญพิเศษและศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษมีความเชี่ยวชาญในการ พิจารณาพิพากษาคดีชำนาญพิเศษและมีระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะ ของแต่ละประเภทคดี

ยุทธศาสตร์ T Trusted Pillar เพิ่มความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความสะดวก ยุติธรรม

เป้าประสงค์ ประชาชนและสังคมศรัทธาและเชื่อมั่นในกระบวนการอำนวยความสะดวก ยุติธรรมของศาลยุติธรรม

ยุทธศาสตร์ I Innovation พัฒนานวัตกรรมการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของ ศาลยุติธรรม

เป้าประสงค์ การบริหารจัดการคดีและการบริการของศาลยุติธรรมมีความสะดวก รวดเร็วและเสียค่าใช้จ่ายน้อย

ยุทธศาสตร์ C Collaboration เร่งบูรณาการเครือข่ายด้านการยุติธรรม ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าประสงค์ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในประเทศและต่างประเทศ รวมถึง องค์การระหว่างประเทศให้การยอมรับและให้ความร่วมมือทางการศาล การยุติธรรมและทางวิชาการ

ยุทธศาสตร์ E Excellence Organization **เพิ่มศักยภาพองค์กรสู่ความเป็นเลิศ**

เป้าประสงค์ ศาลยุติธรรมมีระบบงานตุลาการ ระบบงานธุรการของศาลยุติธรรม ระบบงานส่งเสริมงานตุลาการ และระบบงานวิชาการ ที่มีขีดสมรรถนะสูง ในการสนับสนุนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลผลิตและตัวชี้วัด (OUTPUT AND INDICATORS)

- ผลงานตามยุทธศาสตร์ J ยึดมั่นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยหลักนิติธรรม (มี 12 ตัวชี้วัด)
- ผลงานตามยุทธศาสตร์ U ยกย่องมาตรฐานระบบงานศาลยุติธรรมสู่ระดับสากล (มี 9 ตัวชี้วัด)
- ผลงานตามยุทธศาสตร์ S เพิ่มความเข้มแข็งให้ศาลชำนาญพิเศษและศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ (มี 13 ตัวชี้วัด)
- ผลงานตามยุทธศาสตร์ T เพิ่มความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม (มี 13 ตัวชี้วัด)
- ผลงานตามยุทธศาสตร์ I พัฒนานวัตกรรมการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของศาลยุติธรรม (มี 5 ตัวชี้วัด)
- ผลงานตามยุทธศาสตร์ C เร่งบูรณาการเครือข่ายด้านการยุติธรรมทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ (มี 7 ตัวชี้วัด)

-ผลงานตามยุทธศาสตร์ E เพิ่มศักยภาพองค์กรสู่ความเป็นเลิศ (มี 18 ตัวชี้วัด)

แนวทางการดำเนินการตามยุทธศาสตร์

- แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ J ยึดมั่นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยหลักนิติธรรม (มี 18 แนวทาง)
- แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ U ยกย่องมาตรฐานระบบงานศาลยุติธรรมสู่ระดับสากล (มี 15 แนวทาง)
- แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ S เพิ่มความเข้มแข็งให้ศาลชำนาญพิเศษและศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ (มี 12 แนวทาง)
- แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ T เพิ่มความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม (มี 14 แนวทาง)
- แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ I พัฒนานวัตกรรมการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของศาลยุติธรรม (มี 19 แนวทาง)
- แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ C เร่งบูรณาการเครือข่ายด้านการยุติธรรมทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ (มี 8 แนวทาง)

-แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ E เพิ่มศักยภาพองค์กรสู่ความเป็นเลิศ (มี 23 แนวทาง)

การรายงานผลและการประเมินผล (REPORT AND EVALUATION)

เพื่อให้การพัฒนาศาลยุติธรรมตามแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ.2561-2564 บังเกิดผลสำเร็จ ศาลยุติธรรมได้กำหนดให้มีการรายงานผลและการประเมินผล ดังนี้

การรายงานผล

-หน่วยงานผู้รับผิดชอบรายงานความก้าวหน้าต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็น รายไตรมาส

-หน่วยงานผู้รับผิดชอบรายงานความสำเร็จต่อคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมเป็น รายปี

-สำนักงานศาลยุติธรรมรายงานผลการดำเนินงานต่อฝ่ายนิติบัญญัติและเผยแพร่เป็น รายปี

การประเมินผล

-ประเมินผลแผนยุทธศาสตร์

-ประเมินผลองค์กรใน 4 มิติ คือ ประสิทธิภาพการดำเนินงาน ประสิทธิภาพ การพัฒนา องค์กรและคุณภาพการให้บริการ

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันศาลยุติธรรมมีความท้าทายที่สำคัญ คือ ความเปลี่ยนแปลงทาง สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การพัฒนามาตรฐานการอำนวยความสะดวกของศาลยุติธรรม ในระดับสากล และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ศาลยุติธรรมต้องเสริมสร้างการ พัฒนาองค์กรในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมและการปฏิบัติภารกิจตามที่กฎหมาย กำหนด ศาลยุติธรรมใช้แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565 - 2568²⁴ (ยุทธศาสตร์การพัฒนา ศาลยุติธรรมระยะ 4 ปี) เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานและพัฒนาศาลยุติธรรมและ สำนักงานศาลยุติธรรม ที่จะทำให้ศาลยุติธรรมสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมและปฏิบัติภารกิจตามที่ กฎหมายกำหนดให้แก่ประชาชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เท้าทันต่อการเปลี่ยนแปลง จากปัจจัยภายนอกและภายในองค์กรในทุกรูปแบบ และยังเป็นการบริหารงานตามอำนาจหน้าที่ให้ เป็นไปตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ของแผนยุทธศาสตร์

²⁴ แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565-2568.

วิสัยทัศน์ (VISION)

วิสัยทัศน์สำนักงานศาลยุติธรรม “ศาลยุติธรรมยึดมั่นหลักนิติธรรมด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาจากประชาชน”

พันธกิจสำนักงานศาลยุติธรรม (MISSION)

1. อำนวยความยุติธรรมให้เป็นที่ประจักษ์ในความบริสุทธิ์ ยุติธรรม
2. ค้ำครองสิทธิเสรีภาพและลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างทั่วถึงและเสมอภาค
3. พัฒนาระบบการอำนวยความยุติธรรมให้เกิดสังคมสันติสุข และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน
4. เสริมสร้างความเข้มแข็งความเชื่อมั่นศรัทธาและการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบงานศาลยุติธรรมให้เป็นที่ประจักษ์ในนานาอารยประเทศ

ยุทธศาสตร์ TRUST (ยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565 - 2568)

ยุทธศาสตร์ T (Trusted Justice) เชื่อมมั่นศรัทธาการอำนวยความยุติธรรม

เป้าประสงค์ ประชาชนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในการอำนวยความยุติธรรมของศาลยุติธรรม เพื่อเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม

ยุทธศาสตร์ R (Reliability) เชื่อถือในระดับสากล

เป้าประสงค์ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนของศาลยุติธรรม เป็นที่ไว้วางใจและการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานสากล

ยุทธศาสตร์ U (Uniformity) การดำเนินงานอันเป็นมาตรฐานไปในทิศทางเดียวกัน

เป้าประสงค์ ยกระดับการดำเนินงานให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว

ยุทธศาสตร์ S (Sustainability) พัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าประสงค์ ศาลยุติธรรมมีระบบงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ T (Transformation) เปลี่ยนผ่านสู่อนาคต

เป้าประสงค์ นวัตกรรมของศาลยุติธรรมเสริมสร้างการอำนวยความยุติธรรม และการคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่สะดวก รวดเร็ว ประหยัดและเป็นธรรม

สำนักงานศาลยุติธรรมได้ดำเนินการบริหารจัดการองค์กรตามแผนยุทธศาสตร์ต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง โดยตามแผนยุทธศาสตร์ พ.ศ. 2561-2564 ได้จัดให้มีโครงการศึกษาความเหมาะสมในการจัดตั้งและเปิดทำการศาลหรือแผนกคดีพาณิชย์ ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ S (Stronger Specialized Court) เพิ่มความเข้มแข็งให้ศาลชำนาญพิเศษและศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ ซึ่งมีเป้าประสงค์ให้ศาลชำนาญพิเศษและศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษมีความเชี่ยวชาญในการพิจารณาพิพากษาคดีชำนาญพิเศษและมีระบบการอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของแต่ละประเภทคดี จนกระทั่งได้มีการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งการดำเนินงานของแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ และศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจยังสอดคล้องกับปัจจุบันแผนยุทธศาสตร์ พ.ศ. 2565 - 2568 ยุทธศาสตร์ TRUST อีกด้วย

3.2.2 การจัดองค์กร

รูปแบบการจัดองค์กรในศาลยุติธรรมในสมัยก่อน ระบบศาลของไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีให้แก่ประชาชน²⁵ และมีวิวัฒนาการโดยได้รับอิทธิพลแนวความคิดจาก “พระธรรมศาสตร์” เรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มีการตั้งศาลขึ้นประจำหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีต่างพระเนตรพระกรรณและนำเอากฎหมายของกรุงศรีอยุธยามาปรับปรุงและบัญญัติขึ้นใหม่ เรียกว่า "กฎหมายตราสามดวง"

ศาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีอยู่มากมายหลายศาลกระจายกันอยู่ตามกระทรวงกรมต่าง ๆ และมีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีต่างพระเนตรพระกรรณแทนพระมหากษัตริย์ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น มีการติดต่อกับชาวต่างชาติลัทธิชาวตะวันตกได้แผ่ขยายเข้ามาทำให้ระบบการศาลไทยมีการเปลี่ยนแปลง มิฉะนั้นอาจเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับชาติตะวันตกได้ จึงมีการปฏิรูประบบการศาลไทยขึ้นใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีบทบาทในการวางรากฐานระบบการศาลยุติธรรมโดยได้รวมศาลที่กระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวงกรมต่าง ๆ ให้มารวมไว้ในที่แห่งเดียวกัน เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีดำเนินไปด้วยความรวดเร็วถูกต้องเหมาะสมไม่ทำให้ราษฎรเดือดร้อน

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2478 ได้มีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแบ่งแยกงานศาลยุติธรรมออกจากกันเป็นสองฝ่าย คืองานธุรการและงานตุลาการ โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบงานธุรการ ส่วนงานตุลาการ คือการพิจารณา

²⁵สำนักงานศาลยุติธรรม, ‘ประวัติศาลยุติธรรม’ <www.coj.go.th> สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2565.

พิพากษา เป็นอำนาจของตุลาการโดยเฉพาะ นับแต่ตั้งกระทรวงยุติธรรมทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบงานธุรการของศาลยุติธรรมมาได้ 100 ปีเศษ จึงได้เกิดแนวความคิดที่จะแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม เพื่อให้พ้นจากข้อระแวงสงสัยว่าศาลยุติธรรมอาจถูกแทรกแซงจากฝ่ายบริหารและไม่มีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี จนกระทั่งได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 แยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานธุรการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระให้เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 5 บัญญัติให้มีสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นส่วนราชการที่เป็นหน่วยงานอิสระ มีฐานะเป็นนิติบุคคล เมื่อกฎหมายดังกล่าวมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2543 จึงถือว่าศาลยุติธรรมแยกออกจากกระทรวงยุติธรรมนับแต่นั้นเป็นต้นมา

3.2.2.1 ระบบศาลยุติธรรม

ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 กำหนดให้มีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร โดยแบ่งระบบศาลยุติธรรมออกเป็น 3 ชั้น²⁶ คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา รวมเป็นศาลทั่วราชอาณาจักรจำนวน 274 ศาล (ไม่นับรวม 9 ศาลสาขา)

(1) ศาลชั้นต้น

ศาลชั้นต้นเป็นศาลซึ่งรับคำฟ้องหรือคำร้องในชั้นเริ่มต้นคดี ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคร คดีสิ่งแวดล้อม คดีนักท่องเที่ยว คดีแรงงาน คดีภาษีอากร คดีล้มละลาย คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คดีอาญา และคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นชั้นแรก ทั้งมีอำนาจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาในบางเรื่อง ศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักรมีจำนวนทั้งหมด 262 ศาล (ไม่นับรวม 9 ศาลสาขา) ประกอบด้วย

1) ศาลชั้นต้นพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาในกรุงเทพมหานคร จำนวน 13 ศาล ประกอบด้วย

- กลุ่มศาลแพ่ง ได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี

- กลุ่มศาลอาญา ได้แก่ ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลอาญาพระโขนง ศาลอาญามีนบุรี

- ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง

²⁶ สำนักงานศาลยุติธรรม, ‘เกี่ยวกับระบบศาลยุติธรรม’ <www.coj.go.th> สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2565.

- 2) ศาลจังหวัด จำนวน 111 ศาล (6 สาขา)
- 3) ศาลแขวง จำนวน 39 ศาล
- 4) ศาลชำนาญพิเศษ มีจำนวน 90 ศาล ประกอบด้วย
 - ศาลแรงงานกลาง จำนวน 1 ศาล
 - ศาลแรงงานภาค จำนวน 9 ศาล (2 สาขา)
 - ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง จำนวน 1 ศาล
 - ศาลล้มละลายกลาง จำนวน 1 ศาล
 - ศาลภาษีอากรกลาง จำนวน 1 ศาล
 - ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จำนวน 1 ศาล (1 สาขา)
 - ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด จำนวน 76 ศาล
- 5) ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบประจำภาค 1 - 9 จำนวน 9 ศาล

(2) ศาลชั้นอุทธรณ์

เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ รวมทั้งมีอำนาจพิจารณาคำสั่งอื่น ๆ เช่นมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอประกันตัวในคดีอาญาและการขอทุเลาการบังคับในคดีแพ่ง เป็นต้น ซึ่งการพิจารณาของศาลอุทธรณ์มีลักษณะเป็นการตรวจสอบหรือทบทวนในชั้นอุทธรณ์ องค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์อย่างน้อย 3 คน²⁷ ปัจจุบันศาลชั้นอุทธรณ์มีจำนวน 11 ศาล ประกอบด้วย

- ศาลอุทธรณ์ จำนวน 1 ศาล มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคร คดีสิ่งแวดล้อม คดีอาญา คดีเลือกตั้ง คดียาเสพติด คดีอาญาทุจริตและคดีค้ามนุษย์
- ศาลอุทธรณ์ภาค 1 - 9 จำนวน 9 ศาล มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคร คดีสิ่งแวดล้อม คดีอาญา และคดีเลือกตั้ง
- ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ จำนวน 1 ศาล มีอำนาจพิจารณาคดีที่ศาลอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คดีภาษีอากร คดีแรงงาน คดีล้มละลาย และคดีเยาวชนและครอบครัว

²⁷ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 27 บัญญัติว่า ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาคหรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้

(3) ศาลชั้นฎีกา

เป็นศาลยุติธรรมชั้นสูงสุด มีเขตอำนาจทั่วราชอาณาจักร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์ภาค ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายว่าด้วยการฎีกา และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งที่กฎหมายอื่นบัญญัติให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษา รวมทั้งมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดหรือสั่งคำร้อง คำขอ ที่ยื่นต่อศาลฎีกาตามกฎหมาย โดยคำสั่งของคำพิพากษาของศาลฎีกาให้ถือเป็นที่สุด

องค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาอย่างน้อย 3 คน แต่หากคดีใดมีปัญหาสำคัญ เมื่อประธานศาลฎีกาควรให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา ประธานศาลฎีกามีอำนาจสั่งให้นำปัญหาดังกล่าวเข้าสู่การวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ หรือเมื่อเป็นกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติเป็นการเฉพาะว่าให้คดีเรื่องใดวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหม่²⁸ ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ในวันที่มีการจัดประชุมใหญ่ แต่ทั้งนี้ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกาทั้งหมด ศาลฎีกามีเพียงศาลเดียว ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 140 วรรคสอง ในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ถ้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ หรือประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณี เห็นสมควร จะให้มีการวินิจฉัยปัญหาใดในคดีเรื่องใด โดยที่ประชุมใหญ่ก็ได้ หรือถ้ามีกฎหมายให้วินิจฉัยปัญหาใดหรือคดีเรื่องใด โดยที่ประชุมใหญ่ ก็ให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่

ภาพที่ 3.1 ระบบศาลยุติธรรม

นอกจากนี้หากปรากฏว่าศาลยุติธรรมมีเหตุผลความจำเป็นในการจัดตั้งศาลยุติธรรมชั้นต้นในภูมิภาคต่าง ๆ มีประเด็นต้องพิจารณาประการใดนั้น นายธรรมนุญ สงวนเชียว²⁹ ได้ให้ความเห็นว่า การจัดทำภารกิจตามกฎหมายในการจัดตั้งศาลยุติธรรมชั้นต้นในภูมิภาคต่าง ๆ เพิ่มขึ้นนั้น สอดคล้องกับหน้าที่หลักของศาลยุติธรรมในการอำนวยความยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และตามแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561 - 2564 ยุทธศาสตร์ J (Justice for All) ยึดมั่นการอำนวยความยุติธรรมด้วยหลักนิติธรรม เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของศาลจังหวัด และเพื่อเป็นการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในท้องที่ห่างไกลให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด เสมอภาค และเป็นธรรม และเนื่องด้วยปัจจุบันมีคดีความเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาที่อยู่ในอำนาจของศาลในจังหวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมากและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งศาลชั้นต้นในบางพื้นที่ของจังหวัดอาจมีเพียงศาลเดียวที่ต้องรับภาระการพิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่ในอำนาจทั้งคดีของศาลแขวงและศาลจังหวัด ประกอบกับระยะเวลาในการเดินทางไปศาลในพื้นที่บางอำเภอมีระยะทางค่อนข้างไกล ทำให้ประชาชนผู้มีอรรถคดีและผู้เกี่ยวข้องไม่ได้รับความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทางไปติดต่อศาลดังกล่าว ดังนั้น เพื่อให้การบริหารราชการศาลยุติธรรมมีความเหมาะสมกับปริมาณคดี ให้การพิจารณาพิพากษาคดีเกิดความเป็นเอกภาพ และส่งเสริมให้กระบวนการยุติธรรมมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นสำนักงานศาลยุติธรรมจึงต้องดำเนินการสำรวจความพร้อมในการเปิดทำการศาลชั้นต้นในพื้นที่ของจังหวัดทั่วราชอาณาจักร โดยต้องมีการดำเนินการทั้งทางด้านการบริหารจัดการและกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม การที่จะเปิดทำการศาลชั้นต้นในพื้นที่ใด จะต้องผ่านการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) โดยต้องให้ความเห็นชอบต่อร่างกฎหมายที่เสนอและวันเปิดทำการของศาลนั้น ๆ ก่อนเสนอเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งก่อนมีการเสนอร่างกฎหมาย สำนักงานศาลยุติธรรมจะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ เพื่อประกอบการพิจารณาร่างกฎหมายที่จัดตั้งศาล และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการดำเนินการและรองรับการเปิดทำการของศาล ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กระทรวงมหาดไทย สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และสำนักกิจการยุติธรรม ทั้งนี้ หน่วยงานดังกล่าวต้องให้ความเห็นชอบด้วยการเปิดทำการของศาลตามที่สำนักงานศาลยุติธรรมเสนอ ซึ่งการจัดทำภารกิจตามกฎหมายนี้สอดคล้องกับหน้าที่

²⁹ ธรรมนุญ สงวนเชียว นิติกรชำนาญการพิเศษ หัวหน้าส่วนพัฒนากฎหมาย สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, (สำนักงานศาลยุติธรรม, 25 กันยายน 2563).

หลักของศาลยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี และการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ อันเป็นการแบ่งเบาภาระของศาลชั้นต้นในพื้นที่ของแต่ละจังหวัด และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนในท้องที่ที่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด เสมอภาค และเป็นธรรม อีกทั้ง เรื่องการจัดตั้งศาลถือเป็นนโยบายระดับประเทศที่ต้องนำเสนอคณะรัฐมนตรีตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548 เพื่อมีมติให้ความเห็นชอบก่อนการเปิดทำการทุกครั้ง

ในการจัดตั้งศาลยุติธรรมชั้นต้นในภูมิภาคต่าง ๆ สำนักงานศาลยุติธรรมต้องพิจารณาประเด็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ด้านการวางแผนงาน

เป็นหน้าที่ของสำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม ที่จะต้องดำเนินการจัดทำแผนการจัดตั้งศาลชั้นต้นประเภทต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ทั่วราชอาณาจักร โดยคำนึงถึงปริมาณคดี เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์และทำเป็นตัวชี้วัดถึงความเหมาะสมในการจัดตั้งศาลในแต่ละพื้นที่

- ด้านงบประมาณ

สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม เป็นผู้จัดตั้งงบประมาณและเสนอของบประมาณในการจัดตั้งศาล ซึ่งต้องเป็นไปตามแผนการจัดตั้งศาลและแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม รวมถึงความเหมาะสมในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

- ด้านอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์

โดยหลักแล้ว การจะเปิดทำการศาลชั้นต้นในท้องที่ใด สำนักงานศาลยุติธรรม โดยสำนักออกแบบและก่อสร้างจะต้องดำเนินการประสานงานและจัดหาสถานที่ที่ดินเพื่อแสดงให้เห็นถึงความพร้อมในการเปิดทำการศาล และต้องเป็นไปตามมาตรฐานในการก่อสร้างอาคารศาลตามที่กำหนดไว้โดยกฎหมายหรือระเบียบและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ส่วนความพร้อมในด้านวัสดุอุปกรณ์ สำนักบริหารทรัพย์สินจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักบริหารงานออกแบบและก่อสร้าง เป็นต้น

- ด้านบุคลากร

ในส่วนนี้จะอยู่ในความดูแลของสำนักคณะกรรมการข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม และสำนักคณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม ที่จะต้องเป็นผู้กำหนดกรอบอัตรากำลังตามหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยทางด้านงบประมาณ สถิติคดี เป็นต้น โดยจะต้องรอให้คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมให้ความเห็นชอบในร่างกฎหมายที่เป็นทำการศาลก่อน แล้วจึงมีการกำหนดกรอบอัตรากำลังที่เหมาะสมต่อภารกิจการอำนวยความสะดวกยุติธรรม

- ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เช่น การพิจารณาในภาพรวมของการเสนอร่างกฎหมายเพื่อจัดตั้งศาลชั้นต้น จะต้องพิจารณาให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด³⁰ ดังนี้

ตารางที่ 3.1 เกณฑ์จัดตั้งศาลจังหวัด

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
1. สถิติคดีรับใหม่เฉลี่ย 1 ปี	ไม่น้อยกว่า 1,000 คดี
2. ระยะทางระหว่างศาลใหม่กับศาลเดิม	ไม่น้อยกว่า 70 กิโลเมตร หรือเดินทางด้วยรถยนต์ เกินกว่า 1 ชั่วโมง
3. การคมนาคมระหว่างอำเภอของศาลใหม่	มีความสะดวก
4. จำนวนประชากรในเขตศาลใหม่	ไม่น้อยกว่า 120,000 คน และมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
5. ที่ดิน	ไม่น้อยกว่า 20 ไร่
6. ความเห็นชอบของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงาน	เห็นชอบด้วยเป็นส่วนใหญ่
7. ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่	ประชาชนเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่

³⁰ มติคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ในการประชุมครั้งที่ 7/2558 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2558.

ตารางที่ 3.2 เกณฑ์การจัดตั้งศาลแขวงในภูมิภาค

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
1. จำนวนประชากรในเขตศาลใหม่	ไม่น้อยกว่า 30,000 คน
2. สถิติคดีรับใหม่เฉลี่ย 3 ปี	ไม่น้อยกว่า 1,000 คดี
3. ระยะทางระหว่างศาลใหม่กับศาลเดิม	ไม่น้อยกว่า 40 กิโลเมตร
4. การคมนาคมระหว่างอำเภอของศาลใหม่	มีความสะดวก
5. เนื้อที่ศาล	ไม่น้อยกว่า 10 ไร่
6. ความเห็นชอบของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงาน	เห็นชอบด้วยเป็นส่วนใหญ่
7. ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่	ประชาชนเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่

ทั้งนี้ สามารถยกเว้นหลักเกณฑ์บางข้อ เพื่อประโยชน์ในการกระจายความยุติธรรมในแก่ประชาชน ทั้งนี้ เมื่อกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลที่จะมีการเปิดทำการในพื้นที่กำหนดให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว สำนักงานศาลยุติธรรมจะเชิญประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมในการเปิดทำการศาลต่อไป

3.2.2.2 ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

1. ผู้พิพากษา

ผู้พิพากษาต้องผ่านการคัดเลือกโดยคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ซึ่งปัจจุบันมีวิธีการสรรหาคัดเลือกบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลยุติธรรม 3 วิธี คือ

(1) การสอบคัดเลือก ต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 25 ปี และสำเร็จนิติศาสตร์บัณฑิต เนติบัณฑิต มีประสบการณ์ทางด้านกฎหมายไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยต้องมีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2543 มาตรา 26, 27 และวิธีการคัดเลือกตามระเบียบคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการสมัคร การสอบคัดเลือก และการทดสอบความรู้ เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา พ.ศ. 2558

(2) การทดสอบความรู้ ต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 25 ปี และสำเร็จนิติศาสตร์บัณฑิต เนติบัณฑิต นิติศาสตรมหาบัณฑิต และมีประสบการณ์ทางด้านกฎหมาย โดยต้องมีคุณสมบัติและวิธีการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2543 มาตรา 26, 28 และ

วิธีการทดสอบความรู้ตามระเบียบคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการสมัคร การสอบคัดเลือก และการทดสอบความรู้ เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา พ.ศ. 2558

(3) การคัดเลือกพิเศษ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2543 มาตรา 26, 29 ต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 35 ปี และสำเร็จนิติศาสตรบัณฑิต เนติบัณฑิต นิติศาสตรมหาบัณฑิต และมีประสบการณ์ทางด้านกฎหมาย เช่น อาจารย์ รองศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ เป็นผู้อำนวยการกอง หรือเป็นทนายความไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ดีเด่นในสาขากฎหมายที่คณะกรรมการตุลาการกำหนด

ผู้พิพากษา เข้ารับการอบรมเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาอย่างน้อย 1 ปี ผู้ที่ผ่านการอบรมตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมจะ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาประจำศาลเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี แล้ว จึงได้รับการพิจารณาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้น โดยก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้พิพากษาทุกคนต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ กฎหมายกำหนดให้ผู้พิพากษาพ้นจากตำแหน่งเมื่อ 1. ตาย 2. ลาออก 3. พ้นจากราชการตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ 4. โอนไปรับราชการฝ่ายอื่น 5. ออกจากราชการเพื่อไปรับราชการทหาร 6. ถูกสั่งให้ออกจากราชการตามที่กฎหมายกำหนด 7. ถูกไล่ออก ปลดออกหรือให้ออก 8. วุฒิสภามีมติให้ถอดถอนจากตำแหน่ง

2. ผู้พิพากษาอาวุโส

ตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโส พ.ศ. 2542 เมื่อผู้พิพากษามีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่มาแล้วไม่น้อยกว่า ยี่สิบปีและผ่านการประเมินสมรรถภาพในการปฏิบัติหน้าที่ โดยได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมและได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโส เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีในศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ หรือศาลชั้นต้น จนกระทั่งมีอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์

ผู้พิพากษาอาวุโสไม่มีสิทธิได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในทางบริหารได้ เช่น ไม่สามารถดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาล นอกจากนี้ผู้พิพากษาอาวุโสไม่มีสิทธิรับเลือกเข้ามาเป็นกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม หรือกรรมการบริหารศาลยุติธรรม แต่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งกรรมการดังกล่าว

3. ผู้พิพากษาสมทบ

ผู้พิพากษาสมทบ คือบุคคลภายนอกที่ได้รับเลือกเป็นพิเศษให้เข้าปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน หรือศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ทั้งนี้เพื่อให้มีบุคคลภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องร่วมพิจารณาและพิพากษาคดีกับผู้พิพากษาผู้พิพากษาสมทบเป็นตำแหน่งที่

แตกต่างจากผู้พิพากษาคือ เป็นตำแหน่งที่ไม่ใช่ตำแหน่งประจำ วาระในการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบขึ้นอยู่กับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษและศาลชำนาญพิเศษ ที่ผู้พิพากษาสมทบปฏิบัติงานกำหนดไว้

4. ตะเฑาะยุติธรรม

พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล พ.ศ.2489 บัญญัติให้สามารถนำกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกมาใช้แทนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในการพิจารณาคดีครอบครัวและมรดกของอิสลาม ศาสนิกในศาลชั้นต้น ในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ซึ่งอิสลามศาสนิกเป็นทั้งโจทก์จำเลย หรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท ในกรณีเช่นนี้ผู้พิพากษาและตะเฑาะยุติธรรม ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชำนาญในกฎหมายอิสลามจะนั่งพิจารณาคดีร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายอิสลามตะเฑาะยุติธรรมจะต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 30 ปี เข้าใจภาษาไทยในระดับที่กำหนดไว้ และมีความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนาและกฎหมายอิสลาม

3.2.3 การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

สำนักงานศาลยุติธรรมมีการสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่เจ้าหน้าที่ธุรการ ซึ่งเป็นบุคลากรของสำนักงานศาลยุติธรรมที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่ศาลยุติธรรม เสริมสร้างให้การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพพอาทิเช่น

- เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ข้าราชการศาลยุติธรรมสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปราศจากอคติหรือสิ่งจูงใจจากปัจจัยภายนอก รวมทั้งรักษาความลับของทางราชการและสำนวนคดีโดยอาศัยความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรมเช่นเดียวกับผู้พิพากษา จึงกำหนดให้มีเงินค่าตอบแทนพิเศษเป็นรายเดือนให้แก่ข้าราชการศาลยุติธรรม เพื่อให้เหมาะสมกับภารกิจขององค์กร

- ส่งเสริมให้มีการคัดเลือกข้าราชการศาลยุติธรรมดีเด่นเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจและยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ข้าราชการศาลยุติธรรม ลูกจ้างประจำ และพนักงานราชการศาลยุติธรรม ที่ประพฤติตนดีมีผลงานดีเด่นและเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่น

- จัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการของศาลยุติธรรมและหน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อรองรับการดำเนินการตามนโยบายประธานศาลฎีกาในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยยึดมั่นหลักนิติธรรม และเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของศาลยุติธรรมและหน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม รวมทั้งจัดสรรเงินรางวัลเพื่อเป็นบำเหน็จความชอบในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

สำหรับผู้พิพากษาไม่มีค่าตอบแทนพิเศษจากการปฏิบัติราชการแต่เป็นการจูงใจในลักษณะอื่น เช่น การให้รางวัลศาลที่มีผลการปฏิบัติราชการดีเด่น เป็นต้น

3.2.4 การควบคุมและตรวจสอบการทำงาน

ศาลยุติธรรมเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการซึ่งเป็นหนึ่งในอำนาจอธิปไตยของประเทศ มีการสร้างกระบวนการในการควบคุมตรวจสอบการทำงาน โดยแบ่งเป็นด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานและด้านการพิจารณาคดี³¹

สำหรับในด้านการบริหารงานบุคคลนั้นจะมีประธานศาลฎีกาเป็นประมุขของฝ่ายตุลาการ การใช้อำนาจในทางการบริหารงานของศาลยุติธรรมของประธานศาลฎีกามีได้ใช้เป็นการเฉพาะตัว แต่เป็นการใช้อำนาจผ่านคณะกรรมการต่าง ๆ ที่เป็นอิสระ อันสืบเนื่องจากนับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา ได้บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีคณะกรรมการบริหารงานบุคคลที่เป็นอิสระ ต่อมาในปี 2543 ได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารงานบุคคลในส่วนของผู้พิพากษาและพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารงานธุรการของศาลยุติธรรมนั้น ทำให้ศาลยุติธรรมมีคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ในการบริหารงานบุคคลและบริหารงานธุรการของศาล 3 องค์กร ได้แก่ คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ) และคณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม (ก.ศ.)

(1) คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.)

ทำหน้าที่ในการบริหารงานบุคคลของข้าราชการตุลาการ โดยเป็นองค์กรที่มีบทบาท และภารกิจในการวางแผนกำลังคนในด้านตุลาการ เป็นต้นว่าการกำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง การสรรหาบุคลากรที่มีคุณภาพ การบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนาบุคลากร การควบคุมให้ข้าราชการตุลาการอยู่ในกรอบแห่งจริยธรรม และมาตรการในการรักษาวินัยโดยอาศัยระบบคุณธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้พิพากษามีหลักประกันอันมั่นคงว่าจะได้รับการสนับสนุนและการคุ้มครองให้มีความอิสระอย่างแท้จริง

คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นประธานโดยตำแหน่ง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากศาลฎีกาจำนวน 6 คน ศาลอุทธรณ์จำนวน 4 คน ศาลชั้นต้นจำนวน 2 คน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่วุฒิสภาคัดเลือกอีก 2 คน ซึ่งมีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี

³¹ ศุภชัย ประไพพนพ (เชิงอรรถ 22) 147.

(2) คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ)

เป็นองค์กรบริหารที่ทำหน้าที่คล้ายคณะรัฐมนตรี กล่าวคือ เป็นผู้กำหนดโครงสร้างของสำนักงานศาลยุติธรรม ตลอดจนการแบ่งส่วนราชการภายในองค์กร วางระเบียบข้อบังคับในการบริหารราชการ ให้ความเห็นชอบแก่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมในการเสนอร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารราชการ ให้ความเห็นชอบในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี ให้ความเห็นชอบในการบริหารจัดการงบประมาณและพัสดุ กำกับดูแลการบริหารราชการของสำนักงานศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน รวมทั้งมีอำนาจสั่งยับยั้งการบริหารราชการที่ไม่ถูกต้องได้ ให้ความเห็นชอบในการจัดตั้ง ยุบเลิก หรือเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจศาล กำหนดจำนวนผู้พิพากษาในแต่ละศาลให้เหมาะสมตามความจำเป็นของทางราชการ

คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นประธานโดยตำแหน่ง และข้าราชการตุลาการในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ที่ได้รับเลือกจากผู้พิพากษาทั่วประเทศชั้นศาลละ 4 คน กับบุคคลภายนอกผู้ทรงคุณวุฒิด้านงบประมาณ ด้านพัฒนาองค์กร หรือด้านบริหารจัดการที่ประธาน ก.บ.ศ. และ ก.บ.ศ. ประจำศาลเลือกมาไม่น้อยกว่า 2 คน แต่ไม่เกิน 4 คน คณะกรรมการชุดนี้มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี

(3) คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม (ก.ศ.)

มีบทบาทหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการศาลยุติธรรมตั้งแต่การกำหนดสายงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความจำเป็นในการปฏิบัติงานสร้างเกณฑ์มาตรฐานสำหรับกำหนดตำแหน่ง วางแผนอัตรากำลังคน การสรรหาบุคลากร กำหนดวิธีการเข้าสู่ตำแหน่ง การบรรจุ แต่งตั้ง สิทธิประโยชน์ ค่าตอบแทน การพัฒนาบุคลากร วินัย การลา สวัสดิการอื่น ๆ

คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย ประธานศาลอุทธรณ์เป็นประธาน และมีรองประธานศาลฎีกาซึ่งมีอาวุโสสูงสุด เลขาธิการ ก.พ. และเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง พร้อมกับข้าราชการตุลาการ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจาก ก.ต. ชั้นศาลละ 1 คน ข้าราชการศาลยุติธรรมระดับ 8 ขึ้นไป ที่ได้รับเลือกจากข้าราชการศาลยุติธรรมระดับ 6 ขึ้นไป จำนวน 5 คน และบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาองค์กร ด้านการบริหารงานบุคคล หรือด้านการบริหารจัดการที่ ก.ศ. เลือกมา ไม่เกิน 3 คน ร่วมเป็นกรรมการ คณะกรรมการชุดนี้มีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี

การควบคุมและตรวจสอบการทำงานในด้านการบริหารองค์กรนั้น สำนักงานศาลยุติธรรมได้นำแผนบริหารความเสี่ยง (Risk Management) และการควบคุมภายใน

องค์กรของสำนักงานศาลยุติธรรมมาใช้³² เพื่อให้หน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมนำการบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในมาใช้เป็นเครื่องมือและกรอบแนวทางในการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน มุ่งเน้นการบริหารความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ไม่กระทบต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสำนักงานศาลยุติธรรม ทั้งในด้านการปฏิบัติงานตามกฎหมาย ระเบียบ ด้านกลยุทธ์ ด้านการดำเนินงาน และด้านการเงิน

การควบคุมและตรวจสอบการทำงานในด้านการพิจารณาคดีนั้น การพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาจะอยู่ภายใต้หลักอิสระ³³ มีการตรวจสอบความถูกต้องและความชอบด้วยกฎหมายของคำพิพากษตามกระบวนการที่กฎหมายบัญญัติไว้ 3 ประการ คือ

1. การตรวจสอบโดยผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี
2. การอุทธรณ์ ฎีกา คัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา

3. การวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา

3.2.5 การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ

จากแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565 - 2568 ยุทธศาสตร์ TF – เปลี่ยนผ่านสู่อนาคต (Transformation) มีเป้าหมาย นวัตกรรมของศาลยุติธรรมเสริมสร้างการอำนวยความสะดวก ยุติธรรม และการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ที่สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ด้านนวัตกรรมด้านเทคโนโลยี โดยมีเป้าหมายคือ เสริมสร้างอำนวยความสะดวก ยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิของประชาชนด้วยระบบดิจิทัล และกำหนดแนวทางดำเนินการดังนี้

- 1) การพัฒนาระบบการพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ของศาลยุติธรรมให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ (COJ Electronic Court Proceeding Platform)
- 2) การพัฒนาและบูรณาการระบบการจัดการการยื่นและรับส่งคำคู่ความทางอิเล็กทรอนิกส์ให้ทันสมัย

³² สำนักงานศาลยุติธรรม, *คู่มือการควบคุมภายในของสำนักงานศาลยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565* <<https://oja.coj.go.th>> สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2566.

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 188 บัญญัติว่า “การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง”

3) การบูรณาการระบบสารสนเทศสำนวนคดีให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลคดีของศาลยุติธรรมทั่วประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) การพัฒนาเทคโนโลยีในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ และขอข้อมูลในศาลยุติธรรม และสำนักงานศาลยุติธรรมโดยใช้ Blockchain หรือเทคโนโลยีในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยอื่นที่ทันสมัย

5) พัฒนาระบบการใช้เทคโนโลยีที่อาศัยปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ในการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ในศาลยุติธรรม และสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดี และการบริหารจัดการ

6) การพัฒนาระบบการให้บริการผ่าน e-Service³⁴

นโยบายประธานศาลฎีกาคนที่ 47 (พ.ศ. 2564 - 2565) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ความยุติธรรมที่เข้าถึงง่าย (EASY ACCESS TO JUSTICE) มีนโยบาย 4 ข้อ³⁵ ดังนี้

ข้อที่ 1 ส่งเสริมบทบาทศาลยุติธรรมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้หลักนิติธรรม

ข้อที่ 2 สร้างหลักประกันการพิจารณาคดีที่ปลอดภัยด้านสุขอนามัย

ข้อที่ 3 สร้างสรรค์ระบบงานให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อที่ 4 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพความก้าวหน้า และสุขภาวะที่ดีของบุคลากร

จากแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565 - 2568 และนโยบายประธานศาลฎีกา พ.ศ. 2564 - 2565 ศาลยุติธรรมจึงได้จัดทำแผนพัฒนาดิจิทัลศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565 - 2568 โดยกำหนดวิสัยทัศน์แผนพัฒนาดิจิทัลศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565 - 2568 คือ “ความยุติธรรมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล”³⁶ ซึ่งหมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์กรสู่ดิจิทัล (Digital Transformation) ขับเคลื่อนสำนักงานศาลยุติธรรมและศาลยุติธรรมให้เป็นองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization) เพื่อให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงบริการศาลยุติธรรมได้โดยง่าย (Intuitive) ขอข้อมูลเพียงครั้งเดียว (One-Time) บุคลากรมีความสะดวก รวดเร็วในการทำงาน (Convenience) ผู้ใช้บริการและบุคลากรมีความมั่นใจ (Assurance)

³⁴ สำนักงานศาลยุติธรรม, แผนพัฒนาดิจิทัลศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565-2568, 1-9.

³⁵ เฟิ่งอ่าง 11.

³⁶ เฟิ่งอ่าง 41.

แผนพัฒนาดิจิทัลศาลยุติธรรม กำหนดให้มีการปรับโครงสร้างการบริหารด้านดิจิทัลพร้อมทั้งปรับโครงสร้างและบทบาทของสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของบุคลากรด้านเทคโนโลยีดิจิทัลทั่วประเทศ ให้มีความคล่องตัว ชัดเจน และจัดตั้งหน่วยงานด้านการจัดการ และวิเคราะห์ข้อมูล เชื่อมโยงการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์กับการบริหารจัดการเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน ด้วยการวิเคราะห์สถาปัตยกรรมองค์กร พร้อมทั้งเสริมสร้างค่านิยมหลักด้านดิจิทัลให้กลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรด้านดิจิทัลที่เข้มแข็ง เพื่อเป็นพลังผลักดันการเปลี่ยนแปลงสู่องค์กรดิจิทัล อีกทั้งมุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถด้านดิจิทัลแก่บุคลากรด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของศาลทั่วประเทศ ให้สามารถพัฒนาหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบงานศาลยุติธรรมที่ทันสมัย พัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากรทุกประเภท นำเทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่ เช่น Metaverse, Blockchain, AI, IoT ประยุกต์ใช้ในการให้บริการประชาชนผู้ใช้บริการ จัดเก็บข้อมูลของผู้ใช้บริการเพื่อจัดทำข้อมูลขนาดใหญ่สำหรับการพัฒนาบริการ ที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้ดียิ่งขึ้น พร้อมสร้างความเชื่อถือในการจัดการข้อมูล โดยลดความเสี่ยงจากการถูกโจมตีทางไซเบอร์ และมีการสำรองข้อมูล พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ทันสมัย ครอบคลุมและเพียงพอต่อการใช้งานเพื่อมุ่งสู่ Navigation Online Platform ที่รวมบริการของศาลเข้าด้วยกัน ให้ผู้รับบริการเข้าถึงทุกบริการได้จากเครื่องมือที่หลากหลายแบบไม่กำหนดช่วงเวลาและวันทำการ และไม่ต้องพิจารณาเขตอำนาจศาล รวมทั้งสามารถติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินการได้

ศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ให้ความสำคัญการพัฒนาดิจิทัล ได้ดำเนินการปรับเปลี่ยนการทำงานขององค์กรแบบดั้งเดิม ในส่วนที่ยังไม่สามารถแข่งขันและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกที่เกิดขึ้น ให้มีศักยภาพในการแข่งขันให้เท่าทันต่อโลกอนาคต ซึ่งต้องสามารถสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างรวดเร็ว นำไปสู่การเป็นองค์กรนวัตกรรมอย่างเต็มรูปแบบ

จากกรอบแนวคิดและหลักการบริหารงานของศาลยุติธรรมที่สำคัญ 5 ประการข้างต้น ประกอบกับปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยการขับเคลื่อนของเทคโนโลยี ซึ่งเพิ่มโอกาสในการที่ประชาชนจะเข้าถึงความยุติธรรมได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น³⁷ ศาลยุติธรรมในฐานะองค์กรรัฐที่มีหน้าที่ใช้อำนาจตุลาการอย่างอิสระ ภายใต้หลักนิติธรรม ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาคและทั่วถึง จึงกำหนดกรอบแนวทางในการขับเคลื่อนและพัฒนางานตามภารกิจด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้กับการให้บริการประชาชนภายใต้ชื่อ D-Court หรือ ศาลดิจิทัลอันเป็นการเชื่อมโยงระบบ

³⁷ สำนักงานศาลยุติธรรม, 'D- Court หรือศาลดิจิทัลคืออะไร' <www.coj.go.th> สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2565.

เทคโนโลยีของศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมถึงหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ ผ่านระบบต่าง ๆ เช่น

1.ระบบ CIOS บริการข้อมูลคดี

ระบบบริการข้อมูลคดีศาลยุติธรรม (CIOS) เป็นระบบบริการข้อมูลคดีวันนัดพิจารณา ผลการส่งหมายและคำสั่งศาล ผ่านอินเทอร์เน็ต ตลอด 24 ชั่วโมง เพิ่มความสะดวกและลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางของคุณความในคดีหรือ ประชาชน ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียกดู ข้อมูลคดีที่คุณความเกี่ยวข้องในคดีได้ทุกที่ทุกเวลาที่ต้องการ

2.ระบบ E-Filing ยื่นฟ้องอิเล็กทรอนิกส์

ระบบการยื่นคำฟ้องอิเล็กทรอนิกส์ (e-Filing) เป็นระบบที่ทนายความทั่วประเทศ สามารถยื่นคำฟ้องอิเล็กทรอนิกส์ผ่านทางเว็บไซต์ ไม่ต้องเดินทางไปยื่นฟ้องที่ศาล ขณะที่จำเลยสามารถยื่นคำให้การผ่านระบบได้เช่นเดียวกัน ด้านผู้พิพากษาสามารถรับฟ้องทางอิเล็กทรอนิกส์ หากคดีไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องทำสำนวนกระดาษ ศาลไม่ต้องหาพื้นที่จัดเก็บสำนวนที่มีเพิ่มมากขึ้น และคุณความยังสามารถติดตามคดีได้ตลอด 24 ชั่วโมง ตอบโจทย์พันธกิจที่จะพัฒนาและสร้างระบบสนับสนุนอำนวยความสะดวกให้มีความรวดเร็ว สะดวก ทันสมัย และเป็นสากล

3.ระบบ E-Notice ประกาศนัดไต่สวนด้วยการลงโฆษณาทางสื่อดิจิทัล

ระบบอิเล็กทรอนิกส์กลางสำหรับศาลยุติธรรม (e-Notice) ใช้ประกาศนัดไต่สวนคำร้องขอต่าง ๆ โดยการลงโฆษณาทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (ทดแทนการประกาศหนังสือพิมพ์) เป็นระบบที่สำนักงานศาลยุติธรรมนำมาใช้แทนการประกาศทางหนังสือพิมพ์ ทำให้สามารถประกาศได้เร็วขึ้น และไม่มีค่าใช้จ่ายในการลงประกาศ

4.ระบบ Decision System – DSS บริการคัดถ่ายสำเนาคำพิพากษาระหว่างศาลยุติธรรมทั่วประเทศ

ระบบการสแกนคำพิพากษาลงในระบบการจัดเก็บและให้บริการคัดสำเนา คำพิพากษาระหว่างศาลทั่วประเทศในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Decision System – DSS) ซึ่งสามารถขอคัดถ่ายคำพิพากษาผ่านระบบการจัดเก็บและให้บริการคัดสำเนาคำพิพากษาระหว่างศาลทั่วประเทศในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Decision System – DSS) คำพิพากษาที่ขอคัดถ่ายได้ ได้แก่ คำพิพากษาศาลชั้นต้น คำพิพากษาศาลชั้นอุทธรณ์ คำพิพากษาศาลฎีกา รวมถึงคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีและคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

5.ระบบ CISMS ขอและสืบพยานผ่านล่ามออนไลน์

ระบบการจัดหาล่าม โดยการนำระบบการจัดการงานล่ามศาลยุติธรรม (Court Interpreter Service and Management System : CISMS) มาใช้ในการจัดหาล่ามให้แก่ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย พยาน หรือคุณความชาวต่างชาติในคดีอาญา

6.ระบบ AWIS ฐานข้อมูลการออกหมายจับและผลการจับกุม

ระบบฐานข้อมูลหมายจับ (AWIS) ระหว่างศาลและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยศาลยุติธรรมเชื่อมโยงระบบข้อมูลใช้กับสถานีตำรวจทั่วประเทศ ทั้งในเขตนครบาลและตำรวจภูธร กรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) รวมทั้งการเชื่อมโยงกับระบบข้อมูลของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (ตม.)

7.ระบบ Tracking System ระบบติดตามสำนวนคดี

ระบบเชื่อมโยงสารบบคดีระหว่างตำรวจ อัยการ และศาลในคดีอาญา เพื่อให้พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ทนายความ คู่ความ และประชาชน สามารถติดตามความเคลื่อนไหว หรือขั้นตอนต่าง ๆ ของสำนวนคดีได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัด ไม่เสียค่าใช้จ่าย และไม่ต้องลงทะเบียนแสดงตัวตน เพียงท่านทราบเลขหมายเลขคดี ชื่อศาลเท่านั้น ระบบติดตามสำนวนคดี ช่วยให้ทราบว่าสำนวนคดีที่ต้องการค้นหาอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลในขั้นตอนใด

8. ระบบห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ต้นแบบ (Electronic Court Room)

เป็นระบบต้นแบบสำหรับบริหารจัดการการพิจารณาคดีในห้องพิจารณา ที่สามารถบันทึกและจัดเก็บข้อมูลได้ทั้งในรูปแบบภาพวิดีโอ รูปแบบเสียง และไฟล์เอกสาร ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น รูปแบบ PDF รวมถึงอุปกรณ์ทางด้านเทคโนโลยีในการนำเสนอเอกสารและวัตถุพยานด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ สามารถบันทึกและตรวจสอบข้อมูลภาพวิดีโอ เสียง และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องได้ในภายหลัง

9. ระบบบันทึกคำพยานด้วยภาพและเสียงในห้องพิจารณา (E-Hearing) เป็น

ระบบบริหารจัดการการพิจารณาคดีในห้องพิจารณา ที่สามารถบันทึกและจัดเก็บข้อมูลได้ทั้งในรูปแบบภาพวิดีโอและเสียง รวมถึงไฟล์เอกสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น รูปแบบ PDF เพื่อให้ศาลยุติธรรมสามารถบันทึกและตรวจสอบข้อมูลภาพวิดีโอและเสียง และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ได้ในภายหลัง

จะเห็นได้ว่า "ศาลดิจิทัล" หรือ ระบบ D-Court เป็นตัวอย่างการปรับตัวครั้งใหญ่ของศาลยุติธรรม โดยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรม เข้ามามีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินงาน และพัฒนาสู่การดำเนินการงานของศาลยุติธรรมภายใต้กรอบแนวทาง “Smart Court”³⁸ เพื่อให้ศาลยุติธรรมมีความเป็นอัจฉริยะในทุกด้าน ขับเคลื่อนนโยบายประธานศาลฎีกา ด้วยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรและเพิ่มศักยภาพบุคลากร โดยมีกรอบแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ คือ

³⁸ สำนักงานศาลยุติธรรม, ‘SMART-COURT’ <www.coj.go.th> สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2566.

1. TECHNOLOGY SMART ความอัจฉริยะด้านเทคโนโลยี

โดยพัฒนาจาก D Court มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด และทำให้การอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน สะดวก รวดเร็ว ประหยัด ลดการทำงานที่ซ้ำซ้อน และต้องรักษากระบวนการความถูกต้องของกฎหมายไว้ด้วย เช่น การพัฒนาระบบ E-filing ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ACADEMIC SMART ความอัจฉริยะด้านวิชาการ

พัฒนากลไกและระบบการดำเนินคดี จัดสัมมนาและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการใหม่ ๆ

3. WORK SMART ความอัจฉริยะด้านการปฏิบัติงาน

มุ่งเน้นให้การทำงานมีประสิทธิภาพ โปร่งใสและมีความเหมาะสม พยายามลดขั้นตอนการทำงานที่ไม่จำเป็น

4. PERSONNEL SMART ความอัจฉริยะด้านบุคคล

จัดสรรอัตรากำลังให้มีความเหมาะสมมากขึ้น เพื่อให้การทำงานของศาลมีประสิทธิภาพ พัฒนาความรู้ความสามารถ ดูแลให้บุคลากรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อันเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจในการทำงาน สร้างโอกาสให้บุคลากรแสดงความสามารถเต็มตามศักยภาพที่มี

3.3 การบริหารจัดการคดี (Case Management)

ศาลเป็นองค์กรซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม โดยมีผู้พิพากษาทำหน้าที่ทำให้กฎหมายมีความมั่นคง และเป็นผู้ตัดสินข้อพิพาทโดยมีคำพิพากษาซึ่งมีสภาพบังคับ โดยอาจจะเป็นข้อพิพาทระหว่างราษฎร (ศาลคดีแพ่ง) ข้อพิพาทระหว่างรัฐกับราษฎรที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำการฝ่าฝืนต่อกฎหมายอาญา (ศาลคดีอาญา) และข้อพิพาทระหว่างราษฎรกับฝ่ายบริหารหรือระหว่างองค์กรของฝ่ายบริหารด้วยกันเอง (ศาลคดีปกครอง) โดยการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอยู่ภายใต้ความยุติธรรมและความเป็นอิสระของศาลที่แยกออกจากอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร

ปัญหาปริมาณคดีประกอบกับความซับซ้อนและรูปแบบของคดีที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น แต่ไม่สอดคล้องกับงบประมาณและจำนวนผู้พิพากษารวมทั้งทรัพยากรที่ใช้สนับสนุนอื่น ๆ ที่ศาลมีอยู่ จะส่งผลให้การพิจารณาคดีเกิดความล่าช้าและนำไปสู่คำกล่าวที่ว่า “Justice delayed is justice denied” (ความยุติธรรมที่ล่าช้า คือ การปฏิเสธความยุติธรรม) ดังนั้น ในการแก้ปัญหาข้างต้น ศาลในต่างประเทศจึงได้นำระบบการบริหารจัดการคดี (Case Management) ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานศาล (Court Management) มาใช้ ทั้งนี้ เพื่อ

สร้างความสมดุลระหว่างปริมาณคดีกับสมรรถนะ (Capacity) ที่มีอยู่ของศาล รวมทั้งเพิ่มความสะดวกรวดเร็ว และประสิทธิภาพในการดำเนินคดี และสามารถบ่งชี้ได้ว่าศาลประสบความสำเร็จในเป้าหมายมากน้อยเพียงไร

ในการบริหารงานศาล (Court Management) อย่างมีประสิทธิภาพ นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย

- การบริหารจัดการคดี (Caseflow Management)
- ความเป็นผู้นำ (Leadership)
- การกำหนดวิสัยทัศน์และการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Vision and Strategic Planning)
- การติดต่อสื่อสาร (Court Community Communication)
- การจัดการทรัพยากร งบประมาณและการเงิน (Resources, Budget and Finance)
- การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (การพัฒนาด้านการศึกษาและการฝึกอบรม การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อการบริหารงานศาล)

จากปัญหาปริมาณคดีที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับข้อจำกัดด้านงบประมาณจำนวนผู้พิพากษาที่มีอยู่ของศาลยุติธรรม รวมทั้งความสลับซับซ้อนของคดีที่มีมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา ส่งผลให้ต้องใช้ระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดียาวนานขึ้น ก่อให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นการสร้างความไม่ยุติธรรมขึ้นในตัวเองอย่างปฏิเสธไม่ได้ ดังนั้น การนำแนวความคิดของการบริหารจัดการคดี (Case Management) ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานศาลยุติธรรมมาใช้ จะช่วยแก้ไขปัญหาล่าช้าคดี รวมทั้งสามารถบ่งชี้ได้ว่าศาลยุติธรรมประสบความสำเร็จในเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

Jame G. Apple (2545) ได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการคดี³⁹ หมายถึง การที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุกในกระบวนการก่อนการพิพากษา เพื่อดำเนินการหรือตรวจสอบให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้พิพากษาต้องทำหน้าที่บริหารจัดการคดีโดยควบคุมคดีทันทีหลังจากมีการยื่นฟ้องแล้ว กำหนดกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ที่ต้องทำก่อนการพิจารณาคดี กำหนดวันเริ่มพิจารณาคดี และระยะเวลาในขั้นตอนต่าง ๆ อย่างชัดเจน

บุญรอด ตันประเสริฐ อธิบายว่า การบริหารจัดการคดี⁴⁰ หมายถึง การที่ผู้พิพากษาเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการขั้นตอนก่อนการพิจารณา เพื่อช่วยให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพ ช่วย

³⁹ Jame G. Apple, ‘การบริหารงานคดีในประเทศสหรัฐอเมริกา’ (2545) บทบัณฑิตย, 64.

⁴⁰ บุญรอด ตันประเสริฐ, ‘การบริหารคดีเพื่อพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่อง’ (งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม) 2

ลดระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี โดยการเริ่มกำหนดแผนงานในการบริหารคดี มีการประชุมหารือก่อนการพิจารณาคดี (Pretrial Conference) ซึ่งจะมีการนัดให้คู่ความมาพร้อมกันเพื่อวางแผนการดำเนินคดีในขั้นตอนต่าง ๆ รวมทั้งการกำหนดระยะเวลาที่คู่ความต้องปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนเพื่อสามารถติดตามความคืบหน้าของการดำเนินคดีให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้

นาตาชา วซินดิลก อธิบายว่า การบริหารจัดการคดี⁴¹ เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคดี โดยหลักพื้นฐานในการบริหารจัดการคดีคือการมุ่งเน้นในเรื่องการกำหนดมาตรฐานเวลาเพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินคดีทุกขั้นตอน และเป็นหลักประกันว่าการพิจารณาคดีจะแล้วเสร็จโดยไม่ชักช้า

ศุภชัย ประไพพนพ อธิบายว่า การบริหารจัดการคดีในความหมายที่นักวิชาการหลายท่านให้นิยามความหมายนั้น เป็นการให้ความหมายมุ่งเน้นไปในด้านวิธีการจัดการ (Management)⁴² โดยพิพากษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการคดี แต่ในทางปฏิบัติของศาลยุติธรรม มีการกำหนดสายการบังคับบัญชาของผู้พิพากษาภายใต้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 5 ที่กำหนดให้ประธานศาลฎีกามีหน้าที่วางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการของศาลยุติธรรมเพื่อให้กิจการของศาลยุติธรรมดำเนินไปโดยเรียบร้อยและเป็นระเบียบเดียวกัน และให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจให้คำแนะนำแก่ผู้พิพากษาในการปฏิบัติตามระเบียบวินัยต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นโดยกฎหมายหรือโดยประการอื่น ให้เป็นไปโดยถูกต้อง และมาตรา 11 กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น และผู้พิพากษาหัวหน้าศาลมีอำนาจนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใด ๆ ของศาลนั้น หรือเมื่อได้ตรวจสำนวนคดีใดแล้วมีอำนาจทำความเข้าใจแย้งได้ และในการบริหารราชการศาลยุติธรรม ได้มีการกำหนดตำแหน่งตามสายบังคับบัญชาเพิ่มเติมอีกหลายตำแหน่ง เช่น ตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนก ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ผู้พิพากษารองหัวหน้าศาล (ต่อมาเปลี่ยนเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้น) อันแสดงให้เห็นว่า ระบบการบริหารงานศาลยุติธรรมมีสายการบังคับบัญชาเช่นเดียวกับการบริหารงานในระบบราชการอื่น ดังนั้น บทบาทในการบริหารจัดการคดีภายในศาลแม้ในทางหลักการทางวิชาการจะกำหนดให้ผู้พิพากษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ แต่ในทางปฏิบัติของศาลยุติธรรมแล้ว ผู้พิพากษาที่ดำรงตำแหน่งบริหาร เช่น อธิบดีผู้พิพากษา ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษา หรือผู้อำนวยการประจำศาลต่างเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการคดีภายในศาลชั้นต้นทั้งสิ้น และได้ให้นิยามความหมายสำหรับ การบริหารจัดการคดีในศาลยุติธรรม ว่า หมายถึงกิจกรรมที่ผู้บริหารศาลและผู้พิพากษา

⁴¹ นาตาชา วซินดิลก, *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร* (สำนักงานศาลปกครอง 2548) 2.

⁴² ศุภชัย ประไพพนพ (เชิงอรรถ 22) 147.

นำมาใช้ในการควบคุมและติดตามความคืบหน้าของคดี ตั้งแต่ก่อนการพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อให้มีการพิจารณาคดีที่เหมาะสมกับระยะเวลา อันเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในศาล ด้วยการจัดการคดีโดยแยกช่องทางสำหรับการดำเนินคดีแต่ละประเภทตามความซับซ้อนและระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินคดี และกำหนดวิธีการดำเนินคดีแต่ละประเภทที่แตกต่างกันให้มีความเหมาะสม

3.4 หลักการพื้นฐานของระบบบริหารจัดการคดี

แนวความคิดในการบริหารจัดการคดีในหลาย ๆ ประเทศ เกิดขึ้นมาเนื่องจากปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลมีจำนวนมากขึ้น ส่งผลต่อการพิจารณาคดีของศาลซึ่งเป็นไปด้วยความล่าช้า ดังนั้น จึงได้มีแนวความคิดในปฏิรูประบบการพิจารณาคดีโดยนำการบริหารจัดการคดีมาใช้ เพื่อลดความล่าช้า และค่าใช้จ่ายในการพิจารณาคดี โดยการนำหลักเกณฑ์พื้นฐานในการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมในการพิจารณาคดีไว้ล่วงหน้า โดยมีนักวิชาการได้วางหลักการพื้นฐานของการบริหารจัดการคดี ดังนี้

Lord Woolf ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศอังกฤษ ได้กำหนดกฎหมายที่สนับสุนนของกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งแห่งศตวรรษที่ 20 ไว้ดังนี้⁴³

- 1) ต้องเป็นกระบวนการที่หลีกเลี่ยงการฟ้องคดีโดยไม่จำเป็น
- 2) กระบวนการดำเนินคดีนั้น คู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องเป็นปรปักษ์กันน้อยลง และต้องให้ความร่วมมือกันในการเสนอความจริงต่อศาลมากขึ้น
- 3) กระบวนการดำเนินคดีจะต้องลดความซับซ้อน
- 4) กระบวนการดำเนินคดีต้องการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน และสั้นลง
- 5) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีต้องไม่แพงเกินไป สามารถประมาณการหรือคาดหมายได้ว่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเท่าใด และได้สัดส่วนกับมูลค่าที่เรียกร้องและความซับซ้อนของคดี
- 6) คู่ความที่มีข้อจำกัดเรื่องรายได้ต้องสามารถมีช่องทางเข้าถึงกระบวนการฟ้องร้องได้โดยเสมอภาค
- 7) ต้องมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างหน้าที่ของผู้พิพากษาและฝ่ายธุรการของศาลให้ชัดเจน
- 8) ต้องมีการเลือกผู้พิพากษาอย่างเหมาะสม เพื่อทำหน้าที่บริหารงานคดีให้สอดคล้องกับการกิจตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่

⁴³ สาราโรจน์ เกษมถาวรศิลป์, ‘การปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของลอร์ดวูล์ฟ’ (2557) 2 ตุลาคม.

9) ระบบงานของศาลยุติธรรมต้องสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ฟ้องคดีได้

นอกจากนี้ Lord Woolf ยังได้เสนอแนวคิดในการบริหารจัดการคดีเพื่อแก้ไขปัญหาในกระบวนการพิจารณาความแพ่งว่า ผู้พิพากษาต้องมีบทบาทสำคัญในการควบคุมคดีมากกว่าที่จะปล่อยให้คู่ความถ่วงคดี การจัดการคดีจะเป็นไปตามตารางเวลาที่ศาลเป็นผู้กำหนด โดยส่งเสริมให้คู่ความร่วมมือกันในการดำเนินกระบวนการพิจารณา มีการกำหนดประเด็นข้อพิพาทตั้งแต่เริ่มต้นคดี ส่งเสริมให้คู่ความใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกและช่วยเหลือคู่ความให้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันทั้งคดีหรือเฉพาะประเด็นข้อพิพาทบางข้อ

พิมพ์จิต จันทระอำพร กำหนดหลักการพื้นฐานของการบริหารจัดการคดี จากการศึกษาเปรียบเทียบจากต่างประเทศและการนำมาประยุกต์ใช้ในศาลปกครองไทยพบว่า พื้นฐานของการบริหารจัดการคดีมี 5 ข้อ⁴⁴ คือ

(1) หลักการพื้นฐานของระบบบริหารจัดการคดี การควบคุมคดีตั้งแต่เริ่มแรกและติดตามความก้าวหน้าของคดี แนวคิดพื้นฐานของการบริหารจัดการคดี คือ การที่ผู้พิพากษาเข้ามาควบคุมคดีตั้งแต่เริ่มกระบวนการ โดยมีการประชุมหารือก่อนการพิจารณาคดีร่วมกับ อัยการ ทนายความและคู่ความ เพื่อชี้ถึงหลักและประเด็นข้อกฎหมายของข้อพิพาทระหว่างคู่กรณี รวมทั้งการวางแผนบริหารจัดการคดีที่มีประสิทธิภาพ โดยทุกฝ่ายจะร่วมกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคดีในแต่ละขั้นตอนรวมทั้งแลกเปลี่ยนข้อมูลพยานหลักฐานและประเมินความเสียหายร่วมกัน ทั้งนี้ ในขั้นตอนการประชุมหารืออาจได้มีการใช้วิธียุติข้อพิพาทโดยวิธีอื่น เพื่อช่วยยุติข้อขัดแย้งของคู่กรณีในเบื้องต้นด้วยได้

(2) การบริหารจัดการคดีที่มีความแตกต่างกัน การจัดการคดีที่มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของปริมาณ ความซับซ้อนของคดี ประเภทคดี รวมทั้งจำนวนผู้มีส่วนร่วมในคดี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ผู้พิพากษาต้องปรึกษาหารือและพิจารณาร่วมกัน เพื่อกำหนดความแตกต่างของคดีและจำแนกคดีออกเป็นประเภท ได้แก่ คดีที่เข้าสู่ช่องทางปกติ คดีที่ต้องพิจารณาโดยเร็ว และคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าศาลมีความรู้ความเข้าใจในคดีแต่ละประเภทมากน้อยเพียงไร หลังจากที่ได้มีการจำแนกช่องทางคดีที่เป็นมาตรฐานชัดเจนแล้วผู้พิพากษาหรือเจ้าหน้าที่ของศาล ก็สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการตรวจสอบความซับซ้อนของคดีในเบื้องต้นได้ทันทีที่มีการยื่นฟ้อง โดยใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาตามที่ศาลได้กำหนดขึ้น ทั้งนี้ ศาลควรกำหนดมาตรฐานสำหรับคดีแต่ละประเภทไว้ด้วย เพื่อใช้วัดความก้าวหน้าของคดีเทียบกับเวลามาตรฐานที่กำหนด

⁴⁴ พิมพ์จิต จันทระอำพร, ‘การบริหารจัดการคดี กรณีศึกษาเปรียบเทียบจากต่างประเทศและการนำมาประยุกต์ใช้ในศาลปกครองไทย’ (ภาคนิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2550) 24-26.

(3) การจัดทำตารางการดำเนินงานก่อนการพิจารณาคดี การจัดทำตารางการดำเนินงานก่อนที่จะมีการพิจารณาคดี ถือเป็นพลังในการขับเคลื่อนที่สำคัญในการติดตามความก้าวหน้าของคดีอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดตารางดังกล่าวจะต้องอาศัยประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในแต่ละศาล อีกทั้งผู้บริหารศาลต้องให้การสนับสนุนอย่างเพียงพอ รวมทั้งมีการประสานงานที่ดีสำหรับการเตรียมการและการดำเนินงานของศาล คู่กรณี อัยการ และทนายความ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าผู้มีส่วนร่วมในคดีเหล่านี้สามารถจัดเตรียมและควบคุมการดำเนินงานต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นคดีให้มีความก้าวหน้าและเป็นไปตามระยะเวลาและขั้นตอนที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ การประยุกต์เพื่อให้เกิดการติดตามคดีที่มี โดยกำหนดวันเวลาที่แน่นอนจะทำให้ศาลสามารถคาดเดาวันที่พิจารณาคดีแล้วเสร็จได้และเป็นการสนับสนุนให้การพิจารณาคดีรวดเร็วขึ้นด้วย

(4) การบริหารจัดการคดีของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาโดยส่วนมากใช้เวลาประมาณ 1 ใน 3 ถึง 2 ใน 3 ของเวลาทำงานทั้งหมด ในการดำเนินงานเกี่ยวกับคดี ดังนั้น การบริหารจัดการคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพนั้น จึงต้องเริ่มจากการมอบหมายคดีให้แก่ผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในคดีประเภทนั้น ๆ รวมทั้งมีการเตรียมการสำหรับการพิจารณาคดีไว้ล่วงหน้า โดยมีการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมในแต่ละขั้นตอน จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนดไว้ในตารางดำเนินงาน

(5) การจัดการเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินงานของศาลหลังจากผ่านการดำเนินงานในระยะแรกไปแล้ว การกำหนดขั้นตอนในการดำเนินคดีนั้นนอกจากจะช่วยให้ศาลสามารถจัดการคดีต่าง ๆ แล้วยังทำให้สามารถติดตามสถานะของคดีรวมทั้งคาดการณ์ได้ว่า งานทั้งหมดของศาลจะเสร็จสิ้นลงเมื่อใด ทั้งนี้ เทคนิคของการบริหารจัดการคดีนั้นจำเป็นต้องจัดให้มีข้อตกลงในการดำเนินงานของศาลรวมทั้งมีการติดต่อสื่อสารไปยังทนายความและคู่ความ เกี่ยวกับสิ่งที่ศาลให้ความสำคัญ ได้แก่ ปริมาณคดีที่ค้างพิจารณา การดำเนินคดีที่รวดเร็ว การพัฒนาและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการติดตามคดี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ทนายความคู่กรณีและเจ้าหน้าที่ของศาลเกิดความเข้าใจ และให้ความร่วมมือในการที่จะช่วยให้การดำเนินคดีเป็นไปตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนดโดยที่ศาลสามารถควบคุมและติดตามความก้าวหน้าของคดีได้ นอกจากนี้อาจพัฒนาไกล่เกลี่ยโดยการโดยการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วย ได้แก่ การยื่นเอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์ การพิจารณาคดีผ่านระบบทางไกลผ่านจอภาพเพื่อลดความล่าช้าและต้นทุนในการเดินทางสำหรับคู่กรณีและทนายความ เป็นต้น

จากรายงานการวิจัย “แนวทางการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์ให้คุ้มค่า”⁴⁵ ผู้วิจัยพบว่า ความคุ้มค่าในการบริหารจัดการงานยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์ไม่อาจจำกัดอยู่เพียงหลักความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจของเอกชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่ยังต้องหมายถึงความคุ้มค่าทางสังคม ในแง่ความคุ้มค่าต่อการลงทุนตามสมควรแก่เหตุในการบริหารจัดการภาครัฐ หรือหลักความสมประโยชน์ตามที่ควรคาดหมายของสาธารณชนด้วย สำหรับปัญหาว่าการให้บริการด้านความยุติธรรมย่อมต้องมีค่าใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายนี้จะแบ่งภาระกันอย่างไร ระหว่างรัฐกับเอกชนซึ่งเป็นคู่ความหรือเป็นผู้ที่ประสบปัญหา แต่ปัญหาการแบ่งภาระค่าใช้จ่ายนี้จะเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ล้วนแต่ขึ้นอยู่กับจะใช้อะไรมาเป็นมาตรฐานในการประเมินทั้งสิ้น และมาตรฐานการประเมินนี้โดยทั่วไปเป็นเกณฑ์ในแง่เปรียบเทียบเสมอ เช่น เปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมของประเทศอื่น ในแง่ค่าใช้จ่ายต่อหัว ในแง่จำนวนผู้พิพากษาต่อจำนวนประชากร ในแง่คดีที่เสร็จไปเปรียบเทียบกับคดีที่ค้างค้างอยู่ หรือในแง่คุณภาพของคำพิพากษาว่าได้รับการยอมรับแก่ผู้เกี่ยวข้องเพียงใด เป็นต้น แต่ปัญหาประการสำคัญ คือ ปัญหาว่า ทำอย่างไรการบริหารงานยุติธรรมจึงจะเร็วขึ้นและทุนค่าใช้จ่ายมากขึ้น โดยไม่ทำให้คุณภาพของการให้บริการด้านงานยุติธรรมลดลงหรือเสื่อมเสียไป ดังนั้น ปัญหาเรื่องความคุ้มค่าจึงไม่ได้รวมศูนย์อยู่ตรงปัญหาการประหยัดค่าใช้จ่าย หรือลดค่าใช้จ่ายลง เพื่อลดภาระแก่รัฐและคู่ความ แต่ควรจะอยู่ที่การลดข้อขัดข้องหรืออุปสรรคการบริหารงานยุติธรรมด้านการเงินลง โดยยังคงรักษาคุณภาพและประสิทธิภาพของการบริหารงานยุติธรรมไว้ด้วย

สมชาติ โลกสันติสุข ให้ข้อสรุปว่า วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการคดีที่ดี⁴⁶ ซึ่งนับว่าเป็นบทบาทสำคัญในการนำมาปรับใช้ในศาล อันเป็นทางเลือกหนึ่งของการระงับข้อพิพาทนอกเหนือจากการพิจารณาตัดสินในศาลตามปกติ ซึ่งเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมให้นำมาใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้นในแต่ละประเภทของคดีและในทุก ๆ ศาล ถ้าเป็นไปได้ นอกจากนี้ควรมีแนวทางกำหนดคดีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ชัดเจน และเป็นแนวทางเดียวกันเพื่อจะได้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานของศาลในทุกศาลด้วย ดังนั้น ประโยชน์ของการนำเอาวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ในศาลจึงนับว่าเป็นการช่วยลดปริมาณคดีในศาลให้น้อยลงได้อย่างรวดเร็ว และเป็นแนวทางที่ศาลไทยนำมาใช้ได้อย่างถูกต้องและได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องแล้ว

⁴⁵ กิตติศักดิ์ ปกติ, *แนวทางการพัฒนาการบริหารงานศาลยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์ให้คุ้มค่า* (สำนักพิมพ์วิญญูชน 2555) 49.

⁴⁶ สมชาติ โลกสันติสุข , ‘การบริหารงานคดี : ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยในศาล’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2547) 143.

อภิสิทธิ์ ปัญญาใส สรุปปัจจัยสำคัญของการบริหารจัดการคดี⁴⁷ บทบาทของศาลและคู่ความในกระบวนการพิจารณาก่อนการสืบพยาน (Per-trial) ในการร่วมมือกันและตรวจสอบซึ่งกันและกัน โดยศาลสามารถควบคุมกำกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้เป็นไปด้วยความยุติธรรม รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อยได้ และในทางกลับกัน คู่ความก็สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาให้เป็นไปโดยยุติธรรม รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อยได้เช่นเดียวกัน สอดคล้องกับแนวโน้มของระบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ทั้งในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Common Law และในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law ที่ต่างมีแนวโน้มเพิ่มบทบาทของศาลมากขึ้น จากเดิมที่คดีแพ่งเป็นเรื่องบทบาทของคู่ความเป็นหลัก

ศุภชัย ประไพพนพ ได้สรุปหลักการบริหารจัดการคดี⁴⁸ มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อลดกระบวนการดำเนินคดีที่ไม่จำเป็น ลดความซับซ้อนของกระบวนการพิจารณา ทำให้กระบวนการดำเนินคดีมีกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน และสั้นลง ลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีให้ได้สัดส่วนกับมูลค่าที่เรียกร้องและความซับซ้อนของคดี สร้างกลไกที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยเสมอภาค และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ด้วยวิธีการกำหนดกลไกและขั้นตอนการดำเนินคดี เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การใช้กระบวนการพิจารณาก่อนการสืบพยาน เน้นและกำหนดบทบาทของผู้พิพากษาให้มีบทบาทในเชิงรุก และการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างหน้าที่ของผู้พิพากษากับฝ่ายธุรการของศาลให้ชัดเจน ตลอดจนมีการเลือกผู้พิพากษาอย่างเหมาะสม เพื่อทำหน้าที่บริหารงานคดีให้สอดคล้องกับภารกิจตามกฎหมาย โดยองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารจัดการคดีให้มีประสิทธิภาพนั้น อาจแตกต่างกันไปตามลักษณะประเภทคดีและระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ

จากการศึกษาคำนิยามของนักวิชาการอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารจัดการคดีในศาลยุติธรรมนั้นมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดขั้นตอนการดำเนินคดีที่ไม่จำเป็น เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคดี เช่น การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน วิธีพิจารณาคดีมีความเหมาะสมกับลักษณะคดีในแต่ละประเภท ลดความยุ่งยากซับซ้อน ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีมีความรู้ความเชี่ยวชาญในคดีนั้น ๆ ทั้งนี้ประชาชนทั่วไปที่มีอรรถคดีสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย

⁴⁷ อภิสิทธิ์ ปัญญาใส, ‘บทบาทของศาลในกระบวนการพิจารณาก่อนการสืบพยานในคดีแพ่ง’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556) 162.

⁴⁸ ศุภชัย ประไพพนพ (เชิงอรรถ 22) 157.

3.5 การบริหารงานศาลตาม “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE)⁴⁹

สมาคมนานาชาติเพื่อความเลิศของศาลก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2550 โดยสมาชิกก่อตั้งที่มีความเชี่ยวชาญในระบบศาลและกระบวนการยุติธรรม องค์กรที่เป็นสมาชิกก่อตั้ง คือ สถาบันการปกครองตุลาการแห่งออสเตรเลียเซียน (The Australasian Institute of Judicial Administration) ศูนย์ตุลาการกลางของสหรัฐ (The Federal Judicial Center) ศูนย์ศาลแห่งชาติสำหรับศาลมลรัฐ (The National Center for State Courts) และศาลแห่งสิงคโปร์ (The State Courts of Singapore) โดยธนาคารโลก (World bank) และ SPRING Singapore (ปัจจุบันเป็นที่รู้จักในนาม Enterprise Singapore) ได้ทำงานร่วมกับสมาชิกก่อตั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แบบแผนต่าง ๆ ในการบริหารคุณภาพของศาล มีเป้าหมายคือการพัฒนากรอบค่านิยม แนวคิด และเครื่องมือที่ศาลทั่วโลกสามารถนำไปใช้ประเมินและปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมและการบริหารงานศาลของตนด้วยความสมัครใจ โดยมีการจัดทำกรอบการดำเนินงานในระดับสากลเพื่อความเป็นเลิศของศาลฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2551 และมีการแก้ไขปรับปรุงกรอบการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความคิดเห็นและประสบการณ์ของศาล กรอบการดำเนินงานฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2556 ได้ถูกรวบรวมขึ้นจากความเห็นและประสิทธิผลของศาลทั่วโลก เป็นระเบียบวิธีแบบร่วมสมัยเพื่อการบรรลุความเป็นเลิศของศาล มีการเชื่อมโยงมาตรการปฏิบัติงานที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลกเข้ากับระเบียบวิธีของกรอบการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด และมีการเชื่อมต่อแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดต่าง ๆ ในการบริหารทางศาลและตุลาการเข้าด้วยกัน

การที่ศาลนำกรอบการดำเนินงานดังกล่าวมาใช้จะช่วยให้มั่นใจได้ว่า ศาลจะสามารถให้บริการได้อย่างมีคุณภาพ ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ และมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างด้วยกันเองและระหว่างประชาชนแต่ละคนกับรัฐ ความไว้วางใจจากสาธารณชนและความเชื่อมั่นว่าศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้เป็นธรรม และมีเหตุผล รวมทั้งความเชื่อมั่นจากแวดวงธุรกิจซึ่งจะนำไปสู่การลงทุนทางธุรกิจเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน

⁴⁹ เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การบริหารจัดการงานคดีเพื่อความเลิศทางการศาลในยุคปัจจุบัน” (Judicial Excellence in Response to Today’s Challenges) ระหว่างวันที่ 13 - 14 กันยายน 2561 ณ โรงแรมอนันตรา สยาม กรุงเทพฯ (Anantara Siam Bangkok Hotel) ถนนราชดำริ กรุงเทพมหานคร.

กรอบการดำเนินงานจะกำหนดระเบียบวิธีในการสร้างประสิทธิภาพของศาลบนพื้นฐานของคุณค่าหลักที่ยอมรับกันในระดับนานาชาติและ การประยุกต์ใช้คุณค่ากับกิจกรรมของศาลทุกด้าน มีความเชื่อมโยงที่เป็นพื้นฐานและชัดเจน ระหว่างคุณค่าของศาลและผลปฏิบัติงานของศาล กรอบการดำเนินงานจะให้วิธีการที่ชัดเจนแก่ศาล ในการประเมินว่าคุณค่าเหล่านี้ที่ได้รับการระบุว่ามีคามสำคัญนั้นกำลังเป็นแนวทางให้บทบาทและหน้าที่ของศาลอยู่หรือไม่ โดยแบ่งประเด็นของกิจกรรมและบทบาทออกเป็นเจ็ดหมวดหมู่เรียกว่า “เจ็ดประเด็นแห่งความเป็นเลิศของศาล (Seven Areas for Court Excellence)” แต่ละประเด็นจะเน้นความสำคัญให้ศาลในการแสวงหาความเป็นเลิศ แต่ละประเด็นมีผลกระทบสำคัญต่อความสามารถของศาลในการปฏิบัติตามคุณค่าหลัก และในการส่งมอบการปฏิบัติงานที่ยอดเยี่ยมของศาล เจ็ดประเด็นแห่งความเป็นเลิศของศาลประกอบด้วย

ประเด็นที่หนึ่ง ความเป็นผู้นำและการบริหารจัดการของศาล

ภาวะผู้นำที่เป็นแรงบันดาลใจและการบริหารจัดการเชิงรุกในองค์กรมีความสำคัญต่อความสำเร็จและความเป็นเลิศของศาล ภาวะผู้นำที่เข้มแข็งยังต้องการการสร้างความสามารถในการบริหารระดับมืออาชีพอย่างสูงภายในศาล เช่นเดียวกับการมุ่งเน้นไปที่นวัตกรรมภายในศาลและการคาดการณ์ถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคม (ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอุปสงค์ในบริการด้านตุลาการ) ในประเทศส่วนใหญ่ หัวหน้าศาลเป็นผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายในระดับสูง ซึ่งไม่ได้เป็นการประกันว่าท่านจะสามารถเป็นผู้บริหารศาลที่ดีที่สุดด้วยเช่นกัน ศาลชั้นเลิศจะกระตุ้นให้ผู้นำของศาลเข้าศึกษาหลักสูตรการบริหารจัดการระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการบริหารจัดการของตน นวัตกรรมและความยืดหยุ่นเป็นคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับองค์กรศาล เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นข้อเท็จจริงของชีวิต อาทิ ความเคลื่อนไหวที่เพิ่มขึ้นของประชาชน การเข้าสู่ความเป็นสากล ความเปลี่ยนแปลงในสภาพเศรษฐกิจ ความแปรผันของระดับอัตราอาชญากรรม และการแก้ไขกฎหมาย ผู้บริหารศาลชั้นเลิศจะสามารถคาดหวังและตระหนักได้ถึง การเปลี่ยนแปลง สร้างการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นให้เจ้าหน้าที่และผู้พิพากษาในการระบุปัญหาและแนวทางแก้ไข พยายามปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานและโครงสร้างองค์กร รวมทั้งใช้แนวทางแก้ไขที่เป็นนวัตกรรมซึ่งจะนำไปสู่ผลการดำเนินงานที่ดีขึ้นและมีคุณภาพสูง มาตรการอื่น ๆ ในการเป็นผู้นำที่แข็งแกร่งนั้น รวมถึง “ความเปิดกว้าง” ขององค์กรและความรับผิดชอบที่ชัดเจน หมายถึงศาลมีการเผยแพร่ผลการปฏิบัติงานและให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริการ กระบวนการ และการปรับปรุงของตนเป็นประจำ

ประเด็นที่สอง การวางแผนและนโยบายของศาลยุติธรรม

ศาลชั้นเลิศจะใช้นโยบายของศาลอย่างแข็งขันเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงประสิทธิภาพและประกันการบริการคุณภาพสูง การวางแผนล่วงหน้าเป็นพื้นฐานในการกำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าประสงค์ และแผนปรับปรุงที่ชัดเจน ศาลชั้นเลิศจะกระตุ้นให้ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมและปรึกษากับผู้บริหารศาลและผู้มีส่วนได้เสียในวงกว้าง เพื่อพัฒนานโยบายและแนวทางในการปรับปรุงศาล การวางแผนต้องมีฐานอยู่บนการใช้ข้อมูลที่แม่นยำ เชื่อถือได้อย่างแข็งขัน เพื่อให้มั่นใจว่าแผน กลยุทธ์และนโยบาย ได้รับการสนับสนุนรากฐานการหลักฐานที่แข็งแกร่ง กระบวนการวางแผนจำเป็นต้องทำให้มั่นใจว่าคุณค่าของศาลได้รับการบรรจุลงในแผนและนโยบาย

ประเด็นที่สาม ทรัพยากรของศาล (บุคคล วัตถุและการเงิน)

ศาลชั้นเลิศจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และเป็นเชิงรุก กำหนดลำดับความสำคัญโดยคำนึงถึงการพัฒนาในสังคม ตลอดจนความประสงค์และความต้องการของผู้ใช้บริการศาลและพันธมิตรภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของศาล คือ บุคลากร ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ศาล ศาลชั้นเลิศจะใช้และดำเนินการปรับปรุงแบบจำลองภาระงานอย่างมีวัตถุประสงค์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทคดีกับระยะเวลาเฉลี่ยที่ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ศาลใช้ในการเตรียมคดีไปจนถึงคดีสิ้นสุด รวมถึงการกระตุ้นการแลกเปลี่ยนความรู้และการพัฒนาความรู้ที่เกี่ยวข้อง ศาลชั้นเลิศจะต้องมีทรัพยากรทางวัตถุที่เพียงพอที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของตน และจัดการและบำรุงรักษาทรัพยากรเหล่านี้ได้อย่างรอบคอบ ห้องพิจารณาคดีคุณภาพต่ำ อาคารที่ไม่เพียงพอ การขาดพื้นที่สำนักงานสำหรับผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ศาล วัสดุอุปกรณ์สำนักงานที่ไม่เพียงพอ จะมีผลกระทบในทางลบต่อประสิทธิภาพและคุณภาพของการบริการที่ส่งมอบ สำหรับทรัพยากรการเงินนั้น จะต้องบริหารจัดการในเชิงรุกอย่างสมเหตุสมผล มีการจัดสรรงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ การบริหารทางการคลัง และการตรวจสอบบัญชีที่เป็นอิสระ ศาลจำเป็นต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าตนมีความเชี่ยวชาญด้านการเงินและการจัดการที่เพียงพอ สิ่งอำนวยความสะดวกของศาล และพื้นที่สำนักงานที่เหมาะสม และเทคโนโลยีเพื่อการทำงานที่เหมาะสมของศาล ในกรณีจำเป็น

ประเด็นที่สี่ การพิจารณาคดีและกระบวนการของศาล

กระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของศาล เป็นเครื่องชี้วัดความเป็นเลิศของศาล การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลขึ้นอยู่กับคุณภาพของกฎของศาล (และกระบวนการ) การกำกับดูแลของศาล การใช้กฎ และการสนับสนุนศาล (ซึ่งรวมถึงเทคโนโลยี) ศาลชั้นเลิศทบทวนการดำเนินกระบวนการพิจารณาและระบุประเด็นกระบวนการพิจารณาของศาลที่ควรปรับปรุง โดยอิงจากการวิเคราะห์และคำอธิบายกระบวนการทำงาน ความทันท่วงทีและการมองการณ์ไกลเป็นสิ่งสำคัญ ระยะเวลาของกระบวนการดำเนินคดีจะต้องได้รับการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจน

คดียังไม่ถึงที่สุดซึ่งอยู่ในระหว่างการดำเนินการเป็นเวลานานเกินไป จะต้องใช้มาตรการที่เหมาะสมในกรณีที ระยะเวลาเกินเกณฑ์บรรทัดฐาน ขั้นตอนการดำเนินงานมาตรฐานของศาลชั้นเลิศมีองค์ประกอบที่สำคัญ เช่น มาตรฐานเวลาตามที่เห็นพ้องกัน การตั้งกำหนดเวลาของกระบวนการพิจารณาในแต่ละคดี บทบาทเชิงรุกด้านการจัดการเวลาของผู้พิพากษา ข้อจำกัดการเลื่อนพิจารณาวิธีกำหนดเวลาที่มีประสิทธิภาพสำหรับการพิจารณา และการใช้วิธีบริหารจัดการคดีที่แตกต่างกันและเทคนิคการระงับข้อพิพาททางเลือกอื่น มีการแบ่งงานอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างผู้พิพากษากับเจ้าหน้าที่ศาล เพื่อสนับสนุนการจำหน่ายคดีอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่ห้า ความต้องการและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการระบบ

การวิจัยได้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรับรู้ของผู้ใช้บริการศาล ได้แก่ วิธีที่ศาลปฏิบัติต่อผู้ใช้บริการศาลและกระบวนการพิจารณาที่ดูเป็นธรรม มากกว่าปัจจัยว่าพวกเขาได้รับคำตัดสินที่น่าพึงพอใจหรือไม่ ดังนั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งของวิธีการที่มีคุณภาพและการค้นหาความเป็นเลิศ คือการคำนึงถึงความต้องการและความรับรู้ของผู้ใช้บริการศาล ผู้ใช้บริการศาลนั้นรวมถึงสมาชิกของภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องกับบริการด้านต่าง ๆ ของศาล (เช่น คู่ความ พยาน เหยื่ออาชญากรรม ผู้ขอรับข้อมูลหรือความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ศาล) และผู้ร่วมวิชาชีพ (ทนายความ อัยการ ผู้บังคับใช้กฎหมาย หน่วยงานรัฐ ผู้เชี่ยวชาญด้านศาล และล่ามของศาล) มาตรการดังกล่าวต้องไม่เพียงแต่ชี้ให้เห็นถึงระดับความพึงพอใจต่อผลของกระบวนการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติต่อคู่ความ พยาน และทนาย โดยผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ศาล ควรมีการวัดความรู้ความเข้าใจ (ตามที่บุคคลภายนอกรับรู้) ของผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ และความ เป็นธรรมและความสามารถในการทำความเข้าใจกระบวนการพิจารณาและคำวินิจฉัยของศาลด้วยเช่นกัน

ประเด็นที่หก ค่าธรรมเนียมและบริการของศาลที่สามารถเข้าถึงได้

ศาลชั้นเลิศมีค่าธรรมเนียมต่ำ คู่ความสามารถเข้าถึงได้ง่าย ค่าธรรมเนียมศาลจะต้องไม่ เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กระบวนการพิจารณาและข้อกำหนดที่ซับซ้อน ต้องไม่เป็นเหตุให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเพิ่มสูงขึ้น แบบฟอร์มและข้อมูลพื้นฐานที่เข้าใจง่ายเกี่ยวกับกระบวนการของศาลจะต้องมีพร้อมให้บริการ การเข้าถึงทางกายภาพทำได้ง่าย สะดวกสบาย ผู้ใช้บริการศาลสามารถเข้าถึงพื้นที่สาธารณะของห้องพิจารณาคดีได้ง่าย มีการติดป้ายบอกทางในศาล ชัดเจน และจุดประชาสัมพันธ์ส่วนกลางสามารถให้ข้อมูลสำหรับทั้งศาลแก่ผู้ใช้บริการศาลได้ มีการ ประกันความปลอดภัย นอกจากนี้ศาลชั้นเลิศต้องใช้เทคโนโลยีเพื่อให้ผู้ใช้บริการศาลที่ว่าความเอง สามารถดำเนินการต่าง ๆ ในศาลได้ (โดยให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับศาล การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลและค่าธรรมเนียมศาล) มีการยื่นเอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์ และใช้การประชุมผ่านวิดีโอ

ประเด็นที่เจ็ด ความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของสาธารณชน

โดยทั่วไปแล้ว ความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในระดับสูงของสาธารณชนที่มีต่อศาลยุติธรรมเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานของศาล การไม่ทุจริต ข้อวินิจฉัยทางตุลาการมีคุณภาพสูง การเคารพผู้พิพากษา การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลอย่างทันที่ และกระบวนการที่โปร่งใส จะเพิ่มความไว้วางใจของประชาชนในระบบตุลาการ ความไว้วางใจของประชาชนในระดับสูงจะช่วยยกระดับการปฏิบัติตามคำสั่งของศาลด้วยความสมัครใจ เสริมสร้างความเคารพหลักนิติรัฐ และเพิ่มการสนับสนุนสำหรับการจัดสรรทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของศาล องค์กรศาลชั้นเลิศจะประเมินระดับความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของสาธารณชนที่มีต่อคณะตุลาการและเจ้าหน้าที่ศาลอย่างเป็นระบบ หากปราศจากความไว้วางใจจากสาธารณชน ศาลก็ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นศาลที่มีประสิทธิภาพได้

ในปัจจุบันมีองค์กรระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ตรวจสอบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของหน่วยงานทั่วโลก ภายตัวชี้วัดสากลที่หลากหลาย เช่น ความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ซึ่งจัดทำขึ้นโดยธนาคารโลก หรือ ดัชนีนิติธรรม (Rule of Law index) จัดทำโดย World Justice Project ซึ่งส่งผลให้ศาลยุติธรรมต้องเร่งพัฒนามาตรฐานการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้ทัดเทียมในระดับสากล สำหรับ “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) นี้ เป็นระบบการประเมินผลการบริหารงานศาลยุติธรรม ที่ได้รับการออกแบบและร่วมกันสร้างขึ้นโดยศาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนานาชาติ ประกอบด้วยประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และสาธารณรัฐสิงคโปร์ ปัจจุบันโครงสร้างดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากหลายประเทศ และได้ถูกนำมาใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานของศาลใน 20 ประเทศ รวม 33 เขตอำนาจศาลทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันผู้แทนโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย หรือ UNDP ได้เสนอให้สำนักงานศาลยุติธรรมนำเครื่องมือดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับระบบการบริหารคุณภาพของศาล เพื่อสร้างความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของศาลยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561 - 2565 ซึ่งให้ความสำคัญในการยึดมั่นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยหลักนิติธรรม (Justice for All) การยกระดับมาตรฐานระบบงานศาลยุติธรรมสู่ระดับสากล (Uplift and Uphold Standard) การพัฒนานวัตกรรมการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของศาลยุติธรรม (Innovation) และการเพิ่มศักยภาพองค์กรสู่ความเป็นเลิศ (Excellence Organization) เพื่อให้ศาลยุติธรรมสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนและสังคมศรัทธาและเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

3.6 การบริหารจัดการคดีในศาลยุติธรรมของประเทศไทย

เดิมการบริหารจัดการคดีของศาลยุติธรรมเป็นไปตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2477 ซึ่งกำหนดเขตอำนาจศาลและองค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดี และกำหนดวิธีการจ่าย การโอน และการเรียกคืนสำนวนไว้ด้วย ต่อมาได้มีการยกเลิกพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2477 และให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางหลักที่ศาลยุติธรรมใช้ในการบริหารจัดการคดี ในระยะแรกของการบริหารจัดการคดีในศาลนั้น อำนาจในการจ่ายสำนวนคดีให้แก่องค์คณะอยู่ที่ผู้บริหารศาลซึ่งมีตำแหน่งตามที่ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนด ได้แก่ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีในแต่ละศาลแล้วแต่กรณี แต่เมื่อจ่ายสำนวนคดีให้แก่ผู้พิพากษาองค์คณะแล้ว การบริหารจัดการคดีตั้งแต่นั้นเริ่มต้นคดีขึ้นอยู่กับผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะนั้น ๆ ที่จะกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการคดีตลอดจนการกำหนดวันนัดให้แก่คู่ความ ทำให้แนวทางการพิจารณาคดีแต่ละองค์คณะมีความแตกต่างกันไป ตลอดจนความไม่เชี่ยวชาญในการบริหารคดีของผู้พิพากษาทำให้มีคดีที่นัดพิจารณาคดีในแต่ละวันจำนวนมาก และหากมีคดีใดที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสงค์จะเลื่อนคดี การใช้ดุลพินิจในทางอนุญาตให้เลื่อนคดีออกไปก็เป็นไปได้โดยง่าย เนื่องจากมีคดีอื่น ๆ ที่องค์คณะผู้พิพากษาต้องพิจารณาคดีในวันเดียวกันจำนวนมาก และการพิจารณาคดีในแต่ละวันคู่ความต้องรอการพิจารณาคดีอื่น ๆ ส่งผลให้ใช้ระยะเวลาในการพิจารณาคดีเป็นเวลานานบ้าง เร็วบ้าง แล้วแต่ความพร้อมของคู่ความและพยานที่มาศาลในวันนัด และไม่สะดวกแก่คู่ความ ทั้งยังปราศจากแนวทางในการบริหารจัดการคดีที่เหมาะสม อันแสดงให้เห็นว่าล้าหลังหลักการบริหารจัดการคดีที่กำหนดไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรมยังไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการคดีให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 จึงได้กำหนดให้ประธานศาลฎีกามีหน้าที่วางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการของศาลยุติธรรม เพื่อให้กิจการของศาลยุติธรรมดำเนินไปโดยเรียบร้อยและเป็นระเบียบเดียวกัน และให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจให้คำแนะนำแก่ผู้พิพากษาในการปฏิบัติตามระเบียบวินัยต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นโดยกฎหมายหรือโดยประการอื่นให้เป็นไปโดยถูกต้อง และเพื่อแก้ไขปัญหาในการบริหารจัดการคดีที่ล่าช้า และไม่มีความแน่นอนดังกล่าว ประธานศาลฎีกาจึงได้ออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง พ.ศ. 2545 ขึ้น โดยมีหลักการสำคัญคือให้ศาลกำหนดให้มีการประชุมคดีโดยอาจกำหนดนัดพร้อมคู่ความทุกฝ่ายหรือนัดชี้สองสถานเพื่อกำหนดประเด็นในคดีและเพื่อที่จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐานทั้งหมด และเพื่อลดปัญหาความล่าช้าและความไม่แน่นอนของการบริหารจัดการคดีในแต่ละองค์คณะผู้พิพากษาที่มีความแตกต่างกัน อันเนื่องมาจากการมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการบริหาร

จัดการคดีที่แตกต่างกัน จึงมีแนวคิดในการบริหารจัดการคดีโดยตั้งอำนาจการบริหารจัดการคดีที่เดิม อยู่ที่องค์คณะผู้พิพากษา มาให้ผู้บริหารศาลในแต่ละศาลเป็นผู้บริหารจัดการคดีผ่านระบบศูนย์นัด ความ เพื่อจัดสรรวันนัดสืบพยานของศาลให้แก่ผู้พิพากษาและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ในปัจจุบัน เมื่อก้าวถึงการบริหารจัดการคดีในศาลยุติธรรมของไทยจึงเป็นเรื่องของผู้บริหารศาลเป็นส่วนใหญ่ โดยผู้บริหารศาลอาจตั้งผู้พิพากษาองค์คณะพิเศษขึ้นมาทำหน้าที่ช่วยเหลือในการบริหารจัดการคดีใน ศาล เช่น การตั้งองค์คณะประชุมคดีก่อนวันนัดสืบพยาน หรือการตั้งองค์คณะที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท ซึ่งเป็นเรื่องที่แตกต่างกันแนวทางการบริหารจัดการคดีของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และ เยอรมนี ที่ผู้พิพากษาองค์คณะยังคงมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการคดีที่อยู่ใน ความรับผิดชอบของตนตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นคดี⁵⁰ ปัจจุบันศาลยุติธรรมมีแนวทางในการบริหารจัดการคดี ดังนี้

3.6.1 การจำแนกคดีและการกำหนดระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดี

ตามพระราชบัญญัติกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2565 กำหนดให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จในการพิจารณาเรื่องใน ชั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจตามแต่ลักษณะ สภาพ หรือ ประเภทคดี รวมทั้งปริมาณงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ ประธานศาลฎีกาจึงวางระเบียบราชการฝ่าย ตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการกำหนดระยะเวลาการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม พ.ศ.2566 จำแนกประเภทคดีและกำหนดระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ภาค ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา มีสาระสำคัญ ดังนี้

3.6.1.1 การจำแนกประเภทคดีและกำหนดระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีใน ศาลชั้นต้น

ก. ศาลชั้นต้น จำแนกลักษณะหรือประเภทคดีออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) คดีจัดการพิเศษ หมายถึง คดีลักษณะที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีแนวโน้มที่จะพิจารณาให้เสร็จได้ภายในนัดเดียว หรือในวันหนึ่งสามารถพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จ ได้หลายคดี หรือสามารถส่งเอกสารแทนการสืบพยานได้ หรือคดีประเภทอื่นที่ผู้รับผิดชอบในราชการ ของศาลเห็นสมควรให้ดำเนินการอย่างคดีจัดการพิเศษ

⁵⁰ คณะอนุกรรมการการส่งเสริมระบบการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องเพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพงานคดี , ‘แนวคิดและหลักการของระบบการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง’ (2558) 1-2.

(ก) คดีแพ่ง

- 1) คดีมีโน้สಾರೆ คดีไม่มีข้อยุ่งยาก หรือคดีผู้บริโภคนไม่ว่าจำเลยจะยื่นคำให้การหรือไม่ก็ตาม
- 2) คดีไม่มีข้อพิพาท เช่น ร้องขอจัดการมรดก ร้องขอแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นต้น ไม่ว่าจะมีส่วนคัดค้านหรือไม่ก็ตาม
- 3) คดีจำเลยขาดนัด
- 4) คดีสาขา เช่น ขอถอนส่วน ร้องชดเชยทรัพย์ ขอเกลี้ยทรัพย์ขอรับชำระหนี้บุริมสิทธิ เป็นต้น
- 5) คดีสืบพยานประเด็น

(ข) คดีอาญา

- 1) คดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ หรือต้องสืบพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพ
- 2) คดีไต่สวนมูลฟ้อง
- 3) คดีสาขา เช่น ร้องขอคืนของกลาง ผู้ประกันขอลดค่าปรับ เป็นต้น
- 4) คดีสืบพยานประเด็น

(2) คดีสามัญ หมายถึง คดีซึ่งต้องสืบพยานหลักฐานของคู่ความต่อไป และไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จภายในเวลาอันรวดเร็ว คดีที่ศาลสูงย่อนสำนวนให้ศาลชั้นต้นสืบพยานและพิพากษาคดีใหม่ คดีอาญาจำเลยถอนคำให้การรับสารภาพเป็นการปฏิเสธหรือคดีประเภทอื่นที่ผู้รับผิดชอบในราชการศาลเห็นสมควรให้ดำเนินการอย่างคดีสามัญ

(3) คดีสามัญพิเศษ หมายถึง คดีสามัญที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ไม่สามารถนัดสืบพยานต่อเนื่องกันไปจนเสร็จ จำเป็นต้องกำหนดวันนัดสืบพยานต่อเนื่องเป็นช่วง ช่วงละ 2 ถึง 4 วัน เช่น คดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก มีการกระทำความผิดหลายกรรม ต้องใช้พยานหลักฐานจำนวนมาก คดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นต้น ทั้งนี้ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้รับผิดชอบในราชการศาล

ข. กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลชั้นต้น

- (1) คดีจัดการพิเศษ ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับแต่วันรับฟ้อง
- (2) คดีสามัญและคดีสามัญพิเศษ ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี นับแต่วันรับฟ้อง

สำหรับคดีอาญาที่จำเลยคนใดคนหนึ่งต้องขังระหว่างพิจารณา ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับแต่วันออกหมายขังระหว่างพิจารณา ส่วนคดีแพ่งและคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง ไม่ว่าจะเป็คดีประเภทใด ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับแต่วันรับฟ้อง

ค. กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคำร้อง คำขอระหว่างการพิจารณาในศาลชั้นต้น

(1) คำร้องขอปล่อยชั่วคราวและการออกหมายปล่อย ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในวันที่ได้รับคำร้อง

(2) คำร้องขอรับเงินต่าง ๆ คืนจากศาล ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 3 วันทำการ นับแต่วันที่รับคำร้อง และดำเนินการจ่ายให้ผู้มีสิทธิรับเงินภายใน 7 วันทำการ นับแต่วันที่ศาลสั่ง

(3) คำร้อง คำขออื่น ๆ ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 3 วันทำการ นับแต่วันที่รับคำร้อง หรือคำขอ

3.6.1.2 การจำแนกประเภทคดีและกำหนดระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์ภาคและศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ

ก. ศาลอุทธรณ์ภาคและศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ จำแนกลักษณะหรือประเภทคดีออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

(1) คดีเร่งพิเศษ หมายถึง คดีลักษณะที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนสามารถพิจารณาพิพากษาคดีได้โดยเร็ว หรือคดีที่ประธานศาลอุทธรณ์ภาคหรือประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ แล้วแต่กรณีกำหนดให้เป็นคดีเร่งพิเศษ เช่น

- (ก) คดีที่มีปัญหาเฉพาะดุลพินิจในการลงโทษ
- (ข) คดีที่จำเลยให้การรับสารภาพและศาลชั้นต้นลงโทษจำคุกไม่สูง
- (ค) คดีที่เกี่ยวข้องกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย
- (ง) คดีที่ผู้ประกันขอไต่สวนหรือลดค่าปรับ
- (จ) คดีที่คู่ความโต้เถียงเฉพาะในประเด็นปัญหาข้อกฎหมายที่ไม่ซับซ้อน

(2) คดีเร่ง หมายถึง คดีลักษณะที่มีความยุ่งยากซับซ้อนอยู่บ้างในบางประเด็น แต่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีได้โดยเร็ว หรือคดีที่ประธานศาลอุทธรณ์ภาคหรือประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ แล้วแต่กรณี กำหนดให้เป็นคดีเร่ง เช่น

- (ก) คดีแพ่ง
 - 1) คดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์

- 2) คดีที่อุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย
- 3) คดีที่ขอให้พิจารณาคดีใหม่
- 4) คดีที่ขอให้รับคำฟ้องหรือคำให้การ คำขอแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องหรือคำให้การ
- 5) คดีฝ่ายเดียวไม่ว่าจะมีผู้คัดค้านหรือไม่
- 6) คดีที่อุทธรณ์คำสั่ง
- 7) คดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งในชั้นบังคับคดี

(ข) คดีอาญา

- 1) คดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องหรือลงโทษจำคุกไม่เกินสองปีและจำเลยต้องชั่งระหว่างอุทธรณ์
- 2) คดีที่จำเลยให้การรับสารภาพสืบประกอบเฉพาะกรณีจำเลยอุทธรณ์ขอให้ยกฟ้อง
- 3) คดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต แต่คู่ความอุทธรณ์เฉพาะดุลพินิจในการลงโทษ
- 4) คดีที่ส่งสำนวนมาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245
- 5) คดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษายกฟ้องในชั้นตรวจคำฟ้องหรือชั้นไต่สวนมูลฟ้อง
- 6) คดีที่อุทธรณ์ขอให้ศาลชั้นต้นพิจารณาคดีใหม่
- 7) คดีที่อุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย

(3) คดีพิเศษ หมายถึง คดีที่ต้องได้รับอนุญาตจากประธานศาลอุทธรณ์ภาคหรือประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ แล้วแต่กรณี ให้เป็นคดีพิเศษ หรือคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชน

(4) คดีทั่วไปหรือคดีธรรมดา หมายถึง คดีที่ไม่เข้าอยู่ในประเภทคดีตาม (1) (2) และ (3)

ข. กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์ภาคและศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ

(1) คดีเร่งพิเศษ ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 8 เดือน นับแต่วันที่รับสำนวนจากศาลชั้นต้น

(2) คดีเร่ง ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับแต่วันที่รับสำนวนจากศาลชั้นต้น

(3) คดีพิเศษ คดีทั่วไปหรือคดีธรรมดา ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รับสำนวนจากศาลชั้นต้น

ค. กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคำร้อง คำขอระหว่างการพิจารณาในศาลอุทธรณ์ภาคและศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ

(1) คำร้องขอปล่อยชั่วคราว ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในวันที่ได้รับคำร้องจากศาลชั้นต้น

(2) คำสั่ง คำร้องทั่วไป ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รับคำร้อง

(3) คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รับสำนวนจากศาลชั้นต้น

อนึ่ง กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของศาลอุทธรณ์ภาค ศาลจะพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รับคำร้อง

3.6.1.3 กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์

กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์ คดีแพ่งและคดีอาญา ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รับสำนวนจากศาลชั้นต้น ในส่วนคดีอาญาที่มีปัญหาเฉพาะดุลพินิจในการลงโทษ ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับแต่วันที่รับสำนวนจากศาลชั้นต้น

กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคำร้อง คำขอระหว่างการพิจารณาในศาลอุทธรณ์

(1) คำร้องขอปล่อยชั่วคราว ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในวันที่ได้รับคำร้องจากศาลชั้นต้น

(2) คำสั่ง คำร้องทั่วไป ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รับคำร้อง

(3) คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์คดีในคดีผู้บริโภคร คดีคุ้มครองและคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รับสำนวนจากศาลชั้นต้น

อนึ่ง กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของศาลอุทธรณ์ ศาลจะพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รับคำร้อง

3.6.1.4 กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลฎีกา

(1) คดีแพ่งและคดีอาญา ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รับสำนวนจากศาลชั้นต้น ในส่วนคดีอาญาที่มีปัญหาเฉพาะดุลพินิจในการลงโทษ ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับแต่วันที่ได้รับสำนวนจากศาลชั้นต้น

(2) คดีที่ต้องทำการไต่สวนหรือสืบพยานในศาลฎีกา ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี นับแต่วันเริ่มไต่สวนหรือสืบพยาน

(3) คำร้องขออุทธรณ์ฎีกา ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับแต่วันที่รับคำร้อง

กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคำร้อง คำขอระหว่างการพิจารณาในศาลฎีกา

(1) คำร้องขอปล่อยชั่วคราว ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในวันที่ได้รับคำร้อง

(2) คำสั่ง คำร้องทั่วไป ศาลจะพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รับคำร้อง

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ภาค ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา อาจล่าช้ากว่ากำหนดระยะเวลาดังกล่าวไว้ข้างต้นได้เนื่องจากการโอนสำนวนคดี การพิจาราร่างคำพิพากษตามระเบียบ การประชุมใหญ่ หรือความตกลงกันของคู่ความ เช่น การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท การรอฟังผลคดีอื่น หรือมีข้อขัดข้องอันเกิดจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือจากการดำเนินงานของหน่วยงานอื่นหรือบุคคลภายนอก เช่น การส่งหมายระหว่างประเทศ การทำแผนที่พิพาท การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้

ประธานศาลฎีกา ประธานศาลชั้นอุทธรณ์ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาล อาจกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จในการพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภทเป็นอย่างอื่นได้ ตามลักษณะ สภาพ ซึ่งต่างจากคดีทั่วไป เช่น มีคู่ความหรือพยานหลักฐานจำนวนมาก รวมทั้งปริมาณงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ เว้นแต่มีกฎหมายกำหนดระยะเวลาไว้เป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ ในกรณีของศาลอื่นนอกจากศาลฎีกา ให้รายงานประธานศาลฎีกาทราบ

ในกรณีที่การดำเนินงานไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถทราบเหตุแห่งความล่าช้าหรือตรวจสอบความคืบหน้าได้จากรายงาน

กระบวนการพิจารณาของศาลในคดีนั้น โดยสอบถามได้ที่ศาล หรือทางโทรศัพท์ หรือทางระบบบริการออนไลน์ศาลยุติธรรม (Court Integral Online Service : CIOS) หรือระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ (e-Filing) หรือวิธีการอื่นใดในทำนองเดียวกัน และผู้เกี่ยวข้องหรือประชาชนสามารถตรวจสอบความคืบหน้าของการพิจารณาคดีได้ทางระบบติดตามสำนวนคดี (Tracking System) ทั้งนี้ ให้ผู้อำนวยการสำนักอำนาจการประจำศาลหรือสำนักงานประจำศาลของศาลที่พิจารณาคดีเป็นผู้รับผิดชอบในการรับเรื่องจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อันเนื่องมาจากความล่าช้าในการดำเนินการตามระเบียบนี้ ตรวจสอบความคืบหน้าของการดำเนินงานและแจ้งผลการตรวจสอบไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่อง พร้อมทั้งรายงานให้ผู้บังคับบัญชาและสำนักงานศาลยุติธรรมทราบ

3.6.2 ระบบสนับสนุนการพิจารณาคดี⁵¹

3.6.2.1 ศูนย์นัดความ

หลังจากองค์คณะประชุมคดีกำหนดแนวทางการดำเนินคดี จำนวน พยาน และวันนัดสืบพยานเจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์แจ้งข้อมูลต่อศูนย์นัดความซึ่งทำหน้าที่กำหนดวันนัด กับคู่ความและสอบถามข้อมูลของคู่ความและรายงานให้ผู้พิพากษาผู้บริหารศาลชั้นต้นทราบ หลังจากนั้นศูนย์นัดความจะลงสมุดนัดความกลาง พร้อมบันทึกข้อมูลลงระบบคอมพิวเตอร์โดยมีรายละเอียด ข้อมูลคดี เช่น หมายเลขคดี ข้อหาหรือฐานความผิด ชื่อโจทก์ ทนายโจทก์ จำเลย และทนายจำเลย และนำข้อมูลแสดงไว้ในตารางแสดงวันนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องโดยแยกประเภทคดี เพื่อให้คู่ความได้ทราบถึงวันนัดสืบพยานของศาล ก่อนถึงวันนัดศูนย์นัดความมีหน้าที่ตรวจสอบความพร้อมของสำนวน หากมีเหตุขัดข้องเกี่ยวกับพยาน และมีเหตุจำเป็นต้องประสานงานพยาน เพื่อให้คู่ความสืบพยาน ล่วงหน้าก่อนวันนัดหรือสืบพยานไว้ก่อน โดยเสนอสำนวนต่อผู้บริหารศาลชั้นต้นเพื่อมีคำสั่ง ให้จัดเตรียมสำนวนพร้อมข้อมูลคดีคดีของผู้พิพากษาเสนอด้วย เพื่อให้ผู้อื่นเพื่อให้ผู้บริหารศาลชั้นต้น จ่ายสำนวนแก่ผู้พิพากษาล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 3 เดือน เว้นแต่ศาลใดมีปริมาณคดีน้อยให้อยู่ในดุลพินิจ ของผู้บริหารศาลชั้นต้น แล้วจัดทำบัญชีจ่ายสำนวนแก่ผู้พิพากษาพร้อมระบุการปฏิบัติหน้าที่เวรต่าง ๆ ตามที่ผู้บริหารศาลชั้นต้นมีคำสั่ง

3.6.2.2 ศูนย์ตรวจความพร้อมของสำนวน

ศูนย์ตรวจความพร้อมของสำนวนมีหน้าที่ตรวจความพร้อมของสำนวน เช่น มีการขอออกหมายเรียกพยานหรือไม่ มีการทำแผนที่พิพาทหรือไม่ มีการแถลงเพื่อขอส่งประเด็น หรือไม่ หรือศาลมีคำสั่งให้คู่ความดำเนินการอย่างไรก่อนสืบพยานหรือไม่ เป็นต้น หากไม่ดำเนินการ อาจเป็นเหตุให้ต้องเลื่อนคดี ถือเป็นเหตุขัดข้อง ที่ต้องรีบดำเนินการแจ้งคู่ความเพื่อแก้ไขเหตุขัดข้อง

⁵¹ เพิ่งอ้าง 11-12.

ก่อนวันนัด หรือเสนอผู้บริหารศาลชั้นต้นเพื่อมีคำสั่งแก้ไขเหตุขัดข้องไม่ให้เป็นเหตุต้องเลื่อนคดี หากมีความจำเป็นต้องเลื่อนคดี ให้รีบดำเนินการเลื่อนคดีก่อนวันนัด แล้วนำคดีอื่นที่พร้อมสืบमानัดแทน

3.6.2.3 ศูนย์ประสานงานพยาน

มีหน้าที่ดำเนินการเตือนคู่ความ โดยออกหนังสือแจ้งยืนยันวันนัดให้คู่ความทราบ แจ้งเตือนพยานให้มาศาลตามหมายเรียกในคดีอาญา มีหน้าที่ส่งตารางการเป็นพยานศาลให้ผู้บังคับบัญชาของเจ้าพนักงานตำรวจทราบ ติดตามผลการส่งหมายเรียกพยานเข้าสำนวน เพื่อตรวจสอบการมีอยู่หรือความพร้อมของพยาน และเป็นข้อมูลให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนใช้ประกอบดุลพินิจหากมีการขอเลื่อนคดี เพราะเหตุพยานไม่มาศาล กรณีพยานมีเหตุขัดข้องไม่สามารถมาศาลได้ หรือไม่สามารถส่งหมายเรียกพยานได้ จะดำเนินการแจ้งคู่ความเพื่อแก้ไขหรือเสนอผู้บริหารศาลชั้นต้นเพื่อมีคำสั่งแก้ไขเหตุขัดข้องก่อนวันนัด ทั้งนี้ เพื่อให้ดำเนินการสืบพยานได้แล้วเสร็จภายในกำหนดที่นัดไว้ โดยไม่มีเหตุต้องเลื่อนคดี

3.6.2.4 การระงับข้อพิพาททางเลือก

การระงับข้อพิพาททางเลือกเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่ทำให้คู่ความมีโอกาสหาทางออกร่วมกัน ซึ่งจะไปสู่การทำสัญญาประนีประนอมยอมความตามข้อตกลงของคู่ความ โดยศาลไม่ต้องวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทและตัดสินคดี ซึ่งจะสร้างความพึงพอใจให้แก่คู่ความทั้งสองฝ่าย วิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกที่สำคัญซึ่งศาลนำมาใช้ได้แก่ การไกล่เกลี่ย การอนุญาโตตุลาการ โดยวิธีการอนุญาโตตุลาการที่ใช้นั้น ส่วนมากจะมีการระบุไว้ในสัญญาที่มีจำนวนทุนทรัพย์สูง สัญญาสัมปทาน หรือสัญญาระหว่างรัฐกับเอกชน ส่วนในคดีแพ่งทั่วไปนั้น สามารถเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ทั้งก่อนและหลังฟ้องคดี

(1) การอนุญาโตตุลาการ

การอนุญาโตตุลาการ คือ การที่คู่พิพาทตกลงกันระงับข้อพิพาทข้อเรียกร้อง ข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นแล้วหรือจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยแต่งตั้งบุคคลที่สามที่มีความเป็นกลาง มีความรู้ในเรื่องที่พิพาทซึ่งตนเชื่อถือและยอมรับให้เป็นผู้ชี้ขาดตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้นและผูกพันที่จะปฏิบัติตามคำชี้ขาด⁵²

อนุญาโตตุลาการ คือ บุคคลภายนอกที่เป็นกลางและเป็นอิสระ ไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคู่พิพาท มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่พิพาท ซึ่งคู่พิพาทแต่งตั้งขึ้นเป็น

⁵² สถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, *การอนุญาโตตุลาการ* (สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอกภรณ์ อิมพอร์ต 2565) 5.

ผู้ซื้อขาดข้อพิพาทของตน เช่น แต่ตั้งวิศวกรเป็นอนุญาโตตุลาการตัดสินข้อพิพาทจากการผิดสัญญาการก่อสร้าง เป็นต้น⁵³

ข้อพิพาทที่สามารถระงับข้อพิพาทได้ด้วยการอนุญาโตตุลาการ ได้แก่ ข้อพิพาททางแพ่งพาณิชย์ทั้งปวงที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาจ้างก่อสร้าง ข้อพิพาททางสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน สำหรับข้อพิพาททางอาญาไม่สามารถแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการชี้ขาดข้อพิพาทได้ ต้องให้ศาลเป็นผู้ตัดสิน อนุญาโตตุลาการมี 2 รูปแบบ คือ

(1) การอนุญาโตตุลาการในศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 210 ถึง 220 และมาตรา 222

(2) การอนุญาโตตุลาการนอกศาล ตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

ประโยชน์ของการอนุญาโตตุลาการ

(ก) เป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทที่รวดเร็ว เนื่องจากมีวิธีพิจารณาที่ไม่เคร่งครัดและมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยาก คู่พิพาทสามารถตกลงกันให้ยื่นคำให้การพยานเป็นหนังสือล่วงหน้าก่อนวันสืบพยานได้ เมื่อถึงวันสืบพยานบรรยากาศจึงไม่เคร่งเครียด เพราะไม่ต้องทอ้งจำว่าจะเบิกความด้วยวาจาได้ครบถ้วน ถูกต้องทุกประเด็นหรือไม่

(ข) ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินกระบวนการพิจารณา

(ค) รักษาชื่อเสียงของคู่พิพาทและความลับทางธุรกิจ เนื่องจากกระบวนการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการกระทำเป็นความลับ

(ง) รักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่พิพาท เนื่องจากบรรยากาศในการพิจารณาค่อนข้างยืดหยุ่น ไม่เคร่งเครียด พยายามระงับข้อพิพาทฉันทมิตร

(จ) สมประโยชน์ของคู่ความ เนื่องจากคู่ความพิพาทสามารถเลือกบุคคลที่จะตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทได้ ทำให้ตัดสินได้ตรงประเด็น ถูกต้องและรวดเร็ว ตลอดจนถึงตกลงกำหนดวิธีพิจารณาได้ทุกขั้นตอน

(ฉ) คำชี้ขาดสามารถบังคับได้ในหลายประเทศ มากกว่าคำพิพากษาของศาล

(ช) ทำให้คู่พิพาทสามารถประกอบธุรกิจร่วมกันได้อย่างรวดเร็ว ในกรณีที่คู่พิพาทได้ประกอบธุรกิจร่วมกันแล้วเกิดข้อพิพาทในประเด็นใดประเด็นหนึ่งขึ้น จึงต้องหาข้อ

⁵³ เฟิงอ้าง 5.

ยุติให้ได้อย่างรวดเร็วและเป็นความลับในการคลี่คลาย เมื่อได้ข้อยุติจึงจะสามารถประกอบธุรกิจร่วมกันต่อไปได้ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อโอกาสในการประกอบธุรกิจ

(2) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกเพื่อเสริมสร้างโอกาสของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก ทัวถึง เท่าเทียมกัน และเสียค่าใช้จ่ายน้อยลง โดยมีการดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกันระงับข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท⁵⁴ อีกทั้งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการพิจารณาคดีในศาลต่าง ๆ เพื่อลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาคดีครองค้คณะตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน เสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข โดยมีรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดังนี้

(ก) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดี

ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดี เป็นรูปแบบดั้งเดิมของศาลยุติธรรมที่ใช้ควบคู่ไปกับการพิจารณาคดี โดยมีการกำหนดบทบาทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้แก่ผู้พิพากษา ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ได้ให้อำนาจศาลในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความตกลงกันระหว่างที่มีการดำเนินคดีในศาล ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสินชี้ขาดคดีจะเป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีนั้นด้วยตนเองหรือพร้อมกันกับองค์คณะผู้พิพากษา

(ข) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาที่ไม่ใช่ผู้พิจารณาคดี

ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลรูปแบบนี้ ได้รับการพัฒนามาจากระบบแรก ซึ่งมีข้อจำกัดที่สำคัญ กล่าวคือ ความไม่มั่นใจต่อตัวผู้พิพากษาที่เป็นทั้งผู้ตัดสินชี้ขาดและทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีเดียวกันว่าจะไม่เกิดอคติในการตัดสินชี้ขาด หากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ประสบความสำเร็จ ความมั่นใจในการเปิดเผยข้อเท็จจริงในระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งข้อเท็จจริงต่าง ๆ จะไม่ถูกนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีหากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ประสบผลสำเร็จ และสภาพบรรยากาศในห้องพิจารณาที่อาจไม่เหมาะสมกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการเปิดโอกาสให้คู่ความได้แสดงความคิดเห็นและการเจรจาพูดคุยอย่างเท่าเทียมกัน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทรูปแบบนี้ จึงเป็นการแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าวโดยมีการแยกผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออกจากผู้พิพากษาที่ตัดสินคดี โดยผู้ทำหน้าที่

⁵⁴ ระเบียบสำนักงานศาลยุติธรรม ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ข้อ 4.

ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะไม่ทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดในคดีเดียวกัน การแยกสำนวนไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออกจากสำนวนปกติ เพื่อให้ข้อเท็จจริงในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้าสู่การพิจารณาคดีและจัดห้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่างหากจากห้องพิจารณาคดี เพื่อให้บรรยากาศการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความเป็นกันเอง ทั้งระหว่างคู่ความและผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งจะทำให้คู่ความมีโอกาสเปิดเผยข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น

(ค) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้ไกล่เกลี่ยบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้พิพากษา การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทรูปแบบนี้ มีหลักการที่คล้ายคลึงกับระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้พิพากษาที่ไม่ใช่ผู้พิจารณาคดี คงมีความแตกต่างกันเพียงการใช้ข้าราชการหรือบุคคลภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท โดยเปิดโอกาสให้มีการแต่งตั้งบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้พิพากษามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3.6.2.5 ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม

ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม คือ บุคคลที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งโดยที่ศาลเห็นสมควร หรือโดยที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอเพื่อจะตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ โดยใช้หลักการทางารพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ หรือการให้ความเห็นจากความชำนาญจากประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ โดยที่ความเห็นที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมนั้น จะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 99 และมาตรา 129 และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) จึงออกข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2560 ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการกลั่นกรองคุณสมบัติในเบื้องต้นของบุคคลผู้มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ รวบรวมและนำมาขึ้นทะเบียนเป็นผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ศาลในการเลือกและแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญในระหว่างการพิจารณาคดี ตามข้อบังคับ ฯ ดังกล่าว แบ่งประเภทการขึ้นทะเบียนเป็นผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมได้ 2 กรณี คือ

(1) กรณีการยื่นคำขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง⁵⁵ โดยผู้ยื่นคำขอต้องยื่นคำขอพร้อมด้วยหลักฐานและผลงานที่เกี่ยวข้องกับทางที่ขอขึ้นทะเบียน และต้องผ่าน

⁵⁵ ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2560 ข้อ 7 ผู้ยื่นคำขอต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (1) มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี บริบูรณ์
- (2) เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยมีประสบการณ์ในทางที่ขอขึ้นทะเบียนเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

การตรวจสอบคุณสมบัติ การตรวจเอกสารผลงาน โดยคณะกรรมการพิจารณาเสนอความเห็นในการรับขึ้นทะเบียนเป็นผู้เชี่ยวชาญตามข้อบังคับ ฯ ก่อนเสนอเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเพื่อพิจารณามีคำสั่งรับขึ้นทะเบียน หรือไม่รับขึ้นทะเบียน

(2) กรณีพิเศษ⁵⁶ เป็นกรณีที่ไม่มีผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่จำเป็นต้องมีในการปฏิบัติงานของศาล หรือมีแต่มีจำนวนที่ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานในสาขานั้น ๆ วิธีนี้จะดำเนินการโดยการประสานงานกับองค์กรควบคุมวิชาชีพ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในทางสาขาที่ขาดแคลนทำงานอยู่ ณ สถานที่นั้น เพื่อให้หน่วยงานพิจารณาเสนอรายชื่อบุคคลผู้มีคุณสมบัติ และนำเสนอต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเพื่อพิจารณามีคำสั่งขึ้นทะเบียน

-
- (3) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี
 - (4) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย
 - (5) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่โทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
 - (6) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ
 - (7) ไม่เคยถูกเพิกถอนทะเบียนตามข้อ 23 (4)
 - (8) กรณีเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่มีองค์กรควบคุมวิชาชีพ ไม่เคยถูกเพิกถอนใบอนุญาต หรือประพฤติผิดจรรยาบรรณวิชาชีพ

⁵⁶ ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2560 ข้อ 17 ให้ผู้อำนวยการตรวจสอบความจำเป็นที่จะต้องมีผู้เชี่ยวชาญของศาลในแต่ละสาขา หากปรากฏจำนวนผู้เชี่ยวชาญไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานในสาขานั้น ๆ หรือไม่มีผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่จำเป็นต้องมีในการปฏิบัติงานของศาล ให้ผู้อำนวยการเสนอการขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญกรณีพิเศษต่อเลขาธิการให้ความเห็นชอบ

เมื่อเลขาธิการเห็นชอบแล้ว ให้ผู้อำนวยการประสานงานกับองค์กรควบคุมวิชาชีพ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย หรือหน่วยงานที่มีผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทำงานในสาขาที่ขาดแคลน เพื่อขอรายชื่อผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามข้อ 7 โดยได้รับความยินยอมของบุคคลดังกล่าว พร้อมข้อมูลที่แสดงถึงความเชี่ยวชาญมายังผู้อำนวยการ เพื่อเสนอความเห็นต่อเลขาธิการพิจารณาขึ้นทะเบียนบุคคลดังกล่าว ทั้งนี้ ให้นำความในข้อ 13 และข้อ 14 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ทั้งนี้ การขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม มีกำหนดระยะเวลา 3 ปี⁵⁷ นับแต่วันที่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมมีคำสั่งรับขึ้นทะเบียน

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม นั้น ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 99 และมาตรา 129 และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 ซึ่งศาลเห็นสมควรให้มีการแต่งตั้งเข้ามาในคดี หรือศาลแต่งตั้งตามที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอเข้ามา เพื่อตรวจสอบบุคคล วัตถุประสงค์ สถานที่ โดยใช้วิทยาการทางศาสตร์ต่าง ๆ หรือความชำนาญ ประสบการณ์ หรือความเชี่ยวชาญในอาชีพของตนมาเปิดเผยการแสดงความคิดเห็นนั้น จึงถือว่า ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมเป็นพยานบุคคลประเภทหนึ่ง ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในสาขาวิชาการ โดยเป็นการนำความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์มาเปิดเผยการแสดงความคิดเห็นต่อศาล อาศัยหลักเกณฑ์และเหตุผลทางวิชาการมาดำเนินการพิสูจน์ ซึ่งอาจมีความซับซ้อนและยากที่จะทำการถ่ายทอดให้เข้าใจได้ มีบทบาทในการให้รายละเอียด โดยมีความเป็นกลาง และมีสถานะที่มีความเป็นอิสระ ไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

นอกจากนี้ เมื่อผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมซึ่งศาลแต่งตั้ง ให้ศาลมีอำนาจสั่งจ่ายค่าป่วยการและค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม ตามหลักเกณฑ์การจ่ายค่าป่วยการและค่าใช้จ่ายแก่ผู้เชี่ยวชาญ บัญชีแนบท้าย 1 - 4 แห่งข้อบังคับ ฯ ดังกล่าว

ปัจจุบันศาลยุติธรรมได้ดำเนินการขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญศาลยุติธรรมจำนวน 14 สาขา⁵⁸ ดังนี้

- (1) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านการแพทย์ จำนวน 28 ราย
- (2) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านสถาปัตยกรรม จำนวน 8 ราย
- (3) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านอักษรศาสตร์ จำนวน 41 ราย

⁵⁷ ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2560 ข้อ 13 วรรคหนึ่ง เมื่อได้รับความเห็นจากคณะกรรมการ ให้เลขาธิการพิจารณา มีคำสั่งภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับความเห็น กรณีมีคำสั่งรับขึ้นทะเบียน ให้ผู้อำนวยการขึ้นทะเบียนผู้ยื่นคำขอไว้ในสารบบทะเบียน มีกำหนดระยะเวลาสามปีนับแต่วันที่เลขาธิการมีคำสั่ง

⁵⁸ สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ‘การพัฒนาระบบพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม : การขึ้นทะเบียนและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง’ (การอภิปรายความรู้ตามโครงการเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายและการพิจารณาพิพากษาคดี ของข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, สำนักงานศาลยุติธรรม, 2564) 27.

- (4) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านวิทยาศาสตร์ (นิติวิทยาศาสตร์) จำนวน 10 ราย
- (5) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านด้านการตรวจพิสูจน์ไม้ จำนวน 1 ราย
- (6) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านวิศวกรรมเครื่องกล จำนวน 2 ราย
- (7) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านการประเมินมูลค่าทรัพย์สิน จำนวน 2 ราย
- (8) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านการกำกับและซื้อขายหลักทรัพย์ จำนวน 2 ราย
- (9) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านวิศวกรรม จำนวน 3 ราย
- (10) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศและแผนที่ จำนวน 4 ราย
- (11) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 6 ราย
- (12) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านเภสัชกรรม จำนวน 1 ราย
- (13) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศ จำนวน 1 ราย
- (14) ผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมด้านการพยาบาลสาขาการผดุงครรภ์ จำนวน 1 ราย

ทั้งนี้ เมื่อศาลหรือคู่ความในคดีมีความประสงค์ขอให้สำนักงานศาลยุติธรรมจัดส่งผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม⁵⁹ ซึ่งขึ้นทะเบียนเป็นผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมตามข้อบังคับ ฯ ดังกล่าว มาเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญหรือให้ความเห็นต่อศาล ศาลหรือคู่ความสามารถติดต่อประสานงานไปยังผู้เชี่ยวชาญได้โดยตรง โดยไม่ต้องดำเนินการผ่านสำนักงานศาลยุติธรรมแต่อย่างใด ทั้งนี้ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ในการพิจารณาคดีของศาล

หลักการสำคัญในการบริหารจัดการคดีของศาลยุติธรรมในปัจจุบัน ประกอบด้วย การจำแนกลักษณะหรือประเภทคดีในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ภาค ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาออกเป็นประเภทต่าง ๆ พร้อมกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาล และกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคำร้อง คำขอ ที่ยื่นต่อศาล อย่างชัดเจน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถคาดการณ์ระยะเวลาการดำเนินคดีได้ หากการดำเนินงานของศาลไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถทราบเหตุแห่งความล่าช้าและตรวจสอบความคืบหน้าได้ โดยศาลยุติธรรมจัดให้มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้คู่ความหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และยังกำหนดให้ผู้อำนวยการสำนักงาน อำนวยการประจำศาลหรือผู้อำนวยการสำนักงานประจำศาลที่พิจารณาคดีเป็นผู้รับผิดชอบในการรับเรื่องในกรณีที่คู่ความหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับความเดือนร้อนอันเนื่องมาจากความล่าช้า

⁵⁹ หนังสือสำนักงานศาลยุติธรรม ที่ ศย 016/ว 363 ลงวันที่ 16 พฤษภาคม 2556 เรื่อง ชักซ้อมความเข้าใจในการติดต่อผู้เชี่ยวชาญศาลยุติธรรม.

นอกจากนี้ ศาลยุดิธรรมยังได้สร้างระบบสนับสนุนการพิจารณาคดี เช่น ศูนย์นัดความเพื่อจัดสรร
วันนัดสืบพยานของศาล ศูนย์ไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท การนัดพร้อมเพื่อประชุมคดีการ
กำหนดแนวทางการพิจารณาคดี การนัดตรวจพยานหลักฐานรวมทั้งการจัดระบบประสานงาน
พยานหรือการเตรียมความพร้อมของพยาน การจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญของศาลยุดิธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้
การบริหารจัดการคดีของศาลยุดิธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 4

การดำเนินคดีพาณิชย์ในประเทศไทย

4.1 แนวความคิดและความเป็นมาของระบบกฎหมายพาณิชย์ในประเทศไทย

ในอดีตกฎหมายของประเทศไทยนั้นมีที่มาจากจารีตประเพณี ศาสนา รวมไปถึงพระราชโองการของพระมหากษัตริย์ ในเวลาต่อมาเกิดการล่าอาณานิคมจากประเทศซีกโลกตะวันตก เช่น ประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ ทำให้เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นก็คือ การเสียเอกราชทางศาล เนื่องจากต่างชาติเห็นว่ากฎหมายของไทยป่าเถื่อน ไม่เป็นธรรม เมื่อมีปัญหาหรือคดีเกิดขึ้น ก็จะไม่ยอมขึ้นศาลไทย และบีบบังคับให้รัฐบาลไทยทำสนธิสัญญาซึ่งเรียกว่า “สนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขต” (สนธิสัญญาเบาริ่ง) โดยได้มีการจัดตั้งศาลกงสุลและศาลต่างประเทศขึ้นเพื่อใช้ในการพิจารณาคดีสำหรับคนในบังคับของชาตินั้น ๆ โดยเฉพาะ ไม่ใช้กฎหมายของไทยและไม่ขึ้นศาลไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริที่จะนำเอาเอกราชทางศาลกลับคืนมา โดยการแก้ไขกฎหมายให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้มีการตรวจแก้ไขและปรับปรุงกฎหมายขึ้นใหม่และได้มีการตั้งคณะกรรมการ ซึ่งมีพระบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย เป็นประธาน โดยร่างประมวลกฎหมายอาญาเสร็จก่อน เรียกว่า กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 อีกทั้งได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นร่างกฎหมายอื่น ๆ ด้วย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เสร็จสิ้นและประกาศใช้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2468 โดยมีอยู่ด้วยกัน 2 บรรพ คือ บรรพ 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไปและบรรพ 2 หนี้ ต่อมาร่างบรรพ 3 เอกเทศสัญญา เสร็จในปี พ.ศ. 2472 บรรพ 4 ทรัพย์สิน เสร็จในปี พ.ศ. 2475 และหลังจากจัดทำบรรพ 5 ครอบครัว และบรรพ 6 มรดก เสร็จสิ้นแล้ว ก็มีการประกาศใช้ทั้ง 6 บรรพ ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้บังคับตั้งแต่นั้น มาจนถึงปัจจุบัน

จากการที่ประเทศไทยต้องรับเรียกคืนเสียซึ่งสิทธิสภาพทางกฎหมายและการศาลจากประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ในยุคนั้น ทำให้ประเทศไทยได้เร่งรัดให้มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ออกแบบมาเพื่อรองรับข้อพิพาททางแพ่ง เนื่องจากในอดีตคดีพิพาทส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางแพ่ง แต่เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไป การค้าการลงทุนเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีทางการค้า รวมถึงข้อพิพาททางพาณิชย์ก็มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น แต่กฎหมายพาณิชย์และกฎหมายวิธีพิจารณาความกลับใช้วิธีการเดิม ไม่มีการพัฒนาให้สัมพันธ์กับภาวะของการพาณิชย์ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2525 ประเทศไทย

จึงมีแนวคิดที่จะจัดระบบศาลพาณิชย์แยกต่างหากจากศาลแพ่ง¹ โดยให้รวมอยู่กับศาลภาษีอากรจนถึงกับมีการร่างพระราชบัญญัติตั้งศาลพาณิชย์และภาษีอากรเสนอต่อคณะรัฐมนตรี แต่โดยที่ความจำเป็นยังไม่ปรากฏชัด และยังไม่มีการวิเคราะห์วิจัยสนับสนุนให้เห็นประโยชน์อย่างจริงจัง ประกอบกับประสบการณ์ของประเทศที่มีระบบศาลพาณิชย์มาก่อนเช่นประเทศฝรั่งเศสก็ยังมีจุดอ่อนข้อของศาลพาณิชย์อยู่หลายประการ ข้อเสนอในส่วนของศาลพาณิชย์จึงตกไป คงผ่านเป็นกฎหมายได้เฉพาะศาลภาษีอากรเท่านั้น

ต่อมาได้มีความพยายามจัดให้มีระบบศาลพาณิชย์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยนำไปรวมไว้กับศาลทรัพย์สินทางปัญญา แต่ก็ไม่สามารถทำได้สำเร็จเพราะยังไม่สามารถกำหนดขอบเขตคดีพาณิชย์ที่ชัดเจนแน่นอนได้ เนื่องจากระบบกฎหมายไทยไม่มีการแยกบทบัญญัติกฎหมายพาณิชย์ รวมทั้งปรัชญาทางกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่งมาก่อน ในที่สุดแนวความคิดนี้จึงถูกตัดทอนลงเหลือเพียงศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ.2539

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปริมาณคดีพาณิชย์มีจำนวนมากขึ้น กระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลจึงต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญ สอดคล้องกับสภาพและลักษณะของคดีพาณิชย์ ดังนั้น ในปี พ.ศ.2545 จึงได้มีการเสนอต่อประธานศาลฎีกาว่า ควรจะต้องจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลฎีกาเสียก่อน แล้วจึงค่อย ๆ พัฒนาไปสู่การจัดระบบศาลพาณิชย์ขึ้นในที่สุด ข้อเสนอนี้ได้รับเสียงสนับสนุนจากผู้พิพากษาศาลฎีกาส่วนใหญ่ และได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) จัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้นศึกษาความเป็นไปได้ รวมทั้งรูปแบบและขอบเขตอำนาจหน้าที่ของแผนกคดีพาณิชย์ที่จัดตั้งขึ้น จนในที่สุดก็สามารถจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลฎีกาได้สำเร็จในปี พ.ศ.2547 โดยกำหนดให้มีอำนาจในคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 เช่าซื้อ ลักษณะ 19 บัญชีเดินสะพัด ลักษณะ 20 ประกันภัย ลักษณะ 22 หุ้นส่วนและบริษัท และคดีตามพระราชบัญญัติที่วางระเบียบควบคุมทางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า กฎหมายเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมทั้งคดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันตามที่ประธานศาลฎีกาจะได้กำหนด ปัจจุบันไม่ปรากฏว่าประธานศาลฎีกาได้ประกาศให้คดีอื่นใดอยู่ในอำนาจศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนาระบบศาลพาณิชย์ของประเทศไทย

¹ ความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา, คณะกรรมการร่างกฎหมายคณะ 7, “หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ สร.0601/1589,” 21 มิถุนายน 2525.

ต่อมาเนื่องจากธนาคารโลก (World Bank) ได้จัดทำรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of Doing Business) ซึ่งเป็นรายงานผลการศึกษาเพื่อจัดอันดับความยาก – ง่าย ในการเข้าไปประกอบธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนและระยะเวลา การให้บริการ การอำนวยความสะดวก ต้นทุนค่าใช้จ่าย และกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ของรัฐ ว่ามีส่วนสนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจอย่างไร สำหรับประเทศไทยธนาคารโลกได้เริ่มเข้ามาสำรวจในปี พ.ศ. 2547 โดยประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 20 จาก 145 ประเทศ ในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 46 และปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 49 อันส่งผลกระทบต่อ การค้าการลงทุนในประเทศไทยอย่างมาก ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐบาลจึงได้ตั้งคณะกรรมการพัฒนา ประสิทธิภาพกระบวนการบริการภาครัฐ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการการทำงาน ร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการปรับปรุงบริการของรัฐเพื่ออำนวยความสะดวกในการ ประกอบธุรกิจ ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 งบ บัญญัติให้มีการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ ล่าช้าเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและ พระราชบัญญัติ แผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ.2560 คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการ ยุติธรรมจึงได้จัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ ชาติ และได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอนของแผน ฯ อย่างกว้างขวางเพื่อร่วมกันกำหนดประเด็น การปฏิรูปและทิศทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมีตัวชี้วัดที่ สำคัญประการหนึ่ง คือ อันดับความยาก – ง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of Doing Business) ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงของประเทศไทยที่จัดโดยธนาคารโลกดีขึ้น แผนการปฏิรูป ประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมฉบับนี้ได้กำหนดประเด็นการปฏิรูปหลัก 10 ประเด็น โดยประเด็น ปฏิรูปที่ 10 การพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของ ประเทศ มีกิจกรรมการปฏิรูปที่สำคัญ คือ ปรับปรุงเขตอำนาจศาลและกฎหมายเพื่อให้รองรับการค้า ระหว่างประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับคดี และพัฒนางานอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ

จากประเด็นการปฏิรูปที่ 10 ประกอบกับการพาณิชย์และสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันมี การเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การค้าในเชิงพาณิชย์มีการพัฒนารูปแบบใหม่ตลอดเวลา เพื่อให้การ ดำเนินกระบวนการพิจารณาสอดคล้องกับสภาพและลักษณะของคดีที่ต้องการความคล่องตัวและรวดเร็ว และเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการเสริมสร้าง องค์กรความรู้อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ศาลยุติธรรมจึงดำเนินการจัดให้มีโครงการศึกษาความ เหมาะสมในการจัดตั้งและเปิดทำการศาลหรือแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลยุติธรรม และดำเนินการ จัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (ศาลน่านอง) เพื่อเป็นต้นแบบการ

บริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม เนื่องจากเป็นศาลที่มีเขตอำนาจครอบคลุมพื้นที่เศรษฐกิจใน กรุงเทพมหานคร อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งจึงอาศัยอำนาจตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติศาลยุติธรรม² ให้จัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาและบริหารจัดการคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค โดยประกาศกำหนดประเภทคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ ได้แก่ คดีเช่าซื้อ คดีบัญชีเดินสะพัด คดีประกันภัย โดยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นบริษัทประกันภัย คดีหุ้นส่วนและบริษัท อาทิ ซื้อขายหุ้น ขอเพิกถอนมติที่ประชุม ขอเลิกบริษัท ขอดังผู้ชำระบัญชี ขอให้นายทะเบียนจดทะเบียนคืนสู่ทะเบียน ฯ คดีสาขาที่เกี่ยวกับคดี พาณิชย์และเศรษฐกิจ คดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน ตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้กำหนด โดยเร่งรัดการพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี เว้นแต่เป็นคดีที่มีข้อยุ่งยากและมีเอกสารประกอบการพิจารณาเป็นจำนวนมาก อาจขออนุญาตขยายระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้ไม่เกิน 6 เดือน เป็นต้น

² พระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา 11 ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น และผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ต้องรับผิดชอบในราชการของศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย

(1) นั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใด ๆ ของศาลนั้น หรือเมื่อได้ตรวจสำนวนคดีใดแล้วมีอำนาจทำความเห็นแย้งได้

(2) สั่งคำร้องคำขอต่าง ๆ ที่ยื่นต่อตนตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ

(3) รมัตถะวังการใช้ระเบียบวิธีการต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นโดยกฎหมายหรือโดยประการอื่นให้เป็นไปโดยถูกต้อง เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จเด็ดขาดไปโดยเร็ว

(4) ให้คำแนะนำแก่ผู้พิพากษาในศาลนั้นในข้อขัดข้องเนื่องในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา

(5) ร่วมมือกับเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองในบรรดากิจการอันเกี่ยวกับการจัดวางระเบียบและการดำเนินการงานส่วนราชการของศาล

(6) ทำรายงานการคดีและกิจการของศาลส่งตามระเบียบ

(7) มีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

ให้รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น มีอำนาจตาม (2) ด้วย และให้มีหน้าที่ช่วยประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น แล้วแต่กรณี ตามที่ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นมอบหมาย

สำหรับศาลชั้นต้นอื่น สำนักงานศาลยุติธรรมได้ออกประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง การกำหนดอักษรย่อของสำนวนความในศาล พ.ศ. 2561 ลงวันที่ 2 ตุลาคม 2561 กำหนดอักษรย่อของสำนวนความในศาลออกเป็น 3 ประเภท คือ (ก) ความอาญา (ข) ความแพ่ง และ (ค) ความอื่น ๆ สำหรับคดีสาขาของคดีหลัก แยกไว้เป็น (ง) คดีสาขา โดยกำหนดให้ “คดีพาณิชย์” เป็นส่วนหนึ่งของประเภทคดีความแพ่ง ใช้อักษรย่อ “พณ” ทั้งนี้ คดีพาณิชย์ หมายถึง คดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค

4.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้น

4.2.1 ศาลแพ่ง

4.2.1.1 ข้อมูลเบื้องต้น

ศาลแพ่งเป็นศาลยุติธรรมชั้นต้นซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ทั้งปวงและคดีอื่นใดที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น ศาลแพ่งมีเขตตลอดท้องที่ กรุงเทพมหานคร นอกจากท้องที่ที่อยู่ในเขตของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลจังหวัดมีนบุรี และศาลยุติธรรมอื่นตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้ ในกรณีที่มีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแพ่ง และคดีนั้นเกิดขึ้นนอกเขตของศาลแพ่ง ศาลแพ่งอาจใช้ดุลพินิจยอมรับไว้พิจารณาพิพากษา หรือมีคำสั่งโอนคดีไปยังศาลยุติธรรมอื่นที่มีเขตอำนาจ

4.2.1.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลแพ่ง

สำหรับการดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลแพ่ง ไม่ได้มีการแบ่งแยก การดำเนินคดีพาณิชย์ไว้ต่างหากจากคดีแพ่งอื่นแต่อย่างใด คงใช้วิธีการบริหารจัดการคดีเช่นเดียวกับคดีแพ่งอื่น แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากศาลแพ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในเขตท้องที่ กรุงเทพมหานครซึ่งรวมถึงศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศไทย และยังสามารถใช้ดุลพินิจรับคดีที่เกิดขึ้นนอกเขตศาลแพ่งไว้พิจารณาพิพากษาได้ กฎหมายจึงกำหนดให้คดีที่มีลักษณะทางพาณิชย์ บางประเภทให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแพ่ง คือ กฎหมายเกี่ยวกับหลักทรัพย์และ ตลาดหลักทรัพย์³

³ พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 มาตรา 317/14 การดำเนินการทางศาลตามหมวดนี้ ให้ยื่นต่อศาลแพ่งและให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับแก่การพิจารณา การพิพากษา และการบังคับคดีด้วยโดยอนุโลม.

4.2.2 ศาลแพ่งกรุงเทพใต้

4.2.2.1 ข้อมูลเบื้องต้น

ศาลแพ่งกรุงเทพใต้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลอาญากรุงเทพใต้ พุทธศักราช 2532 เป็นศาลยุติธรรมชั้นต้นซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทั้งปวงและคดีอื่นใดที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น ศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีเขตอำนาจรวม ๙ เขต คือ เขตบางรัก เขตปทุมวัน เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตยานนาวา เขตสัมพันธวงศ์ เขตคลองเตย เขตสาทร เขตบางคอแหลม และเขตวัฒนา ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย

4.2.2.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลแพ่งกรุงเทพใต้

การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลแพ่งกรุงเทพใต้สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 ง บัญญัติให้มีการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้าเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2560 คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมจึงได้จัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ และได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอนของแผน ฯ อย่างกว้างขวางเพื่อร่วมกันกำหนดประเด็นการปฏิรูปและทิศทางการพัฒนากระบวนการ ยุติธรรมโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง แผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมฉบับนี้ได้กำหนดประเด็นการปฏิรูปหลัก 10 ประเด็น โดยประเด็นปฏิรูปที่ 10 การพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศมีกิจกรรมการปฏิรูปที่สำคัญ คือ ปรับปรุงเขตอำนาจศาลและกฎหมายเพื่อให้รองรับการค้าระหว่างประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับคดี และพัฒนางานอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ จากประเด็นการปฏิรูปที่ 10 ประกอบกับการพาณิชย์และสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การค้าในเชิงพาณิชย์มีการพัฒนารูปแบบใหม่ตลอดเวลา เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาสอดคล้องกับสภาพและลักษณะของคดีที่ต้องการความคล่องตัวและรวดเร็ว และเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และมีความต่อเนื่อง ศาลยุติธรรมจึงจัดให้มีโครงการศึกษาความเหมาะสมในการจัดตั้งและเปิดทำการศาลหรือแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลยุติธรรม และดำเนินการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (ศาลนาร์อง) เพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม เนื่องจากเป็นศาลที่มีเขตอำนาจครอบคลุมพื้นที่เศรษฐกิจในกรุงเทพมหานคร อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้

จึงอาศัยอำนาจตามมาตรา 11 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ให้จัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาและบริหารจัดการคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค

ประเภทคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ได้แก่

1. คดีเช่าซื้อ
 2. คดีบัญชีเดินสะพัด
 3. คดีประกันภัย โดยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นบริษัทประกันภัย
 4. คดีหุ้นส่วนและบริษัท อาทิ ซื้อขายหุ้น ขอเพิกถอนมติที่ประชุม ขอเลิกบริษัท
- ขอตั้งผู้ชำระบัญชี ขอให้นายทะเบียนจดทะเบียนซื้อบริษัทคืนสู่ทะเบียน ฯ

5. คดีสาขาที่เกี่ยวข้องกับคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ

6. คดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้กำหนด

และเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและมีประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน อาศัยอำนาจตามความใน มาตรา 11 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้จึงได้ออกระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง) ตั้งแต่วันที่ 11 กันยายน 2561 โดยจัดแบ่งประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเป็นคดีที่มีลักษณะการค้าในเชิงพาณิชย์ กำหนดกรอบระยะเวลาในการพิจารณาไม่เกิน 1 ปี เว้นแต่เป็นคดีที่มีลักษณะยุ่งยากซับซ้อนสามารถขอขยายระยะเวลาการดำเนินคดีออกไปได้อีกไม่เกิน 6 เดือน จัดให้มีผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจไว้โดยเฉพาะ 3 คนละ จำนวน 6 นาย และพิจารณาคดีได้มีการออกระเบียบภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ให้พิจารณาคดีตามมาตรา 196 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง นำระบบการพิจารณาแบบไต่สวนมาใช้แทนระบบกล่าวหา คู่ความสามารถส่งบันทึกถ้อยคำพยานแทนการสืบพยาน นอกจากศาลแพ่งกรุงเทพใต้ซึ่งเป็นศาลนำร่องแล้ว ศาลยุติธรรมมีแนวโน้มที่จะจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจไปยังศาลอื่น ๆ ที่มีเขตอำนาจตลอดพื้นที่ที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง เช่น เชียงใหม่ หรือพื้นที่ที่รัฐบาลจะประกาศเป็นเขต EEC (เขตเศรษฐกิจพิเศษ)⁴ เป็นต้น

⁴ สัมภาษณ์ โอลาส อนันตสมบุญ, อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้, (รายการ "สนามข่าว 101", 21 กันยายน 2561).

4.2.3 ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

4.2.3.1 ข้อมูลเบื้องต้น

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางเป็นศาลยุติธรรมระดับศาลชั้นต้นที่เป็นศาลชำนาญพิเศษ จัดตั้งขึ้นเพื่อให้คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นคดีที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาและคดีแพ่ง โดยทั่วไปได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการเจรจาการค้ารอบอุรุกวัย ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งองค์การการค้าโลกในเวลาต่อมา อันทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีภายใต้ Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Property Rights, including Trade in Counterfeit Goods (TRIPs) กระทรวงยุติธรรมจึงได้เสนอให้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาแนวทางในการจัดตั้งรูปแบบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2536 และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2536 โดยอนุมัติให้จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาแนวทางในการจัดตั้งรูปแบบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศขึ้น โดยให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่พิจารณารูปแบบที่เหมาะสมของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศที่จะจัดตั้งขึ้น และยกร่างกฎหมายที่จำเป็นสำหรับการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และสามารถจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มีอำนาจพิจารณาพิพากษาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศที่พระราชอาณาจักร

4.2.3.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท⁵ คือ คดีทรัพย์สินทางปัญญา

⁵ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 7 ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังต่อไปนี้

- (1) คดีอาญาเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร
- (2) คดีอาญาเกี่ยวกับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 271 ถึง มาตรา 275

คดีการค้ำระหว่างประเทศ คดีเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการ และคดีที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ

สำหรับคดีการค้ำระหว่างประเทศ ตามมาตรา 7 (5) (6) (7) และ (8) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 เป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ

- คดีแพ่งเกี่ยวกับการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า หรือตราสารการเงินระหว่างประเทศ หรือการให้บริการระหว่างประเทศ การขนส่งระหว่างประเทศ การประกันภัยและนิติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง

(3) คดีแพ่งเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และคดีพิพาทตามสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือสัญญาอนุญาตให้สิทธิ

(4) คดีแพ่งอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 271 ถึงมาตรา 275

(5) คดีแพ่งเกี่ยวกับการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า หรือตราสารการเงินระหว่างประเทศ หรือการให้บริการระหว่างประเทศ การขนส่งระหว่างประเทศ การประกันภัยและนิติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง

(6) คดีแพ่งเกี่ยวกับเลตเตอร์ออฟเครดิตที่ออกเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมตาม (5) การส่งเงินเข้ามาในราชอาณาจักรหรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักร ทรัสต์รีซีท รวมทั้งการประกันเกี่ยวกับกิจการดังกล่าว

(7) คดีแพ่งเกี่ยวกับการกักเรือ

(8) คดีแพ่งเกี่ยวกับการทุ้มตลาด และการอุดหนุนสินค้าหรือการให้บริการจากต่างประเทศ

(9) คดีแพ่งหรือคดีอาญาที่เกี่ยวข้องข้อพิพาทในการออกแบบวงจรรวม การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ชื่อทางการค้า ชื่อทางภูมิศาสตร์ที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดของสินค้า ความลับทางการค้า และการคุ้มครองพันธุ์พืช

(10) คดีแพ่งหรือคดีอาญาที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ

(11) คดีแพ่งเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทตาม (3) ถึง (10)

คดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวไม่อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ

- คดีแพ่งเกี่ยวกับเลตเตอร์ออฟเครดิตที่ออกเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมข้างต้น การส่งเงินเข้ามาในราชอาณาจักรหรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักร ทรัพย์สินชี้พ รวมทั้งการประกันเกี่ยวกับกิจการดังกล่าว

- คดีแพ่งเกี่ยวกับการกักเรือ

- คดีแพ่งเกี่ยวกับการทุ่มตลาด และการอุดหนุนสินค้าหรือการให้บริการ จากต่างประเทศ

นอกจากนี้ตามมาตรา 7 (10) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน กำหนดให้คดีที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ โดยคดีที่มีลักษณะเป็นคดีการค้าระหว่างประเทศ เช่น

- คดีเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งและค่าเสียหายจากเรือโดนกันตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางแพ่งและค่าเสียหายจากเรือโดนกัน พ.ศ. 2548⁶

- คดีอุทธรณ์คำวินิจฉัยขั้นที่สุดของคณะกรรมการพิจารณาการทุ่มตลาด และการอุดหนุนที่ให้มีการเรียกเก็บอากรตอบโต้การทุ่มตลาด หรือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการดังกล่าวในการขอให้ทบทุนความจำเป็นในการใช้บังคับอากรตอบโต้การทุ่มตลาดต่อไป หรือขอคืนอากรตอบโต้การทุ่มตลาดตามพระราชบัญญัติการตอบโต้การทุ่มตลาดและการอุดหนุนซึ่งสินค้าจากต่างประเทศ พ.ศ. 2542⁷

- คำฟ้องเกี่ยวกับคดีแพ่งในราชอาณาจักรไม่ว่าจะมีมูลกรณีจากสัญญาขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบหรือละเมิดตามพระราชบัญญัติการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. 2548 และคำฟ้องเกี่ยวกับสัญญารับขอของภายในราชอาณาจักร⁸

⁶ พระราชบัญญัติความรับผิดทางแพ่งและค่าเสียหายจากเรือโดนกัน พ.ศ. 2548 มาตรา 22 บัญญัติว่า “คดีเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งและค่าเสียหายจากเรือโดนกันตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ”

⁷ พระราชบัญญัติการตอบโต้การทุ่มตลาดและการอุดหนุนซึ่งสินค้าจากต่างประเทศ พ.ศ. 2542 มาตรา 61 บัญญัติว่า “ผู้ใดไม่พอใจคำวินิจฉัยขั้นที่สุดของคณะกรรมการตามมาตรา 49 หรือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการในการขอให้ทบทุนตามมาตรา 56 มาตรา 57 มาตรา 58 และมาตรา 59 ให้อุทธรณ์คำวินิจฉัยดังกล่าวต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยนั้น”

⁸ พระราชบัญญัติการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. 2548 มาตรา 5 บัญญัติว่า “สัญญา รับขนของภายในราชอาณาจักรโดยมีรูปแบบการขนส่งที่แตกต่างกันตั้งแต่สองรูปแบบขึ้นไปภายใต้

จะเห็นได้ว่าคดีการค้ำระหว่างประเทศที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศนั้น มีทั้งคดีที่มีลักษณะเป็นข้อพิพาทอันเกิดจากการค้ำพาณิชย์ และข้อพิพาทที่มีลักษณะอันเกี่ยวเนื่องจากการค้ำพาณิชย์แต่ไม่ใช่ข้อพิพาทอันเกิดจากการค้ำพาณิชย์โดยตรง

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศจึงกำหนดให้มีการพิจารณาคดีต่อเนื่องกันโดยไม่มีเลื่อนคดี เว้นแต่มีเหตุจำเป็น โดยอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศกลางโดยอนุมัติของประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานใช้บังคับในศาลได้⁹ อธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศกลางจึงได้ออกข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 เพื่อใช้บังคับในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ และศาลอื่นที่มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ รวมทั้งมีผู้พิพากษาสมทบที่มีความรู้ความชำนาญทางศาลทรัพย์สินทางปัญญาหรือการค้ำระหว่างประเทศอีกหนึ่งคนร่วมกับผู้พิพากษาเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี¹⁰ ทำให้การดำเนินคดีในศาลทรัพย์สิน

สัญญาฉบับหนึ่งของฉบับเดียว คู่สัญญาอาจตกลงกันเป็นหนังสือว่าให้นำบทบัญญัติในหมวด 1 ว่าด้วยสัญญาขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบตามพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับก็ได้”

⁹ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 30 บัญญัติว่า “เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม อธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศกลาง โดยอนุมัติประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดใด ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานใช้บังคับในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศได้ แต่ข้อกำหนดดังกล่าวจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยต้องลดน้อยกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

ข้อกำหนดนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้”

¹⁰ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 มาตรา 15 ผู้พิพากษาสมทบจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจากบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิทางทรัพย์สินทางปัญญาหรือการค้ำระหว่างประเทศซึ่งคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมคัดเลือกตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในระเบียบคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม และต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

(1) มีสัญชาติไทย

ทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง สะดวก รวดเร็ว และประหยัด อันเป็นลักษณะพิเศษซึ่งแตกต่างจากศาลชั้นต้นอื่น เช่น

- การติดต่อกับศาลอื่นอาจทำได้โดยโทรสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นแทนการติดต่อทางไปรษณีย์ด้วยพิเศษหรือประกอบกัน
- อนุญาตให้ทำการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ (Video Conference หรือ Web Conference) ได้

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์

(3) ได้รับการอบรมในเรื่องความมุ่งหมายของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและหน้าที่ตุลาการมาแล้วตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในระเบียบคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม

(4) มีความรู้ความชำนาญทางทรัพย์สินทางปัญญาหรือการค้าระหว่างประเทศ

(5) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี

(6) ไม่เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว

(7) ไม่เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(8) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้พิพากษาสมทบ หรือเป็นโรคที่ระบุนไว้ในระเบียบคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม

(9) ไม่เป็นข้าราชการการเมือง กรรมการพรรคการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง สมาชิกรัฐสภา ผู้บริหารหรือสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ผู้บริหารราชการส่วนท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่น ข้าราชการอัยการ ข้าราชการตำรวจ หรือทนายความ

ผู้พิพากษาสมทบให้ดำรงตำแหน่งคราวละห้าปี แต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้ซึ่งพ้นจากตำแหน่งให้ดำรงตำแหน่งต่อไปอีกก็ได้

ก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้พิพากษาสมทบต้องปฏิญาณตนต่อหน้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ว่าจะปฏิบัติหน้าที่โดยเที่ยงธรรมและรักษาความลับในราชการ

มาตรา 19 ภายใต้บังคับมาตรา 20 และมาตรา 21 ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศต้องมีผู้พิพากษาไม่น้อยกว่าสองคนและผู้พิพากษาสมทบอีกหนึ่งคนจึงจะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้ ส่วนการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลนั้นจะต้องบังคับตามเสียงฝ่ายข้างมาก

- คู่ความในคดีทรัพย์สินทางปัญญาสามารถยื่นคำขอให้คุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องคดีได้
- อนุญาตให้คู่ความเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริง หรือความเห็นของพยาน แทนการซักถามต่อหน้าศาล
- อนุญาตให้ไม่ต้องทำคำแปลเอกสารภาษาอังกฤษที่ส่งต่อศาล หากเอกสารนั้นมีใช้พยานหลักฐานในประเด็นหลักแห่งคดี
- อนุญาตให้รับฟังข้อมูลคอมพิวเตอร์เป็นพยานหลักฐานในคดีได้
- กรณีมีเหตุฉุกเฉินและจำเป็น จะขอให้ศาลมีคำสั่งยึดหรืออายัดเอกสารหรือวัตถุที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานไว้ก่อนก็ได้

4.2.4 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้นอื่น

สำหรับศาลยุติธรรมชั้นต้นอื่นนั้น ปัจจุบันยังไม่ได้การดำเนินคดีที่มีลักษณะพาณิชย์เป็นการเฉพาะ มีเพียงการจัดหมวดหมู่คดีที่มีลักษณะพาณิชย์ไว้ โดยสำนักงานศาลยุติธรรมได้ออกประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง การกำหนดอักษรย่อของสำนวนความในศาล พ.ศ. 2561 ลงวันที่ 2 ตุลาคม 2561 กำหนดอักษรย่อของสำนวนความในศาลออกเป็น 3 ประเภท คือ (ก) ความอาญา (ข) ความแพ่ง และ (ค) ความอื่น ๆ สำหรับคดีสาขาของคดีหลัก แยกไว้เป็น (ง) คดีสาขา โดยกำหนดให้ “คดีพาณิชย์” เป็นส่วนหนึ่งของประเภทคดีความแพ่ง ใช้อักษรย่อ “พณ” ทั้งนี้ คดีพาณิชย์ หมายถึง คดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค

4.3 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลชั้นอุทธรณ์

เดิมก่อน ร.ศ. 110 ศาลอุทธรณ์มหาดไทย เป็นศาลหนึ่งในจำนวนศาลซึ่งตั้งอยู่ตามกระทรวงต่าง ๆ ต่อมา ร.ศ. 110 ได้มีการประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น จึงได้รวมศาลทั้งหมดให้สังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยให้ยกศาลฎีกาไปเป็นศาลอุทธรณ์คดีหลวง และให้ศาลอุทธรณ์มหาดไทยเป็นศาลอุทธรณ์คดีราษฎร์ ต่อมาพระราชบัญญัติจัดการในสนามสถิตยุติธรรม ร.ศ. 111 ให้ยกเลิกศาลอุทธรณ์คดีหลวง คงเหลือศาลอุทธรณ์คดีราษฎร์เพียงศาลเดียว ซึ่งนิยมเรียกว่าศาลอุทธรณ์ใน ร.ศ. 115 ได้มีการตราพระราชบัญญัติตั้งข้าหลวงพิเศษขึ้น และมีประกาศให้คู่ความอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลหัวเมืองต่อข้าหลวงพิเศษแทนศาลอุทธรณ์ในกรุงเทพฯ ทำให้ศาลอุทธรณ์กลับมามี 2 ศาลอีก จนถึงปี 2469 จึงมีประกาศให้รวมศาลทั้งสองเป็นศาลเดียวกัน เรียกว่าศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯและเมื่อตราพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช 2477

ซึ่งบัญญัติให้ศาลยุติธรรมมี 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา จึงใช้ชื่อว่า “ศาลอุทธรณ์” มาจนกระทั่งปัจจุบัน

ศาลอุทธรณ์เป็นศาลชั้นกลาง ใช้ระบบการพิจารณาพิพากษาคดีระบบศาลสูง คือ การพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์เป็นการพิจารณาหลังจากศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว เมื่อคู่ความไม่พอใจคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ก็จะอุทธรณ์ขึ้นมายังศาลอุทธรณ์ การพิจารณาของศาลอุทธรณ์มีลักษณะเป็นการตรวจสอบหรือทบทวน (Review) ไม่ใช่การพิจารณาคดีใหม่ (Retrial) จึงไม่มีการขึ้นบัลลังก์พิจารณาคดีความในห้องพิจารณาอย่างศาลชั้นต้น และไม่มีการสืบพยานในศาลอุทธรณ์อีก อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ได้ให้อำนาจศาลอุทธรณ์ให้สามารถดำเนินการดังกล่าวได้ นอกจากนี้หากมีกรณีศาลอุทธรณ์เห็นว่าจำเป็นจะต้องให้ศาลชั้นต้นดำเนินการก่อน ศาลอุทธรณ์ก็จะส่งสำนวนให้ศาลชั้นต้นดำเนินการ แล้วให้ศาลชั้นต้นส่งสำนวนคืนศาลอุทธรณ์เพื่อพิจารณาพิพากษาต่อไป ปัจจุบันมีศาลชั้นอุทธรณ์จำนวน 10 ศาล ประกอบด้วย ศาลอุทธรณ์ศาลอุทธรณ์ภาค 1 – 9

ปัจจุบันศาลชั้นอุทธรณ์ไม่ได้มีแบ่งแยกการพิจารณาพิพากษาคดีที่มีลักษณะพาณิชย์ต่างหากจากคดีทั่วไปแต่อย่างใด

4.4 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลฎีกา

ศาลฎีกาเป็นศาลยุติธรรมชั้นสูงสุด มีเขตอำนาจทั่วราชอาณาจักร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายว่าด้วยการฎีกา และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งที่กฎหมายอื่นบัญญัติให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษา รวมทั้งมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดหรือสั่งคำร้องคำขอที่ยื่นต่อศาลฎีกาตามกฎหมาย โดยคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลฎีกาให้ถือเป็นที่สุด

เดิมศาลฎีกาได้จัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์อย่างไม่เป็นทางการมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2537 อันมีลักษณะเป็นการแบ่งแยกลักษณะตามโครงสร้างภายในเพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน ป้องกันการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาลักษณะกัน โดยแผนกคดีพาณิชย์มีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาเกี่ยวกับคดีตัวเงิน เช่าซื้อ บัญชีเดินสะพัด บัตรเครดิต หุ้นส่วนบริษัท ประกันภัย พระราชบัญญัติจัดตั้งตลาดหลักทรัพย์ ต่อมาได้เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจข้อพิพาททางพาณิชย์ก็มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ในปี พ.ศ.2546 มีคดีข้อพิพาทลักษณะทางพาณิชย์ดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์กว่า 505 คดี ในปี พ.ศ.2547 คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) ได้พิจารณาเพื่อจัดตั้งศาลพาณิชย์ แต่เนื่องจากคดีที่มีลักษณะทาง

พาณิชย์มีความกระจัดกระจายจึงไม่สามารถจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลชั้นต้นได้ จึงได้มีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นอย่างเป็นทางการ ตามประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกในศาลฎีกา เริ่มทำการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2547 โดยกำหนดให้มีอำนาจในคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 เช่าซื้อ ลักษณะ 19 บัญชีเดินสะพัด ลักษณะ 20 ประกันภัย ลักษณะ 22 หุ้นส่วนและบริษัท และคดีตามพระราชบัญญัติที่วางระเบียบควบคุมทางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า กฎหมายเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมทั้งคดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันตามที่ประธานศาลฎีกาจะได้อำนาจกำหนด ปัจจุบันไม่ปรากฏว่าประธานศาลฎีกาได้ประกาศให้คดีอื่นใดอยู่ในอำนาจศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้

4.5 การดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

จากการที่ธนาคารโลกได้จัดทำรายงานการจัดอันดับความยาก-ง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งรัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญเพราะตามตัวชี้วัดทั้ง 10 ด้าน ตามรายงานดังกล่าวสะท้อนถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งจะส่งผลถึงศักยภาพการแข่งขันของประเทศ นายกรัฐมนตรี (นายประยุทธ์ จันทร์โอชา) จึงสั่งการให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการปรับปรุงบริการเพื่อให้การประกอบธุรกิจมีความสะดวกยิ่งขึ้น และมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจและอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตของทางราชการ ตลอดจนติดตามความก้าวหน้าการดำเนินการปรับปรุงบริการเพื่ออำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

การจัดอันดับความยาก-ง่ายในการประกอบธุรกิจในแต่ละปี จะมีรอบการประเมินตั้งแต่วันที่เดือนพฤศจิกายน – ตุลาคม ในปีถัดไป โดยในรอบการประเมินดังกล่าวจะมีกิจกรรมหลักที่ต้องดำเนินการต่อเนื่อง คือ

- ทีมวิจัยจากธนาคารโลกเริ่มส่งแบบสอบถาม 10 ด้าน ให้แก่ผู้รับผิดชอบหลัก (Contributor) ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะตอบกลับแบบสอบถามในเดือนกุมภาพันธ์

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมผลการปฏิบัติการบริการเพื่อให้ง่ายต่อการประกอบธุรกิจ (Reform Memo – Doing

Business) ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤษภาคม เพื่อส่งให้ธนาคารโลกใช้ในการจัดอันดับความยาก – ง่าย ในการประกอบธุรกิจ

- บางปีทีมวิจัยจากธนาคารโลกจะเดินทางมายังประเทศไทยเพื่อจัดเก็บข้อมูลจากภาครัฐและภาคเอกชนไปใช้ในการจัดอันดับความยาก – ง่าย ในการประกอบธุรกิจ

- ธนาคารจัดส่งรายงานข้อสังเกตในเบื้องต้นผลการจัดอันดับความยาก – ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Reform Memo – Doing Business) ประมาณเดือนพฤษภาคม และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) จะแจ้งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตรวจสอบส่งข้อมูลเพิ่มเติม และส่งกลับไปยังธนาคารโลก

- ธนาคารโลกจัดส่งเอกสารยืนยันการปฏิรูปของส่วนราชการไทยตามการจัดอันดับความยาก – ง่าย ในการประกอบธุรกิจ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) จะแจ้งเวียนผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตรวจสอบและส่งข้อมูลเพิ่มเติมอีกครั้งภายในเดือนกันยายน และจัดส่งให้ทีมวิจัยจากธนาคารโลกอีกครั้ง ก่อนที่ธนาคารโลกจะแถลงผลในเดือนตุลาคม

การจัดอันดับความยาก – ง่าย ในการประกอบธุรกิจของธนาคารโลกในรอบที่ผ่าน ๆ มา ประกอบด้วยตัวชี้วัดทั้งหมด 10 ด้าน โดยแต่ละด้านจะมีวิธีการวัด (Methodology) ที่แตกต่าง เช่น ในการด้านการเริ่มต้นธุรกิจ ด้านการขออนุญาตก่อสร้าง ด้านการขอใช้ไฟฟ้า และด้านการจดทะเบียนทรัพย์สิน จะวัดจากจำนวนขั้นตอน (Procedure) เวลาที่ใช้ (Time) และค่าใช้จ่าย (Cost) เป็นสำคัญ แต่จะมีรายละเอียดด้านคุณภาพที่นำมาคำนวณเป็นดัชนีที่แตกต่างกันไปในแต่ละด้าน หรือในด้านการชำระภาษี ด้านการค้าระหว่างประเทศ ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง และด้านการแก้ปัญหาการล้มละลายจะให้น้ำหนักแก่เวลาที่ใช้และค่าใช้จ่าย รวมทั้งมีการนำดัชนีด้านคุณภาพมาประกอบ แต่สำหรับด้านการได้รับสินเชื่อและด้านการคุ้มครองผู้ลงทุนรายย่อยจะขึ้นอยู่กับดัชนีด้านคุณภาพที่กำหนดเท่านั้น

สำหรับตัวชี้วัดในผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพาณิชย์อันเป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม คือ ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ตัวชี้วัดด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” ซึ่งกล่าวถึงประสิทธิภาพและคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมในการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงหรือสัญญาทางแพ่งของประเทศนั้น ๆ

ในด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง ธนาคารโลกประเมินผลความยาก – ง่าย ของตัวชี้วัดนี้จาก 2 ปัจจัยหลัก คือ ด้านประสิทธิภาพ หรือระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการระงับข้อพิพาทในทางการค้า และการประเมินผลตัวแปรในเชิงคุณภาพของดัชนีด้านกระบวนการยุติธรรม (Quality of judicial processes index) ซึ่งเริ่มใช้เมื่อปี ค.ศ. 2015 – 2016 การประเมินคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมเป็นการนำแนวปฏิบัติที่ดี (Good practices) มาใช้เป็นเกณฑ์เพื่อวัดคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงสร้างระบบศาลและวิธีพิจารณาคดี โดยธนาคารโลกได้นำดัชนีดังกล่าวมา

แผนตัวชี้วัดด้านกระบวนการพิจารณาคดี (Procedures) ที่เคยใช้ในการประเมินในระหว่าง Doing Business 2004 – Doing Business 2014 ซึ่งเป็นการนับจำนวนขั้นตอนทั้งหมด (Number of steps or procedures)

ธนาคารโลกประเมินผลตัวชี้วัดดังกล่าวโดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้งกฎหมายอื่น ๆ อีกทั้งยังส่งแบบสอบถามไปถึงผู้พิพากษาและทนายความในแต่ละประเทศด้วย

สำหรับเกณฑ์การพิจารณาของธนาคารโลกเพื่อจัดอันดับความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจนั้นตามแบบสำรวจประจำปี พ.ศ. 2559 (Doing Business 2016) ธนาคารโลกได้ตั้งสมมติฐานตามแบบสอบถามด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts Questionnaire) โดยจะเป็นการสำรวจประสิทธิภาพของระบบศาลในการแก้ไขข้อพิพาททางพาณิชย์ โดยการวัดระยะเวลา ค่าใช้จ่ายในการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง ดังนี้¹¹

1) สมมติฐานในการศึกษา

ผู้ขายและผู้ซื้อเป็นบริษัทที่จดทะเบียนภายในประเทศโดยทั้ง 2 บริษัท ได้ตกลงทำสัญญาซื้อขายสินค้าที่ทำขึ้นพิเศษโดยเฉพาะ โดยในสัญญาระบุว่า ผู้ขายตกลงขายสินค้า (เฟอร์นิเจอร์ที่สั่งทำขึ้นพิเศษโดยเฉพาะ) ให้แก่ผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงซื้อสินค้า (เฟอร์นิเจอร์ที่สั่งทำขึ้นพิเศษโดยเฉพาะ) จากผู้ขาย เมื่อถึงวันนัดส่งสินค้า ผู้ซื้อกล่าวหาว่าสินค้าไม่มีคุณภาพและปฏิเสธการชำระเงินค่าสินค้า ส่วนผู้ขายยืนยันว่าสินค้ามีคุณภาพเพียงพอและร้องขอให้ผู้ซื้อชำระค่าสินค้าตามสัญญาซื้อขาย เนื่องจากสินค้าเป็นเฟอร์นิเจอร์ที่สั่งทำขึ้นพิเศษโดยเฉพาะตามความต้องการของผู้ซื้อ ผู้ขายไม่สามารถที่จะไปขายต่อให้แก่บุคคลที่ 3 ได้ ตามที่ผู้ซื้อปฏิเสธการชำระเงินค่าสินค้า ทำให้ผู้ขายต้องฟ้องคดีต่อผู้ซื้อ ศาลมีคำพิพากษาชนะคดีตามมูลค่าหนี้ทั้งหมดตามที่ผู้ขายฟ้องร้อง และมีคำสั่งให้ผู้ซื้อชำระเงินตามที่ตกลงในสัญญาซื้อขาย

1. ทั้งผู้ขายและผู้ซื้อเป็นบริษัทที่จดทะเบียนในประเทศไทย ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

2. ผู้ขายฟ้องคดีต่อผู้ซื้อเพื่อเรียกร้องให้ผู้ซื้อชำระค่าสินค้าตามสัญญาซื้อขาย ซึ่งมีมูลค่าความเสียหาย จำนวน 333,304 บาท

3. ศาลชี้มูลว่าคดีที่เกิดขึ้นอยู่ในเขตอำนาจการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีมูลค่าการฟ้องร้องทางพาณิชย์ จำนวน 333,304 บาท

¹¹ สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ของธนาคารโลก ด้านการบังคับให้เป็นไปตามสัญญา (Enforcing Contracts) 2-19.

4. ผู้ขายกล่าวว่าผู้ซื้อจะมีการใช้สอยสินทรัพย์ เคลื่อนย้ายสินทรัพย์ออกจากเขตอำนาจในการตัดสินคดี หรือกลายเป็นบุคคลล้มละลาย ผู้ขายได้รับอนุญาตที่จะร้องขอให้มีการยึดสังหาริมทรัพย์ (เครื่องใช้สำนักงานและยานพาหนะ) ก่อนที่จะได้รับการพิจารณาคดี

5. ผู้ซื้อปฏิเสธข้อกล่าวหาซึ่งจะเป็นข้อพิพาทในเนื้อหาสาระของคดี ระหว่างกระบวนการพิจารณาทางศาลจำเป็นต้องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าซึ่งจัดส่งโดยผู้ขายรวมถึงพยานผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้ความคิดเห็นดังกล่าว

ก. ถ้าหากการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในประเทศของท่าน (ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี : common law) กำหนดให้ผู้ขายและผู้ซื้อเรียกพยานที่เป็นผู้เชี่ยวชาญของแต่ละฝ่ายมา จากนั้นคู่ความแต่ละฝ่ายจะสามารถนำพยานผู้เชี่ยวชาญมาสืบเพื่อให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าที่จัดส่งโดยผู้ขาย

ข. ถ้าหากการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในประเทศของท่าน (ประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย : civil law) กำหนดให้ผู้พิพากษาแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญอิสระเพื่อแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าที่จัดส่งโดยผู้ขาย ซึ่งผู้พิพากษาก็จะแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญ โดยจะสันนิษฐานว่าไม่มีการนำสืบพยานผู้เชี่ยวชาญของฝ่ายตรงข้ามที่จัดหามาเอง

6. คำพิพากษาคัดสินให้ผู้ขายชดเชยตามมูลค่าหนี้ทั้งหมดตามที่ผู้ขายฟ้องร้อง และมีคำสั่งให้ผู้ขายชำระเงินตามที่ตกลงในสัญญาซื้อขาย

7. ผู้ซื้อไม่ได้ร้องขออุทธรณ์ต่อคำพิพากษา

8. ผู้ขายตัดสินใจเริ่มบังคับคดีเมื่อระยะเวลาในการขออุทธรณ์สิ้นสุดลง ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าผู้ซื้อไม่มีเงินฝากในบัญชีธนาคาร ผลที่ตามมาคือทรัพย์ของผู้ซื้อที่เป็นสังหาริมทรัพย์ (เครื่องใช้สำนักงานและยานพาหนะ) ของผู้ซื้อถูกยึดไว้และเก็บไว้เพื่อรอการขายทอดตลาด

9. การดำเนินการขายทอดตลาดได้ถูกจัดเตรียมขึ้น มีการดำเนินการโฆษณาและจัดการขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์ของผู้ซื้อ เมื่อสินทรัพย์ถูกขายทอดตลาดและผู้ขายได้รับการชดเชยหนี้คืนทั้งหมด

คำจำกัดความ : สำหรับวัตถุประสงค์ของแบบสอบถามฉบับนี้ คำจำกัดความของคำต่าง ๆ มีความหมาย ดังนี้

1. ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดี (Competent court) หมายถึง ศาลในกรุงเทพมหานครที่มีอำนาจในการพิจารณาข้อพิพาททางพาณิชย์ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับคดีมาตรฐานที่ยกมาเป็นกรณีศึกษา ถ้ามีมากกว่า 1 ศาล ที่มีอำนาจในการพิจารณา ให้ถือเอาศาลที่มีแนวโน้มมากที่สุดที่จะพิจารณาคดีที่มีลักษณะคล้ายกับคดีมาตรฐานที่ยกมาเป็นกรณีศึกษา

2. พยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert witness) หมายถึง พยานผู้ที่มีคุณสมบัติตามที่ ต้องการหรือมีประสบการณ์ที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่มีการจัดส่งว่ามีคุณภาพเพียงพอหรือไม่ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นสิ่งจำเป็นและจัดเตรียมไว้ก่อนการพิจารณาคดี

2) ข้อมูลปัจจุบันเกี่ยวกับการปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลง

โดยมีประเด็นสอบถามโดยสรุปว่า เคยมีการปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในประเทศไทยหรือไม่ นับตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2557 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพาณิชย์ในประเทศไทย เช่น การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือแก้ไขเพิ่มเติมในระบบการบริหารจัดการคดี การดำเนินการยื่นเอกสารต่าง ๆ ผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ การดำเนินการไกล่เกลี่ย การเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญของกฎหมายอนุญาโตตุลาการ การจัดตั้งศาลพาณิชย์ชั้นใหม่ หรือการแต่งตั้งผู้พิพากษาชั้นใหม่หรือการปรับโครงสร้างของระบบศาลยุติธรรม เป็นต้น หรือไม่

3) ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี

โดยมีประเด็นสำรวจโดยสรุปว่า ศาลแพ่งในกรุงเทพมหานคร (Bangkok Civil Court) มีเขตอำนาจพิจารณาคดีตามกรณีศึกษาที่ตั้งสมมติฐานไว้หรือไม่ (ตามสมมติฐานกำหนดจำนวนทุนทรัพย์พิพาทจำนวน 333,304 บาท)

4) ดัชนีใหม่เกี่ยวกับโครงสร้างและประสิทธิภาพของศาล

ในปี พ.ศ.2559 จะมีการเก็บข้อมูลใหม่ซึ่งจะนำมาใช้เป็นดัชนีในการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง นอกเหนือจากข้อมูลเกี่ยวกับระยะเวลาและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการแก้ไขคดีที่มีข้อพิพาททางพาณิชย์ทั่วไป

โดยข้อมูลนี้จะมุ่งเน้นโครงสร้างของศาลในภาพรวม ระดับของการใช้ระบบคอมพิวเตอร์อัตโนมัติ แบบสำรวจมุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบศาลในภาพรวม ระดับของการใช้คอมพิวเตอร์อัตโนมัติในระบบงานศาล การมีกลไกแก้ไขข้อพิพาททางเลือก และการมีระบบบริหารจัดการสำนวนคดี

4.1 โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาล

จากแบบสำรวจดัชนีโครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดี (Court structure and proceedings index) มีเกณฑ์การให้คะแนนตามองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1. มีศาลเฉพาะด้านที่พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์
2. มีศาลคดีมโนสำเนา หรือกระบวนการพิจารณาคดีแบบเร่งด่วนสำหรับคดีมโนสำเนา
3. โจทก์สามารถร้องขอให้ศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของจำเลยเพื่อป้องกันการถ่วง

โอนทรัพย์สิน

4. มีการจ่ายสำนวนคดีแบบสุ่มและใช้ระบบอัตโนมัติ

ดัชนีโครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดีตาม 1 – 4 มีคะแนนเต็ม 5 คะแนน คะแนนที่สูงหมายถึงมีโครงสร้างศาลที่ครอบคลุมและมีความคล่องตัวสูง

4.2 การบริหารงานคดี

จากแบบสำรวจดัชนีการบริหารจัดการคดี (Case management index) มีเกณฑ์การให้คะแนนตามองค์ประกอบ 6 ด้าน คือ

1. มีกฎหมายหรือกฎระเบียบกำหนดมาตรฐานระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการหลักของศาลสำหรับคดีแพ่ง โดยมีกำหนดระยะเวลามาตรฐานในแต่ละขั้นตอนหลักของการพิจารณาคดีอย่างน้อย 3 ใน 5 ของขั้นตอนที่กำหนดไว้

2. การเลื่อนการพิจารณาคดี ประกอบด้วย 3 เงื่อนไข ได้แก่ 1) กฎหมายมีการกำหนดจำนวนสูงสุดของการเลื่อนการพิจารณาคดีหรือการพิจารณาคดีต่อเนื่อง 2) การเลื่อนพิจารณาคดีจำกัดเฉพาะเหตุสุดวิสัยหรือเหตุการณ์ที่นอกเหนือการควบคุม และ 3) การเลื่อนการพิจารณาคดีเป็นไปตามที่กำหนดในกฎ ระเบียบมากกว่าร้อยละ 50 ของคดีทั้งหมด

3. มีรายงานผลการดำเนินงานที่ช่วยให้สามารถประเมินและติดตามผลการปฏิบัติงานและติดตามความเคลื่อนไหวของคดีในศาล เพื่อให้มั่นใจว่าคดีมีความคืบหน้าสอดคล้องกับกำหนดระยะเวลาตามข้อ 1. ทั้งนี้ รายงานที่ควรมีและเผยแพร่เป็นการทั่วไปมีทั้งหมด 4 ประเภท ได้แก่ 1) รายงานระยะเวลาที่ใช้จนคดีสิ้นสุด (Time to disposition report) 2) รายงานอัตราคดีแล้วเสร็จ (Clearance rate report) 3) รายงานอายุของคดีที่ค้างค้างในศาล (Age of pending cases report) และ 4) รายงานความเคลื่อนไหวของแต่ละคดี (Single case progress report)

4. มีการประชุมก่อนการพิจารณาคดี (Pretrial conference) เพื่อวางแผนทางปฏิบัติร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาในประเด็นอย่างน้อย 3 ใน 7 ประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) นัดหมาย ซึ่งรวมถึงระยะเวลาสำหรับการยื่นคำร้องและเอกสารต่าง ๆ 2) กำหนดระยะเวลาในการสืบพยาน 3) การยอมความหรือระงับข้อพิพาททางเลือก 4) แสดงรายการพยานของทั้งสองฝ่าย 5) หลักฐาน 6) อำนาจศาลและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณา และ 7) ระบุขอบเขตของประเด็นหรือข้อพิพาท

5. ผู้พิพากษาสามารถใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการบริหารจัดการคดีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานอย่างน้อย 4 ใน 8 ด้าน ได้แก่ 1) สืบค้นกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ 2) กำหนดนัดไต่สวนแบบอัตโนมัติสำหรับคดีในความผิดรับชอบ 3) ส่งแจ้งเตือนต่าง ๆ เช่น ผ่านอีเมล ไปยังทนายความ 4) ติดตามสถานะคดีในความรับผิดชอบ 5) เรียกดูและจัดการเอกสารในสำนวนคดี เช่น สรุปลำฟ้อง คำร้องต่าง ๆ 6) ช่วยจัดทำร่างคำพิพากษา 7) สร้างหมายศาลได้กึ่งอัตโนมัติ 8) ดูคำสั่งและคำพิพากษาของศาลในคดีใด ๆ

6. ทนความสามารถใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการบริหารจัดการคดีเพื่อสนับสนุนการทำงานอย่างน้อย 4 ใน 7 ด้าน ได้แก่ 1) สืบค้นกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ 2) เข้าถึงแบบฟอร์มต่าง ๆ ที่ใช้ในศาล 3) ได้รับแจ้งเตือนต่าง ๆ จากศาล 4) ติดตามสถานะของคดี 5) เรียกดูและจัดการเอกสารในสำนวนคดี เช่น สรุปรายฟ้อง และคำร้องต่าง ๆ 6) ยื่นคำร้องและเอกสารต่อศาล และ 7) ดูคำสั่งศาลและคำตัดสินของศาลในคดีใด ๆ

ดัชนีการบริการจัดการคดีตาม 1 – 6 มีคะแนนเต็ม 6 คะแนน คะแนนที่สูงหมายถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการคดี

4.3 ระบบอัตโนมัติของศาล

จากแบบสำรวจดัชนีระบบอัตโนมัติของศาล (Court automation index) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

1. สามารถยื่นฟ้องผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะ (กล่าวคือ ไม่ใช่การยื่นฟ้องผ่านอีเมลหรือโทรสาร)

2. ศาลส่งหมายแจ้งคำฟ้องไปยังจำเลยผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือช่องทางอิเล็กทรอนิกส์อื่น ได้แก่ อีเมล โทรสาร หรือ SMS

3. สามารถชำระค่าธรรมเนียมศาลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือผ่านธนาคารออนไลน์ (Online banking)

4. มีการเผยแพร่คำพิพากษาสู่สาธารณะ เช่น ตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา หนังสือพิมพ์ หรือบนอินเทอร์เน็ต

ดัชนีศาลอัตโนมัติมีคะแนนเต็ม 4 คะแนน คะแนนที่สูงหมายถึงระบบศาลของประเทศนั้น ๆ มีความเป็นอัตโนมัติมาก มีประสิทธิภาพสูง และมีความโปร่งใสมาก

4.4 การระงับข้อพิพาททางเลือก

จากแบบสำรวจดัชนีกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution index) ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีหมวดหรือบทที่กล่าวถึงกระบวนการอนุญาโตตุลาการทางการค้าภายในประเทศ (Domestic commercial arbitration)

2. ข้อพิพาททางการค้าทุกประเภท ยกเว้นที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งทางปกครอง นโยบายสาธารณะ การล้มละลาย สิทธิผู้บริโภค การจ้างงาน และทรัพย์สินทางปัญญา สามารถเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการ

3. ศาลสามารถบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้มากกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนคดี

4. คู่กรณีสามารถเลือกใช้การระงับข้อพิพาททางการค้าด้วยการไกล่เกลี่ย (Mediation) และการประนอมข้อพิพาท (Conciliation) โดยการตกลงยินยอมของคู่กรณี

5. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีหมวดหรือบทที่กล่าวถึงการระงับข้อพิพาททางการค้าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทโดยการตกลงยินยอมของคู่กรณี

6. มีแรงจูงใจทางการเงิน (Financial incentives) ให้คู่พิพาทเพื่อให้เลือกใช้วิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกด้วยการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท (เช่น หากไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทสำเร็จศาลจะคืนค่าธรรมเนียมศาล ให้เครดิตภาษี หรือในรูปแบบอื่น ๆ)

ดัชนีกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกมีคะแนนเต็ม 3 คะแนน คะแนนที่สูงหมายถึงประเทศนั้น ๆ มีกลไกในการระงับข้อพิพาททางเลือกที่หลากหลาย

แบบสำรวจดัชนีคุณภาพของกระบวนการยุติธรรม (Quality of judicial processes index) จึงเป็นผลรวมคะแนนของดัชนีด้านโครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดี การบริหารจัดการคดี ศาลอัตโนมัติ และกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก คะแนนรวมทั้งสิ้นมีตั้งแต่ 0 – 18 คะแนน คะแนนยิ่งสูงหมายความว่ากระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพสูงและดัชนีคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมมีความสอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่ดี (Good practices)

5) ประมาณการระยะเวลา

คำถามส่วนนี้ เป็นการสำรวจเกี่ยวกับระยะเวลาโดยประมาณในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนของคดีพาณิชย์

5.1 การยื่นฟ้องคดีและการส่งหมาย (Filing and service)

ในส่วนนี้ให้คำนวณระยะเวลาที่ใช้โดยเริ่มจากเมื่อผู้ขาย (โจทก์) ได้ยื่นฟ้องผู้ซื้อ (จำเลย) ต่อศาลแพ่งในกรุงเทพมหานคร (ให้สันนิษฐานว่าคุณค่ารวมทั้งคู่มีมูลค่าอยู่ในกรุงเทพมหานคร)

ในการตอบคำถาม ให้ระบุจำนวนวันที่มีความสอดคล้องกับขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (ถ้ามี)

1. ผู้ขายส่งหนังสือเรียกให้ผู้ซื้อปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายและเรียกให้ชำระราคาตามสัญญา รวมถึง

ก. ระยะเวลาในการจัดเตรียมหนังสือ (ออกโดยทนาย (หากมี))

ข. ระยะเวลาการจัดส่งหนังสือ

ค. กำหนดเวลาให้ผู้ซื้อปฏิบัติตามสัญญา

2. สมมติว่าการเรียกให้ปฏิบัติตามสัญญาขั้นสุดท้ายไม่เป็นผลความสำเร็จการจัดเตรียมเอกสารเพื่อการฟ้องร้องอย่างเป็นทางการ รวมถึง

ก. ระยะเวลาในการจัดตารางเวลาและพบกับทนาย (เมื่อปฏิบัติได้)

ข.ระยะเวลาในการเตรียมคำฟ้อง

3. การยื่นคำฟ้องเรียกค่าเสียหายต่อศาล และการส่งหมายเรียกให้จำเลยในคดีแพ่งทราบ (หากมี)

ก. ระยะเวลาดำเนินการทางทะเบียนของศาล

ข. ระยะเวลาในการรอ หากการส่งคำฟ้องไปยังจำเลยไม่เป็นผลสำเร็จ

5.2 การพิจารณาและพิพากษาคดี (Trial and judgment)

ในส่วนนี้ได้มีการวัดระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี ตั้งแต่โจทก์มีการยื่นเอกสารเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายต่อศาล และจำเลยได้รับหมายเรียกแล้ว

ในการตอบคำถาม ให้ระบุจำนวนวันที่มีความสอดคล้องกับขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (หากมี)

1. กระบวนการก่อนการพิจารณาและการพิจารณาคดีครั้งแรก รวมถึง
ก. ระยะเวลาในการได้รับแจ้งวันนัดพิจารณา หรือนัดอื่น ๆ ก่อนวันนัด

พิจารณา

ข. ระยะเวลาในการรอจนถึงวันนัดพิจารณาคดี หรือนัดอื่น ๆ ก่อนวันนัดพิจารณาคดี

ค. ระยะเวลาระหว่างการส่งคำคู่ความโดยย่อ

2. ความล่าช้าปกติ (หากเกิดการล่าช้าขึ้นกับคดีส่วนใหญ่) รวมถึง

ก. ความล่าช้าเนื่องจากศาลสั่งเลื่อนคดี

ข. ความล่าช้าเนื่องจากการขาดนัดของคุณคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทำให้เกิดการเลื่อนนัดคดี

ค. ความล่าช้าเนื่องจากวิธีพิจารณาคำฟ้อง

3. ความคิดเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ (เมื่อมีการส่งคำฟ้องและนัดพิจารณาคดีครั้งแรกแล้ว ผู้พิพากษาเห็นว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นสิ่งจำเป็น) รวมถึง

ก. ระยะเวลาในการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ

ข. ระยะเวลาในการจัดส่งความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

4. การพิจารณาคดีครั้งสุดท้ายและการตัดสินคดี ประกอบด้วย

ก. ระยะเวลาในการรอระหว่างการเริ่มต้นพิจารณาคดีจนกระทั่งการพิจารณาคดีครั้งสุดท้าย

ข. หากมีความจำเป็นจะต้องเขียนคำพิพากษาคดี จะต้องใช้ระยะเวลาในการร่างและจัดส่งคำพิพากษาเท่าไร

ค. ระยะเวลาสิ้นสุดการอุทธรณ์

5.3 การบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา (Enforcement of Judgement)

ในส่วนนี้ได้มีการวัดระยะเวลาที่ได้ดำเนินการกับโจทก์ (ในคดีแพ่ง) ทั้งนี้ที่ระยะเวลาของการอุทธรณ์ได้ผ่านพ้นไป จนถึง

- การเริ่มต้นการบังคับคดี
- การยึดสังหาริมทรัพย์ของจำเลยในคดีแพ่ง
- การจัดให้มีการประมูลสังหาริมทรัพย์ที่ถูกยึด (การขายทอดตลาด)
- การได้รับชำระหนี้

6) ประมวลผลการค่าใช้จ่าย

ในส่วนนี้ประกอบด้วยคำถามที่เกี่ยวกับการประมวลผลการค่าใช้จ่ายสำหรับคดีทางพาณิชย์ที่มีขั้นตอนที่แตกต่างกันออกไป โดยประมวลผลการมูลค่าที่ใช้ในการฟ้องคดีเป็นร้อยละของมูลค่าข้อพิพาทแห่งคดี ซึ่งการประกอบธุรกิจในปี 2016 มีจำนวนสุทธิ 333,304 บาท ระบุราคาและค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ผู้ขาย (โจทก์) ต้องจ่ายเพื่อการบังคับคดีตามคำพิพากษา

6.1 ค่าทนายความ

การตอบคำถามโดยประมวลการโดยเฉลี่ยของค่าบริการสำหรับสำนักงานทนายความโดยทั่วไปในการจัดการคดีตามกรณีสมมติซึ่งรวมถึง

1. ค่าธรรมเนียมในการจัดการคดีจนถึงมีคำพิพากษา
2. ค่าธรรมเนียมในการจัดการในส่วนของการบังคับคดี (หากมี)
3. ค่าธรรมเนียมหรือภาษีอื่น ๆ (หากมี)

6.2 ค่าธรรมเนียมศาล (นับจนถึงมีคำพิพากษาเท่านั้น)

โดยมีประเด็นสำรวจโดยสรุปว่า ค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีเป็นเท่าใด หากเทียบเคียงกับข้อเท็จจริงตามสมมติฐาน (ตามสมมติฐานกำหนดจำนวนทุนทรัพย์พิพาทจำนวน 333,304 บาท)

6.3 ค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี

โดยมีประเด็นสำรวจเกี่ยวกับ ค่าธรรมเนียมสำหรับการประกาศคำพิพากษา ค่าธรรมเนียมสำหรับการออกคำสั่งศาลให้ยึดทรัพย์ ค่าธรรมเนียมสำหรับการจัดการขายทอดตลาด (เช่น ค่าประกาศ ภาษี ค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดี เป็นต้น) ค่าธรรมเนียมที่โจทก์จะต้องวางเงินสำหรับการจัดการขายทอดตลาด และค่าธรรมเนียมอื่นในการบังคับคดีที่โจทก์จะต้องจัดเตรียมหรือวางค่าใช้จ่ายล่วงหน้า

รายงานการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ของธนาคารโลก ด้านการบังคับให้เป็นไปตามสัญญา (Enforcing Contracts) จะมีตัวบ่งชี้การบังคับใช้สัญญา โดยจะวัดจากเวลาและค่าใช้จ่ายสำหรับการแก้ไขข้อพิพาททางการค้าผ่านศาลระดับต้น

ดัชนีกระบวนการพิจารณาคดีที่มีคุณภาพประเมินว่า ได้นำแนวปฏิบัติที่ดี (Good practices) ที่ส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพในระบบศาลเพียงไร ซึ่งแนวปฏิบัติที่ดี (Good practices) ประกอบด้วย¹²

1. การมีศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์และมีผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการค้าโดยเฉพาะ โดยเห็นว่าการมีศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์โดยเฉพาะจะช่วยลดปริมาณคดีเกี่ยวกับการค้าในศาลระดับต้น ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการจัดการคดี และผู้พิพากษาในศาลดังกล่าวจะต้องพัฒนาการความเชี่ยวชาญเพื่อสนับสนุนให้การแก้ไขข้อพิพาทรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ขั้นตอนการนำคดีเข้าสู่ศาลและการพิจารณาคดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อยมีลักษณะไม่ยุ่งยาก ซึ่งจะสร้างความไว้วางใจในระบบศาลที่มีต่อประชาชน มีกลไกการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่รวดเร็วและราคาไม่แพง มีกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติที่เรียบง่าย มีความคล่องตัวมากขึ้นของกฎหมายวิธีพิจารณาความ

3. มีระบบบริหารจัดการคดีที่มีประสิทธิภาพ โดยระยะเวลาการพิจารณาคดีมีความเหมาะสม สามารถคาดการณ์ระยะเวลาพิจารณาคดีแล้วเสร็จได้ล่วงหน้า อันเป็นการที่ศาลสร้างความมั่นใจและเพิ่มความน่าเชื่อถือต่อประชาชน ลดโอกาสในการทุจริตและเพิ่มความโปร่งใสของการบริหารศาล

4. มีระบบศาลอัตโนมัติ มีความพร้อมการยื่นคำฟ้องเริ่มต้นคดีแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความคล่องตัวและเพิ่มความรวดเร็วในการดำเนินคดี ซึ่งระบบอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวจะต้องมีความรวดเร็วและเชื่อถือได้ สามารถลดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ลดค่าใช้จ่ายในการบังคับใช้สัญญา นอกจากนี้ยังสามารถนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางการศาล

5. การใช้วิธีการอื่นในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท ซึ่งมุ่งเน้นถึงกลไกของการระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอนุญาโตตุลาการ ในการตัดสินคดีที่เกี่ยวข้องกับการค้า คู่สัญญาสามารถตกลงที่จะส่งข้อพิพาทที่เกิดขึ้นไปยังอนุญาโตตุลาการอิสระหรือศาลก็ได้ และคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการจะต้องมีผลผูกพัน ในกระบวนการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท คู่กรณีสามารถขอให้บุคคลที่สามเป็นผู้ช่วยเหลือในการยุติข้อพิพาทได้

¹² World Bank Group, 2015. *Enforcing Contracts: Good Practices*, <<http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/enforcing-contracts/good-practices>> สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2563.

ต่อมาศาลยุติธรรมได้ทดลองเปิดแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นที่ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ตั้งแต่วันที่ 11 กันยายน 2561 จัดแบ่งประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเป็นคดีที่มีลักษณะการค้าในเชิงพาณิชย์ โดยกำหนดกรอบระยะเวลาในการพิจารณาไม่เกิน 1 ปี เว้นแต่เป็นคดีที่มีลักษณะยุ่งยากซับซ้อนสามารถขอขยายระยะเวลาการดำเนินคดีออกไปได้อีกไม่เกิน 6 เดือน จัดให้มีผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจไว้โดยเฉพาะ 3 คณะ จำนวน 6 นาย และพิจารณาคดีได้มีการออกระเบียบภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ให้พิจารณาคดีตามมาตรา 196 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง นำระบบการพิจารณาแบบไต่สวนมาใช้แทนระบบกล่าวหา คู่ความสามารถส่งบันทึกถ้อยคำพยานแทนการสืบพยาน และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการได้รายงานการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ส่งไปยังธนาคารโลกเพื่อใช้ในการจัดอันดับความยาก – ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business 2019)

แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงไม่ได้คะแนนตัวชี้วัดด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง ประเด็นเรื่องการจัดตั้งศาลเฉพาะด้านที่พิจารณาพิพากษาคดีการค้า แม้ประเทศไทยจะได้จัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์เพื่อพิจารณาคดีเกี่ยวกับการค้าและธนาคารโลกยอมรับแนวทางดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่ธนาคารโลกก็มีความเห็นว่า การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ยังเป็นเพียงโครงการนำร่อง นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้เข้าสัมภาษณ์บุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.ร.) ผู้ประสานงานด้านข้อมูลกับธนาคารโลก คือ นายคุณันต์ บางภูมิ ได้ให้ความเห็นว่า แม้ประเทศไทยจะจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้เพื่อพิจารณาคดีเกี่ยวกับการค้าก็ตาม แต่สาเหตุที่ประเทศไทยยังคงไม่ได้คะแนนตัวชี้วัดด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง ประเด็นเรื่องการจัดตั้งศาลเฉพาะด้านที่พิจารณาพิพากษาคดีการค้า สืบเนื่องมาจากการผู้ให้บริการด้านการพิจารณาพิพากษาคดีการค้ายังไม่มากเพียงพอที่จัดเก็บข้อมูลได้¹³

จะเห็นได้ว่ารายงาน Doing Business ของธนาคารโลกได้รับการยอมรับจากนานาชาติมาโดยตลอด เนื่องจากสามารถวัดมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างแม่นยำ และเป็นข้อมูลที่หน่วยงานภาครัฐในหลายประเทศใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ตลอดจนสร้างความรู้ ความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ของโลกให้แก่ทุกภาคส่วนทราบ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษาและสื่อมวลชน ซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยได้นำผลการประเมิน

¹³ สัมภาษณ์ คุณันต์ บางภูมิ นักพัฒนาระบบราชการชำนาญการ, สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

ทั้ง 10 ด้าน จากรายงาน Doing Business มาใช้ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านการอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจนับตั้งแต่รายงาน Doing Business 2004 ย่อมสอดคล้องกับข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของภาคธุรกิจไทยและต่างประเทศ ส่งผลให้งานบริการภาครัฐได้รับการพัฒนาให้สะดวก รวดเร็วมากขึ้นและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

แม้ต่อมาธนาคารโลก (World Bank) จะได้แจ้งยกเลิกการจัดทำรายงานความยาก-ง่ายในการประกอบธุรกิจเนื่องจากพบความผิดปกติของข้อมูลในรายงาน Doing Business 2018 และ Doing Business 2020 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2563 ธนาคารโลกจึงระงับการจัดทำรายงาน Doing Business เพื่อตรวจสอบความผิดปกติของข้อมูลดังกล่าว และได้ตัดสินใจยกเลิกการจัดทำรายงาน Doing Business เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมของอดีตเจ้าหน้าที่คณะกรรมการ พนักงาน และอดีตพนักงานของธนาคารโลกตามกระบวนการภายในของธนาคารโลกอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม ธนาคารโลกยังคงมุ่งมั่นในการดำเนินบทบาทการเป็นองค์กรแห่งการพัฒนาและสร้างสภาพแวดล้อมด้านการกำกับดูแลให้แก่หน่วยงานภาครัฐทั่วโลก และจะหาแนวทางใหม่สำหรับการประเมินบรรยากาศของการดำเนินการธุรกิจและการลงทุนต่อไป

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) จึงได้เสนอแนวทางการขับเคลื่อนการอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจภายใต้หลักธนาคารโลก แจ้งยกเลิกการจัดทำรายงานความยาก-ง่ายในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) มายังคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา โดยเห็นว่า การดำเนินการปรับปรุงสภาพแวดล้อมการอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจตามแนวทางของธนาคารโลกที่ผ่านมา สอดคล้องกับการดำเนินตามนโยบายประเทศไทย 4.0 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการบริการประชาชนและสิทธิภาพภาครัฐ (พ.ศ. 2561 - 2580) และแผนการปฏิรูปประเทศด้านการบริหารราชการแผ่นดิน (พ.ศ. 2561 - 2565) ประเด็นปฏิรูปที่ 1 “บริการภาครัฐสะดวก รวดเร็วและตอบโจทย์ชีวิตประชาชน” เห็นควรผลักดันและส่งเสริมหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการตามข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูป (Doing Business Reform) ที่ได้จากธนาคารโลก ซึ่งในแต่ละด้านมีแนวทางการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนประเด็นการปฏิรูปอย่างต่อเนื่อง โดยใช้กลไกการกำกับติดตามความคืบหน้าการดำเนินการและสรุปผลการดำเนินการเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบความก้าวหน้าเป็นประจำทุกปี พร้อมทั้งดำเนินการหาตัวชี้วัดที่เป็นระดับสากลอื่น ๆ มาใช้ในการประเมินผลการดำเนินการปรับปรุงสภาพแวดล้อมการอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจเพื่อเทียบเคียงกับความสำเร็จของการดำเนินการ และเตรียมความพร้อมเชิงรุกเพื่อรองรับแนวทางใหม่สำหรับการประเมินบรรยากาศของ

การดำเนินธุรกิจและการลงทุนของธนาคารโลก โดยการหารือร่วมกับภาคเอกชนในประเด็นที่ต้องการ
ในภาครัฐระดับการทำงานเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพงานบริการภาครัฐเพื่ออำนวยความสะดวกใน
การประกอบธุรกิจ¹⁴

¹⁴ หนังสือ สำนักงาน ก.พ.ร. ด่วนที่สุด ที่ นร 1200/118 ลงวันที่ 21 กันยายน 2564 เรื่อง
แนวทางการขับเคลื่อนการอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจภายหลังธนาคารโลกแจ้งยกเลิก
การจัดทำรายงานความยาก-ง่ายในการประกอบธุรกิจ (Doing Business).

บทที่ 5

วิเคราะห์สภาพปัญหาการค้าเงินค้ำประกันพาณิชย์ในประเทศไทย

โลกปัจจุบันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจ โครงสร้างและพฤติกรรมขององค์กรธุรกิจ เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เพื่อเป็นการสร้างโอกาสและความสามารถในการแข่งขันด้านการค้าของประเทศไทยในตลาดการค้าระหว่างประเทศ และเป็นการพัฒนาระบบกฎหมายและระบบงานยุติธรรมทางพาณิชย์ของประเทศไทยให้เท่าทันกับลักษณะการค้าพาณิชย์สมัยใหม่ แม้ประเทศไทยได้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบค้ำประกันพาณิชย์และมีการพัฒนารูปแบบแนวทางการดำเนินค้ำประกันพาณิชย์ก็ตาม แต่จากการศึกษาแนวคิดและรูปแบบการค้าเงินค้ำประกันพาณิชย์ในศาลยุติธรรมพบว่า ยังมีปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินค้ำประกันพาณิชย์ การปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะที่แท้จริงของการค้ำประกันพาณิชย์ และแนวทางการดำเนินค้ำประกันพาณิชย์ตามมาตรฐานสากลหลายประการ

5.1 วิเคราะห์การค้าเงินค้ำประกันพาณิชย์ของต่างประเทศ

จากการศึกษาแนวทางการดำเนินค้ำประกันพาณิชย์เป็นประเทศในกลุ่ม Civil Law ที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นเดียวกับประเทศไทย คือ สาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะเห็นได้ว่า สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้แยกประมวลกฎหมายพาณิชย์ออกจากประมวลกฎหมายแพ่ง¹ โดยประมวลกฎหมายพาณิชย์ ไม่ได้มีนิยามของการกระทำทางพาณิชย์ไว้โดยเฉพาะ แต่แบ่งประเภทของการกระทำทางพาณิชย์ (acte de commerce) โดยพิจารณาจากการกระทำทางพาณิชย์ คือ การซื้ออสังหาริมทรัพย์เพื่อขายต่อ ไม่ว่าจะขายโดยสภาพดังกล่าวหรือขายหลังจากได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การซื้ออสังหาริมทรัพย์เพื่อวัตถุประสงค์ในการขายต่อ เว้นแต่ผู้ซื้อได้กระทำการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอาคารตั้งแต่หนึ่งหลังขึ้นไปและขายพร้อมกันทั้งหมดหรือแบ่งส่วนขาย การดำเนินการของคนกลาง เกี่ยวกับการซื้อ การรับจดแจ้ง หรือการขายอสังหาริมทรัพย์ การขายสิ่งที่ใช้ในการประกอบกิจการพาณิชย์ การขายหุ้นในบริษัทที่ธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ วิสาหกิจที่ให้เช่าเครื่องเรือน วิสาหกิจเกี่ยวกับโรงงานหัตถกรรม วิสาหกิจตัวแทนค้าต่าง วิสาหกิจการขนส่งทางบกและทางน้ำ วิสาหกิจเกี่ยวกับการจัดหา วิสาหกิจตัวแทน วิสาหกิจเกี่ยวกับสำนักงานธุรกิจ วิสาหกิจเกี่ยวกับการขายทอดตลาดซึ่งอสังหาริมทรัพย์ วิสาหกิจเกี่ยวกับละครสาธารณะ การดำเนินงานเกี่ยวกับ

¹ ดูหัวข้อ 2.1 การดำเนินค้ำประกันพาณิชย์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศส หน้า 12-30.

การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การธนาคารและการเป็นนายหน้าซื้อขายหลักทรัพย์ การจัดการเงินอิเล็กทรอนิกส์และบริการการชำระเงินใด ๆ การดำเนินงานเกี่ยวกับธนาคารสาธารณะ ภาระผูกพันระหว่างพ่อค้าขายส่ง พ่อค้าและนายธนาคาร เรื่องระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวแลกเปลี่ยน เรื่องระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการค้าประกันหนี้เชิงพาณิชย์ และกรณีที่กฎหมายให้ถือว่าเป็นการกระทำทางพาณิชย์ คือ วิสาหกิจเกี่ยวกับการต่อ การซื้อ การขาย และการขายต่อ ซึ่งเรือที่ใช้ในการเดินเรือภายในประเทศหรือระหว่างประเทศ การขนส่งทางทะเล การซื้อและการขาย เชื้ออรรถของเรือใบ อุปกรณ์ในการเดินเรือ และเสบียงสำหรับเรือ การเช่าเหมาลำเรือหรือการเช่าเหมาลำ การกู้ยืมเงินเพื่อการเดินทางทางทะเลที่มีเงื่อนไขว่า หากมีภัยนะเกิดขึ้นผู้ยืมไม่ต้องคืนเงินกู้ การประกันภัยและสัญญาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการการค้าทางทะเล ความตกลงเพื่อการจ้างคนประจำเรือ สัญญาจ้างคนประจำเรือให้ทำงานบนเรือพาณิชย์ นอกจากนี้ยังกำหนดให้การดำเนินการเกี่ยวกับตัวแลกเปลี่ยนเป็นนิติกรรมทางพาณิชย์ รวมทั้งกำหนดให้พิจารณาจากเหตุผลของบุคคลซึ่งกระทำการดังกล่าว การกระทำของพ่อค้าที่เกี่ยวกับนิติกรรมทางพาณิชย์จะถือว่าเป็นนิติกรรมในทางพาณิชย์ โดยมีข้อสันนิษฐานว่า ในกรณีมีข้อสงสัยให้การกระทำนั้นมีลักษณะเป็นทางแพ่ง ดังนั้น การพิจารณาว่าการใดเป็นการกระทำทางพาณิชย์ตามกฎหมายพาณิชย์ของฝรั่งเศสจึงพิจารณาจากประเภทของธุรกิจหรือการกระทำที่กฎหมายกำหนดไว้

สำหรับตามประมวลกฎหมายพาณิชย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี² หลักกฎหมายพาณิชย์จะนำมาใช้บังคับหรือไม่นั้นมีเงื่อนไข 2 ประการ คือ

ประการแรก คู่สัญญาได้เข้าทำสัญญาในทางพาณิชย์หรือไม่

ประการที่สอง สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาทางพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจหรือไม่

การพิสูจน์ปัญหานี้ขึ้นอยู่กับมาตรา 343 และ 344 ของประมวลกฎหมายพาณิชย์ ซึ่งกำหนดว่า “สัญญาทั้งหมดของพ่อค้าที่เกี่ยวกับธุรกิจของตนเป็นสัญญาทางพาณิชย์ สัญญาตามวัตถุประสงค์ของมาตรานี้รวมถึงสัญญาและการกระทำดังกล่าวตามที่กำหนดระยะเวลาเพื่อการส่งมอบ ทวงถามชำระหนี้ ประกาศใด ๆ และการจัดตั้งสาขาของธุรกิจตน” จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า หากเป็นธุรกรรมที่มีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 1(2) ที่พ่อค้าทำขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินธุรกิจการค้าของตน เช่น เจ้าของร้านรับประกันการเบิกเงินเกินบัญชีของบุคคลหนึ่งกับธนาคาร หรือซื้อสินค้าซึ่งปกติไม่ได้มีขายในร้านของตนเพื่อนำมาขายที่ร้านของตนในทางกลับกันธุรกรรมที่เกี่ยวพันกับชีวิตส่วนตัวของพ่อค้าไม่เป็นธุรกรรมทางพาณิชย์ ได้แก่ การสมรส การทำพินัยกรรม หรือให้ญาติยืมเงิน รวมถึงการซื้อเครื่องเรือนเพื่อที่อยู่อาศัยของตน และในกรณีมีข้อสงสัยว่าธุรกรรมนั้นเป็นธุรกิจหรือไม่ มาตรา 344 ได้กำหนดข้อสันนิษฐานที่ให้ถือว่าเป็น

² ดูหัวข้อ 2.2 การดำเนินคดีพาณิชย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หน้า 30-40.

ลักษณะทางพาณิชย์ หากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับเอกสาร เช่น I.O.U. ซึ่งเป็นหลักฐานการยืมเงินหรือการเป็นหนี้ที่มีลายมือชื่อของผู้ค้า โดยข้อสันนิษฐานจะถูกหักล้างเมื่อพิจารณาจากตัวสัญญาเอง โดยไม่ต้องรับฟังพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากนี้ ดังนั้น การพิจารณาว่าการใดเป็นการกระทำทางพาณิชย์ตามกฎหมายพาณิชย์เยอรมันนั้นพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของคู่สัญญาในการเข้าทำสัญญา โดยไม่ได้มีบทนิยามการกระทำทางพาณิชย์แต่อย่างใด

สำหรับกฎหมายในกลุ่มประเทศ Common Law คือประเทศสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร จะเห็นได้ว่าในสหราชอาณาจักรในส่วนของประเทศอังกฤษจะไม่มีกรแยกกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่งอย่างชัดเจน³ แต่อังกฤษก็สังเกตเห็นถึงความแตกต่างของกฎหมายทั้งสองประเภทว่ามีความแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ประเทศอังกฤษจึงมีการแยกแผนกศาลพาณิชย์ออกจากศาลแพ่ง โดยกำหนดให้ “สิทธิเรียกร้องเชิงพาณิชย์” หมายถึง สิทธิใด ๆ ที่เกิดจากการทำธุรกรรมทางการค้า รวมถึงสิทธิเรียกร้องใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเอกสารหรือสัญญาทางธุรกิจ การส่งออกหรือการนำเข้าสินค้า การขนส่งสินค้าโดยทางบก ทางทะเล ทางอากาศหรือทางท่อ การแสวงหาประโยชน์จากแหล่งน้ำสำรองน้ำมันและก๊าซหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ การประกันภัย และการประกันภัยต่อเนื่อง การบริการด้านธนาคารและการเงิน การดำเนินการของตลาดแลกเปลี่ยนสินค้า การซื้อและการขายสินค้า การต่อเรือ ตัวแทนธุรกิจหรือนายหน้าและการอนุญาตตุลาการ

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการแยกกฎหมายแพ่งและกฎหมายพาณิชย์ออกจากกัน⁴ โดยมีประมวลกฎหมายเอกรูปทางการพาณิชย์นี้ ทั้งนี้ สัญญาที่เกี่ยวกับเรื่องในทางการพาณิชย์นั้นในปัจจุบันต้องพิจารณาภายใต้ประมวลกฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์ (Uniform Commercial Code) หรือที่เรียกโดยย่อว่า U.C.C. ซึ่งจัดทำและยกร่างโดย The National Conference of Commissioners on Uniform state Law ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมธุรกรรมทางพาณิชย์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อจะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกฎหมายทางการพาณิชย์ โดยให้มลรัฐต่าง ๆ พิจารณารับนำเอาประมวลนี้ไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายในมลรัฐ ซึ่งเมื่อมีการยกร่างแล้วเสร็จก็ได้รับการยอมรับจากมลรัฐต่าง ๆ ในการนำไปบัญญัติเป็นกฎหมายของแต่ละมลรัฐ โดยมีทั้งการยอมรับไปบัญญัติไว้ทั้งหมดโดยไม่มีการแก้ไขและแบบมีการแก้ไขบางส่วนแม้จะมีมลรัฐต่าง ๆ รับไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายในมลรัฐ ซึ่งรวมไปถึง District of Columbia ด้วย แต่ประมวลกฎหมายนี้ก็ไม่มีความบังคับในฐานะเป็นกฎหมายในระดับสหรัฐ นอกจากนั้น การยอมรับเอาประมวลกฎหมายนี้ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายของแต่ละมลรัฐก็มีความแตกต่างกัน บางมลรัฐยอมรับไปบัญญัติไว้โดยไม่มีการแก้ไข บางมลรัฐยอมรับโดยมีการแก้ไข

³ ดูหัวข้อ 2.4 การดำเนินคดีพาณิชย์ในสหราชอาณาจักร หน้า 53-63.

⁴ ดูหัวข้อ 2.3 การดำเนินคดีพาณิชย์ของประเทศสหรัฐอเมริกา หน้า 41-53.

จากแนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์ของแต่ละประเทศดังกล่าว สามารถจำแนก
ลักษณะการดำเนินการคดีทางพาณิชย์ได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1 เปรียบเทียบการดำเนินคดีพาณิชย์ในแต่ละประเทศ

ลำดับ	ประเทศ	แยกคดีแพ่งออกจากคดีพาณิชย์	การจำกัดความคดีพาณิชย์	ผู้พิพากษา (ในศาลระดับต้น)
1	สาธารณรัฐฝรั่งเศส	แยกประมวลกฎหมายพาณิชย์ออกจากประมวลกฎหมายแพ่ง และดำเนินการจัดตั้งศาลพาณิชย์เพื่อพิจารณาคดีพาณิชย์โดยเฉพาะ	ไม่มีการนิยามคดีพาณิชย์แต่แบ่งแยกนิติกรรมทางพาณิชย์โดยลักษณะของนิติกรรมรูปแบบของการทำนิติกรรมและบุคคลผู้ทำนิติกรรม	อาสาสมัครจำนวน 3 คน เป็นองค์คณะ
2	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	แยกประมวลกฎหมายพาณิชย์ออกจากประมวลกฎหมายแพ่ง และดำเนินการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ในศาลเพื่อพิจารณาคดีพาณิชย์	ไม่มีการนิยามคดีพาณิชย์ไว้ แต่พิจารณาการกระทำทางพาณิชย์จากวัตถุประสงค์ของคู่สัญญาในการเข้าทำสัญญา	ประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 1 - 2 คน และผู้พิพากษาสมทบจำนวน 2 คน
3	สหราชอาณาจักร (อังกฤษและไอร์แลนด์)	ไม่มีการแยกกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่ง แต่ดำเนินการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ในศาลเพื่อพิจารณาคดีลักษณะพาณิชย์	มีคำจำกัดความคดีที่ขึ้นสู่ศาลได้ คือ คดีที่เกิดขึ้นจากการติดต่อทางการค้าและการพาณิชย์	ผู้พิพากษานายเดี่ยว พิจารณาร่วมกับผู้พิพากษาศาล High Court
4	สหรัฐอเมริกา	แยกประมวลกฎหมายพาณิชย์ออกจากประมวลกฎหมายแพ่ง แต่ไม่มีการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และศาลพาณิชย์ต่างหากจากระบบศาลทั่วไป	มีการจำกัดลักษณะคดีพาณิชย์ในประมวลกฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์ (Uniform Commercial Code)	ผู้พิพากษาอาชีพ

จากรูปแบบการดำเนินคดีพาณิชย์ของประเทศต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการกำหนดลักษณะของคดีพาณิชย์ เป็นสองประการ คือ

ประการแรก กำหนดคุณสมบัติของตัวบุคคลที่จะเข้ามาเป็นคู่พิพาทในคดีพาณิชย์ โดยจะกำหนดให้คู่พิพาทต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจที่มีข้อพิพาทอันสืบเนื่องมาจากการทำนิติกรรมในทางพาณิชย์ หรือเป็นผู้ที่ทำธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางการค้าในทางพาณิชย์

ประการที่สอง กำหนดลักษณะของข้อพิพาททางพาณิชย์ จะต้องเกี่ยวข้องกับการทำนิติกรรมทางการค้า การลงทุน และข้อพิพาทที่เกิดจากการกระทำเพื่อให้ธุรกิจทางการค้าดำเนินต่อไป

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินคดีพาณิชย์ของต่างประเทศกับการดำเนินคดีพาณิชย์ของประเทศไทยในปัจจุบัน จะพบว่าในการกำหนด “คุณสมบัติของคู่พิพาท” หรือ “นิยามลักษณะของคดีที่มีข้อพิพาทในเชิงพาณิชย์” ยังไม่มีความชัดเจน เนื่องจากมีการกำหนดขอบเขตลักษณะของ “คดีพาณิชย์” เพียงคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 โดยไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค โดยมีได้กำหนดคุณสมบัติของคู่พิพาทไว้เป็นการเฉพาะ โดยคดีตามพระราชบัญญัติที่วางระเบียบควบคุมทางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น รวมทั้งคดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันตามที่ประธานศาลฎีกา หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้จะได้กำหนด ลักษณะคดีตามที่กำหนดไว้ดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมคดีอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นคดีพาณิชย์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน แม้ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกในศาลฎีกา และคำสั่งศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ที่ 84/2561 ลงวันที่ 11 กันยายน 2561 เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นเป็นการภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (ฉบับปรับปรุง) จะเปิดช่องให้ประธานศาลฎีกาหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้สามารถกำหนดให้คดีอื่นที่มีความคล้ายคลึงกับลักษณะคดีข้างต้นเป็นคดีพาณิชย์ได้ก็ตาม แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีการประกาศให้คดีอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวไว้เป็นคดีพาณิชย์แต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตาม นอกจากคดีประเภทดังกล่าวมาข้างต้น ยังมีคดีประเภทอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นคดีพาณิชย์หรือการกระทำทางพาณิชย์ที่เกี่ยวกับการค้าการลงทุน เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการเงินการธนาคาร การขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ การชำระเงินระหว่างประเทศ เป็นต้น

สำหรับผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรมชั้นต้นของประเทศไทย คือ ผู้พิพากษา (ที่มีใช้ผู้พิพากษาสมทบ) เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม โดยจะต้องผ่านการอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่เหมาะสมสำหรับการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ให้มีความชำนาญในการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญา ไม่ได้มีการกำหนดคุณสมบัติ ความเชี่ยวชาญ ของผู้พิพากษาอาชีพที่จะปฏิบัติหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี

ลักษณะพาณิชย์ไว้เป็นการเฉพาะแต่อย่างใด จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าศาลยุติธรรมได้จัดให้มีผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการค้าโดยเฉพาะเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์

5.2 วิเคราะห์การดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

รายงานการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ของธนาคารโลก เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้กำหนดนโยบายในภาครัฐ⁵ เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสม สร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการระดับเล็กและกลาง (Small and medium sized firms – SME) จากรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ตัวชี้วัดด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” ในส่วนของคุณภาพของกระบวนการยุติธรรม (Quality of judicial processes index) อันเป็นดัชนีชี้วัดแนวปฏิบัติที่ดีในระบบของศาลแต่ละประเทศ โดยพิจารณาจาก 4 ดัชนี⁶ ได้แก่ โครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดี การบริหารจัดการคดี ศาลอัตโนมัติ (หรือระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการพิจารณาคดี เช่น ศาลอิเล็กทรอนิกส์ หรือ e-Court) และการระงับข้อพิพาทนอกศาล ธนาคารโลกได้เริ่มใช้ดัชนีคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.2016 นอกจากนี้การพิจารณาจะมีตัวบ่งชี้การบังคับใช้สัญญา โดยจะวัดจากเวลาและค่าใช้จ่ายสำหรับการแก้ไขข้อพิพาททางการค้าผ่านศาลระดับต้น ดัชนีกระบวนการพิจารณาคดีที่มีคุณภาพประเมินว่า ได้นำแนวปฏิบัติที่ดี (Good practices) ที่ส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพในระบบศาล สามารถตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวปฏิบัติที่ดี (Good practices) ประกอบด้วย

- การมีศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์และมีผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการค้าโดยเฉพาะ โดยเห็นว่าการมีศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์โดยเฉพาะจะช่วยลดปริมาณคดีเกี่ยวกับการค้าในศาลระดับต้น ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการจัดการคดี และผู้พิพากษาในศาลดังกล่าวจะต้องพัฒนาการความเชี่ยวชาญเพื่อสนับสนุนให้การแก้ไขข้อพิพาทรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

- ขั้นตอนการนำคดีเข้าสู่ศาลและการพิจารณาคดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อยมีลักษณะไม่ยุ่งยาก ซึ่งจะสร้างความไว้วางใจในระบบศาลที่มีต่อประชาชน มีกลไกการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่

⁵ ดูหัวข้อ 2.5.2 ความสำคัญของรายงานผลการวิจัยเรื่อง “Doing Business” หน้า 65-67.

⁶ ภาคผนวก ง.

รวดเร็วและราคาไม่แพง มีกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติที่เรียบง่าย มีความคล่องตัวมากขึ้นของกฎหมายวิธีพิจารณาความ

- มีระบบบริหารจัดการคดีที่มีประสิทธิภาพ โดยระยะเวลาการพิจารณาคดีมีความเหมาะสม สามารถคาดการณ์ระยะเวลาพิจารณาคดีแล้วเสร็จได้ล่วงหน้า อันเป็นการที่ศาลสร้างความมั่นใจและเพิ่มความน่าเชื่อถือต่อประชาชน ลดโอกาสในการทุจริตและเพิ่มความโปร่งใสของการบริหารศาล

- มีระบบศาลอัตโนมัติ มีความพร้อมการยื่นคำฟ้องเริ่มต้นคดีแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความคล่องตัวและเพิ่มความรวดเร็วในการดำเนินคดี ซึ่งระบบอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวจะต้องมีความรวดเร็วและเชื่อถือได้ สามารถลดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ลดค่าใช้จ่ายในการบังคับใช้สัญญา นอกจากนี้ยังสามารถนำเอาระบบอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางศาล

- การใช้วิธีการอื่นในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท ซึ่งมุ่งเน้นถึงกลไกของการระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอนุญาโตตุลาการ ในการตัดสินคดีที่เกี่ยวข้องกับการค้า คู่สัญญาสามารถตกลงที่จะส่งข้อพิพาทที่เกิดขึ้นไปยังอนุญาโตตุลาการอิสระหรือศาลก็ได้ และค่าใช้จ่ายของอนุญาโตตุลาการจะต้องมีผลผูกพัน ในกระบวนการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท คู่กรณีสามารถขอให้บุคคลที่สามเป็นผู้ช่วยเหลือในการยุติข้อพิพาทได้

ตัวชี้วัดด้านการบังคับสัญญา จะวัดผลด้านระยะเวลาและค่าใช้จ่าย สำหรับการยุติข้อพิพาทในศาลชั้นต้น มีรายละเอียด ดังนี้

1. ระยะเวลาที่ใช้สำหรับการบังคับตามสัญญาผ่านศาลชั้นต้น
 - 1) ระยะเวลาสำหรับขั้นตอนฟ้องร้องคดีต่อศาล
 - 2) ระยะเวลาสำหรับการพิจารณาคดีพิพาทภาคีของศาล
 - 3) ระยะเวลาการบังคับใช้คำพิพากษา
2. ค่าใช้จ่ายที่ใช้สำหรับการบังคับสัญญาผ่านศาลชั้นต้น
 - 1) ค่าป่วยการของอัยการ/ทนายความ
 - 2) ค่าธรรมเนียมศาล
 - 3) ค่าบังคับคดี
3. คุณภาพของกระบวนการพิจารณาพิพากษา
 - 1) โครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดี
 - 2) การบริหารจัดการคดี
 - 3) ศาลอิเล็กทรอนิกส์
 - 4) การระงับข้อพิพาททางเลือก

การจัดเก็บข้อมูล 1 - 2 มาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการสอบถามจากนักกฎหมายในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจ

ข้อมูล 3 คุณภาพของกระบวนการพิจารณาพิพากษามาจากการสอบถามจากนักกฎหมายในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจ

5.2.1 รายละเอียดของตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านโครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดี (Court structure and proceeding) ในปี ค.ศ. 2016 ดังนี้

โครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดี	ใช่	ไม่ใช่	ประเทศไทย
1.ศาลยุติธรรมมีศาลหรือแผนกคดีชำนาญพิเศษเพื่อรับพิจารณาคดีพาณิชย์เป็นการเฉพาะใช่หรือไม่	1.5	0	0
2.ศาลแขวง (Small claim court)			
2.1 ศาลยุติธรรมมีการจัดตั้งศาลแขวงใช่หรือไม่	1	0	1
2.2 ถ้ามี คู่กรณีสามารถยื่นฟ้องด้วยตนเองใช่หรือไม่	0.5	0	0.5
3. โจทก์สามารถร้องขออายัดทรัพย์สิน เพื่อป้องกันมิให้จำเลยเคลื่อนย้ายหรือแบ่งแยกทรัพย์สิน	1	0	1
4. การกำหนดผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนใช้วิธีการสุ่มโดยอัตโนมัติใช่หรือไม่	1 คะแนน สุ่มแต่ไม่ได้ อัตโนมัติ ได้ 0.5 คะแนน	0	0.5
รวม	5		3

จากรายละเอียดของตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านโครงสร้างศาลและกระบวนการพิจารณาคดี (Court structure and proceeding) มีข้อพิจารณาดังนี้

5.2.1.1 ศาลยุติธรรมมีศาลหรือแผนกคดีชำนาญพิเศษเพื่อรับพิจารณาคดีพาณิชย์เป็นการเฉพาะ

การมีศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์และมีผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการค้าโดยเฉพาะ เพื่อช่วยลดปริมาณคดีเกี่ยวกับการค้าในศาลระดับต้น ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการจัดการคดี และผู้พิพากษาในศาลดังกล่าวจะต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญเพื่อสนับสนุนให้การแก้ไขข้อพิพาทรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แม้ประเทศไทยจะได้จัดให้มีศาลแขวงเพื่อพิจารณาคดีแพ่งคดีเล็กน้อยขึ้นในทุกจังหวัด และจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้เพื่อพิจารณาคดีเกี่ยวกับการค้าก็ตาม แต่ประเทศไทยไม่ได้คะแนนตัวชี้วัดด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง ประเด็นเรื่องการจัดตั้งศาลเฉพาะด้านที่พิจารณาคดีการค้า โดยธนาคารโลกก็มีความเห็นว่า การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ซึ่งจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2561 ยังคงเป็นเพียงโครงการนำร่องเท่านั้น นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.ร.) ผู้ประสานงานด้านข้อมูลกับธนาคารโลก คือ นายคุณันต์ บางภูมิ ได้ให้ความเห็นว่า แม้ประเทศไทยจะจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้เพื่อพิจารณาคดีเกี่ยวกับการค้าก็ตาม แต่สาเหตุที่ประเทศไทยยังคงไม่ได้คะแนนตัวชี้วัดด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง ประเด็นเรื่องการจัดตั้งศาลเฉพาะด้านที่พิจารณาคดีการค้า สืบเนื่องมาจากการผู้ให้บริการด้านการพิจารณาคดีการค้ายังไม่มากเพียงพอที่จัดเก็บข้อมูลได้ จากเหตุผลดังกล่าวผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า โครงสร้างด้านการมีศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์ของศาลยุติธรรมไทย ซึ่งมีเพียงศาลยุติธรรมชั้นต้นบางแห่งที่มีเขตอำนาจครอบคลุมพื้นที่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง โดยยังไม่ครอบคลุมทั่วราชอาณาจักร และไม่ครบทุกชั้นศาล จึงไม่สามารถสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการระดับเล็กและกลาง (Small and medium sized firms – SME) อย่างเพียงพอที่จะทำให้ผู้ดำเนินการธุรกิจเข้ามาลงทุนในประเทศไทยได้

5.2.1.2 สำหรับกรณีข้อพิจารณาว่าในกรุงเทพมหานครได้จัดให้มีศาลแขวง (small claim court) โดยคู่กรณีสามารถยื่นฟ้องด้วยตนเอง โจทก์สามารถร้องขออายัดทรัพย์ เพื่อป้องกันมิให้จำเลยเคลื่อนย้ายหรือแบ่งแยกทรัพย์สิน นั้น เนื่องจากสมมุติฐานในการศึกษาของรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ 2016 (The Ease of Doing Business) กำหนดต้นทุนทรัพย์พิพาทจำนวน 333,304 บาท ดังนั้น ศาลระดับต้นในกรุงเทพมหานครที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่ง คือ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลจังหวัดมีนบุรี ศาลจังหวัดตลิ่งชัน ศาลจังหวัด

พระโขนง โดยกฎหมายเปิดช่องให้โจทก์สามารถยื่นฟ้องคดีได้ด้วยตนเอง และสามารถร้องขอเพื่ออายัดหรือยึดทรัพย์ที่เป็นสังหาริมทรัพย์ของจำเลย ก่อนที่จะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดี โดยการยื่นขอคุ้มครองชั่วคราวได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 การดำเนินการของศาลยุติธรรมตามประเด็นนี้จึงสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

5.2.2 รายละเอียดของตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการคดี (Case management) ในปี ค.ศ. 2016 ดังนี้

การบริหารจัดการคดี			ประเทศไทย
1. ระยะเวลามาตรฐานการพิจารณาพิพากษาคดี	ใช่	ไม่ใช่	
1.1 มีกฎหมายกำหนดระยะเวลามาตรฐานสำหรับการดำเนินการที่สำคัญในคดีแพ่ง คือ <ul style="list-style-type: none"> - ชั้นก่อนยื่นฟ้อง - ยื่นฟ้อง - ชั่งสองสถาน - การสืบพยาน - การพิพากษาคดี 	0	0	0
1.2 มีกฎหมายกำหนดระยะเวลามาตรฐานตามข้อ 1.1 อย่างน้อย 3 ข้อ	0.5	0	0
1.3 คดีส่วนใหญ่สามารถดำเนินการได้ตามเวลาที่กำหนด	0.5	0	0
2. การเลื่อนคดี			0
2.1 มีกฎหมายกำหนดจำนวนสูงสุดของการเลื่อนคดี	ถ้าใช่ทั้ง 3 ข้อ ได้ 1 คะแนน ถ้าใช่ 2 ข้อ ได้ 0.5 คะแนน ถ้าใบน้อยกว่า 2 ข้อ ได้ 0 คะแนน		
2.2 มีกฎหมายกำหนดข้อจำกัดของการเลื่อนคดี			
2.3 จำนวนคดีส่วนใหญ่ปฏิบัติตามกฎหมาย			
3. รายงานผลการปฏิบัติงานของศาลดังต่อไปนี้ได้ถูกจัดทำขึ้น	ถ้าใช่ 2 จาก 4 ข้อ ได้ 1 คะแนน		0

3.1 รายงานระยะเวลาการพิจารณาพิพากษาคดี 3.2 รายงานผลอัตราคดีเสร็จไป 3.3 รายงานผลระยะเวลาค่างของคดีที่อยู่ระหว่างพิจารณา 3.4 ความก้าวหน้าของแต่ละคดี	ถ้าใช้น้อยกว่า 2 ข้อ ได้ 0 คะแนน		
4. การประชุมคดีก่อนการพิจารณาคดีของศาลได้มีการนำมาใช้	1	0	1
5. มีเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์จัดไว้ในศาล เพื่อให้ผู้พิพากษาใช้ประโยชน์ ได้แก่ - กฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดี - ตารางนัดผู้พิพากษา - การแจ้งเรื่องต่าง ๆ แก่อัยการและทนายความ - สรุปรายชื่อและเอกสารอื่น ๆ - คำพิพากษาของศาลในคดีต่าง ๆ	1 (อย่างน้อย 4 หัวข้อ จาก 5 หัวข้อ)	0	0
6. มีเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์จัดไว้ในศาล เพื่อให้อัยการและทนายความใช้ประโยชน์ ได้แก่ - กฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดี - แบบฟอร์มศาล - ข้อมูลสถานะของคดี - สรุปรายชื่อและเอกสารอื่น ๆ - คำพิพากษาของศาลในคดีต่าง ๆ	1 (อย่างน้อย 4 หัวข้อ จาก 5 หัวข้อ)	0	0

จากรายละเอียดของตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการคดี (Case management) มีข้อพิจารณา ดังนี้

5.2.2.1 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการคดี (Case management) เรื่องระยะเวลาสำหรับคดีแพ่ง การเลื่อนพิจารณาคดี และการพิจารณาคดีต่อเนื่อง นั้น ประเทศไทยมีกฎหมายกำหนดมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

1) การส่งหมายและคำคู่ความ ในการดำเนินคดีแพ่งมีกฎหมายกำหนดมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173 วรรคแรก เมื่อศาลได้รับคำฟ้องแล้ว ให้ศาลออกหมายส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อแก้คดี และภายในกำหนดเจ็ดวันนับแต่วันยื่นคำฟ้อง ให้โจทก์ร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อให้ส่งหมายนั้น

2) วันนัดพิจารณาครั้งแรก กรณีการนัดชี้สองสถาน มีกฎหมายกำหนดมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 182 การนัดสืบพยานมีกฎหมายกำหนดมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 184 วรรคแรก กำหนดในกรณีที่มีการชี้สองสถาน ให้ศาลกำหนดวันสืบพยานซึ่งมีระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบวันนับแต่วันชี้สองสถาน และมาตรา 184 วรรคสอง ในกรณีที่ไม่มี การชี้สองสถาน ให้ศาลออกหมายกำหนดวันสืบพยานส่งให้แก่คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวัน

3) การยื่นคำให้การ มีกฎหมายกำหนดมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคแรก เมื่อได้ส่งหมายเรียกและสำเนา คำฟ้องให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในสิบห้าวัน

4) การจัดทำบัญชีระบุพยาน มีกฎหมายกำหนดมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88

แม้ประเทศไทยมีกฎหมายกำหนดมาตรฐานระยะเวลาการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไว้เป็นการเฉพาะในหลาย ๆ เรื่องดังกล่าวข้างต้นซึ่งสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ก็ตาม แต่รายงานดังกล่าวยังกำหนดกลไกการวัดผลการดำเนินงาน กระบวนการตามมาตรฐานเหล่านั้นได้นำไปใช้ในการดำเนินคดีไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของคดีทั้งหมด ซึ่งไม่ปรากฏว่ามีการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวอยู่ในรายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักรแต่อย่างใด จึงไม่อาจวัดผลการดำเนินงานได้ อันเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ประเทศไทยยังไม่ได้คะแนนในส่วนนี้

ประเด็นการเลื่อนคดี กฎหมายมีการกำหนดจำนวนสูงสุดของการเลื่อนพิจารณา คดีหรือการพิจารณาคดีต่อเนื่องที่จะได้รับการอนุญาตจากศาล นั้น ประเทศไทยไม่มีกฎหมายกำหนดจำนวนสูงสุดของการเลื่อนการพิจารณาคดีที่จะได้รับอนุญาตจากศาล การดำเนินการในด้านนี้จึงไม่สอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ประเทศไทยจึงไม่ได้คะแนนในส่วนนี้

5.2.2.2 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการคดี (Case management) เรื่อง การประชุมคดีก่อนวันนัดพิจารณาคดี โดยกำหนดให้การประชุมคดีก่อนวันนัดพิจารณาคดีเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการคดี เพื่อให้ประเด็นโต้แย้งหรือการชี้แจงเกี่ยวกับพยานหลักฐานในคดีมีความครบถ้วน เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และลดปัญหาการเลื่อนนัดพิจารณาคดี นั้น ประเทศไทยมีการใช้เทคนิคการบริหารจัดการคดี โดยการประชุมคดีก่อนวันนัดพิจารณาคดีของศาล ตามคู่มือสำหรับตุลาการในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง โดยการกำหนดวันนัดซึ่งประกอบด้วย กรอบเวลาการยื่นคำร้องและเอกสารอื่น ๆ ต่อศาล การตรวจสอบความซับซ้อนของคดี เพื่อคาดการณ์ระยะเวลาที่จะใช้ในการพิจารณาคดี

ความเป็นไปได้ในการยุติคดี หรือการระงับข้อพิพาททางเลือก เป็นต้น การดำเนินการในด้านนี้ จึงสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ประเทศไทยจึงได้คะแนนในส่วนนี้

5.2.2.3 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการคดี (Case management) เรื่อง ระบบการบริหารจัดการคดีทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยกำหนดให้ศาลมีเครื่องมือในการบริหารจัดการคดีทางอิเล็กทรอนิกส์ไว้ในศาลที่พิจารณาตีความแพ่ง เพื่อให้ผู้พิพากษา อัยการและทนายความ ได้ใช้ประโยชน์ เช่น การสามารถเข้าถึงกฎหมาย ข้อบังคับและคำพิพากษา มีเครื่องมืออัตโนมัติที่แสดงวันนัดสืบพยานของทุกคดีในสารบบ มีการแจ้งเตือนอัยการ ทนายความ เกี่ยวกับคดี เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ มีระบบติดตามสถานะของคดี (วันนัดพิจารณา วันนัดฟังคำพิพากษา เป็นต้น) การดูแลจัดการเอกสารในสำนวน เป็นต้น แม้ศาลยุติธรรมจะจัดให้มีเครื่องมือการบริหารจัดการคดีทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ สามารถเข้าถึงข้อกฎหมาย ข้อบังคับและคำพิพากษา มีเครื่องมืออัตโนมัติที่แสดงวันนัดสืบพยานของทุกคดีในสารบบ มีระบบติดตามสถานะของคดี ก็ตาม แต่การดำเนินการในด้านนี้ก็ยังไม่สอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ประเทศไทยจึงไม่ได้คะแนนในส่วนนี้

ดังนั้น ผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการคดี (Case management) ได้คะแนนเพียง 1 คะแนน จาก 6 คะแนน อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการคดีของศาลยุติธรรม ยังไม่เป็นไปตามแนวทางตามรายงานการจัดอันดับความยาก - ง่ายในการประกอบธุรกิจมุ่งประสงค์ไว้

5.2.3 รายละเอียดของตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านศาลอิเล็กทรอนิกส์ (Court automation) ในปี ค.ศ. 2016 ดังนี้

ศาลอิเล็กทรอนิกส์	ใช่	ไม่ใช่	ประเทศไทย
1. คู่ความสามารถยื่นคำร้อง/คำฟ้องทางอิเล็กทรอนิกส์ได้หรือไม่	1	0	0
2. คู่ความสามารถได้รับการเกี่ยวกับกระบวนการยื่นคำร้อง/คำฟ้อง ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์จนเสร็จสิ้นก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลได้หรือไม่	1	0	0
3. คู่ความสามารถจ่ายค่าธรรมเนียมศาลผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ได้หรือไม่	1	0	0
4. คำพิพากษาคดีแพ่งและพาณิชย์ของศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาสามารถเปิดเผยสู่สาธารณชนผ่านหนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ได้หรือไม่	1	0	0

5.2.3.1 กรณีตามตัวชี้วัดด้านศาลอิเล็กทรอนิกส์ (Court automation)

- 1) การยื่นคำร้องหรือคำฟ้องคดีในชั้นเริ่มต้น สามารถยื่นผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่กำหนดรูปแบบไว้ในศาลได้หรือไม่
- 2) หากมียื่นคำฟ้องคดีในชั้นเริ่มต้นผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์แล้วจะต้องยื่นเป็นเอกสาร (Hard copy) หรือไม่
- 3) สามารถชำระค่าธรรมเนียมผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ภายในศาลแพ่งในกรุงเทพมหานคร ได้หรือไม่
- 4) คำพิพากษาที่ตัดสินแล้วในคดีพาณิชย์ในทุกชั้นศาล สามารถทำการตรวจสอบได้ในสื่อสาธารณะ ราชกิจจานุเบกษา หนังสือพิมพ์หรืออินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ของศาลใช่หรือไม่

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น แม้ศาลยุติธรรมจะให้การยื่นคำฟ้องในชั้นเริ่มต้นสามารถยื่นผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ตามพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2558 มาตรา 68 กำหนดว่า “การยื่นและส่งคำคู่ความและเอกสารในลักษณะนี้ไม่ว่าการนั้นจะเป็นโดยคู่ความฝ่ายใดทำต่อศาลหรือต่อคู่ความอีกฝ่าย หรือศาลทำต่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทุกฝ่าย รวมทั้งการแจ้งคำสั่งของศาลหรือข้อความอย่างอื่นไปยังคู่ความหรือบุคคลอื่นใดอาจดำเนินการโดยทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอื่นใดก็ได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา และเมื่อข้อกำหนดนั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ใช้บังคับได้” ก็ตาม ซึ่งขณะ

ประเมินผลปรากฏว่าศาลยุติธรรมอยู่ระหว่างการดำเนินการพัฒนาระบบการยื่นคำฟ้องทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Filing System) ระบบบริหารจัดการคดี (Case Management System) ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในห้องพิจารณาคดี (Court Room System) โดยได้นำร่องการพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวในศาลแพ่ง เมื่อศาลอิเล็กทรอนิกส์ (Court automation) ดังกล่าว ยังคงเป็นเพียงโครงการนำร่อง ดังนั้น ผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านศาลอิเล็กทรอนิกส์ (Court automation) ประเทศไทยจึงไม่มีคะแนนในส่วนนี้ (คะแนนเต็ม 4 คะแนน) อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าการพัฒนางานด้านศาลอิเล็กทรอนิกส์ยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานระดับสากล

5.2.4 รายละเอียดของตัวชี้วัดและผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) ในปี ค.ศ. 2016 ดังนี้

การระงับข้อพิพาททางเลือก	ใช่	ไม่ใช่	ประเทศไทย
1. อนุญาโตตุลาการ			
1.1 อนุญาโตตุลาการภายในประเทศดำเนินการภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์	0.5	0	0.5
1.2 มีข้อโต้แย้งทางพาณิชย์นอกเหนือจากข้อโต้แย้งเหล่านั้นที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งทางปกครองและนโยบายสาธารณะบางอย่าง ซึ่งไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการ	0	0.5	0.5
1.3 คำตัดสินของอนุญาโตตุลาการโดยส่วนใหญ่มีผลบังคับใช้ตามคำพิพากษาของศาล	0.5	0	0.5
2. การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท			
2.1 มีการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาททางพาณิชย์	0.5	0	0.5
2.2 การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาททางพาณิชย์ดำเนินการภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์	0.5	0	0
2.3 มีข้อจูงใจทางการเงินสำหรับคู่ความที่น่าคดีความเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท เช่น คืนเงินค่าธรรมเนียมศาลหากไม่ไกล่เกลี่ยสำเร็จ	0.5	0	0.5

5.2.4.1 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) เรื่อง การอนุญาโตตุลาการทางการพาณิชย์ถูกบังคับใช้โดยตัวบทกฎหมายที่ได้มีการรวบรวมไว้ ที่สามารถดำเนินการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาในทุกด้าน นั้น การอนุญาโตตุลาการภายในประเทศไทยดำเนินการภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยกฎหมายที่เกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการโดยตรง คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 210 - 220 และมาตรา 222 ซึ่งเป็นเรื่องการอนุญาโตตุลาการในศาล ในทางปฏิบัติศาลในประเทศไทยดำเนินการด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เพราะหากมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ในทางปฏิบัติย่อมเป็นการยากที่คู่กรณีจะตกลงกันได้ จึงมีการนำคดีไปให้อนุญาโตตุลาการพิจารณาชี้ขาด โดยกฎหมายนี้ใช้กับการอนุญาโตตุลาการข้อพิพาทภายในประเทศที่สร้างขึ้นในประเทศไทย และบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการที่สร้างขึ้นในต่างประเทศ นอกจากนี้ศาลในประเทศไทยยังมีการนำข้อบังคับสำนักงานศาลยุติธรรมว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการมาใช้ร่วมด้วย การดำเนินการในด้านนี้จึงสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

5.2.4.2 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) เรื่อง คดีพิพาทในทางพาณิชย์ที่นอกเหนือจากคดีที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือนโยบายสาธารณะ ไม่สามารถยื่นเรื่องต่ออนุญาโตตุลาการในประเทศไทยหรือไม่ นั้น ในประเทศไทยไม่มีคดีพิพาทในทางพาณิชย์ที่นอกเหนือไปจากคดีที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือนโยบายสาธารณะ ที่ไม่สามารถยื่นเข้าสู่การพิจารณาของอนุญาโตตุลาการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 210 การดำเนินการในด้านนี้จึงสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

5.2.4.3 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) เรื่อง มีข้อตกลงหรือข้อสัญญาทางอนุญาโตตุลาการที่มีผลใช้บังคับ ซึ่งโดยปกติศาลมักจะบังคับใช้หรือไม่ นั้น สำหรับประเทศไทย ตามหลักของการอนุญาโตตุลาการ คำตัดสินของอนุญาโตตุลาการหลังจากที่อนุญาโตตุลาการพิจารณาข้อพิพาทและพยานหลักฐานของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย และพยานหลักฐานที่อนุญาโตตุลาการอาจดำเนินการให้มีขึ้นเองเรียบร้อยแล้ว ต้องทำการตัดสินชี้ขาดข้อพิพาท ซึ่งเรียกว่า คำชี้ขาด ซึ่งทำเป็นหนังสือระบุข้อความให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด กระทำการหรือไม่กระทำการ เช่น การชำระหนี้ โดยตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 41 ภายใต้บังคับมาตรา 42 มาตรา 43 และมาตรา 44 คำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการไม่ว่าจะดำเนินการขึ้นในประเทศใดให้ผู้พ้นคู่พิพาท และเมื่อได้มีการร้องขอต่อศาลที่มีเขตอำนาจย่อมบังคับได้ตามคำชี้ขาดนั้น การดำเนินการในด้านนี้จึงสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

5.2.4.4 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) เรื่อง การไกล่เกลี่ยเป็นไปโดยสมัครใจหรือไม่ นั้น ศาลยุติธรรมมีการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาททางแพ่งและทางพาณิชย์ ตามคู่มือการจัดระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 ข้อ 4.2 วิธีการในการจัดคดีเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ย โดยวิธีการจัดคดีเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยทำได้หลายวิธีได้แก่การสอบถามความสมัครใจของคุณคู่ความ การกำหนดให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นขั้นตอนก่อนการสืบพยานและการกลั่นกรองคดีเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งศาลแต่ละแห่งอาจพิจารณาใช้วิธีการต่าง ๆ อย่างผสมผสานตามความเหมาะสมของคดีแต่ละประเภทคดีและความพร้อมของศาลแต่ละแห่ง การสอบถามความสมัครใจของคุณคู่ความโดยทั่วไปศาลใช้วิธีสอบถามความสมัครใจของคุณคู่ความ ซึ่งอาจกระทำได้ตั้งแต่มีการยื่นคำคู่ความของแต่ละฝ่าย หรือในวันที่เป็นนัดครั้งแรกที่คุณคู่ความมาศาล หากคู่ความทั้งสองฝ่ายไม่ประสงค์จะให้มีการไกล่เกลี่ย ศาลก็จะสืบพยานและพิพากษาคดี แต่ถ้าคู่ความทั้งสองฝ่ายประสงค์จะให้มีการไกล่เกลี่ยศาลจึงจะจัดให้มีการไกล่เกลี่ย การดำเนินการในด้านนี้จึงสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

5.2.4.5 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) เรื่อง การไกล่เกลี่ย การประนีประนอมข้อพิพาท หรือทั้งสองกรณี ถูกบังคับใช้โดยตัวบทกฎหมายที่ได้มีการรวบรวมไว้ ที่สามารถดำเนินการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาในทุกด้านหรือไม่ นั้น ศาลยุติธรรมของประเทศไทยมีการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาททางพาณิชย์ โดยดำเนินการภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 มาตรา 20 ทวิ การดำเนินการในด้านนี้จึงสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

5.2.4.5 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) เรื่อง มีสถาบัน (รวมถึงศาลที่เกี่ยวข้อง) ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงพาณิชย์ในประเทศไทยหรือไม่ นั้น ศาลยุติธรรมมีข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 ข้อ 62 กำหนดให้มีศูนย์ไกล่เกลี่ยประจำศาลตามความจำเป็น เพื่อดำเนินงานไกล่เกลี่ยของศาลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนการนำวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยเฉพาะการไกล่เกลี่ยมาใช้อย่างแพร่หลาย การดำเนินการในด้านนี้จึงสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

5.2.4.6 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) เรื่อง มีแรงจูงใจทางการเงินให้แก่คู่ความที่พยายามไกล่เกลี่ยคดีหรือประนอมข้อพิพาทหรือไม่ นั้น ศาลยุติธรรมประเทศไทยมีการคืนเงินค่าธรรมเนียมศาล หากไกล่เกลี่ยสำเร็จตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 151 วรรค 2 เมื่อมีการถอนฟ้อง หรือเมื่อคดีนั้น

ได้เสร็จเด็ดขาดลง โดยสัญญา หรือการประนีประนอมยอมความ ให้ศาลมีอำนาจที่จะส่งคืนค่าขึ้นศาล ทั้งหมดหรือบางส่วนแก่คู่ความซึ่งได้เสียไว้ตามที่เห็นสมควร การดำเนินการในด้านนี้จึงสอดคล้องกับ รายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

5.2.4.7 กรณีตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) เรื่อง เมื่อกระบวนการไกล่เกลี่ยคดีสิ้นสุดลง ข้อตกลงจากการไกล่เกลี่ยมี อำนาจทางกฎหมายเช่นเดียวกับคำสั่งศาลหรือไม่ นั้น ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการ ไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 ส่วนที่ 5 การสิ้นสุดแห่งกระบวนการไกล่เกลี่ย ข้อ 36 เมื่อกระบวนการ ไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลงให้ผู้ประนีประนอมรายงานผลของการไกล่เกลี่ยให้ผู้รับผิดชอบราชการศาลหรือ องค์คณะผู้พิพากษาทราบ เพื่อดำเนินการต่อไปโดยเร็ว ในกรณีที่คู่ความตกลงระงับข้อพิพาทเพียง บางส่วน หรือตกลงรับข้อเท็จจริงบางประการ และยินยอมนำข้อตกลงเช่นว่านั้นไปใช้อ้างอิงในการ พิจารณาพิพากษาของศาลได้ ให้ผู้ประนีประนอมจัดทำบันทึกข้อตกลงและรายงานให้ผู้รับผิดชอบ ราชการศาลหรือองค์คณะผู้พิพากษาทราบ จากข้อกำหนดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เมื่อสิ้นสุด กระบวนการไกล่เกลี่ย ศาลจะต้องทำการพิพากษาคดีให้เสร็จสิ้น เพื่อบังคับใช้สัญญาหรือข้อตกลงจาก การประนีประนอมต่อไป การดำเนินการในด้านนี้จึงสอดคล้องกับรายงานความยากง่ายในการ ประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

ดังนั้น ผลการประเมินประเทศไทยตามตัวชี้วัดด้านการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative dispute resolution) ได้คะแนน 2.5 คะแนน จาก 3 คะแนน อันเป็นการแสดงให้เห็น การดำเนินการงานด้านการระงับข้อพิพาททางเลือกของศาลยุติธรรมไทยเป็นไปแนวทางมาตรฐาน ระดับสากล

5.3 วิเคราะห์การบริหารงานศาลตาม “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE)

ในด้านการบริหารจัดการศาลยุติธรรมและการบริหารจัดการคดีให้เป็นไปตาม มาตรฐานสากล นั้น ผู้เขียนเห็นว่าแนวทางตาม “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) ได้รับการยอมรับจากหลายประเทศ ทั่วโลก โดยแนวทางดังกล่าวถูกพัฒนาขึ้นโดยสมาคมนานาชาติเพื่อความเลิศของศาล ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดย สมาชิกที่มีความเชี่ยวชาญในระบบศาลและกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วย สถาบันการปกครอง ตุลาการแห่งออสเตรเลียเซียน (The Australasian Institute of Judicial Administration) ศูนย์ตุลาการ กลางของสหรัฐ (The Federal Judicial Center) ศูนย์ศาลแห่งชาติสำหรับศาลมลรัฐ (The National Center for State Courts) และศาลแห่งสิงคโปร์ (The State Courts of Singapore) โดยธนาคารโลก

(World bank) และ SPRING Singapore (ปัจจุบันเป็นที่รู้จักในนาม Enterprise Singapore) ได้ทำงานร่วมกับสมาชิกก่อตั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แบบแผนต่าง ๆ ในการบริหารคุณภาพของศาล มีเป้าหมายคือการพัฒนากรอบค่านิยม แนวคิด และเครื่องมือที่ศาลทั่วโลกสามารถนำไปใช้ประเมินและปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมและการบริหารงานศาลของตนด้วยความสมัครใจ ซึ่งได้ถูกรวบรวมขึ้นจากความเห็นและประสิทธิผลของศาลทั่วโลก เป็นระเบียบวิธีแบบร่วมสมัยเพื่อการบรรลุความเป็นเลิศของศาล มีการเชื่อมโยงมาตรการปฏิบัติงานที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลกเข้ากับระเบียบวิธีของกรอบการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด และมีการเชื่อมต่อแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดต่าง ๆ ในการบริหารทางศาลและตุลาการเข้าด้วยกัน

ศาลยุติธรรมในประเทศไทยได้รับการเสนอจากผู้แทนโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย หรือ UNDP ให้ศาลยุติธรรมนำเครื่องมือ “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) เป็นกรอบการดำเนินงาน โดยได้กำหนดระเบียบวิธีในการสร้างประสิทธิภาพของศาลบนพื้นฐานของคุณค่าหลักที่ยอมรับกันในระดับนานาชาติและการประยุกต์ใช้คุณค่ากับกิจกรรมของศาลทุกด้าน มีความเชื่อมโยงที่เป็นพื้นฐานและชัดเจนระหว่างคุณค่าของศาลและผลปฏิบัติงานของศาล กรอบการดำเนินงานจะให้วิธีการที่ชัดเจนแก่ศาลในการประเมินว่าคุณค่าเหล่านี้ที่ได้รับการระบุว่ามี ความสำคัญนั้นกำลังเป็นแนวทางให้บทบาทและหน้าที่ของศาลอยู่หรือไม่ โดยแบ่งประเด็นของกิจกรรมและบทบาทออกเป็นเจ็ดหมวดหมู่เรียกว่า “เจ็ดประเด็นแห่งความเป็นเลิศของศาล (Seven Areas for Court Excellence)” แต่ละประเด็นจะเน้นความสำคัญให้ศาลในการแสวงหาความเป็นเลิศ แต่ละประเด็นมีผลกระทบต่อความสามารถของศาลในการปฏิบัติตามคุณค่าหลักและในการส่งมอบการปฏิบัติงานที่ยอดเยี่ยมของศาล เจ็ดประเด็นแห่งความเป็นเลิศของศาลประกอบด้วย

- ประเด็นที่หนึ่ง ความเป็นผู้นำและการบริหารจัดการของศาล
- ประเด็นที่สอง การวางแผนและนโยบายของศาลยุติธรรม
- ประเด็นที่สาม ทรัพยากรของศาล (บุคคล วัตถุและการเงิน)
- ประเด็นที่สี่ การพิจารณาคดีและกระบวนการของศาล
- ประเด็นที่ห้า ความต้องการและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ
- ประเด็นที่หก ค่าธรรมเนียมและบริการของศาลที่สามารถเข้าถึงได้
- ประเด็นที่เจ็ด ความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของสาธารณชน

โดยเสนอให้นำกรอบการดำเนินการดังกล่าวมาใช้เป็นระบบการประเมินผลการบริหารงานศาลยุติธรรม ทั้งนี้โครงสร้างดังกล่าวได้รับการออกแบบและร่วมกันสร้างขึ้นโดยศาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนานาชาติ และปัจจุบันโครงสร้างดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากหลายประเทศ และได้ถูกนำมาใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานของศาลใน 20 ประเทศ รวม 33 เขต

อำนาจศาลทั่วโลก การนำกรอบการดำเนินการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับระบบการบริหารคุณภาพของศาล จะเป็นการสร้างความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของศาลยุติธรรม

แม้การนำเครื่องมือ “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) จะเป็นเพียงข้อเสนอจากผู้แทนโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย หรือ UNDP ไม่มีผลบังคับใด ๆ กับการดำเนินงานทางการศาลของประเทศไทยก็ตาม แต่จากการศึกษาพบว่าธนาคารโลก (World Bank) เป็นหน่วยงานหลักที่ร่วมจัดทำกรอบสากลฯ ตามโครงการดังกล่าว และส่งเสริมให้ศาลต่าง ๆ ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนและใช้เป็นแนวทางไปสู่ความเป็นเลิศของศาล เพื่อที่จะทำให้การทำงานบริการสาธารณะเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และช่วยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ เพื่อที่จะให้สาธารณชนเชื่อถือและไว้วางใจศาล ศาลจะต้องมีความเป็นธรรมและเข้าถึงได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้หลักการดังกล่าวมุ่งเน้นเฉพาะการดำเนินการของศาล แต่มีความใกล้เคียงกับรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) ของธนาคารโลก (World Bank) ที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของภาครัฐ และทำให้ภาครัฐได้เห็นช่องทางในการปรับปรุงกระบวนการทำงานหรือกฎ ระเบียบ ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น เมื่อกรอบสากลฯ และรายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business ล้วนมีที่มาจากส่งเสริมของธนาคารโลก และมีแนวทางการประเมินการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐหรือคำแนะนำการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงมีแนวโน้มที่ธนาคารโลก (World Bank) และ UNPD จะผลักดันกรอบสากลฯ ให้เป็นกรอบการดำเนินงานของศาลต่าง ๆ และนำผลการประเมินการปฏิบัติของศาล ไปใช้เป็นแหล่งข้อมูลแหล่งข้อมูลที่นักลงทุนต่างประเทศจะนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจเข้าไปลงทุนในประเทศต่าง ๆ เช่นเดียวกับรายงานผลการวิจัยรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business)

อย่างไรก็ตาม แม้การนำ “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) มาปรับใช้กับการทำงานของศาลจะต้องเป็นไปตามความสมัครใจก็ตาม แต่จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยได้ให้ความสนใจกับการนำ เครื่องมือดังกล่าวมาปรับใช้กับการทำงานโดย สำนักประธานศาลฎีกา สำนักงานศาลยุติธรรม ได้จัดทำโครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การบริหารจัดการงานคดีเพื่อความเป็นเลิศทางการศาลในยุคปัจจุบัน” (Judicial Excellence in Response to Today’s Challenges) ระหว่างวันที่ 13 - 14 กันยายน 2561⁷ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้บริหารศาลยุติธรรมและข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมได้มี

⁷ โครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การบริหารจัดการงานคดีเพื่อความเป็นเลิศทางการศาลในยุคปัจจุบัน” (Judicial Excellence in Response to Today’s Challenges) ระหว่างวันที่

องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นเลิศในการบริหารงานศาลยุติธรรม สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และวิสัยทัศน์ต่อการทำงานขององค์กรศาลยุติธรรมในอนาคตในมุมมองต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของผู้นำองค์กรในการนำศาลสู่ความเป็นเลิศ ธรรมชาติ การนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีและงานธุรการในศาล รวมถึงการนำ “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) มาเป็น กรณีศึกษาในการปรับใช้โครงสร้างดังกล่าวในการบริหารจัดการรวมถึงการประเมินผลการดำเนินงาน ของศาลยุติธรรม โดยการสัมมนาวิชาการดังกล่าวมีการประสานความร่วมมือระหว่างศาลยุติธรรมไทย ศาลต่างประเทศ หน่วยงานต่างประเทศ เพื่อบูรณาการความรู้และสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่สู่ความเป็นเลิศในการบริหารงานทางการศาล ให้การดำเนินการบริหารจัดการศาลยุติธรรมลุล่วง เรียบร้อย สามารถยกระดับมาตรฐานระบบงานของศาลยุติธรรมในภาพรวมสู่ระดับสากล

นอกจากนี้ เครื่องมือดังกล่าวได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยธนาคารโลก (World Bank) และ วัตถุประสงค์มีลักษณะคล้ายคลึงกับรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นโดยธนาคารโลก (World Bank) การที่ศาลนำกรอบการดำเนินงานดังกล่าวมาใช้จะ ช่วยให้เห็นใจได้ว่า ศาลจะสามารถให้บริการได้อย่างมีคุณภาพ ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ และมี ประสิทธิภาพ สามารถสร้างความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างด้วยกันเองและระหว่างประชาชนแต่ละ คนกับรัฐ ความไว้วางใจจากสาธารณชนและความและความเชื่อมั่นว่าศาลจะดำเนินกระบวนการ พิจารณาที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ เป็นธรรม และมีเหตุผล รวมทั้งความเชื่อมั่นจากแวดวงธุรกิจซึ่ง จะนำไปสู่การลงทุนทางธุรกิจเพิ่มมากขึ้นด้วย

ดังนั้น “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) จึงเป็นแนวทางสากลในการบริหารงานศาลยุติธรรมและ บริหารจัดการคดีที่เหมาะสมกับการนำมาปรับใช้กับบริหารงานศาลยุติธรรมและการบริหารจัดการคดี ให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล

5.4 วิเคราะห์การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม

5.4.1 การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรมชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์และศาลชั้นฎีกา

การดำเนินคดีที่มีลักษณะพาณิชย์ศาลยุติธรรมของประเทศไทยในปัจจุบัน แบ่งเป็น 3 ชั้น ศาล คือ

5.4.1.1 การดำเนินคดีลักษณะพาณิชย์ในศาลชั้นต้น

การดำเนินคดีในศาลแพ่งซึ่งเป็นศาลยุติธรรมชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทั้งปวงและคดีอื่นใดที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น มีเขตตลอดท้องที่กรุงเทพมหานคร นอกจากท้องที่ที่อยู่ในเขตของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลจังหวัดมีนบุรี และศาลยุติธรรมอื่นตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้ ในกรณีที่มีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแพ่ง และคดีนั้นเกิดขึ้นนอกเขตของศาลแพ่ง ศาลแพ่งอาจใช้ดุลพินิจยอมรับไว้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโอนคดีไปยังศาลยุติธรรมอื่นที่มีเขตอำนาจ เนื่องจากศาลแพ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในเขตท้องที่กรุงเทพมหานครซึ่งรวมถึงศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศไทย และยังสามารถใช้ดุลพินิจรับคดีที่เกิดขึ้นนอกเขตศาลแพ่งไว้พิจารณาพิพากษาได้ กฎหมายจึงกำหนดให้คดีที่มีลักษณะทางพาณิชย์บางประเภทให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแพ่ง คือ กฎหมายหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ จากการศึกษาพบว่า การดำเนินคดีในศาลแพ่งไม่ได้มีการแบ่งแยกการดำเนินคดีพาณิชย์ไว้ต่างหากจากคดีแพ่งอื่นแต่อย่างใด คงใช้วิธีการบริหารจัดการคดีเช่นเดียวกับคดีแพ่งอื่น

คดีลักษณะพาณิชย์ที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง คือคดีที่เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ ตามมาตรา 7 (5) (6) (7) และ (8) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นคดีการค้าระหว่างประเทศที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศนั้น มีทั้งคดีที่มีลักษณะเป็นข้อพิพาทอันเกิดจากการค้าพาณิชย์ และข้อพิพาทที่มีลักษณะอันเกี่ยวเนื่องจากการค้าพาณิชย์แต่ไม่ใช่ข้อพิพาทอันเกิดจากการค้าพาณิชย์โดยตรง และเพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางได้มีแนวทางการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างจากศาลยุติธรรมชั้นต้นอื่น โดยตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจึงกำหนดให้มีการพิจารณาคดีต่อเนื่องกันโดยไม่มีเลื่อนคดี เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ประกอบกับข้อแนวทางการดำเนินคดีตามข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ทำให้การดำเนินคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญา

และการค้าระหว่างประเทศกลาง สะดวก รวดเร็ว และประหยัด อันเป็นลักษณะพิเศษซึ่งแตกต่างจาก ศาลชั้นต้นอื่น เช่น

- การติดต่อกับศาลอื่นอาจทำโดยโทรสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นแทนการติดต่อทางไปรษณีย์ด้วยพิเศษหรือประกอบกัน
- อนุญาตให้ทำการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ (Video Conference หรือ Web Conference) ได้
- คู่ความในคดีทรัพย์สินทางปัญญาสามารถยื่นคำขอให้คุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องคดีได้
- อนุญาตให้คู่ความเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริง หรือความเห็นของพยาน แทนการซักถามต่อหน้าศาล
- อนุญาตให้ไม่ต้องทำคำแปลเอกสารภาษาอังกฤษที่ส่งต่อศาล หากเอกสารนั้นมีใช้พยานหลักฐานในประเด็นหลักแห่งคดี
- อนุญาตให้รับฟังข้อมูลคอมพิวเตอร์เป็นพยานหลักฐานในคดีได้
- กรณีมีเหตุฉุกเฉินและจำเป็น จะขอให้ศาลมีคำสั่งยึดหรืออายัดเอกสารหรือวัตถุที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานไว้ก่อนก็ได้

นอกจากนี้ องค์คณะผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง จะประกอบด้วยผู้พิพากษาสมทบที่มีความรู้ความชำนาญทางศาลทรัพย์สินทางปัญญาหรือการค้าระหว่างประเทศอีกหนึ่งคนร่วมกับผู้พิพากษาเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี

สำหรับศาลยุติธรรมชั้นต้นอื่นนั้น ปัจจุบันยังไม่ได้การดำเนินคดีที่มีลักษณะพาณิชย์เป็นการเฉพาะ มีเพียงการจัดหมวดหมู่คดีที่มีลักษณะพาณิชย์ไว้ โดยสำนักงานศาลยุติธรรมได้ออกประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง การกำหนดอักษรย่อของสำนวนความในศาล พ.ศ. 2561 ลงวันที่ 2 ตุลาคม 2561 กำหนดอักษรย่อของสำนวนความในศาลออกเป็น 3 ประเภท คือ (ก) ความอาญา (ข) ความแพ่ง และ (ค) ความอื่น ๆ สำหรับคดีสาขาของคดีหลัก แยกไว้เป็น (ง) คดีสาขา โดยกำหนดให้ “คดีพาณิชย์” เป็นส่วนหนึ่งของประเภทคดีความแพ่ง ใช้อักษรย่อ “พณ” ทั้งนี้ คดีพาณิชย์ หมายถึง คดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค

การดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลแพ่งกรุงเทพใต้นั้น ศาลยุติธรรมให้มีโครงการศึกษาความเหมาะสมในการจัดตั้งและเปิดทำการศาลหรือแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลยุติธรรม และดำเนินการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (ศาลนาร่อง) เพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม เนื่องจากเป็นศาลที่มีเขตอำนาจครอบคลุมพื้นที่

เศรษฐกิจในกรุงเทพมหานคร อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้จึงอาศัยอำนาจตามมาตรา 11 แห่ง พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ให้จัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ โดยมี อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาและ บริหารจัดการคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค สำหรับการดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ จะกล่าวถึงในข้อ 5.4.2

5.4.1.2 การดำเนินคดีลักษณะพาณิชย์ในศาลชั้นอุทธรณ์ ซึ่งเป็นศาล ชั้นกลาง ใช้ระบบการพิจารณาพิพากษาคดีระบบศาลสูง ไม่ได้มีแบ่งแยกการพิจารณาพิพากษาคดีที่มี ลักษณะพาณิชย์ต่างหากจากคดีทั่วไปแต่อย่างใด

5.4.1.3 การดำเนินคดีลักษณะพาณิชย์ในศาลชั้นฎีกา เดิมศาลฎีกาได้จัดตั้ง แผนกคดีพาณิชย์อย่างไม่เป็นทางการมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2537 อันมีลักษณะเป็นการแบ่งแยก ลักษณะตามโครงสร้างภายในเพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน ป้องกันการใช้ดุลพินิจในการ พิจารณาพิพากษาลักลั่นกัน โดยแผนกคดีพาณิชย์มีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาเกี่ยวกับคดีตัวเงิน เช่าซื้อ บัญชีเดินสะพัด บัตรเครดิต หุ้นส่วนบริษัท ประกันภัย พระราชบัญญัติจัดตั้งตลาดหลักทรัพย์ ต่อมาได้เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ข้อพิพาททางพาณิชย์ก็มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2546 มีคดีข้อพิพาทลักษณะทางพาณิชย์ดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดี พณิชย์กว่า 505 คดี ในปี พ.ศ. 2547 คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) ได้พิจารณาเพื่อ จัดตั้งศาลพาณิชย์ แต่เนื่องจากคดีที่มีลักษณะทางพาณิชย์มีความกระจัดกระจายจึงไม่สามารถจัดตั้ง ศาลพาณิชย์หรือแนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลชั้นต้นได้ จึงได้มีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดี พณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นอย่างเป็นทางการ ตามประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การ จัดตั้งแผนกในศาลฎีกา เริ่มทำการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2547 โดยกำหนดให้มีอำนาจในคดีตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 เช่าซื้อ ลักษณะ 19 บัญชีเดินสะพัด ลักษณะ 20 ประกันภัย ลักษณะ 22 หุ้นส่วนและบริษัท และคดีตามพระราชบัญญัติที่วางระเบียบควบคุม ทางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น รวมทั้งคดีอื่น ๆ ที่ คล้ายคลึงกันตามที่ประธานศาลฎีกาจะได้กำหนด ปัจจุบันไม่ปรากฏว่าประธานศาลฎีกาได้ประกาศให้ คดีอื่นใดอยู่ในอำนาจศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้

5.4.2 การดำเนินคดีพาดิชย์ในศาลแพ่งกรุงเทพใต้

การดำเนินคดีพาดิชย์ในศาลแพ่งกรุงเทพใต้⁸ สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 ง บัญญัติให้มีการปฏิรูปประเทศ ด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2560 คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมจึงได้จัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ และได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอนของแผน ฯ อย่างกว้างขวางเพื่อร่วมกันกำหนดประเด็นการปฏิรูปและทิศทางการพัฒนากระบวนการ ยุติธรรมโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง แผนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมฉบับนี้ได้กำหนดประเด็นการปฏิรูปหลัก 10 ประเด็น โดยประเด็นปฏิรูปที่ 10 การพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ มีกิจกรรมการปฏิรูปที่สำคัญ คือ ปรับปรุงเขตอำนาจศาลและกฎหมายเพื่อให้รองรับการค้าระหว่างประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับคดี และพัฒนางานอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ จากประเด็นการปฏิรูปที่ 10 ประกอบกับการพาณิชย์และสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การค้าในเชิงพาณิชย์มีการพัฒนารูปแบบใหม่ตลอดเวลา เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาสอดคล้องกับสภาพและลักษณะของคดีที่ต้องการความคล่องตัวและรวดเร็ว และเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีพาดิชย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ศาลยุติธรรมจึงจัดให้มีโครงการศึกษาความเหมาะสมในการจัดตั้งและเปิดทำการศาลหรือแผนกคดีพาดิชย์ขึ้นในศาลยุติธรรม และดำเนินการจัดตั้งแผนกคดีพาดิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (ศาลนาร่อง) เพื่อเป็นต้นแบบการบริหารจัดการคดีพาดิชย์ในศาลยุติธรรม เนื่องจากเป็นศาลที่มีเขตอำนาจครอบคลุมพื้นที่เศรษฐกิจในกรุงเทพมหานคร อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้จึงอาศัยอำนาจตามมาตรา 11 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ให้จัดตั้งแผนกคดีพาดิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพาดิชย์ภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาและบริหารจัดการคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค

⁸ ดูหัวข้อ 4.2.2.2 การดำเนินคดีพาดิชย์ในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ หน้า 146-148.

ประเภทคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ได้แก่

1. คดีเช่าซื้อ
2. คดีบัญชีเดินสะพัด
3. คดีประกันภัย โดยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นบริษัทประกันภัย
4. คดีหุ้นส่วนและบริษัท อาทิ ซื้อขายหุ้น ขอเพิกถอนมติที่ประชุม ขอเลิกบริษัท
ขอตั้งผู้ชำระบัญชี ขอให้นายทะเบียนจดทะเบียนคืนสู่ทะเบียน ฯ
5. คดีสาขาที่เกี่ยวข้องกับคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ
6. คดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้กำหนด

และเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและมีประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชน อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 11 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้จึงได้ออกระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง) กำหนดให้การดำเนินคดีของแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการดำเนินคดีแพ่งในศาลชั้นต้นอื่น เช่น

- จัดแบ่งประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเป็นคดีที่มีลักษณะการค้าในเชิงพาณิชย์
- กำหนดกรอบระยะเวลาในการพิจารณาไม่เกิน 1 ปี เว้นแต่เป็นคดีที่มีลักษณะยุ่งยากซับซ้อนสามารถขอขยายระยะเวลาการดำเนินคดีออกไปได้อีกไม่เกิน 6 เดือน
- จัดให้มีผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจไว้โดยเฉพาะ 3 คณะ จำนวน 6 นาย
- การพิจารณาคดีมีการออกระเบียบภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ให้พิจารณาคดีตามมาตรา 196 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง นำระบบการพิจารณาแบบไต่สวนมาใช้แทนระบบกล่าวหา คู่ความสามารถส่งบันทึกถ้อยคำพยานแทนการสืบพยาน

การดำเนินงานของแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ตามระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง) ลงวันที่ 11 กันยายน 2562 มีข้อพิจารณาดังนี้

1. ระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง) ลงวันที่ 11 กันยายน 2562 ข้อ 3 กำหนดว่า “ผู้พิพากษา” หมายถึง ผู้พิพากษาและองค์คณะในแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ” เพื่อให้การบริหารจัดการคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ จึงมีคำสั่งศาลแพ่งกรุงเทพใต้ที่ 72/2561 ลงวันที่ 2 สิงหาคม 2561 เรื่อง การมอบหมายและจัดองค์คณะผู้พิพากษาประจำแผนกคดี

พาณิชย์และเศรษฐกิจ ประกอบด้วยผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีองค์คณะแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ จำนวน 3 คณะ (ผู้พิพากษาจำนวน 6 นาย) โดยให้องค์คณะแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ ตามระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 และมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาในคดีประเภทอื่น ๆ ทั่วไปด้วย จะเห็นได้ว่า ในระยะเริ่มต้นจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ได้จัดให้มีผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจไว้โดยเฉพาะ แต่จากการที่ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ นายสุทัต บินรามัน รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ นางณิชาพัฒน์ วีระจารุพันธ์ เลขาธิการศาลแพ่งกรุงเทพใต้ นายวิเชียร มั่นคง ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาลแพ่งกรุงเทพใต้ นางสาวปาริฉัตร สุวรรณเนา หัวหน้างานศาลยุติธรรมปฏิบัติการ นางสาวสุพัตรา ขำสกุล เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรมชำนาญงาน ได้ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า ภายหลังจากที่ผู้พิพากษาซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามคำสั่งศาลแพ่งกรุงเทพใต้ที่ 72/2561 ลงวันที่ 2 สิงหาคม 2561 ได้โยกย้ายไปรับราชการที่อื่น จนกระทั่งปัจจุบันศาลแพ่งกรุงเทพใต้ไม่ได้ดำเนินการจัดให้มีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะ แต่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ได้มอบหมายให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ควบคุม ดูแล และจ่ายสำนวนให้ผู้พิพากษาพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจตามความเหมาะสม

2. ระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง) ลงวันที่ 11 กันยายน 2562 ข้อ 3 กำหนดว่า “คดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ” หมายความว่า คดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 5 ลักษณะ 19 ลักษณะ 20 และลักษณะ 22 ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค” และประกาศศาลแพ่งกรุงเทพใต้ เรื่องการกำหนดประเภทคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง) ลงวันที่ 11 กันยายน 2561 กำหนดประเภทคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ได้แก่ คดีเช่าซื้อ คดีบัญชีเดินสะพัด คดีประกันภัย โดยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นบริษัทประกันภัย คดีหุ้นส่วนและบริษัท อาทิ ชื่อขายหุ้น ขอเพิกถอนมติที่ประชุม ขอเลิกบริษัท ขอตั้งผู้ชำระบัญชี ขอให้นายทะเบียนจดทะเบียนชื่อบริษัทคือสู่ทะเบียน คดีสาขาที่เกี่ยวข้องกับคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ และคดีอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้กำหนด ประเภทคดีตามระเบียบและประกาศ ฯ ดังกล่าว กำหนดให้มีความสอดคล้องกับประเภทคดีซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจของศาลฎีกา ดังนั้น หากประธานศาลฎีกากำหนดให้คดีประเภทอื่นเป็นคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเพิ่มเติมจากข้อกำหนด อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ สามารถอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 11 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม อนึ่ง แม้ประเภทคดีตามที่กำหนด

ในข้อ 2 นี้ กำหนดว่าไม่รวมถึงคดีผู้บริโภคร่วม⁹ แต่ก็ได้กำหนดชัดเจนว่าลักษณะพาณิชย์และเศรษฐกิจจะต้องเป็นคดีพิพาทอันเกิดจากการค้าการลงทุน และบุคคลหรือนิติบุคคลที่จะเป็นคู่พิพาทจะต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจหรือไม่ อาจทำให้เกิดปัญหาด้านการตีความว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริโภคร่วม คดีใดเป็นคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจได้

3. ระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง) ลงวันที่ 11 กันยายน 2562 ข้อ 4 กำหนดว่า “การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจให้เป็นไปตามระเบียบนี้ ในกรณีที่ไม่มีระเบียบดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ทั้งนี้ การนัดพิจารณาคดีให้เป็นไปตามดุลพินิจของผู้พิพากษาในแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเป็นผู้กำหนดวันนัดโดยต้องนำสำนวนคดีเข้าระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง โดยต้องพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี เว้นแต่เป็นคดีที่ข้อยุ่งยากและมีเอกสารประกอบการพิจารณาเป็นจำนวนมากอาจขออนุญาตอธิบดีขยายระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้ไม่เกิน 6 เดือน”

กรณีตามระเบียบฯ กำหนดให้การนัดพิจารณาคดีให้เป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาในแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเป็นผู้กำหนดวันนัด โดยต้องนำสำนวนคดีเข้าระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง นั้น เนื่องจากในการนัดคดีเพื่อพิจารณาคดีต่อเนื่อง คู่ความจะต้องดำเนินการนัดคดีผ่านศูนย์นัดความซึ่งเป็นระบบสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่งคือเพื่อดำเนินการนัดคดีต่อเนื่องกันไปจนกว่าคดีจะแล้วเสร็จ ทำให้คู่ความสามารถสามารถคาดหมายระยะเวลาพิจารณาคดีแล้วเสร็จได้ล่วงหน้า ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเป็นไปด้วยความรวดเร็ว จึงควรมีสถูยนัดความสำหรับคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจแยกต่างหากจากคดีแพ่งอื่นในศาล ซึ่งผู้เขียนได้สัมภาษณ์นายสุทัต บินรามัน รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ นางณิชพัฒน์ วีระจารุพันธ์ เลขาธิการศาลแพ่งกรุงเทพใต้ นายวิเชียร มั่นคง ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาลแพ่งกรุงเทพใต้ นางสาวปาริฉัตร สุวรรณเนาว์ เจ้าพนักงานศาลยุติธรรมปฏิบัติการ ได้ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ไม่มี

⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร่วม พ.ศ. 2551 มาตรา 1 “คดีผู้บริโภคร่วม” หมายความว่า

(1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคร่วมหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคร่วมตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่น กับผู้ประกอบการซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอื่นเนื่องมาจากการบริโภคร่วมสินค้าหรือบริการ

(2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ปลอดภัย

(3) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีตาม (1) หรือ (2)

(4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้

ระบบบริหารศูนย์นัดความคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจแยกต่างหากจากคดีแพ่ง การนัดความไม่มีความแตกต่าง มีการลงตารางนัดความเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งประเด็นนี้เห็นว่า การบริหารจัดการคดีด้านวันนัดในคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ โดยยังคงใช้ระบบนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องร่วมกับคดีประเภทอื่นซึ่งใช้หลักการพิจารณาคดีต่อ ๆ กันไป ทำให้อาจกำหนดวันนัดคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจต่อจากคดีประเภทอื่น วันนัดเริ่มต้นพิจารณาคดีอาจล่าช้า แม้คู่ความจะสามารถคาดการณ์ระยะเวลาพิจารณาคดีแล้วได้ก็ตาม แต่การดำเนินการในส่วนนี้ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่สอดคล้องกับลักษณะคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่ต้องการความรวดเร็วในการพิจารณาคดีแต่อย่างใด

กรณีตามระเบียบฯ กำหนดให้พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจแล้วเสร็จภายใน 1 ปี เว้นแต่เป็นคดีที่ซับซ้อนและมีเอกสารประกอบการพิจารณาเป็นจำนวนมากอาจขออนุญาตอธิบดีขยายระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้ไม่เกิน 6 เดือน จึงสามารถจำแนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจได้ 2 ประเภท คือ คดีที่มีลักษณะไม่ยุ่งยากซับซ้อน กำหนดการพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี และคดีที่มีลักษณะยุ่งยากซับซ้อน มีเอกสารประกอบการพิจารณาเป็นจำนวนมาก กำหนดการพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี โดยอาจขออนุญาตอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ขยายระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้ไม่เกิน 6 เดือน

เมื่อพิจารณาตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการกำหนดระยะเวลาการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2566 ข้อ 4 การจำแนกลักษณะหรือประเภทคดีในศาลชั้นต้น สามารถแยกการพิจารณาได้ดังนี้

- คดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่มีลักษณะไม่ยุ่งยากซับซ้อน จัดเป็นคดีประเภทจัดการพิเศษ ซึ่งหมายถึง คดีลักษณะที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีแนวโน้มที่จะพิจารณาให้เสร็จได้ภายในนัดเดียวหรือในวันหนึ่งสามารถพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จได้หลายคดีหรือสามารถส่งเอกสารแทนการสืบพยานได้ ตามระเบียบฯ ข้อ 4 การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลชั้นต้น คดีจัดการพิเศษ ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับแต่วันฟ้อง ตามระเบียบฯ ข้อ 5

- คดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่มีลักษณะยุ่งยากซับซ้อน มีเอกสารประกอบการพิจารณาเป็นจำนวนมาก จัดเป็นคดีประเภทคดีสามัญ ซึ่งหมายถึง คดีซึ่งต้องสืบพยานหลักฐานของคู่ความต่อไปและไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว คดีที่ศาลสูงย่อนสำนวนให้ศาลชั้นต้นสืบพยานและพิพากษาคดีใหม่ หรือคดีประเภทอื่นที่ผู้รับผิดชอบในราชการของศาลเห็นสมควรให้ดำเนินการอย่างคดีสามัญ และคดีสามัญพิเศษ หมายถึง คดีสามัญที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ไม่สามารถนัดสืบพยานต่อเนื่องกันไปจนเสร็จ จำเป็นต้องกำหนดวันนัดสืบพยานต่อเนื่องเป็นช่วง ช่วงละ 2 ถึง 4 วัน เช่น คดีที่ต้องใช้พยานหลักฐานจำนวนมาก ทั้งนี้ ต้องได้รับอนุญาตจาก

ผู้รับผิดชอบในราชการศาล ตามระเบียบฯ ข้อ 4 การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลชั้นต้น คดีสามัญ และคดีสามัญพิเศษ ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี ตามระเบียบฯ ข้อ 5

แต่อย่างไรก็ตามคดีส่วนแพ่งที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแขวงไม่ว่าจะเป็นคดีประเภทใด ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับแต่วันฟ้อง ตามระเบียบฯ ข้อ 5 วรรคท้าย

นอกจากนี้ ตามระเบียบฯ ข้อ 15 การพิจารณาพิพากษาคดีอาจล่าช้ากว่ากำหนดระยะเวลาดังกล่าวได้เนื่องจากการโอนสำนวนคดี การปรึกษาร่างคำพิพากษตามระเบียบ การประชุมใหญ่ หรือความตกลงกันของคู่ความ เช่น การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท การรอฟังผลคดีอื่น หรือมีข้อขัดข้องอันเกิดจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือจากการดำเนินงานของหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก เช่น การส่งหมายระหว่างประเทศ การทำแผนที่พิพาท การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้

เมื่อพิจารณาระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 ซึ่งใช้เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2561 โดยในขณะประกาศใช้ ระยะเวลาในการดำเนินคดีตามระเบียบฯ ดังกล่าว มีกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน แน่นนอน รวดเร็วกว่าคดีแพ่งอื่น คู่ความสามารถคาดหมายระยะเวลาพิจารณาคดีแล้วเสร็จได้ล่วงหน้า แต่เมื่อระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการกำหนดระยะเวลาการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2566 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2566 ซึ่งมีแนวทางการบริหารจัดการคดีอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจำแนกลักษณะหรือประเภทคดีในศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา มีกำหนดระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดี ระยะเวลาสั่งคำร้องประเภทต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน รวมทั้งมีแนวทางการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้อำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความผู้เกี่ยวข้อง ระยะเวลาการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจตามระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 จึงมีมาตรฐานด้านระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่ไม่สอดคล้องกับระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการกำหนดระยะเวลาการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2566

อนึ่ง นายธวัชชัย พันธุ์วัฒน์ อาชีพ ทนายความ ซึ่งเป็นทำหน้าที่เป็นทนายความให้แก่คู่ความในคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ศาลยุติธรรมควรเปิดโอกาสคู่ความสามารถนัดพิจารณาคดีในวันหยุดราชการได้ เพราะผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะไม่ว่างในวันธรรมดา หากศาลยุติธรรมเปิดพิจารณาในวันหยุดราชการ จะทำให้คู่ความสามารถมาศาลด้วยตนเองและสามารถเข้าร่วมการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้มากขึ้น

5.5 วิเคราะห์แนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์และการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม

จากการศึกษาแนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์ของต่างประเทศ แนวทางการบริหารจัดการคดีที่เป็นสากล มีข้อพิจารณา ดังนี้

5.5.1 การจัดให้มีการศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์และวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์

จากการศึกษาประเด็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์ และแนวคิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ ของต่างประเทศและตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016 ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” สามารถสรุปรายละเอียดดังตารางนี้

ตารางที่ 5.2 สรุปแนวคิดการดำเนินคดีพาณิชย์และการจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์

ลำดับ	ประเทศ/หลักสากล	แนวคิดการดำเนินคดีพาณิชย์	การจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์ในศาล	เหตุผลความจำเป็นในการจัดตั้ง
1	สาธารณรัฐฝรั่งเศส	ความจำเป็นในการประกันต่อความรวดเร็วในการดำเนินการทางการค้า และการกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีความเรียบง่าย การอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาด้านเครดิต	ดำเนินการจัดตั้งศาลพาณิชย์	สืบเนื่องมาจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์การค้าพาณิชย์ ซึ่งต้องการให้มีศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีของพ่อค้าพาณิชย์ โดยเฉพาะ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว
2	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	ความจำเป็นในทางธุรกิจและความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้า ซึ่งต้องการแน่นอนในความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างพ่อค้า โดยรวบรวมประเพณีทางการมาไว้ในที่เดียวกัน และสร้างระบบที่เป็นอันหนึ่งอันเดียว และใช้ใน	ดำเนินการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ในศาล	สืบเนื่องมาจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์การค้าพาณิชย์ ซึ่งต้องการสร้างระบบที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อพิจารณาคดีของพ่อค้าโดยเฉพาะ

		ระหว่างพ่อค้า เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในทางการค้า มีเสรีภาพในการดำเนินธุรกิจ พ่อค้ามีสถานะเท่าเทียมกันเพื่ออำนาจในต่อรองอย่างเท่าเทียม		
3	สหราชอาณาจักร (อังกฤษและไอร์แลนด์)	มีวัตถุประสงค์ให้การพิจารณาคดีพาณิชย์ไม่สลับซับซ้อน ลดความเคร่งครัด รวดเร็ว เพื่อส่งเสริมการค้า	ดำเนินการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ในศาล	เนื่องจากเห็นว่ากฎหมายแพ่งและกฎหมายพาณิชย์มีความแตกต่างกัน
4	สหรัฐอเมริกา	ประมวลกฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์ (Uniform Commercial Code) ไม่มีสถานะเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับ แต่ถูกรวบรวมขึ้นโดยนักวิชาการ นักกฎหมาย ผู้พิพากษา เพื่อหวังให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระบบกฎหมายของสหรัฐ	ไม่มีการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และศาลพาณิชย์ต่างหากจากระบบศาลทั่วไป แต่ขึ้นอยู่กับความยอมรับของแต่ละมลรัฐที่จะนำประมวลกฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์ (Uniform Commercial Code) ไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายในมลรัฐ	ขึ้นอยู่กับความยอมรับของแต่ละมลรัฐที่จะนำประมวลกฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์ (Uniform Commercial Code) ไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายในมลรัฐ
5	รายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ	มีวัตถุประสงค์ให้ภาคธุรกิจ การค้าการลงทุน โดยเฉพาะธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมสามารถเข้าถึงระบบศาลที่มีประสิทธิภาพ	ประสงค์ให้แต่ละประเทศมีการจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีที่มีอำนาจเหนือคดีลักษณะคดีพาณิชย์	

จากตารางสรุปแนวคิดการดำเนินคดีพาณิชย์และการจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์ จะเห็นได้ว่า แนวคิดการดำเนินคดีพาณิชย์ของต่างประเทศและแนวคิดในการดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing

Business) 2016 ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” มีลักษณะสอดคล้องกัน กล่าวคือ แนวคิดการการดำเนินคดีพาณิชย์เกิดจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจ ประสงค์ให้ข้อพิพาทอันเกิดจากการดำเนินธุรกิจของตน ได้รับการระงับข้อพิพาทจากศาลที่มีอำนาจเหนือคดีพาณิชย์โดยเฉพาะ และสามารถดำเนินการได้รวดเร็ว มีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยาก ชับซ้อน สามารถยืดหยุ่นได้

สำหรับแนวทางการพัฒนาด้านจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์ และแนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์ของประเทศไทยมีข้อพิจารณา ดังนี้

5.5.1.1 การวางแนวทางการดำเนินคดีลักษณะพาณิชย์

จากแนวคิดของกฎหมายแพ่งและกฎหมายพาณิชย์ซึ่งมีความแตกต่างกัน โดยกฎหมายแพ่งจะเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือกำหนดสถานะของบุคคล ครอบครัว ทรัพย์สิน สัญญาและหนี้ ส่วนกฎหมายพาณิชย์จะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับนิติกรรมทางพาณิชย์ที่กระทำโดยผู้ประกอบการ หรือระหว่างผู้ประกอบการ ลักษณะสำคัญของคดีพาณิชย์คือ ข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบการ ที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ประกอบการกระทำนิติกรรมนั้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินธุรกิจนั้น ๆ ประกอบแนวคิดการการดำเนินคดีพาณิชย์ซึ่งเกิดจากการที่ผู้ประกอบการประสงค์ให้ข้อพิพาทอันเกิดจากการดำเนินธุรกิจของตน ได้รับการระงับข้อพิพาทจากศาลที่มีอำนาจเหนือคดีพาณิชย์โดยเฉพาะ และสามารถดำเนินการได้รวดเร็ว มีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยาก ชับซ้อน สามารถยืดหยุ่นได้

แต่เนื่องจากประเทศไทยยังรวมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายวิธีพิจารณาคความไว้ด้วยกัน ซึ่งศาสตราจารย์พิเศษ จรัญ ภักดีธนากุล มีความเห็นว่า เรื่องการค้าพาณิชย์ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของกฎหมายแพ่ง แต่เป็นเรื่องใหญ่ที่เชื่อมโยงระหว่างการค้าของประเทศไทยกับการค้าโลก เมื่อระบบศาลไทยยังใช้กฎหมายพาณิชย์ร่วมกับกฎหมายแพ่ง ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของวงการค้า ควรแยกกฎหมายวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ออกมาจากวิธีพิจารณาคดีแพ่งให้ชัดเจน โดยมุ่งเน้นที่คุณภาพของการดำเนินคดีในศาล และต้องรวดเร็วกว่าคดีปกติทั่วไป มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน เรียบง่าย ได้มาตรฐาน ไม่ซับซ้อนสร้างความยุ่งยากแก่การปฏิบัติในทางการค้า¹⁰

ศาสตราจารย์พิเศษ ไพโรจน์ วยุภาพ ให้สัมภาษณ์ตามประเด็นคำถามว่า เรื่องการแยกประมวลกฎหมายแพ่งออกจากประมวลกฎหมายพาณิชย์ โดยมีความเห็นว่า การแยกจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อสังคมมีความเป็นแพ่งแยกออกจากพาณิชย์อย่างชัดเจน เมื่อสังคมเข้าสู่ความ

¹⁰ จรัญ ภักดีธนากุล, ‘การบริหารกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายแพ่ง (บย.307)’ (การบรรยายสัมมนา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารกระบวนการยุติธรรม, 15 กันยายน 2561).

เป็นพาณิชย์ ก็ควรให้ความเป็นพาณิชย์มากขึ้นที่จะชี้ให้เห็นว่าต่างจากแพ่ง ถ้าอยากให้ความเป็นพาณิชย์ สิ่งที่เป็นพาณิชย์มากขึ้น การออกเป็นพระราชบัญญัติเป็นการเฉพาะ จะทำให้เข้าใจดีขึ้นมากกว่าที่ใช้เป็นการทั่วไป¹¹

จากแนวความคิดดำเนินคดีพาณิชย์ของต่างประเทศและแนวคิดในการดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016 ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” และนักกฎหมายภายในประเทศ มีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ การดำเนินคดีแพ่งและคดีพาณิชย์มีความแตกต่างกัน เพื่อส่งเสริมการค้าพาณิชย์ ควรแยกกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ปัจจุบันการค้าการลงทุนในประเทศไทยเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ประเทศไทยควรแยกกฎหมายเกี่ยวกับการวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง และวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ควรมีลักษณะที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน สามารถยื่นหยุ่นได้ และประการสำคัญคือต้องรวดเร็วกว่าคดีปกติ

5.5.1.2 การจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์

แนวความคิดการจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์ของต่างประเทศและแนวคิดในการดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016 ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” มีลักษณะสอดคล้องกันในด้านวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง กล่าวคือ แนวคิดการดำเนินคดีพาณิชย์มีความแตกต่างจากการดำเนินคดีแพ่ง ดังนั้น เมื่อเกิดข้อพิพาททางพาณิชย์ขึ้น ข้อพิพาทดังกล่าวควรได้รับการพิจารณาจากศาลเฉพาะทางการค้า เพื่อให้การดำเนินคดีสะดวก รวดเร็ว ส่วนรูปแบบการจัดตั้งศาลนั้น ขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์และความเหมาะสมของแต่ละประเทศ

สำหรับแนวทางการจัดตั้งศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้นของประเทศไทย นั้น เนื่องจากหากศาลยุติธรรมมีความประสงค์ที่จะเปิดทำการศาลชั้นต้นในพื้นที่ใด จะต้องผ่านการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม โดยต้องให้ความเห็นชอบต่อร่างกฎหมายที่เสนอ และวันเปิดทำการของศาลนั้น ๆ ก่อนเสนอเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งก่อนมีการเสนอร่างกฎหมาย สำนักงานศาลยุติธรรมจะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ เพื่อประกอบการพิจารณาร่างกฎหมายที่จัดตั้งศาล และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการดำเนินการ

¹¹ ไพบโรจน์ วายุภาพ, ‘การใช้และการตีความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์’ (2556) 4 วรสารนิติศาสตร์, 271.

และรองรับการเปิดทำการของศาล ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กระทรวงมหาดไทย สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และสำนักงานกิจการยุติธรรม ทั้งนี้ หน่วยงานดังกล่าวต้องให้ความเห็นชอบด้วยกับการเปิดทำการของศาลตามที่สำนักงานศาลยุติธรรมเสนอ โดยการจัดทำ ภารกิจตามกฎหมายนี้สอดคล้องกับหน้าที่หลักของศาลยุติธรรมในการ พิจารณาพิพากษาคดี และการอำนวยความยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ อันเป็นการแบ่งเบาภาระของศาลชั้นต้นในพื้นที่ของแต่ละจังหวัด และเพื่อเป็นการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด เสมอภาค และเป็นธรรม อีกทั้ง เรื่องการจัดตั้งศาลถือเป็นนโยบายระดับประเทศที่ต้องนำเสนอคณะรัฐมนตรีตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548 เพื่อมีมติให้ความเห็นชอบก่อนการเปิดทำการทุกครั้ง

เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในด้านจำนวนคดีที่เข้าสู่ศาล ควรต้องพิจารณาสถิติคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่เข้าสู่ศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร และสถิติคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ นับแต่ได้จัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้โดยมีลักษณะเป็นศาลนำร่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 เปรียบเทียบกับจำนวนข้อหาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่ขึ้นสู่การพิจารณาและพิพากษาเสร็จไปของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่ พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2566 (มกราคม - เมษายน) ดังนี้

ตารางที่ 5.3 จำนวนคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่ขึ้นสู่การพิจารณาและพิพากษาเสร็จไปของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2566 (มกราคม - เมษายน)¹²

ปี พ.ศ.		ข้อพิพาท							รวม
		เข้าชื่อ	บัญชีเดินสะพัด	ประกันวินาศภัย, ประกันภัยค้ำจุน	ประกันชีวิต	หุ้นส่วน	บริษัท	อื่น ๆ	
พ.ศ. 2561	ข้อหาที่ขึ้นสู่การพิจารณา	98	1	-	-	37	-	-	136
	ข้อหาที่พิพากษาเสร็จไป	11	-	-	-	-	-	7	18
พ.ศ. 2562	ข้อหาที่ขึ้นสู่การพิจารณา	368	2	2	-	81	19	12	484
	ข้อหาที่พิพากษาเสร็จไป	340	3	-	-	93	-	-	436
พ.ศ. 2563	ข้อหาที่ขึ้นสู่การพิจารณา	546	-	1	-	64	5	20	636
	ข้อหาที่พิพากษาเสร็จไป	285	-	2	-	78	-	1	366
พ.ศ. 2564	ข้อหาที่ขึ้นสู่การพิจารณา	115	1	-	13	107	-	9	245
	ข้อหาที่พิพากษาเสร็จไป	143	1	-	1	87	-	-	232
พ.ศ. 2565	ข้อหาที่ขึ้นสู่การพิจารณา	318	-	1	3	92	-	-	414
	ข้อหาที่พิพากษาเสร็จไป	569	-	8	-	120	-	-	697
พ.ศ. 2566 (ม.ค. - เม.ย.)	ข้อหาที่ขึ้นสู่การพิจารณา	193	-	-	-	25	-	1	219
	ข้อหาที่พิพากษาเสร็จไป								

¹² สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม ข้อมูล ณ วันที่ 2 มิถุนายน 2566

ตารางที่ 5.4 จำนวนคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่เข้าสู่การพิจารณาและพิพากษาเสร็จไปของศาลชั้นต้นที่วราชนาฎจักร ตั้งแต่ พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2566 (มกราคม - เมษายน)¹³

ปี พ.ศ.		ข้อพิพาท							รวม
		เช่าซื้อ	บัญชีเดินสะพัด	ประกันวินาศภัย, ประกันภัยค้ำจุน	ประกันชีวิต	หุ้นส่วน	บริษัท	อื่น ๆ	
พ.ศ. 2561	ข้อหาที่เข้าสู่ การพิจารณา	2,670	545	7,306	133	169	161	-	10,984
	ข้อหาที่ พิพากษา เสร็จไป	1,779	318	6,879	419	161	130	-	9,686
พ.ศ. 2562	ข้อหาที่เข้าสู่ การพิจารณา	2,366	869	8,717	232	153	106	-	12,443
	ข้อหาที่ พิพากษา เสร็จไป	2,912	909	8,759	201	169	132	-	13,082
พ.ศ. 2563	ข้อหาที่เข้าสู่ การพิจารณา	2,607	534	8,701	393	155	94	-	12,484
	ข้อหาที่ พิพากษา เสร็จไป	2,533	610	8,842	237	151	89	-	12,462
พ.ศ. 2564	ข้อหาที่เข้าสู่ การพิจารณา	4,147	542	6,698	160	115	120	-	11,782
	ข้อหาที่ พิพากษา เสร็จไป	3,588	324	5,621	145	83	99	-	9,860
พ.ศ. 2565	ข้อหาที่เข้าสู่ การพิจารณา	3,529	560	5,271	206	157	138	-	9,861
	ข้อหาที่ พิพากษา	3,472	658	10,309	148	183	139	-	14,909

¹³ สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม ข้อมูล ณ วันที่ 2 มิถุนายน 2566.

	เสร็จไป								
พ.ศ. 2566 (ม.ค. - เม.ย.)	ข้อหาที่ขึ้นสู่ การพิจารณา	1,130	149	2,181	98	50	81	-	3,689
	ข้อหาที่ พิพากษา เสร็จไป	-	-	-	-	-	-	-	-

เมื่อพิจารณาจำนวนคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลชั้นต้นประกอบกับการจัดตั้งศาลในแต่ละจังหวัดหรือแต่ละภูมิภาค จะต้องดำเนินการพิจารณาแผนงาน ด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ อุปกรณ์ และด้านบุคลากร เห็นว่า จำนวนที่คดีลักษณะพาณิชย์ที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลชั้นต้นอื่น ยังไม่เพียงพอที่จะจัดตั้งศาลพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในแต่ละจังหวัดหรือในแต่ละภูมิภาค ทั้งการจัดตั้งศาลจะเป็นภาระแก่งบประมาณในด้านต่าง ๆ อีกจำนวนมาก ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า แนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานเพื่อให้มีศาลหรือแผนกคดีที่มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์โดยเฉพาะ ศาลยุติธรรมควรจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลชั้นต้น โดยระยะเริ่มแรกควรจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลชั้นต้นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศไทย เพื่อประโยชน์ในการประเมินความคุ้มค่า ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และกำหนดแนวทางการดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่เหมาะสมในศาลชั้นต้น ระยะต่อมาควรจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความในคดีพาณิชย์ และเปิดแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค

อนึ่ง หากมีกรณีเป็นที่สงสัยว่าเป็นคดีนั้นเป็นคดีพาณิชย์หรือไม่ ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัย โดยให้คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด

5.5.2 การกำหนดนิยามหรือลักษณะของคดีพาณิชย์ และคุณสมบัติของคู่ความในคดีพาณิชย์

จากการศึกษาคำจำกัดความคดีพาณิชย์และคุณสมบัติของคู่ความในคดีพาณิชย์ของต่างประเทศและตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016 ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” สามารถสรุปคำจำกัดความและคู่ความในคดีพาณิชย์ ดังนี้

ตารางที่ 5.5 สรุปคำจำกัดความและคู่ความในคดีพาณิชย์

ลำดับ	ประเทศ/หลัก สากล	การจำกัดความคดีพาณิชย์	คุณสมบัติของคู่ความ
1	สาธารณรัฐ ฝรั่งเศส	<p>ไม่มีการนิยามคดีพาณิชย์แต่แบ่งแยก นิติกรรมทางพาณิชย์ เป็น 3 ประเภท</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. โดยลักษณะของนิติกรรม รูปแบบของ การทำนิติกรรม และบุคคลผู้ทำนิติกรรม 2. นิติกรรมทางพาณิชย์โดยรูปแบบ จะมี เฉพาะในเรื่องตัวแลกเงิน 3. นิติกรรมทางพาณิชย์โดยเหตุผลของ บุคคลซึ่งกระทำนิติกรรม การกระทำของ พ่อค้าที่เกี่ยวกับการทำนิติกรรมทาง พาณิชย์จะถือว่าเป็นนิติกรรมในทาง พาณิชย์ 	คู่ความจะเป็นพ่อค้าหรือไม่ได้ ขึ้นอยู่ กับหลักการแบ่งแยกนิติกรรมทาง พาณิชย์ หากนิติกรรมมีลักษณะเป็น นิติกรรมผสมทั้งนิติกรรมทางแพ่งและ นิติกรรมทางพาณิชย์ และคู่ความ ผู้ถูกฟ้องไม่ใช่พ่อค้า ศาลที่มีอำนาจใน การพิจารณาคดีจะเป็นศาลแพ่ง ต้อง นำกฎหมายในเรื่องพยานหลักฐาน ตามกฎหมายแพ่งมาใช้บังคับ
2	ส ห พ ัน ธ์ ส า ธา ร ณ ธิ เยอรนี	ไม่มีการนิยามคดีพาณิชย์ไว้ แต่พิจารณา การกระทำทางพาณิชย์จากวัตถุประสงค์ ของคู่สัญญาในการเข้าทำสัญญา กล่าวคือ สัญญาทั้งหมดของพ่อค้าที่เกี่ยวกับธุรกิจ ของตนเป็นสัญญาทางพาณิชย์ สัญญา ตามวัตถุประสงค์รวมถึงสัญญาและ การกระทำตามที่กำหนดระยะเวลาเพื่อ การส่งมอบ การทวงถามชำระหนี้ ประกาศใด ๆ และการจัดตั้งสาขาของ ธุรกิจ	ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของคู่ความ
3	สหราชอาณาจักร (อ ัง ก ฤษ และ ไอร์แลนด์)	มีคำจำกัดความคดีที่ขึ้นสู่ศาลได้คือคดีที่ เกิดขึ้นจากการติดต่อทางการค้าและการ พาณิชย์	ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของคู่ความ
4	สหรัฐอเมริกา	มีการจำกัดลักษณะคดีพาณิชย์ในประมวล กฎหมายเอกรูปทางพาณิชย์ (Uniform Commercial Code)	ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของคู่ความ

5	รายงานความยาก - ง่าย ในการ ประกอบธุรกิจ	ลักษณะของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นต้องเป็น ปัญหาข้อพิพาทในเชิงพาณิชย์	คู่ความเป็นผู้ประกอบการ
---	---	--	-------------------------

เมื่อพิจารณาคำจำกัดความคดีพาณิชย์และคุณสมบัติของคู่ความในคดีพาณิชย์ของต่างประเทศและตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016 ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” มีแนวความคิดที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ กฎหมายแพ่งจะเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือกำหนดสถานะของบุคคล ครอบครัว ทรัพย์สิน สัญญาและหนี้ ส่วนกฎหมายพาณิชย์จะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับนิติกรรมทางพาณิชย์ที่กระทำโดยผู้ประกอบการ หรือระหว่างผู้ประกอบการ เมื่อพิจารณาจากคำจำกัดความคดีพาณิชย์และคุณสมบัติของคู่ความในคดีพาณิชย์ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ไม่ได้มีการนิยามคดีพาณิชย์ไว้โดยเฉพาะ แต่ได้จำแนกคดีพาณิชย์ตามลักษณะของนิติกรรม ซึ่งจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจ โดยไม่จำกัดว่าคู่ความจะต้องเป็นนิติบุคคลเท่านั้น ดังนั้น ลักษณะสำคัญของคดีพาณิชย์ คือ ข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบการ ที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ประกอบการทำนิติกรรมนั้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินธุรกิจ

อย่างไรก็ตาม การกำหนดนิยามหรือให้ความหมายของ “คดีพาณิชย์” ในงานวิจัยนี้มิได้ประสงค์ให้เป็นนิยามหรือความหมายในทางวิชาการ แต่จะเป็นการกำหนดขอบเขตเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการคดีในลักษณะหนึ่ง ๆ เพื่อให้การระงับข้อพิพาทคดีลักษณะพาณิชย์ สามารถดำเนินไปได้อย่างเหมาะสม ในประเทศที่มีระบบกฎหมายพาณิชย์ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะมีการศาลพาณิชย์จัดตั้งขึ้นหรือไม่ก็ตาม การกำหนดลักษณะของคดีพาณิชย์คงมิใช่เรื่องที่ยุงยากมากนัก แต่สำหรับประเทศที่ไม่มีระบบกฎหมายพาณิชย์แยกออกมาชัดเจน อีกทั้งยังไม่มีการจัดตั้งศาลพาณิชย์ให้ มีอำนาจพิจารณาคดีดังกล่าวขึ้นโดยเฉพาะเจาะจงอย่างกรณีของประเทศไทย การกำหนดลักษณะขอบเขตและความหมายของคดีพาณิชย์ จึงมิใช่เรื่องที่จะทำขึ้นได้โดยง่ายนัก แต่อย่างไรก็ดี โดยเหตุที่งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะค้นหาวิธีการจัดการกับคดีพาณิชย์ จึงควรนำเสนอขอบเขตของคดีพาณิชย์ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ลักษณะของการกำหนดขอบเขตของคดีพาณิชย์ที่เสนอนี้ จะไม่กำหนดโดยอ้างอิงตามนิยามหรือลักษณะของสัญญาประเภทหนึ่ง ๆ หรือหลายประเภทตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะอาจทำให้เกิดข้อจำกัดของการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางพาณิชย์ เนื่องจากการประกอบธุรกิจการค้าในปัจจุบันที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและมีความหลากหลายในทางเนื้อหา จนอาจก่อให้เกิดปัญหาว่าสัญญาที่พิพาทปัญหานั้น มีลักษณะเป็นสัญญาในทางพาณิชย์ตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่

ประการที่สอง การกำหนดขอบเขตของคดีพาณิชย์ คดีพาณิชย์เป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากสัญญาที่คู่กรณีในสัญญามีวัตถุประสงค์อันเป็นสาระสำคัญ ที่จะได้รับประโยชน์ในการประกอบธุรกิจของตนจากการเข้าทำสัญญานั้น ดังนั้น ไม่ว่าสัญญานั้นจะมีการเรียกชื่ออย่างไร จะเป็นชื่อสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่น หรือเป็นชื่อที่คู่กรณีเรียกขึ้นเองก็ตาม แต่จะต้องพิจารณาจากเจตนาของคู่กรณีในสัญญาเป็นสำคัญว่า การเข้าทำสัญญานั้นเพื่อที่จะได้รับประโยชน์แก่การประกอบธุรกิจของตนหรือไม่ หากเป็นการเข้าทำสัญญาเพื่อประโยชน์แก่การประกอบธุรกิจของตน และมีข้อพิพาทเกิดขึ้นเกี่ยวกับสัญญาดังกล่าวขึ้น ย่อมถือเป็นคดีพาณิชย์ในขอบเขตความหมายที่กล่าวมาข้างต้น เช่น การกู้ยืมเงินเพื่อนำมาใช้ในกิจการ การซื้อวัตถุดิบเครื่องจักร อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้า การซื้อรถยนต์ รถบรรทุก หรือยานพาหนะอื่นเพื่อนำมาใช้ในกิจการ การจ้างก่อสร้างอาคาร โรงงาน ติดตั้งระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การจ้างให้มีการประชาสัมพันธ์กิจการ การจ้างให้ดำเนินการระดมทุนเพื่อขยายกิจการ เป็นต้น

ประการที่สาม คู่กรณีในข้อพิพาททั้งสองฝ่ายจะต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบธุรกิจในด้านใด ๆ เช่น การผลิต การขาย หรือให้บริการ หรือการอื่น ๆ ซึ่งเป็นการดำเนินการเพื่อแสวงหากำไรอย่างเป็นปกติธุระ โดยไม่ต้องคำนึงถึงสถานภาพทางกฎหมายของบุคคล ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจจะเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ย่อมเป็นคู่กรณีในคดีพาณิชย์ได้ทั้งสิ้น ซึ่งการกำหนดเช่นนี้ เพื่อให้คดีพาณิชย์เป็นข้อพิพาทสำหรับผู้ประกอบธุรกิจระหว่างกันโดยเฉพาะเจาะจง อันสมควรจะได้รับการพิจารณาบริหารจัดการภายใต้กระบวนการที่จะกำหนดขึ้น หากผู้ประกอบธุรกิจกู้ยืมเงินจากบุคคลทั่วไปที่มีผู้ใช้ผู้ประกอบธุรกิจ ย่อมเป็นคดีแพ่งทั่วไปที่จะไปว่ากล่าวกันในศาลแพ่ง เพราะคู่กรณีอีกฝ่ายมิใช่ผู้ประกอบธุรกิจ แต่หากผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นผู้ผลิตสินค้าจะไปกู้ยืมเงินเพื่อนำมาใช้ผลิตสินค้า ก็ย่อมเป็นคดีพาณิชย์เพราะเป็นการกู้ยืมเงินเพื่อใช้ในกิจการ แม้ผู้ให้กู้จะมีผู้ใช้ผู้ประกอบธุรกิจให้กู้ยืมเงินก็ตาม ย่อมมีลักษณะเป็นสภาพแวดล้อมของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในวงการธุรกิจ จึงเหมาะสมที่จะเป็นคดีพาณิชย์ที่ควรจะได้้นำบริหารจัดการภายใต้กลไกคดีพาณิชย์ที่จะกำหนดขึ้น

ประการที่สี่ เพื่อให้บรรดาข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับคดีพาณิชย์ภายใต้ขอบเขตที่กล่าวข้างต้น ได้รับการพิจารณาไปในกระบวนการและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม จึงสมควรให้คดีพาณิชย์ครอบคลุมถึงข้อพิพาทกันเกี่ยวกับคดีพาณิชย์ ให้ถือเป็นคดีพาณิชย์ อันสามารถดำเนินการภายใต้กระบวนการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ไปด้วยกัน

ประการสุดท้าย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คดีบางประเภทอาจมีลักษณะเป็นคดีพาณิชย์อย่างชัดเจน เช่น คดีล้มละลาย คดีฟื้นฟูกิจการลูกหนี้ แต่หากมีกระบวนการระงับข้อพิพาทที่กฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะแล้ว ย่อมดำเนินการไปตามที่กฎหมายนั้น ๆ กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกอาจต้องทดลองใช้ขอบเขตคดีพาณิชย์ดังกล่าวข้างต้นไปก่อนระยะหนึ่ง และเมื่อได้ความ

ชัดเจนไปจนระดับหนึ่งอาจพิจารณากำหนดขอบเขตของคดีพาณิชย์อีกครั้ง ภายหลังจากการประเมินการใช้ขอบเขตคดีพาณิชย์ว่าจะขยายหรือจำกัดในเรื่องใดบ้าง ประการใด

5.5.3 ผู้พิพากษาในคดีพาณิชย์

จากการศึกษาประเด็นผู้พิพากษาหรือผู้มีอำนาจพิจารณาคดีพาณิชย์ของต่างประเทศและแนวคิดในการดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016 ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” พบว่ามีลักษณะสอดคล้องคือ ผู้พิพากษาหรือผู้มีอำนาจในการพิจารณาคดีพาณิชย์ จะต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญชำนาญในด้านทางการค้า แต่อาจมีความแตกต่างกันในประเด็นการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ หรืออาสาสมัคร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์และระบบศาลของแต่ละประเทศ

ซึ่งประเด็นนี้ ศาสตราจารย์พิเศษ จรัญ ภัคดีธนากุล มีความเห็นว่าการยุติธรรมควรเพิ่มระดับความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านทางการค้า กฎหมายเกี่ยวกับการค้า ให้แก่ผู้พิพากษา ให้มีความชำนาญเฉพาะด้านที่โดดเด่นมากยิ่งขึ้น โดยการสร้างและส่งผู้พิพากษาผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการค้าเข้าสู่ตำแหน่ง ไม่ควรใช้ระบบอาวุโส แม้ระบบอาวุโสจะมีประโยชน์ก็ตาม แต่ทำให้เสียความกระตือรือร้น และเสียความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านนี้ไป นอกจากนี้ นางกนกนก โกศลกุล สุขพันธุ์ถาวร ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำ สำนักประธานศาลฎีกา ให้ความเห็น¹⁴ ผู้ที่จะทำหน้าที่ตัดสินคดีเรื่องพาณิชย์หรือเรื่องการค้าจะต้องเข้าใจรูปแบบการค้าที่แท้จริง มิฉะนั้นแล้วจะไม่สามารถทำให้เกิดความเป็นธรรมในใจแก่คู่ความได้ โดยผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีควรจบกฎหมายด้านธุรกิจการค้าหรือผ่านการอบรมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้า เพื่อสร้างความเชี่ยวชาญ แต่สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งประสบการณ์ของผู้พิพากษาแต่ละท่าน

เมื่อพิจารณาจากแนวความคิดในการแต่งตั้งผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบของต่างประเทศและแนวคิดในการดำเนินคดีพาณิชย์ตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016 ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)” ประกอบความเห็นของนักกฎหมาย มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า “คดีพาณิชย์” ควรต้องได้รับการพิจารณาจากผู้มีความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ มีความเข้าใจในเนื้อหาและลักษณะของข้อพิพาท อันจะทำให้ผลการพิจารณาเป็นไปอย่างยุติธรรมอันเป็นที่ยอมรับของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายและบรรดาผู้เกี่ยวข้องในแวดวงเดียวกัน รวมตลอดถึงเพื่อให้กระบวนการระงับ

¹⁴ สัมภาษณ์ นางกนกนก โกศลกุล สุขพันธุ์ถาวร, ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำ, สำนักประธานศาลฎีกา (ศาลภาษีอากรกลาง, 1 กุมภาพันธ์ 2564).

ข้อพิพาทของคดีลักษณะดังกล่าวนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงเสนอขอบเขตการพิจารณา ดังนี้

ประการแรก “ผู้มีหน้าที่พิจารณาคดีพาณิชย์” เห็นว่า การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ตามรายงานฉบับนี้ มุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อเป็นการส่งเสริมการค้าการลงทุนและระบบเศรษฐกิจของประเทศ แม้ข้อพิพาทในคดีพาณิชย์จะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป แต่ก็อาจมีความยุ่งยาก ซับซ้อน น้อยกว่าคดีการค้าระหว่างประเทศซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ที่จะต้องมีผู้พิพากษาสมทบที่เชี่ยวชาญด้านการค้าเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการพิจารณาพิพากษาคดี ประกอบกับการคัดเลือกบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบจะต้องใช้เวลาในการดำเนินการนาน สร้างภาระค่าใช้จ่ายให้แก่ระบบงบประมาณ ดังนั้น การพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์จึงควรดำเนินการโดยผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ที่มีความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ มีความเข้าใจในเนื้อหาและลักษณะของข้อพิพาท ซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีประสิทธิภาพ คำพิพากษาเป็นที่ยอมรับของสังคม

ประการที่สอง คุณสมบัติของผู้พิพากษาในคดีพาณิชย์ เนื่องจากคดีพาณิชย์มีหลักการแนวความคิดพื้นฐานที่แตกต่างจากคดีธรรมดาทั่วไป การพิจารณาพิพากษาคดีจึงต้องการผู้พิพากษาที่ความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ มีความเข้าใจในเนื้อหาและลักษณะของข้อพิพาท อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาพิพากษาคดีได้มากกว่าผู้พิพากษาทั่วไป โดยมีลักษณะคล้ายคลึงกับคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลพิเศษหรือศาลชำนาญพิเศษ ซึ่งหลักการแต่งตั้งผู้พิพากษาทั่วไป¹⁵จะต้องพิจารณาถึงทักษะความรู้ ความสามารถ และต้องพัฒนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สอดคล้องกับโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และพันธกิจของศาลนั้น ๆ แต่สำหรับการแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลพิเศษหรือศาลชำนาญพิเศษจะต้องประกอบด้วย ความรู้และประสบการณ์ทางกฎหมายที่จำเป็น (necessary) ความรู้และประสบการณ์ทางกฎหมายที่พึงประสงค์ (desirable) โดยความรู้และประสบการณ์ทางกฎหมายที่จำเป็น (necessary) เป็นประสบการณ์จากการปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้พิพากษาและประสบการณ์ในการพิจารณาคดี ส่วนความรู้และประสบการณ์ทางกฎหมายที่พึงประสงค์ (desirable) ที่หากได้รับแล้วจะช่วยส่งเสริมให้บรรลุความสำเร็จในวิชาชีพ และมีประสิทธิภาพในด้านกฎหมายที่ปฏิบัติอยู่ ดังนั้น การเข้าสู่ตำแหน่ง การแต่งตั้งโยกย้ายผู้พิพากษาที่จะมาปฏิบัติหน้าที่พิจารณาคดีพาณิชย์ จึงต้องให้ความสำคัญกับความรู้ ความสามารถและคุณสมบัติของ

¹⁵ สุพิน เกษาคุปต์, ‘การพัฒนากระบวนการย้ายข้าราชการตุลาการ’ (รายงานวิจัยเสนอต่อสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สนับสนุนโดย สำนักงานศาลยุติธรรม โรงพิมพ์เดือนตุลา 2556) 15-16.

ผู้พิพากษา และการดำรงตำแหน่งของผู้พิพากษาจะต้องมีความต่อเนื่องเพียงพอที่จะทำให้ความรู้ และ ประสบการณ์ที่ได้รับมา สามารถสั่งสม ปรับปรุงและพัฒนาต่อไปในอนาคต ดังนั้น การแต่งตั้งผู้พิพากษาคดีพาณิชย์จะต้องมีกระบวนการที่ชัดเจน¹⁶ ตั้งแต่การกำหนดคุณสมบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ มีความชัดเจนและเหมาะสม กระบวนการคัดเลือกต้องดำเนินไปด้วยความถูกต้อง เปิดโอกาสให้บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดเข้ามาเป็นผู้พิพากษาคดีพาณิชย์โดยไม่มีข้อจำกัด กระบวนการโยกย้ายแต่งตั้งต้องมีกฎเกณฑ์กติกาที่ชัดเจน การเลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่งต้องมีกฎเกณฑ์และตัวชี้วัดที่ชัดเจน มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1) เป็นผู้สำเร็จปริญญาโท หรือปริญญาเอกหรือวุฒิปริญญาโททางด้านกฎหมายเฉพาะด้าน เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการค้า จากมหาวิทยาลัยในประเทศหรือต่างประเทศ ที่คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) ประกาศกำหนดรับรอง หรือประกาศนียบัตรทางกฎหมายเกี่ยวกับการค้า จากมหาวิทยาลัยในประเทศหรือต่างประเทศ ที่คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมประกาศกำหนดรับรอง

2) ต้องเคยดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้น โดยมีประสบการณ์การปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้นไม่น้อยกว่า 2 ปี¹⁷

3) ต้องผ่านการอบรมจากสำนักงานศาลยุติธรรมในหลักสูตรที่จัดไว้เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับผู้พิพากษาที่จะดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาคดีพาณิชย์

4) กำหนดหลักเกณฑ์การโยกย้ายของผู้พิพากษาคดีพาณิชย์ เพื่อเป็นการสร้างความชำนาญและสั่งสมประสบการณ์ โดยจะต้องดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาคดีพาณิชย์ไม่น้อยกว่า 3 ปี¹⁸ จึงสามารถสลับสับเปลี่ยนเป็นผู้พิพากษาในคดีทั่วไปได้ แต่สามารถโยกย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ยังศาลยุติธรรมอื่นได้

5) กำหนดความก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพ (career path)¹⁹ ซึ่งเป็นการพัฒนาเส้นทางสายอาชีพหรือความก้าวหน้าในงาน จะมุ่งเน้นพัฒนาบุคคลให้เกิดผลลัพธ์ในระยะยาว อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างเป็นระบบ สามารถจัดสรรสิทธิประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เช่น

¹⁶ กฤษฎา พุ่งโชคชัย, หลักการและปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้นพิเศษ, (ดุสิตนิพนธ์ นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2564) 354-355.

¹⁷ มีหลักการมาจากประกาศ เรื่องการขอรับทุนการศึกษาหรือฝึกอบรมของผู้พิพากษา ซึ่งต้องรับราชการเป็นผู้พิพากษาศาลชั้นต้นไม่น้อยกว่า 2 ปี

¹⁸ มีหลักการมาจากหลักเกณฑ์และแนวทางการแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลชั้นต้นพิเศษ ในการประชุมคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ครั้งที่ 27/2564 เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2564.

¹⁹ กฤษฎา พุ่งโชคชัย (เชิงอรรถ 16) 371.

กำหนดเงินเพิ่มพิเศษทำนองเดียวกับค่าวิชาชีพ เช่น แพทย์ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกา การฝึกอบรม การศึกษาอบรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและสามารถต่อยอดเพื่ออำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และส่งต่อให้ผู้พิพากษาศาลฎีกาในศาลชั้นต้นขึ้นไปสู่ผู้พิพากษาศาลฎีกาในศาลชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาต่อไป

6) เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพกฎหมายเข้ามาเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกาตามวิธีการคัดเลือกพิเศษตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2543 มาตรา 26, 29

5.5.4 ด้านการสนับสนุนการพิจารณาคดี

ระบบสนับสนุนการพิจารณาคดีมีขึ้นเพื่อสนับสนุนให้การดำเนินคดีในศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการคดีพาณิชย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับลักษณะทางการค้า ควรจัดให้มีระบบสนับสนุนการพิจารณาคดีพาณิชย์ ดังนี้

5.5.4.1 จัดให้มีศูนย์นัดความเฉพาะคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลชั้นต้น พร้อมบุคลากรประจำศูนย์นัดความ เพื่อให้คู่ความได้ทราบวันนัดพิจารณาของศาล ทำให้คาดหมายกำหนดระยะเวลาพิจารณาคดีแล้วเสร็จได้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจของคู่ความ ทั้งยังเป็นการควบคุมระยะเวลาการดำเนินคดีให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

5.5.4.2 ส่งเสริมการตั้งผู้เชี่ยวชาญศาลยุติธรรมด้านการค้า การลงทุน และทางด้านการพาณิชย์ เพื่อให้ความเห็นจากความชำนาญ ประสบการณ์ ของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งความเห็นที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญด้านการค้า การลงทุน ของศาลยุติธรรม จะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอย่างยิ่ง โดยการประสานงานกับองค์กรควบคุมวิชาชีพ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในทางการค้า การลงทุน เช่น สภาหอการค้าไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สมาคมธนาคารไทย สมาคมประกันวินาศภัยไทย ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นต้น เพื่อให้หน่วยงานพิจารณาเสนอรายชื่อบุคคลผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเป็นผู้เชี่ยวชาญศาลยุติธรรม

5.5.4.3 การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการคดี

(1) การพัฒนาระบบอัตโนมัติของศาล อาทิเช่น

- ระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ (e-filing System) การยื่น ส่ง และรับคำคู่ความและเอกสารทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์

- ระบบบริการออนไลน์ศาลยุติธรรม (Court integral Online Servic : CIOS)

- ระบบรายงานและติดตามผลการส่งหมายข้ามเขต

- ระบบห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ (e-Court Room)
- ระบบบันทึกคำพยานด้วยภาพและเสียงในห้องพิจารณา (e-

Hearing)

(2) นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ ผู้พิพากษา ทนายความ และคู่ความ เพื่อให้ศาลยุติธรรมสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ คู่ความได้ตลอด 24 ชั่วโมง อาทิเช่น

- การเข้าถึงกฎหมาย ระเบียบ หรือคำพิพากษาศาลฎีกา
- การส่งการแจ้งเตือนต่าง ๆ เช่น วันนัดพิจารณา ทางอิเล็กทรอนิกส์
- การออกคำสั่งศาลแบบกึ่งอัตโนมัติ
- การช่วยเหลือเกี่ยวกับการเขียนคำพิพากษา
- มีระบบอิเล็กทรอนิกส์ติดตามสำนวนคดี
- การเข้าถึงแบบฟอร์มที่จะต้องยื่นต่อศาล
- การช่วยเหลือเกี่ยวกับการเขียนคำพิพากษา
- การนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการจัดทำสถิติ

5.5.4.4 การระงับข้อพิพาททางเลือก

ส่งเสริมให้คู่ความมีโอกาสหาทางออกร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การทำสัญญา ประนีประนอมยอมความตามข้อตกลงของคู่ความ โดยศาลไม่ต้องวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทและตัดสินคดี ซึ่งจะสร้างความพึงพอใจให้แก่คู่ความทั้งสองฝ่ายอย่างแท้จริง วิธีการระงับข้อพิพาทเลือกที่ ศาลยุติธรรมนำมาใช้แก่คดีพาณิชย์ คือ

(1) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งคู่ความสามารถนำข้อพิพาทของตนเข้าสู่ กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ทั้งก่อนและหลังฟ้องคดี มีข้อพิจารณาดังนี้

1) เปิดโอกาสให้นำคดีพาณิชย์เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย โดย คู่ความต้องสมัครใจที่จะนำข้อพิพาทของตนเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

2) ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้ไกล่เกลี่ยบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ ผู้พิพากษา ควรสรรหาผู้ไกล่เกลี่ยในคดีพาณิชย์ โดยจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในด้านการค้า การลงทุนและการพาณิชย์อย่างแท้จริง รวมทั้งการจัดฝึกอบรมพัฒนาเทคนิควิธีการ ไกล่เกลี่ย ความรู้ทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดีพาณิชย์ ให้แก่ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่าง สม่าเสมอ

3) การสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมี สถานที่เฉพาะสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยให้มีลักษณะผ่อนคลาย เหมาะแก่การพูดคุยเพื่อหาทาง

ออกพร้อมกัน และสามารถดำเนินการใกล้เคียงข้อพิพาททางอิเล็กทรอนิกส์ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถใช้งานได้ง่ายและมีความปลอดภัยสูง

(2) กระบวนการอนุญาตตุลาการ

สำนักงานศาลยุติธรรมโดยสถาบันอนุญาตตุลาการ ควรพัฒนากระบวนการอนุญาตตุลาการในศาลให้เป็นที่เชื่อมั่น ศรัทธา ของผู้มีข้อพิพาททางพาณิชย์ โดยนอกจากมีอนุญาตตุลาการซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการค้าพาณิชย์ การลงทุน และการพาณิชย์ ที่มาจากการผู้ขอขึ้นทะเบียนแล้ว สถาบันอาจสรรหาบุคคลซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความชำนาญ หรือมีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำหน้าที่อนุญาตตุลาการ จากสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในทางการค้า การลงทุน เช่น สภาหอการค้าไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สมาคมธนาคารไทย สมาคมประกันวินาศภัยไทย ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นต้น เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นอนุญาตตุลาการของสถาบันอนุญาตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม

5.6 การบริหารจัดการคดีพาณิชย์

5.6.1 การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ตามมาตรฐานสากล

ในด้านการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ตามมาตรฐานสากล ตามแนวทางการบริหารศาลตาม “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) และการบริหารจัดการคดีตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016 ซึ่งเป็นแนวทางที่หลายประเทศทั่วโลกยอมรับ สามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานศาลและการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม โดยทั้งสองแนวทางมีลักษณะที่มุ่งหมายเป็นการพัฒนาการบริหารศาล และพัฒนาแนวทางการดำเนินคดีลักษณะพาณิชย์ เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้บริการศาล สร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา ของศาลยุติธรรมต่อผู้ใช้บริการ โดยแนวทางดังกล่าวมีลักษณะที่สอดคล้องกัน ดังนี้

ตารางที่ 5.6 เปรียบเทียบความสอดคล้องกันของ “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล”
(The International Framework of Court Excellence - IFCE) กับ การบริหารจัดการคดีตามรายงาน
ความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016²⁰

โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล (The International Framework of Court Excellence - IFCE) 7 ประเด็น	การบริหารจัดการตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016*
ประเด็นที่ 1 ความเป็นผู้นำและการบริหารจัดการของศาล	ศาลยุติธรรมมีศาลหรือแผนกคดีชำนาญพิเศษเพื่อรับพิจารณาคดีพาณิชย์ (ศาลระดับต้น)
ประเด็นที่ 2 การวางแผนและนโยบายของศาลยุติธรรม	
ประเด็นที่ 3 ทรัพยากรของศาล	ศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์มีผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการค้าโดยเฉพาะ ผู้พิพากษาในศาลพาณิชย์หรือแผนกคดีพาณิชย์มีการพัฒนาความรู้ความเชี่ยวชาญ
ประเด็นที่ 4 การพิจารณาคดีและกระบวนการของของศาล	ขั้นตอนการนำคดีเข้าสู่ศาลและการพิจารณาคดีเข้าสู่ศาล และการพิจารณาคดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อยมีลักษณะไม่ยุ่งยาก มีกลไกการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่รวดเร็วและราคาไม่แพง มีกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติที่เรียบง่าย มีความคล่องตัวมากขึ้นของกฎหมายวิธีพิจารณาความ
ประเด็นที่ 5 ความต้องการและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ	มีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ระยะเวลาพิจารณาคดีมีความเหมาะสม สามารถคาดการณ์ระยะเวลาพิจารณาคดีแล้วเสร็จได้ล่วงหน้า อันเป็นการที่ศาลสร้างความมั่นใจและเพิ่มความน่าเชื่อถือต่อประชาชน ลดโอกาสในการทุจริตและเพิ่มความโปร่งใสของการบริหารศาล
ประเด็นที่ 7 ความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของสาธารณชน	
ประเด็นที่ 6 ค่าธรรมเนียมและบริการของศาลที่สามารถเข้าถึงได้	การพิจารณาคดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อยมีลักษณะไม่ยุ่งยาก มีกลไกการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่รวดเร็วและราคาไม่แพง มีกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติที่เรียบง่าย

²⁰ การบริหารจัดการคดีตามรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of Doing Business) 2016 ตัวชี้วัดด้านที่ 9 “ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)”

แม้แนวทางตาม “โครงสร้างสากลเพื่อความเป็นเลิศทางการศาล” (The International Framework of Court Excellence - IFCE) จะเป็นเพียงข้อเสนอจากผู้แทนโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย หรือ UNDP ไม่มีผลบังคับใด ๆ กับการดำเนินงานทางการศาลของประเทศไทยก็ตาม แต่จากการศึกษาพบว่าธนาคารโลก (World Bank) เป็นหน่วยงานหลักที่ร่วมจัดทำกรอบสากลฯ ตามโครงการดังกล่าว และส่งเสริมให้ศาลต่าง ๆ ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนและใช้เป็นแนวทางไปสู่ความเป็นเลิศของศาล เพื่อที่จะทำให้การทำงานของบริการสาธารณชนเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และช่วยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ เพื่อที่จะให้สาธารณชนเชื่อถือและไว้วางใจศาล ศาลจะต้องมีความเป็นธรรมและเข้าถึงได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้หลักการดังกล่าวมุ่งเน้นเฉพาะการดำเนินการของศาล แต่มีความใกล้เคียงกับรายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business ของธนาคารโลก (World Bank) ที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของภาครัฐ และทำให้ภาครัฐได้เห็นช่องทางในการปรับปรุงกระบวนการทำงานหรือกฎ ระเบียบ ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น เมื่อกรอบสากลฯ และรายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business ล้วนมีที่มาจาก การส่งเสริมของธนาคารโลก และมีแนวทางการประเมินการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐหรือคำแนะนำการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงมีแนวโน้มที่ธนาคารโลก (World Bank) และ UNPD จะผลักดันให้กรอบสากลฯ ให้เป็นกรอบการดำเนินงานของศาลต่าง ๆ และนำผลการประเมินการปฏิบัติงานของศาล ไปใช้เป็นแหล่งข้อมูลแหล่งข้อมูลที่นักลงทุนต่างประเทศจะนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจเข้าไปลงทุนในประเทศต่าง ๆ เช่นเดียวกับรายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business

5.6.2 การบริหารจัดการคดีพินิชัยในศาลยุติธรรมประเทศไทย

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรที่นำระบบบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic management) มาใช้เป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยนำแผนยุทธศาสตร์ (Strategic plan) มาใช้เป็นกรอบทิศทางในการบริหารงานศาลยุติธรรม โดยมีกรอบแนวคิดและหลักการบริหารพื้นฐานสำคัญ 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การควบคุมตรวจสอบการทำงานและการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ ดังนั้น การจะนำแนวทางการบริหารจัดการคดีพินิชัยในศาลยุติธรรมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องดำเนินการนำแนวคิดการบริหารจัดการคดีพินิชัยมากำหนดเป็นกรอบทิศทางในการบริหารงานศาลยุติธรรมตามหลักการบริหาร ดังนี้

(1) การวางแผน

การวางแผน คือ การแปลความหมายของพันธกิจให้เป็นวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งจะนำไปสู่การวางกลยุทธ์ในการวางแผน เทคนิคการวางแผนและการวางแผนการปฏิบัติงาน โดยมีเป้าหมายและการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งศาลยุติธรรมนำ

ระบบการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ มาใช้เป็นกรอบทิศทางในการบริหารงานศาลยุติธรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน โดยจัดทำแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรศาลยุติธรรมในระยะ 4 ปี ดังนั้น ศาลยุติธรรมจึงควรกำหนดแนวทางด้านการบริหารจัดการคดีพาณิชย์มากำหนดเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมในระยะ 4 ปี เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์ โดยดำเนินการตามวงจรของแผนยุทธศาสตร์ 3 ขั้นตอน คือ

1) ขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย โดยจะเป็นแผนชี้ทิศทาง (INDICATOR PLAN) การพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม โดยกำหนดแนวทางด้านการบริหารจัดการคดีพาณิชย์มากำหนดเป็นส่วนหนึ่งของประเด็นในดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมในระยะ 4 ปี ด้านการพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม มีเป้าหมาย คือ ผู้ประกอบธุรกิจและประชาชนผู้มีอรรถคดี ได้รับความยุติธรรมจากการดำเนินคดีพาณิชย์ที่รวดเร็ว เป็นธรรม และมีมาตรฐานสากล โดยดำเนินการให้มีการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลชั้นอุทธรณ์ และแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจมีความเชี่ยวชาญในการพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ มีระบบการอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับลักษณะคดีพาณิชย์ โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและบริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ขั้นตอนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยนำแนวทางการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ตามแผนยุทธศาสตร์ ด้านการพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีเป้าหมาย คือ ผู้ประกอบธุรกิจและประชาชนผู้มีอรรถคดี ได้รับความยุติธรรมจากการดำเนินคดีพาณิชย์ที่รวดเร็ว เป็นธรรม และมีมาตรฐานสากล ไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการ ซึ่งจะประกอบด้วยแผนงาน โครงการที่สนับสนุนการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เช่น

โครงการพัฒนาผู้พิพากษาคดีพาณิชย์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ศาลยุติธรรมมีผู้พิพากษาที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายทางการค้าพาณิชย์และพาณิชย์ปฏิบัติทางด้านการค้า สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม

โครงการเสริมสร้างความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับกฎหมายและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ประนีประนอมและบุคลากรของศาลยุติธรรม มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดีพาณิชย์

โครงการส่งเสริมและพัฒนาระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีพาณิชย์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีพาณิชย์ของศาลยุติธรรมมีประสิทธิภาพและมีทิศทางเดียวกัน

3) ขั้นตอนการประเมินผล เป็นขั้นตอนเพื่อทบทวนหาข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ไปสู่การกำหนดนโยบายต่อไป โดยมีประเด็นในการประเมินผล 3 มิติ คือ

3.1 มิติด้านประสิทธิผล เป็นการประเมินผลการดำเนินการตามแนวทางการบริหารจัดการคณาจารย์ว่า สามารถดำเนินการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยเปรียบเทียบกับผลที่ได้รับว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และผลที่คาดหวังก่อนดำเนินการหรือไม่

3.2 มิติด้านประสิทธิภาพ โดยการประเมินความเหมาะสม ความสอดคล้องของการใช้ทรัพยากรและกระบวนการทำงาน เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตตามวัตถุประสงค์ โดยพิจารณาจากผลผลิตเปรียบเทียบกับต้นทุนทั้งหมด การจัดหาทรัพยากรที่ได้มาตรฐาน มีค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม รวมทั้งมีการกระบวนการทำงานที่ประหยัดทรัพยากร

3.3 ผลกระทบ ซึ่งก็คือผลอันเนื่องมาจากการปฏิบัติตามภารกิจ ทั้งที่คาดหวังหรือตั้งใจ และไม่ได้คาดหวัง ทั้งที่เกิดขึ้นระหว่างและภายหลังการปฏิบัติภารกิจ ที่อาจกระทบต่อการพัฒนาในมิติอื่น หรือกระทบต่อการปฏิบัติภารกิจอื่น หรือกระทบต่อประชาชนทั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มอื่น ครอบคลุมถึงผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม

สำหรับขั้นตอนการประเมินผลนี้ เป็นการประเมินผลภายหลังจากการจัดทำโครงการต่าง ๆ ตามแผนการปฏิบัติงานหรือเมื่อดำเนินโครงการต่าง ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว

(2) การจัดองค์กร

การจัดองค์กรเป็นการจัดระเบียบงานเพื่อให้การใช้ทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรวัสดุดำเนินไปอย่างเหมาะสม ทำให้บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขณะเดียวกันก็ทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรด้วย ดังนั้น การจัดรูปแบบขององค์กรสาลยุทธ์กรรมเพื่อการบริหารจัดการคณาจารย์ โดยระยะเริ่มแรกควรจัดให้มีแผนกคณาจารย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลชั้นต้นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศไทย เพื่อประโยชน์ในการประเมินความคุ้มค่า ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และกำหนดแนวทางการดำเนินคณาจารย์และเศรษฐกิจที่เหมาะสมในศาลชั้นต้น ระยะต่อมาควรจัดให้มีแผนกคณาจารย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความในคณาจารย์ พิจารณาเปิดแผนกคณาจารย์และเศรษฐกิจในศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค

นอกจากนี้จะต้องกำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาผู้มีอำนาจพิจารณาคณาจารย์ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทางการค้าการลงทุน หรือประเพณีทางการค้าอย่างแท้จริง โดยการเปิดอบรมฝึกอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาแผนก/ศาลคณาจารย์และเศรษฐกิจ ก่อนการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีทางการค้าการลงทุน และกฎหมายเกี่ยวข้อง และควรจัดให้มีการฝึกอบรม ให้แก่ผู้พิพากษาแผนก/ศาลคณาจารย์

พาณิชย์และเศรษฐกิจอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เท่าทันกับรูปแบบทางการค้าในยุคปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจและนักลงทุนอย่างแท้จริง

(3) การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่บุคลากร เพื่อให้บุคลากรเต็มใจทำงานด้วยความทุ่มเท มีความพยายามอย่างเต็มที่ที่จะให้งานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ การสร้างแรงจูงใจใด ๆ ก็ตาม ผลสุดท้ายจะอยู่ที่ผลตอบแทนที่ได้รับ บุคลากรจะไม่ทำงานหากไม่ได้รับผลตอบแทนจากการทำงาน บุคลากรจะทำงานน้อยหากได้รับผลตอบแทนจากการทำงานต่ำ และคนจะขยันทุ่มเทให้กับงานหากได้ผลตอบแทนที่ดี ค่าตอบแทนหรือผลตอบแทน (reward) จากการทำงาน เป็นสิ่งที่แสดงว่าผลการปฏิบัติงานหรือผลจากการทำงานเป็นสิ่งที่มีความคุ้มค่า ผลการปฏิบัติงานหรือผลจากการทำงานเป็นสิ่งที่มีความคุ้มค่า ผู้ปฏิบัติงานจึงได้รับรางวัลเป็นการตอบแทนการทำงานนั้น เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้ศัลยศาสตร์สามารถดำเนินงานด้านการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ และด้านการบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างความตระหนักและการให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์และนโยบายผู้บริหารให้เกิดผลเป็นรูปธรรม บรรลุตามวัตถุประสงค์ ควรกำหนดเกณฑ์การให้รางวัลสำหรับศัลยศาสตร์โดยเฉพาะศัลยศาสตร์ขั้นต้น ที่สามารถดำเนินงานบริหารจัดการคดีพาณิชย์ตามแนวทางที่สำนักงานศัลยศาสตร์ได้กำหนดไว้ เช่น โครงการจัดประกวดคัดเลือกศาลคดีเด่นประจำปี การประเมินผลการปฏิบัติราชการศัลยศาสตร์เพื่อการจัดสรรเงินรางวัลประจำปี เป็นต้น

(4) การควบคุมและตรวจสอบการทำงาน

การควบคุมเป็นกระบวนการตรวจสอบการปฏิบัติงานและการแก้ไขเพื่อให้ทำงานเป็นไปตามที่ต้องการ การควบคุมโดยยึดหลักการราชการด้วยการใช้กฎเกณฑ์ข้อบังคับและอำนาจบังคับบัญชาที่เป็นทางการเป็นแนวทางในการควบคุม ดังนั้น เพื่อเป็นการควบคุมและตรวจสอบการทำงานในด้านการบริหารองค์กรในประเด็นการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ สำนักงานศัลยศาสตร์ควรนำแผนบริหารความเสี่ยง (Risk Management) และการควบคุมภายในองค์กรของสำนักงานศัลยศาสตร์มาใช้ในการควบคุมการดำเนินการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ เพื่อให้หน่วยงานในสังกัดสำนักงานศัลยศาสตร์ นำการบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในมาใช้เป็นเครื่องมือและกรอบแนวทางในการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน มุ่งเน้นการบริหารความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ไม่กระทบต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสำนักงานศัลยศาสตร์ ทั้งในด้านการปฏิบัติงานตามกฎหมาย ระเบียบ ด้านกลยุทธ์ ด้านการดำเนินงาน และด้านการเงิน

(5) การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ

จากกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Digital Disruption) การบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กร การสร้างสรรค์พัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน จะช่วยให้การทำงานมีความสมบูรณ์มากขึ้น ตรงตามความต้องการของประชาชนหรือภาคธุรกิจในยุคปัจจุบัน และเป็นสร้างความสะดวกในการใช้งานของพนักงานในองค์กร ศาสนาพุทธจึงควรกำหนดกรอบแนวทางในการขับเคลื่อนและพัฒนางานด้านดิจิทัลสำหรับการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ โดยการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการคดี หรือต่อยอดจากระบบงานอิเล็กทรอนิกส์ที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมกับการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ โดยระบบอิเล็กทรอนิกส์จะต้องมีความปลอดภัย สามารถรักษาความลับของคู่ความได้ ทั้งนี้ การนำระบบต่าง ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงานจะต้องคำนึงถึงบุคคลที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยีด้วย

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประชาคมโลก การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องถูกประเมินโดยองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ สำหรับในส่วนมิติด้านการพิจารณาคดี โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคดีที่มีลักษณะทางพาณิชย์นั้น ประเทศไทยได้ถูกประเมินโดยธนาคารโลก (World Bank) ซึ่งธนาคารโลก (World Bank) ได้จัดทำรายงานความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of Doing Business) เป็นรายงานผลการศึกษาเพื่อจัดอันดับความยาก – ง่ายในการเข้าไปประกอบธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการ การอำนวยความสะดวก ต้นทุนค่าใช้จ่าย และกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ของรัฐ ว่ามีส่วนสนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจอย่างไร โดยมุ่งเน้นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises) หรือ SMEs

ดังนั้น การประเมินในส่วนมิติด้านการพิจารณาคดี โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการคดีที่มีลักษณะทางพาณิชย์นั้น ตามรายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business จึงมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เนื่องจากนักลงทุนต่างประเทศจะนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเข้าไปลงทุนในประเทศไทย หากประเทศไทยมีการดำเนินธุรกิจง่าย มีกฎ ระเบียบที่เอื้อต่อการลงทุนก็จะถือว่าเป็นประเทศที่น่าลงทุน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของภาครัฐ และทำให้ภาครัฐได้เห็นช่องทางในการปรับปรุงกระบวนการทำงานหรือกฎ ระเบียบ ต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยพบว่า เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพแก่การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในประเทศไทย เห็นควรที่จะดำเนินการในเรื่องที่สำคัญ ๆ สามประการ ดังต่อไปนี้ คือ การกำหนดขอบเขตของคดีพาณิชย์ การกำหนดผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ และการกำหนดแนวทางบริหารจัดการคดีพาณิชย์

6.1.1 ขอบเขตของคดีพาณิชย์

การกำหนดนิยามหรือให้ความหมายของ “คดีพาณิชย์” ในงานวิจัยนี้ เป็นการกำหนดขอบเขตเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการคดีในลักษณะหนึ่ง ๆ เพื่อให้การระงับ

ข้อพิพาทคดีลักษณะพาณิชย์ สามารถดำเนินไปได้อย่างเหมาะสม จึงเสนอขอบเขตของคดีพาณิชย์ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ลักษณะของการกำหนดขอบเขตของคดีพาณิชย์ที่เสนอนี้ จะไม่กำหนดโดยอ้างอิงตามนิยามหรือลักษณะของสัญญาประเภทหนึ่ง ๆ หรือหลายประเภทตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะอาจทำให้เกิดข้อจำกัดของการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางพาณิชย์ได้

ประการที่สอง การกำหนดขอบเขตของคดีพาณิชย์ คดีพาณิชย์เป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากสัญญาที่คู่กรณีในสัญญามีวัตถุประสงค์อันเป็นสาระสำคัญ ที่จะได้รับประโยชน์ในการประกอบธุรกิจของตนจากการเข้าทำสัญญานั้น

ประการที่สาม คู่กรณีในข้อพิพาททั้งสองฝ่ายจะต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งเป็นการดำเนินการเพื่อแสวงหากำไรอย่างเป็นปกติธุระ โดยมีต้องคำนึงถึงสถานภาพทางกฎหมายของบุคคล ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจจะเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ย่อมเป็นคู่กรณีในคดีพาณิชย์ได้ทั้งสิ้น

ประการที่สี่ เพื่อให้บรรดาข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับคดีพาณิชย์ภายใต้ขอบเขตที่กล่าวข้างต้น ได้รับการพิจารณาไปในกระบวนการและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม จึงสมควรให้คดีพาณิชย์ครอบคลุมถึงข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับคดีพาณิชย์ ให้ถือเป็นคดีพาณิชย์ สามารถดำเนินการภายใต้กระบวนการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ไปด้วยกัน

6.1.2 ผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์

การพิจารณาพิพากษา “คดีพาณิชย์” ควรต้องได้รับการพิจารณาจากผู้มีความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ มีความเข้าใจในเนื้อหาและลักษณะของข้อพิพาท อันจะทำให้ผลการพิจารณาเป็นไปอย่างยุติธรรมอันเป็นที่ยอมรับของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายและบรรดาผู้เกี่ยวข้อง รวมตลอดถึงเพื่อให้กระบวนการระงับข้อพิพาทของคดีลักษณะดังกล่าวนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จึงเสนอขอบเขตการพิจารณา ดังนี้

ประการแรก “ผู้มีหน้าที่พิจารณาคดีพาณิชย์” เห็นว่า การพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ ควรดำเนินการโดยผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ที่มีความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ มีความเข้าใจในเนื้อหาและลักษณะของข้อพิพาท ซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีประสิทธิภาพ คำพิพากษาเป็นที่ยอมรับของสังคม

ประการที่สอง “คุณสมบัติของผู้พิพากษาในคดีพาณิชย์” เนื่องจากคดีพาณิชย์มีหลักการแนวความคิดพื้นฐานที่แตกต่างจากคดีธรรมดาทั่วไป การพิจารณาพิพากษาคดีจึงต้องการผู้พิพากษาที่มีความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ มีความเข้าใจในเนื้อหาและลักษณะของข้อพิพาท

อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาพิพากษาชี้ขาดคดีได้มากกว่าผู้พิพากษาทั่วไป ผู้พิพากษาคดีพาณิชย์จึงควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

- 1) เป็นผู้สำเร็จปริญญาโท หรือปริญญาเอกหรือวุฒิทางด้านกฎหมายเฉพาะด้านเกี่ยวกับทางการค้า หรือประกาศนียบัตรทางกฎหมายเกี่ยวกับการค้า จากมหาวิทยาลัยในประเทศหรือต่างประเทศ ที่คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมประกาศกำหนดรับรอง
- 2) ต้องเคยดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้น โดยมีประสบการณ์การปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้นไม่น้อยกว่า 2 ปี
- 3) ต้องผ่านการอบรมจากสำนักงานศาลยุติธรรมในหลักสูตรที่จัดไว้เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับผู้พิพากษาที่จะดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาคดีพาณิชย์
- 4) กำหนดหลักเกณฑ์การโยกย้ายของผู้พิพากษาคดีพาณิชย์ เพื่อเป็นการสร้างความชำนาญและสั่งสมประสบการณ์ โดยจะต้องดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาคดีพาณิชย์ไม่น้อยกว่า 3 ปี จึงสามารถสลับสับเปลี่ยนเป็นผู้พิพากษาในคดีทั่วไปได้ แต่สามารถโยกย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลพาณิชย์ยังศาลยุติธรรมอื่นได้
- 6) กำหนดความก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพ (career path) เช่น กำหนดเงินเพิ่มพิเศษทำนองเดียวกับค่าวิชาชีพ เช่น แพทย์ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาคดีพาณิชย์ การฝึกอบรม การศึกษาอบรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและสามารถต่อยอดเพื่ออำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และส่งต่อให้ผู้พิพากษาคดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้นขึ้นไปสู่ผู้พิพากษาคดีพาณิชย์ในศาลชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาต่อไป
- 7) เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพกฎหมายเข้ามาเป็นผู้พิพากษาตามวิธีการคัดเลือกพิเศษตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2543 มาตรา 26, 29

6.1.3 แนวทางบริหารจัดการคดีพาณิชย์

เมื่อพิจารณาจากการดำเนินคดีพาณิชย์ของต่างประเทศและจากรายงานผลการวิจัยเรื่อง Doing Business เพื่อเป็นการสร้างโอกาสและความสามารถในการแข่งขันด้านการค้าของประเทศไทยในตลาดการค้าระหว่างประเทศ และเป็นการพัฒนาระบบกฎหมายและระบบงานยุติธรรมทางพาณิชย์ของประเทศไทยให้เท่าทันกับลักษณะการค้าในปัจจุบัน และเพื่อให้ดำเนินการบริหารจัดการคดีลักษณะพาณิชย์ในศาลยุติธรรมสอดคล้องกับหลักการทางการค้าพาณิชย์ที่เป็นสากล และเป็นการพัฒนาระบบการบริหารจัดการคดีพาณิชย์อย่างยั่งยืน สามารถจำแนกแนวทางการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ของศาลยุติธรรมที่มีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยเป็น 2 มิติ คือ

(1) มิติด้านการบริหารจัดการองค์กร

1) การวางแผน

กำหนดแนวทางด้านการบริหารจัดการคหบดีพาณิชย์มากำหนดเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมในระยะ 4 ปี โดยมีเป้าประสงค์เพื่อดำเนินการให้มีการจัดตั้งแผนกคหบดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร การจัดตั้งแผนกคหบดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลชั้นอุทธรณ์ และแผนกคหบดีพาณิชย์และเศรษฐกิจมีความเชี่ยวชาญในการพิจารณาพิพากษาคหบดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ มีระบบการอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับลักษณะคหบดีพาณิชย์ มีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยจัดทำแผนงานโครงการที่สนับสนุนการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เช่น โครงการฝึกอบรมผู้พิพากษาคหบดีพาณิชย์ โครงการพัฒนาระบบศูนย์นัดความคหบดีพาณิชย์ โครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคหบดีพาณิชย์ เป็นต้น

2) การจัดองค์กร

กำหนดแนวทางการดำเนินการจัดตั้งแผนกคหบดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร การจัดตั้งแผนกคหบดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลชั้นอุทธรณ์ รวมทั้งการจัดสรรผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาคหบดีพาณิชย์โดยเฉพาะ

3) การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้ศาลยุติธรรมสามารถดำเนินงานด้านการบริหารจัดการคหบดีพาณิชย์ และด้านการบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างความตระหนักและการให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์และนโยบายผู้บริหารให้เกิดผลเป็นรูปธรรม บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยกำหนดเกณฑ์การให้รางวัลสำหรับศาลยุติธรรมโดยเฉพาะศาลยุติธรรมชั้นต้น ที่สามารถดำเนินงานบริหารจัดการคหบดีพาณิชย์ตามแนวทางที่สำนักงานศาลยุติธรรมได้กำหนดไว้ เช่น โครงการจัดประกวดคัดเลือกศาลดีเด่นประจำปี เป็นต้น

4) การควบคุมและตรวจสอบการทำงาน

เพื่อเป็นการควบคุมและตรวจสอบการทำงานในด้านการบริหารองค์กรในประเด็นการบริหารจัดการคหบดีพาณิชย์ สำนักงานศาลยุติธรรมควรนำแผนบริหารความเสี่ยง (Risk Management) และการควบคุมภายในองค์กรของสำนักงานศาลยุติธรรมมาใช้ในการควบคุมการดำเนินการบริหารจัดการคหบดีพาณิชย์ เพื่อให้หน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม นำการบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในมาใช้เป็นเครื่องมือและกรอบแนวทางในการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน มุ่งเน้นการบริหารความเสี่ยงให้อยู่

ในระดับที่ยอมรับได้ ไม่กระทบต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสำนักงานศาลยุติธรรม ทั้งในด้านการปฏิบัติงานตามกฎหมาย ระเบียบ ด้านกลยุทธ์ ด้านการดำเนินงาน

5) การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ

กำหนดกรอบแนวทางในการขับเคลื่อนและพัฒนางานด้านดิจิทัลสำหรับการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ โดยการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการคดี หรือต่อยอดจากระบบงานอิเล็กทรอนิกส์ที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมกับการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ เช่น การพัฒนาระบบบันทึกคำพยานด้วยภาพและเสียงในห้องพิจารณา (e-Hearing) ให้มีความปลอดภัย สามารถรักษาความลับของคู่ความได้

(2) มิติด้านการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ของศาลยุติธรรม

1) ด้านโครงสร้างศาล

ศาลยุติธรรมควรจัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นศาลขึ้นต้นทั่วประเทศ และจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นในศาลชั้นอุทธรณ์ เพื่อให้มีการพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์เป็นการเฉพาะ โดยจัดให้มีผู้พิพากษาที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในด้านกฎหมาย ลักษณะพาณิชย์ ด้านการค้า การลงทุน เป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ในแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในทุกชั้นศาล รวมทั้งจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ ที่สอดคล้องกับลักษณะคดีพาณิชย์ที่ต้องการความสะดวก รวดเร็ว สามารถยืดหยุ่นได้ ทั้งนี้ ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาควรมุ่งเน้นให้คู่ความเป็นศูนย์กลาง

2) ด้านการดำเนินกระบวนการพิจารณา

กำหนดมาตรฐานหรือระยะเวลาการดำเนินคดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้น นับตั้งแต่วันฟ้องจนกระทั่งคดีแล้วเสร็จอย่างชัดเจน แน่นนอน เพื่อให้ผู้ประกอบการธุรกิจสามารถคาดหมายได้ว่าคดีจะแล้วเสร็จเมื่อใด รวมทั้งควรกำหนดระยะเวลาสำหรับการพิจารณาพิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์และฎีกา ทั้งนี้ ระยะเวลาการดำเนินคดีพาณิชย์จะต้องมีความรวดเร็วกว่าคดีแพ่งประเภทอื่น นอกจากนี้ควรกำหนดมาตรฐานหรือระยะเวลาที่ชัดเจน สำหรับดำเนินการของศาลในทางคดีอื่นนอกจากการพิจารณาคดี เช่น กำหนดระยะเวลาดำเนินการสำหรับการจัดส่งหมายเรียก กำหนดระยะเวลาสำหรับการยื่นคำให้การ กำหนดระยะเวลาการจัดทำบัญชีระบุพยาน เป็นต้น โดยจะมาตรการควบคุมการดำเนินการดังกล่าวให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

อย่างไรก็ตาม กรณีคู่ความขอเลื่อนการนัดพิจารณาคดี ศาลจะต้องพิจารณาเหตุผลความจำเป็นโดยเคร่งครัด โดยกำหนดจำนวนครั้งที่คู่ความสามารถขอเลื่อนคดีได้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการประวิงคดีให้ล่าช้า กำหนดให้มีการประชุมและตรวจสอบพยานเอกสารก่อนวันนัด เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การดำเนิน

กระบวนการพิจารณาควรมุ่งเน้นให้คู่ความเป็นศูนย์กลาง เช่น การเปิดทำการพิจารณาคดีพาณิชย์ในวันหยุดราชการ การเปิดทำการศาลนอกเวลาราชการ

3) ด้านการสนับสนุนการจัดการคดี

จัดให้มีศูนย์นัดความและบุคลากรประจำศูนย์นัดความเฉพาะคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลชั้นต้น เพื่อควบคุมระยะเวลาการดำเนินคดีให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ส่งเสริมการตั้งผู้เชี่ยวชาญศาลยุติธรรมด้านการค้า การลงทุน และทางด้านการพาณิชย์ นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการคดี โดยเฉพาะการใช้งานระบบบันทึกคำพยานด้วยภาพและเสียงในห้องพิจารณา (e-hearing) รวมทั้งการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ ผู้พิพากษา ทนายความ และคู่ความ เพื่อให้ศาลยุติธรรมสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความได้ตลอด 24 ชั่วโมง

4) การระงับข้อพิพาททางเลือก

ส่งเสริมให้คู่ความมีโอกาสหาทางออกร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การทำสัญญาประนีประนอมยอมความตามข้อตกลงของคู่ความ โดยศาลไม่ต้องวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทและตัดสินคดี ซึ่งจะสร้างความพึงพอใจให้แก่คู่ความทั้งสองฝ่ายอย่างแท้จริง ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยกำหนดให้นำคดีพาณิชย์เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยโดยความสมัครใจของคู่ความ รวมทั้งการพัฒนากระบวนการอนุญาโตตุลาการในศาลให้เป็นที่เชื่อมั่น ศรัทธา ของผู้มีข้อพิพาททางพาณิชย์

6.2 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การดำเนินงานตามแนวทางบริหารจัดการคดีพาณิชย์ของศาลยุติธรรมบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรมของประเทศไทย โดยการดำเนินการตามมิติด้านการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรมและมิติด้านบริหารจัดการองค์กร ซึ่งทั้งสองมิติดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม ระยะ 4 ปี และเพื่อการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและผลกระทบของการปฏิบัติงาน ควรแบ่งระยะเวลาการพัฒนา ออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะแรก ดำเนินการ ดังนี้

ในระยะแรกใช้ระยะเวลาดำเนินการประมาณ 2 ปี ศาลยุติธรรมควรดำเนินการดังนี้

(1) ดำเนินการตามมิติด้านการบริหารจัดการองค์กร

กำหนดแนวทางด้านการบริหารจัดการคดีพาณิชย์มากำหนดเป็นส่วนหนึ่งของประเด็นในดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมในระยะ 4 ปี ด้านการพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม มีเป้าหมาย คือ ผู้ประกอบธุรกิจและประชาชนผู้มีอรรถคดี ได้รับความยุติธรรม

จากการดำเนินคดีพาณิชย์ที่สะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม และมีมาตรฐานเป็นสากล โดยดำเนินการให้มีการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ในศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลชั้นอุทธรณ์ และแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจมีความเชี่ยวชาญในการพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ มีระบบการอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับลักษณะคดีพาณิชย์ โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและบริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) ดำเนินการตามมิติด้านการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม

1) จัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นในศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร (ไม่รวมศาลชั้นต้นที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลอุทธรณ์ภาค 1) เนื่องจากเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินคดีพาณิชย์ให้แก่ศาลอื่นในระยะถัดไป

2) จัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นในศาลชั้นอุทธรณ์

3) ควรมีการออกข้อกำหนดประธานศาลฎีกา / ระเบียบ / คำสั่ง เพื่อกำหนดลักษณะคดี คู่ความ วิธีพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจให้มีความชัดเจน โดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของคดีพาณิชย์ ให้มีลักษณะการดำเนินคดีที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน สะดวก ประหยัด และรวดเร็ว

4) กำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการพาณิชย์อย่างแท้จริง การฝึกอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับการค้า การลงทุนและพาณิชย์ และสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นทางการค้า โดยควรมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ และส่งเสริมให้ผู้พิพากษาได้มีโอกาสศึกษาดูงานด้านการดำเนินงานของศาลพาณิชย์ การค้า การลงทุน ในต่างประเทศ เพื่อให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบการค้าพาณิชย์ของโลก ในยุคปัจจุบัน

5) พัฒนาระบบการสนับสนุนการดำเนินการบริหารจัดการคดีลักษณะพาณิชย์ในศาลยุติธรรม ดังนี้

- จัดให้มีศูนย์นัดความเฉพาะคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นในศาลที่มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พร้อมจัดให้มีบุคลากรประจำศูนย์นัดความคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ เพื่อควบคุมระยะเวลาการดำเนินคดีให้เป็นตามที่กำหนด

- นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการดำเนินคดี ครอบคลุมตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินคดีจนกระทั่งการพิจารณาคดีแล้วเสร็จ โดยนวัตกรรมนั้นจะต้องมีลักษณะที่ไม่ยุ่งยาก สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย แต่สามารถรักษาความลับของคู่ความได้เป็นอย่างดีและมีความปลอดภัยสูง

- การสรรหาผู้เชี่ยวชาญศาลยุติธรรม ด้านกฎหมายการค้า การลงทุน เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล

6) ส่งเสริมการระงับข้อพิพาททางเลือกในคดีพาณิชย์ ทั้งด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และอนุญาโตตุลาการในศาล

7) ประเมินผลการดำเนินการ โดยจัดเก็บสถิติการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เทียบเคียงกับแบบสอบถามของธนาคารโลก (World Bank) ในการจัดทำรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of doing Business) เช่น สถิติจำนวนคดี จำนวนทุนทรัพย์ ของคดีที่มีข้อพิพาททางพาณิชย์ที่เข้าสู่การพิจารณาของศาล ระยะเวลาการพิจารณาคดี ประกอบข้อมูลสัมภาษณ์คู่ความ / บุคลากร / ผู้บริหารศาล ในประเด็นด้านความเหมาะสมของการดำเนินคดี ความพึงพอใจข้อควรปรับปรุงแก้ไข คำแนะนำเพิ่มเติม เป็นระยะ ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการในระยะถัดไป

ระยะที่สอง ใช้ระยะเวลาดำเนินการประมาณ 2 ปี ศาลยุติธรรมควรดำเนินดังนี้

(1) ดำเนินการตามมิติด้านการบริหารจัดการองค์กร

1. จากแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม ระยะ 4 ปี ควรผลักดันให้มีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยนำแนวทางการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ตามแผนยุทธศาสตร์ไปจัดทำแผนปฏิบัติการ ซึ่งจะประกอบด้วยแผนงานโครงการที่จะสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2. สร้างแรงจูงใจการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากร และเพื่อเป็นการสร้างความตระหนักและการให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์และนโยบายผู้บริหารให้เกิดผลเป็นรูปธรรม บรรลุตามวัตถุประสงค์ เช่น การประเมินผลการปฏิบัติราชการศาลยุติธรรมเพื่อการจัดสรรเงินรางวัลประจำปี การกำหนดเกณฑ์การให้รางวัลตามโครงการ “โครงการจัดประกวดคัดเลือกศาลดีเด่นประจำปี” สำหรับศาลยุติธรรมชั้นต้น ที่สามารถดำเนินงานบริหารจัดการคดีพาณิชย์ตามแนวทางที่สำนักงานศาลยุติธรรมได้กำหนดไว้ เป็นต้น

(2) ดำเนินการตามมิติด้านการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม

1) ดำเนินการเปิดแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลชั้นต้นทั่วประเทศ

2) จัดให้มีแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นในศาลชั้นอุทธรณ์ภาค

3) นำผลการประเมินผลการดำเนินการในระยะที่ 1 มาพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข ให้การดำเนินคดีพาณิชย์มีประสิทธิภาพ และดำเนินการประเมินผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยจัดเก็บสถิติการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เทียบเคียงกับแบบสอบถามของธนาคารโลก (World Bank) ในการจัดทำรายงานความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (The Ease of doing Business) เช่นเดียวกับระยะที่ 1

ระยะที่สาม ดำเนินการผลักดันให้ระบบการพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยเฉพาะในด้านการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในศาลของประเทศไทย

บรรณานุกรม

หนังสือ

ภาษาไทย

กิตติศักดิ์ ปกติ, *แนวทางพัฒนาการบริหารงานศาลยุติธรรมทางแพ่งและพาณิชย์ให้คุ้มค่า*

(พิมพ์ครั้งที่ 1, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2555).

ธนาชัย สุขวนิช และพรชัย อรัณยกานนท์, *STRATEGIC MANAGEMENT การบริหารเชิงกลยุทธ์*,

(พิมพ์ครั้งที่ 1, สำนักพิมพ์ ทริปเพิล กรุ๊ป จำกัด 2557).

มานิตย์ จุมปา, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา* (พิมพ์ครั้งที่ 2, สำนักพิมพ์วิญญูชน

2553).

เสนาะ ตีเยาว์, *หลักการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 4, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2551).

สุนัย มโนมัยอุดม, *ระบบกฎหมายอังกฤษ* (พิมพ์ครั้งที่ 6, โครงการตำราและเอกสาร ประกอบการสอน

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2559).

สมพงศ์ เกษมสิน, *การบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 7, ไทยวัฒนาพานิช 2523).

สมคิด บางโม, *หลักการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2, บริษัท พิมพ์ดี จำกัด 2539).

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและ*

หน่วยงานของรัฐ (สำนักพิมพ์นิติธรรม 2548).

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์* (สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร 2549).

-- *การบริหารจัดการยุคดิจิทัล* (สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร 2561).

-- *ศาลปกครองไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบ โครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการบริหารงาน*

บุคคลกับศาลปกครองอังกฤษ ฝรั่งเศสและเยอรมนี (สำนักพิมพ์นิติธรรม 2548).

ศนันท์กรณ โสภิตพันธ์, *คำอธิบายหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชน* (สำนักพิมพ์วิญญูชน 2562).

อุกฤษ มงคลนาวิน, *ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ (สากล)* (สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

2514).

อนันต์ เกตุวงศ์, *การบริหารการพัฒนา* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2523).

สถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, *การอนุญาโตตุลาการ* (สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด

สำนักงานศาลยุติธรรม, *แผนพัฒนาดิจิทัลศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565-2568* (เอกภรณ์ อิมพอร์ต 2565).

สุรเดช จอจวรรณศิริ, *การจัดการสู่องค์กรนวัตกรรม (INNOVATIVE ORGANIZATION BOOK OF*

KNOWLEDGE) (บริษัท ทริปเปิลว้าว คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มปป).

Angelo Kinicki และ Brian K. Williams, *หลักการจัดการ MANAGEMENT A PRACTICAL INTRODUCTIN* (บุตรี จารุโรจน์ และคณะ ผู้แปล สำนักพิมพ์ซีเอ็ดยูเคชั่น (มปป.)).

ภาษาต่างประเทศ

Amos and Walton, *Introduction to French Law* (3rd, The Clarendon Press 1967).

Eric Baskind, Greg Osborne and Lee Roach, *Commercial Law* (Oxford University Press 2022).

HM Courts & Tribunals Service, *The Business and property Court of England & Wales (The Commercial Court Guide)* <www.justice.gov.uk 2022>.

Nicholas Barry, *French Law of Contract*, (Butterworth 1982).

Nigel Foster & Satish Sule, *German Legal System and Laws* (fourth edition Oxford University Press 2010).

Steve Wilson, *English Legal System first edition* (Oxford University Press 2014).

Tom Bingham, *The Rule of Law* (The Penguin Group 2011).

Wolfgang Heyde, *Justice and the law in the Federal Republic of Germany* (C.F. Müller Juristischer Verlag 1994).

บทความ

ภาษาไทย

เกียรติกำจร มีখনอน, ‘ความจำเป็นที่ต้องแยกประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ออกจากกัน ในประเทศไทย (The need to separate a commercial code form a civil code in Thailand)’, (2022) วารสารกฎหมายและสังคมรังสิต 42-57.

จุมพิตา เรื่องวิชาการ, ‘ประเทศไทยกับการพัฒนากฎหมายซื้อขาย : วาระแห่งชาติ (THAILAND AND THE DEVELOPMENT OF SALE LAWS : NATIONAL AGENDA)’ (2562) วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย 194-200.

นาตาชา วศินติก, ‘บทสรุปสำหรับผู้บริหาร’ (2548) สำนักงานศาลปกครอง 2.

พิมพ์รัตน์ วรรณนหทัย, ‘ศาลพาณิชย์ฝรั่งเศส’ (2548) วารสารศาลยุติธรรม 57.

พรเพชร ชลศักดิ์ตระกูล และณัฐดนัย สุภัทรากุล, ‘ความเหมาะสมในการนำระบบการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในสหรัฐอเมริกามาใช้ในประเทศไทย’ (2562). วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 334., 337.

ไพโรจน์ วายุภาพ, ‘การใช้และการตีความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์’ (2556). 4 วารสารนิติศาสตร์ 271.

สโรจน์ เกษมถาวรศิลป์, ‘การปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของลอร์ดวูฟ’ (2557) ตุลาคม 2.
Jame G. Apple, ‘การบริหารงานคดีในประเทศสหรัฐอเมริกา’ (2545) บทบัณฑิตย 64.

ภาษาต่างประเทศ

International Consortium for Court Excellence, 2020. *The Framework*,

<<https://www.courtexcellence.com/resources/the-framework>>

สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2565.

-- 2021. *New Translations of the International Framework for Court Excellence (Third Edition)*. <<https://www.courtexcellence.com>> สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2565.

World Bank Group, 2015. *Enforcing Contracts: Good Practices*, <<http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/enforcing-contracts/good-practices>>

สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2565.

World Bank Group, 2015. *ORGANIZATION*, <<https://www.worldbank.org/en/about/leadership>>

สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2565.

วิจัย รายงาน

บุญรอด ตันประเสริฐ, การบริหารคดีเพื่อพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่อง, (งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหาร
กระบวนการยุติธรรมระดับสูง สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
สำนักงานศาลยุติธรรม)

ไพฑูริย์ เอกจริยกร, ‘การแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง’ (รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานศาล
ยุติธรรม, 2551) 60-65.

วรพจน์ จิระภาค และคณะ, “รายงานการอบรม หัวข้อ Intro to Scots & English Law :

Introduction to Scots Criminal Law The EU and Fighting Corruption

The Regulation of Legal Services” (รายงานการอบรม หลักสูตร “กฎหมาย

เกี่ยวกับคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ณ University of Strathclyde

สหราชอาณาจักร).

สุพิน เกชาคุปต์, การพัฒนาระบบการย้ายข้าราชการตุลาการ, (รายงานวิจัยเสนอต่อสถาบันวิจัยและ

ให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สนับสนุนโดย สำนักงานศาลยุติธรรม

โรงพิมพ์เดือนตุลา 2556).

วิทยานิพนธ์ เอกสารส่วนบุคคล

กฤษดา พุ่งโชคชัย, หลักการและปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ, (ดุสิตนิพนธ์ นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2564).

ณัฐพงศ์ โปษกะบุตร, ‘ศาลพาณิชย์และวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์’ (เอกสารวิชาการส่วนบุคคล การอบรมหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม 2551).

พิมพ์จิต จันทอัมพร, ‘การบริหารจัดการคดี กรณีศึกษาเปรียบเทียบจากต่างประเทศและการนำมาประยุกต์ใช้ในศาลปกครองไทย’ (ภาคนิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2550).

ศุภชัย ประไพพนพ, ‘การพัฒนาระบบบริหารจัดการคดีผู้บริโภค’ (ดุสิตนิพนธ์ นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2560).

สมชาติ โลกสันติสุข, ‘การบริหารงานคดี : ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยในศาล’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2547).

อภิสิทธิ์ ปัญญาใส, ‘บทบาทของศาลในกระบวนการพิจารณาก่อนการสืบพยานในคดีแพ่ง’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556).

อื่น ๆ

ภาษาไทย

ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2560.

คณะกรรมการส่งเสริมระบบการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพงานคดี สำนักงานศาลยุติธรรม, แนวคิดและหลักการของระบบการพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง (2558).

คณะกรรมการดำเนินการจัดทำข้อเสนอการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง, ‘เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง แนวทางการปรับปรุงระบบกฎหมายพาณิชย์และกระบวนการวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์และร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้อง’ (การสัมมนาเชิงวิชาการ ครั้งที่ 2, โรงแรมกะตะธานี ภูเก็ต ปีช รีสอร์ท, 2548).

ความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา, คณะกรรมการร่างกฎหมายคณะ 7 , “หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ สร.0601/1589 ลงวันที่ 21 มิถุนายน 2525.

จรัญ ภัคดีธนากุล, การบรรยายสัมมนาการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายแพ่ง (บย.307)

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารกระบวนการยุติธรรม

เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2561.

ฉันทชาย โรจนสโรช, ‘การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ในศาลแพ่ง : ศึกษาเปรียบเทียบกับแผนกคดีพาณิชย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและศาลพาณิชย์ของสาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธรัฐสวิส’ (เอกสารประกอบการอบรม หลักสูตร ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล”รุ่นที่ 16 วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม).

มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง รายงานผลการจัดอันดับความยาก - ง่าย ในการประกอบธุรกิจของธนาคารโลก (Doing Business 2012) และข้อเสนอแนวทางการปรับปรุงบริการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการประกอบธุรกิจ นร (4 มกราคม 2555).

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 2554.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ข้อมูลผลการจัดอันดับของประเทศไทย ตามรายงานผลการวิจัย เรื่อง Doing Business ของธนาคารโลก.

สำนักงานศาลยุติธรรม, แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561-2564.

สำนักงานศาลยุติธรรม, แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565-2568.

สำนักงานศาลยุติธรรม, แผนพัฒนาดิจิทัลศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565-2568.

สำนักงานศาลยุติธรรม, คู่มือการควบคุมภายในของสำนักงานศาลยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565.

สำนักงานศาลยุติธรรม, แผนบริหารจัดการความเสี่ยงสำนักงานศาลยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565.

สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ‘การพัฒนาระบบพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม : การขึ้นทะเบียนและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง’ (การอภิปรายความรู้ตามโครงการเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายและการพิจารณาพิพากษาคดี ของข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, สำนักงานศาลยุติธรรม, 2564)

สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการจัดอันดับความยาก-ง่าย ในการประกอบธุรกิจ (Doing Business) ของธนาคารโลก ด้านการบังคับให้เป็นไปตามสัญญา (Enforcing Contracts).

หนังสือสำนักงานศาลยุติธรรม ที่ ศย 016/ว 363 ลงวันที่ 16 พฤษภาคม 2556 เรื่อง ชักข้อม
ความเข้าใจในการติดต่อผู้เชี่ยวชาญศาลยุติธรรม.

หนังสือ สำนักงาน ก.พ.ร. ด่วนที่สุด ที่ นร 1200/118 ลงวันที่ 21 กันยายน 2564 เรื่อง แนวทาง
การขับเคลื่อนการอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจภายหลังธนาคารโลกแจ้ง
ยกเลิกการจัดทำรายงานความยาก-ง่ายในการประกอบธุรกิจ (Doing Business).

เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การบริหารจัดการงานคดีเพื่อความ
เป็นเลิศทางการศาลในยุคปัจจุบัน” (Judicial Excellence in Response to Today’s
Challenges) ระหว่างวันที่ 13-14 กันยายน 2561 ณ โรงแรมอนันตรา สยาม กรุงเทพฯ
(Anantara Siam Bangkok Hotel) ถนนราชดำริ กรุงเทพมหานคร.

โอกาส อนันตสมบุรณ์ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้, สัมภาษณ์รายการโทรทัศน์
"สนามข่าว 101" วันที่ 21 กันยายน 2561.

ANNE COULON-RANA, TU LAW SPECIAL LECTURE SERIES 2000 SEASON 3 : EUROPEAN
COMMERCIAL LAW ‘INTRODUCTION TO FRENCH COMMERCIAL LAW’,
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 20 มิถุนายน 2565.

ภาษาต่างประเทศ

Code de commerce.

Commercial Code (Handelsgesetzbuch – HGB).

The Unites States Constitution.

การสัมภาษณ์ (In-depth interview)

สัมภาษณ์ กองกนก โกศลสถุกฎ สุขพันธุ์ถาวร, ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา,
(สำนักประธานศาลฎีกา, 1 กุมภาพันธ์ 2564).

สัมภาษณ์ คุณันต์ บางภูมิ, นักพัฒนาระบบราชการชำนาญการ, (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ
พลเรือน, 22 ตุลาคม 2562).

สัมภาษณ์ ธรรมบุญ สงวนเขียว, นิติกรชำนาญการพิเศษ, (สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม
สำนักงานศาลยุติธรรม, 20 กุมภาพันธ์ 2564).

สัมภาษณ์ ธวัชชัย พันธุ์วัฒน์, ทนายความ, (22 มิถุนายน 2566).

สัมภาษณ์ นิติพงษ์ ธีรรุ่งเรือง, รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้, (ศาลแพ่งกรุงเทพใต้, 22
มิถุนายน 2566).

สัมภาษณ์ ปาริฉัตร สุวรรณนนท์, เจ้าพนักงานศาลยุติธรรมปฏิบัติการ, (ศาลแพ่งกรุงเทพใต้, 23 มิถุนายน 2566).

สัมภาษณ์ มงคล หนูสม ทนายความ, (22 มิถุนายน 2566),

สัมภาษณ์ วิเชียร มั่นคง ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาลแพ่งกรุงเทพใต้, (ศาลแพ่งกรุงเทพใต้, 23 มิถุนายน 2566).

สัมภาษณ์ สุทัต บินรามัน, รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้, (ศาลแพ่งกรุงเทพใต้, 23 มิถุนายน 2566).

สัมภาษณ์ สุพัตรา ขำสกุล เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรมชำนาญงาน, (ศาลแพ่งกรุงเทพใต้, 22 มิถุนายน 2566).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

(สำเนา)

คำสั่งศาลแพ่งกรุงเทพใต้

ที่ ๘๔ / ๒๕๖๑

เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นเป็นการภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้
(ฉบับปรับปรุง)

เนื่องด้วยการพาณิชย์และสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในเชิงพาณิชย์มีการพัฒนารูปแบบใหม่ตลอดเวลา เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาสอดคล้องกับสภาพและลักษณะของคดีที่ต้องการความคล่องตัว และรวดเร็ว ดังนั้น เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้จึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ให้จัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์ ภายในศาลแพ่งกรุงเทพใต้

ข้อ ๒ ให้แผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาและบริหารจัดการคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๓ ลักษณะ ๕ ลักษณะ ๑๙ ลักษณะ ๒๐ และลักษณะ ๒๒ ทั้งนี้ ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค

ข้อ ๓ ในกรณียื่นคำฟ้อง การส่ง การรับคำคู่ความและเอกสารในแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ โจทก์อาจปฏิบัติตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการยื่น ส่ง และรับคำคู่ความและเอกสารทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.๒๕๖๐ ก็ได้

ข้อ ๔ ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ คนที่ ๑ มีหน้าที่กำกับดูแลจัดวางระบบงานตุลาการตลอดจนการจัดองค์คณะผู้พิพากษาประจำแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ

ข้อ ๕ ให้เลขานุการศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ดำเนินการจัดวางระบบงานธุรการและบุคลากรที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ และมีหน้าที่ช่วยเหลือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ในการปฏิบัติหน้าที่ตามข้อ ๔

.../ข้อ ๖

-๒-

ข้อ ๖ ให้ผู้อำนวยการสำนักผู้อำนวยการประจำศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตามระบบที่วางไว้และประสานงานกับสำนักงานศาลยุติธรรมเพื่อพัฒนาระบบการจัดเก็บสถิติของแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งจัดเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดทำการแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการในโอกาสต่อไป

ข้อ ๗ ในระยะเริ่มแรก หากมีความจำเป็น อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้อาจมอบหมายให้ผู้พิพากษาที่มีได้อยู่ในแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจก็ได้

ข้อ ๘ การจัดองค์คณะผู้พิพากษาประจำแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ ไม่กระทบถึงการจ่ายสำนวนที่ได้ดำเนินการไปแล้วก่อนที่จะมีการจัดองค์คณะดังกล่าว เว้นแต่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๑ เดือน กันยายน พุทธศักราช ๒๕๖๑

ลงชื่อ โสภาส อนันตสมบุรณ์

(นายโสภาส อนันตสมบุรณ์)

อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้

ภาคผนวก ข

ประกาศศาลแพ่งกรุงเทพใต้

เรื่อง การกำหนดประเภทคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ พ.ศ.๒๕๖๑

เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน อาศัยอำนาจตามความ ในข้อ ๑๗ แห่งระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ.๕๖๑ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้จึงออกประกาศกำหนดประเภทคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

คดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ หมายความว่า คดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๓ ลักษณะ ๕ ลักษณะ ๑๙ ลักษณะ ๒๐ ลักษณะ ๒๒ และคดีตามพระราชบัญญัติที่วางระเบียบควบคุมทางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า กฎหมายเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค

ประเภทคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ได้แก่

๑. คดีเช่าซื้อ
๒. คดีบัญชีเดินสะพัด
๓. คดีประกันภัย โดยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นบริษัทประกันภัย
๔. คดีหุ้นส่วนและบริษัท อาทิ ซื้อขายหุ้น ขอเพิกถอนมติที่ประชุม ขอเลิกบริษัท ขอตั้งผู้ชำระบัญชี ขอให้นายทะเบียนจดทะเบียนซื้อบริษัทคืนสู่ทะเบียน ฯ
๕. คดีตามกฎหมายเกี่ยวกับตลาดหลักทรัพย์
๖. คดีตามกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า
๗. คดีตามกฎหมายเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์
๘. คดีสาขาที่เกี่ยวข้องกับคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ
๙. คดีอื่นๆที่คล้ายคลึงกันตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้กำหนด

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๑ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๖๑

(นายโอกาส อนันตสมบุรณ์)

อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้

ภาคผนวก ค

(สำเนา)

ระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้
ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพยานชีพและเศรษฐกิจ
พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง)

เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพยานชีพและเศรษฐกิจเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน อาศัยอำนาจตามความ ๓ ในมาตรา ๑๑ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพยานชีพและเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๖๑”

ข้อ ๒. ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับนับแต่วันที่ประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓. ในระเบียบนี้

“ศาล” หมายถึง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้

“อธิบดี” หมายถึง อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ที่ได้รับมอบหมายจากอธิบดี

“ผู้พิพากษา” หมายถึง ผู้พิพากษาและองค์คณะในแผนกคดีพยานชีพและเศรษฐกิจ

“คดีพยานชีพและเศรษฐกิจ” หมายความว่า คดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๓ ลักษณะ ๕ ลักษณะ ๑๙ ลักษณะ ๒๐ และลักษณะ ๒๒ ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีผู้บริโภค

ส่วนที่ ๑

บททั่วไป

ข้อ ๔. การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพยานชีพและเศรษฐกิจให้เป็นไปตามระเบียบนี้ ในกรณีที่ไม่ระเบียบดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ โดยอนุโลม ทั้งนี้การนัดพิจารณาคดีให้เป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาในแผนกคดีพยานชีพและเศรษฐกิจเป็นผู้กำหนดวันนัดโดยต้องนำสำนวนคดีเข้าระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง โดยต้องพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จภายใน ๑ ปี เว้นแต่เป็นคดีที่มีข้อยุ่งยากและมีเอกสารประกอบการพิจารณาเป็นจำนวนมาก อาจขออนุญาตอธิบดีขยายระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้ไม่เกิน ๖ เดือน

ส่วนที่ ๒

การดำเนินกระบวนการพิจารณาตามที่คุณความตกลงกัน

ข้อ ๕. คุณความฝ่ายที่เกี่ยวข้องอาจร้องขอต่อศาลให้ดำเนินการสืบพยานหลักฐานไปตามวิธีการที่คุณความตกลงกัน ถ้าศาลเห็นสมควรเพื่อให้การสืบพยานหลักฐานเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม ศาลจะอนุญาตตามคำร้องขอนั้นก็ได้ เว้นแต่การสืบพยานหลักฐานนั้นจะเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

- ๒ -

ส่วนที่ ๓

การยื่น ส่ง และรับคำคู่ความและเอกสารทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์

ข้อ ๖. การยื่น การส่งและรับคำคู่ความในคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ อาจดำเนินการโดยทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอื่นใดก็ได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการยื่น ส่ง และรับคำคู่ความและเอกสารทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๖๐ และประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการยื่น ส่ง และรับคำคู่ความและเอกสารทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์

ส่วนที่ ๔

การกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี

ข้อ ๗. ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา ๑๘๓ และมาตรา ๑๘๓ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก่อนมีการสืบพยานศาลอาจสั่งให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาล เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินคดี เช่น

(๑) ไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความหรือนำวิธีการอนุญาโตตุลาการมาใช้เท่าที่สภาพแห่งคดีเปิดช่องให้กระทำได้

(๒) กำหนดระยะเวลาทั้งหมดในการดำเนินคดี

(๓) กำหนดวัน เวลา วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินคดีที่จำเป็น เช่น จำนวนและรายละเอียดเกี่ยวกับพยานที่จะนำมาเบิกความ บันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานเอกสาร และพยานหลักฐานที่ต้องการให้ศาลเรียกจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอกรวมทั้งการเดินเผชิญสืบ การส่งประเด็นไปสืบยังศาลอื่นและการสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพ เป็นต้น

(๔) กำหนดรายละเอียดและระยะเวลาเกี่ยวกับกา รทดลองทางเทคนิค หรือวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี

ส่วนที่ ๕

การยื่นบันทึกถ้อยคำในการสืบพยานบุคคล

ข้อ ๘. เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอและศาลเห็นสมควร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้คู่ความยื่นบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของผู้ที่ตนประสงค์จะอ้างเป็นพยาน แทนการซักถามผู้ให้ถ้อยคำเป็นพยานต่อหน้าศาลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้ การดำเนินการดังกล่าวให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๒๐/๑ และมาตรา ๑๒๐/๓

ส่วนที่ ๖

บันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคลของผู้ให้ถ้อยคำที่อยู่ต่างประเทศ

ข้อ ๙. เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอและศาลเห็นสมควร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้คู่ความ ยื่นบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริง

- ๓ -

หรือความเห็นของผู้ให้ถ้อยคำที่มีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศต่อศาลแทนการนำผู้ให้ถ้อยคำมาเบิกความเป็นพยานต่อหน้าศาลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้ การดำเนินการดังกล่าวให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๒๐/๒ มาตรา ๑๒๐/๓ และการลงลายมือชื่อผู้ให้ถ้อยคำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๔๗ วรรคสาม

ส่วนที่ ๗

การสืบพยานบุคคลโดยระบบการประชุมทางจอภาพหรือการประชุมทางอินเทอร์เน็ต

ข้อ ๑๐. เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอและศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ (Video Conference) หรือการประชุมทางอินเทอร์เน็ต (Internet Meeting) ได้ โดยให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย และไม่ให้ถือว่าค่าใช้จ่ายนั้นเป็นค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาซึ่งศาลอาจพิพากษาให้คู่ความฝ่ายอื่นรับผิดชอบได้ตามมาตรา ๑๖๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การสืบพยานตามวรรคหนึ่งให้ถือเสมือนว่าพยานเบิกความในห้องพิจารณาของศาล

ส่วนที่ ๘

การบันทึกคำพยาน

ข้อ ๑๑. ในการบันทึกคำเบิกความของพยาน ศาลอาจจัดให้มีการบันทึกด้วยวิธีหนึ่งวิธีใดหรือหลายวิธีประกอบกัน ดังต่อไปนี้

- (๑) ให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกและอ่านคำเบิกความนั้นให้พยานฟังแทน
- (๒) ให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้บันทึกด้วยวิธีใด ๆ อันสามารถถอดความเป็นภาษาไทยได้
- (๓) บันทึกโดยใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง
- (๔) บันทึกโดยใช้เครื่องมือในการบันทึกภาพและเสียง

ข้อ ๑๒. เมื่อศาลจัดให้มีการบันทึกคำเบิกความของพยานด้วยวิธีการตามข้อ ๑๑ (๒), (๓) หรือ (๔) ให้ถอดความบันทึกคำเบิกความของพยานเป็นภาษาไทยและให้พยานลงลายมือชื่อเพื่อรับรองว่าตนเป็นผู้ให้ถ้อยคำตามที่มีการบันทึกดังกล่าว

ส่วนที่ ๙

การสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมของศาล

ข้อ ๑๓. เมื่อศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานอื่นอันเกี่ยวกับประเด็นในคดีรวมทั้งเอกสารหรือวัตถุใดที่อยู่ในความครอบครองหรือการดูแลรักษาของคู่ความฝ่ายใดมาสืบเพิ่มเติม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไป ซึ่งอาจรวมทั้งการที่จะเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วย โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ

- ๔ -

ส่วนที่ ๑๐

การนำบทบัญญัติในคดีไม่มีข้อยุ่งยากมาใช้บังคับ

ข้อ ๑๔. ในการฟ้องคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ หากศาลเห็นว่าปรากฏในเบื้องต้นว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๙๖ ศาลอาจมีคำสั่งให้นำบทบัญญัติในหมวดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมีโนสาเร่ มาใช้บังคับแก่คดีเช่นว่านั้นได้

ส่วนที่ ๑๑

คำพิพากษาและคำสั่งของศาล

ข้อ ๑๕. คดีพาณิชย์และเศรษฐกิจที่เป็นคดีที่ไม่มีข้อยุ่งยากและศาลใช้วิธีการไต่สวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๙๖ คำพิพากษาไม่จำเป็นต้องแสดงรายละเอียดแห่งคำฟ้อง คำร้องขอ คำร้อง คำให้การ คำคัดค้านและทางนำสืบของคู่ความก็ได้ตามความเหมาะสม แต่ต้องกล่าวหรือแสดงไว้โดยชัดแจ้งซึ่งเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในประเด็นแห่งคดี ตลอดทั้งคำอุทธรณ์

ส่วนที่ ๑๒

อื่น ๆ

ข้อ ๑๖. กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบนี้ให้อธิบดีเป็นผู้วินิจฉัย

ข้อ ๑๗. ให้อธิบดีเป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้ และมีอำนาจออกประกาศ ข้อบังคับ ให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

(ลงชื่อ) โสภาส อนันตสมบุรณ์

(นายโสภาส อนันตสมบุรณ์)

อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้

ภาคผนวก ง

- ๑ -

การบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง (Enforcing Contracts)

ตัวชี้วัดว่าด้วยการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงสำรวจประสิทธิภาพของระบบศาลในการแก้ไขข้อพิพาทเชิงพาณิชย์ โดยการวัดระยะเวลา ค่าใช้จ่าย ในการแก้ปัญหาข้อพิพาทเชิงพาณิชย์มาตรฐาน เช่นเดียวกับที่อธิบายไว้ด้านล่าง โดยรายงานในปี ตัวชี้วัดด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงสำรวจประเด็นเพิ่มเติม ซึ่งจะมีการอธิบายเพิ่มเติมในรายละเอียดในส่วนที่ ๔ ต่อไป

๑. กรณีศึกษาสมมติ

บริษัทในประเทศสองบริษัท - ผู้ซื้อและผู้ขาย - ตกลงทำสัญญาสำหรับการซื้อขายสินค้าที่ต้องผลิตขึ้นตามคำสั่งเป็นการเฉพาะ นอกเหนือจากสัญญาดังกล่าว ผู้ขายตกลงขายสินค้าให้กับผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงซื้อสินค้าซึ่งเป็นเฟอร์นิเจอร์ที่สั่งทำเป็นการเฉพาะจากผู้ขาย ในระหว่างการส่งมอบสินค้า ผู้ซื้ออ้างว่าคุณภาพของสินค้าไม่ดีเพียงพอ และปฏิเสธที่จะชำระราคา ผู้ขายยืนยันว่าสินค้ามีคุณภาพดีเพียงพอและขอให้ชำระราคาตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากสินค้าเป็นสินค้าที่สั่งทำขึ้น เฉพาะสำหรับผู้ซื้อ ผู้ขาย จึงไม่สามารถนำสินค้าไปขายต่อให้บุคคลอื่น สิ่งตามมาหลังจากที่ผู้ซื้อปฏิเสธที่จะชำระราคา คือ ผู้ขายได้ฟ้องผู้ซื้อโดยศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ขายชนะคดีตามฟ้องทั้งหมด และสั่งให้ผู้ซื้อชำระราคาตามสัญญา

๑. ผู้ซื้อและผู้ขายเป็นบริษัทในประเทศไทย ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร
๒. ผู้ขายได้ฟ้องผู้ซื้อเพื่อให้ชดเชยค่าเสียหายตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ มูลค่าที่เรียกชดเชยค่าเสียหายคือ ๓๓๓,๓๐๔ บาท
๓. ศาลพิจารณาคดีว่ามูลคดีเกิดที่กรุงเทพ และชี้ว่าศาลชั้นต้นเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีพาณิชย์ที่มีทุนทรัพย์พิพาทเกิน ๓๓๓,๓๐๔ บาท
๔. ผู้ขายเกรงว่าผู้ซื้อจะย้ายถ่ายโอนทรัพย์สินออกนอกประเทศหรือกลายเป็นบุคคลหนีสินลับหน้าตัว ดังนั้น ผู้ขายอาจร้องขอต่อศาลที่มีอำนาจให้มีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินประเภทสังหาริมทรัพย์ (เครื่องใช้สำนักงานหรือยานพาหนะ) ของผู้ซื้อไว้เป็นการชั่วคราวก่อนศาลมีคำพิพากษา
๕. ผู้ซื้อปฏิเสธข้อกล่าวหา ซึ่งเป็นข้อพิพาทในทางเนื้อหาสาระของคดี ผู้ซื้อต้องให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของสินค้าที่ส่งมอบโดยผู้ขาย รวมถึงข้อคิดเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญในระหว่างกระบวนการพิจารณาของศาล:
 - ก. ถ้าแนวทางปฏิบัติมาตรฐานในประเทศของท่าน (และในประเทศอื่นๆ ที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์) กำหนดให้ ผู้ซื้อและผู้ขายนำ พยานผู้เชี่ยวชาญมาเอง ดังนั้น คู่ความแต่ละฝ่ายจะสามารถนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาสืบ เพื่อให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าที่ส่งมอบโดยผู้ขาย
 - ข. ถ้าแนวทางปฏิบัติมาตรฐานในประเทศของท่าน (และในประเทศอื่นๆ ที่ใช้ระบบกฎหมาย ซิวิลลอว์) กำหนดให้ศาลแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญอิสระ เพื่อให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าที่ส่งมอบโดยผู้ขาย ดังนั้น ศาลก็จะเป็นผู้แต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งในกรณีนี้ผู้นำนับได้ว่าไม่มีกรณีสืบพยานผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตรงข้าม

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๒ -

๖. คำพิพากษาให้ผู้ขายชนะคดีตามฟ้องทั้งหมด ผู้ซื้อต้องชำระราคาตามสัญญาให้แก่ผู้ขาย
๗. ผู้ซื้อไม่อุทธรณ์คำพิพากษาศาล
๘. ผู้ขายตัดสินใจเริ่มดำเนินการบังคับคดีเมื่อพ้นระยะเวลาการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาล อนุমানว่าผู้ซื้อไม่มีเงินฝากในบัญชีธนาคาร ดังนั้น สั่งหาริมทรัพย์ (เครื่องใช้สำนักงานหรือยานพาหนะ) ของผู้ซื้อถูกยึดและเก็บรักษาไว้สำหรับการขายทอดตลาด
๙. การขายทอดตลาดได้ถูกจัดเตรียม มีการโฆษณา และจัดการขายทอดตลาดขึ้นเพื่อขายสังหาริมทรัพย์ของผู้ซื้อ ทรัพย์สินดังกล่าวถูกขายทอดตลาดและผู้ขายได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน

บทนิยามศัพท์ : เพื่อวัตถุประสงค์ในการตอบแบบสอบถาม คำศัพท์ด้านล่างมีความหมาย ดังนี้

๑. ศาลที่มีเขตอำนาจ หมายถึง ศาลในกรุงเทพฯ ที่มี เขตอำนาจตัดสิน ข้อพิพาททางพาณิชย์ ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีศึกษาสมมติ ของคดีมาตรฐาน ถ้ามีศาลที่มีเขตอำนาจมากกว่าหนึ่งศาล ให้ถือเอาศาลที่มีแนวโน้มมากที่สุดว่าจะได้พิจารณาพิพากษากรณีศึกษาสมมติ

๒. พยานผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง พยานที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมหรือประสบการณ์มากพอที่จะให้ความเห็นเกี่ยวกับสินค้าที่ส่งมอบว่ามีคุณภาพดีเพียงพอหรือไม่ ความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญนี้เป็นสิ่งจำเป็นและให้ต่อศาลก่อนมีคำพิพากษา

กรุณาตอบคำถามในแบบสอบถามในส่วนต่างๆ โดยคำนึงถึงกรณีศึกษาสมมติที่ให้ไว้ในตอนต้น เพื่อความสะดวกในการตอบแบบสอบถาม คำตอบของปีที่แล้ว (หากมี) ได้ถูกรวมไว้ในแบบสอบถามฉบับนี้ด้วย โปรดรับทราบว่าคำตอบเหล่านั้นเป็นคำตอบที่ถูกประมวลเป็นหนึ่งเดียวบนพื้นฐานของคำตอบทั้งหมดที่เราได้รับจากผู้ตอบแบบสอบถามที่หลากหลาย

๒. ข้อมูลปัจจุบันเกี่ยวกับการปฏิรูป

	คำตอบ
การปฏิรูปหรือการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการดำเนินคดีพาณิชย์ในประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ ๑ มิ.ย. ๒๕๕๗ เป็นต้นมา ใช่หรือไม่? (เช่น การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการคดี การนำระบบ E-Filing มาใช้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การเปลี่ยนแปลงกฎหมายในสาระสำคัญเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการ การจัดตั้งศาลการพาณิชย์ขึ้นใหม่ การแต่งตั้งผู้พิพากษาขึ้นใหม่ หรือการปฏิรูประบบศาล เป็นต้น)	- ใช่ - ไม่ใช่

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๓ -

หากมีการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้อง กรุณาให้รายละเอียดของการปฏิรูปหรือ การเปลี่ยนแปลง โปรดระบุ วันที่มีการ เปลี่ยนแปลง, วันที่ประกาศและมีผลใช้ บังคับของกฎหมายหรือกฎระเบียบนั้น	-
มีการปฏิรูปหรือการเปลี่ยนแปลงที่ คาดว่าจะเกิดขึ้น หรือมีผลใช้บังคับ ตั้งแต่ ปัจจุบัน จนถึง วันที่ ๑ มิ.ย. ๒๕๕๘ ใช่ หรือไม่? ถ้ามี โปรดระบุ	- ใช่ - ไม่ใช่

๓. ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดี

	คำตอบ	ถ้าท่านตอบว่า “ไม่ใช่” โปรดระบุ ว่าศาลใด
ศาลแพ่งในกรุงเทพฯ มีเขตอำนาจเหนือคดีตาม กรณีศึกษาสมมติ ใช่หรือไม่? (ทุนทรัพย์พิพาทในคดี ๓๓๓,๓๓๐๔ บาท)	- ใช่ - ไม่ใช่	

หากมีการเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจศาล กรุณาตอบคำถามในส่วนที่ ๔, ๕, และ ๖ ทุกข้อ โดยสันนิษฐานว่า
ศาลที่จัดตั้งขึ้นใหม่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีตามข้อเท็จจริง

๔. ดัชนีใหม่เกี่ยวกับโครงสร้างและประสิทธิภาพของศาล

ในปีนี้ Doing Business ได้เก็บข้อมูลใหม่ซึ่งจะนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนอกเหนือจาก
ข้อมูลเกี่ยวกับระยะเวลาและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการแก้ไขคดีข้อพิพาททางพาณิชย์ทั่วไป โดยข้อมูลใหม่นี้จะ
มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบศาลในภาพรวม ระดับของการใช้ระบบคอมพิวเตอร์อัตโนมัติใน
ระบบศาล การมีกลไกแก้ไขข้อพิพาททางเลือก และการมีระบบการบริหารจัดการสำนวนคดี

โดยที่ตัวชี้วัดนี้เป็นชุดข้อมูลใหม่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับธนาคารโลกที่จะได้รับคำตอบตาม
แบบสอบถามด้านล่าง ดังนั้น ธนาคารโลกจึงขอขอบคุณหากท่านให้ความสำคัญกับคำถามในส่วนนี้ก่อนที่จะ
อัปเดตข้อมูลใน section ที่ ๕ และ ๖

หากคำตอบใดของท่านเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูป ภายหลังจากวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๗, โปรดระบุในช่อง
“ข้อมูลเพิ่มเติม” นอกจากนี้ ในการตอบคำถามต่อไปนี้ โปรดระบุชื่อ แหล่งข้อมูลอ้างอิง และวันเดือนปี
ซึ่งกฎหมายนั้นๆ ได้รับการตีพิมพ์ (ในกรณีที่มี)

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๔ -

๔.๑ โครงสร้างและหน้าที่ของศาล

*(๔.๑ - ๔.๓ ไม่ตอบเพราะเป็นภารกิจของศาล)

ศาลพณิชย์พิเศษ		
	คำตอบ	
ในกรุงเทพฯ มีศาลหรือแผนกในศาลโดยเฉพาะที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีพณิชย์หรือไม่	- ใช่	- ไม่ใช่
ถ้า “ใช่” ศาลหรือแผนกของศาลนั้นมีชื่อว่าอะไร		
ถ้า “ใช่” ทุนทรัพย์/มูลหนี้ที่พิพาทที่ศาลดังกล่าวมีอำนาจรับคดีไว้พิจารณา มีจำนวนเท่าใด		
ศาลพิจารณาคดีเล็กน้อย (ใกล้เคียงกับคดีมโนสาร)		
	คำตอบ	
ในกรุงเทพฯ มีศาลพิจารณาคดีเล็กน้อย หรือกระบวนพิจารณาเร่งด่วนพิเศษสำหรับคดีเล็กน้อยหรือไม่	- ใช่	- ไม่ใช่
<i>ศาลคดีเล็กน้อย คือ ศาลที่มีเขตอำนาจจำกัดในการพิจารณาคดีที่มีทุนทรัพย์ค่อนข้างต่ำ โดยศาลเหล่านี้มักมีกฎและกระบวนพิจารณาที่ผ่อนคลายเกี่ยวกับกระบวนพิจารณาตีแผ่ง เกี่ยวกับกระบวนพิจารณาพิสูจน์พยานหลักฐาน และมักจะใช้ภาษาเรียบง่าย</i>		
ถ้า “ใช่” ศาลหรือแผนกของศาลนั้นมีชื่อว่าอะไร		
ถ้า “ใช่” กฎหมายจัดตั้งศาลนั้นหรือกระบวนพิจารณาเร่งด่วนนั้นมีชื่อว่าอะไร		
ถ้า “ใช่” จำนวนทุนทรัพย์สูงสุดสำหรับคดีที่ศาลจะรับพิจารณาได้เป็นจำนวนเท่าใด		
ถ้า “ใช่” คู่ความสามารถเข้าดำเนินกระบวนพิจารณาด้วยตนเองได้หรือไม่		
การอายัดทรัพย์สินก่อนกระบวนพิจารณา		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม
สมมติว่าโจทก์เกรงว่าจำเลยจะข้าย้ายถ่ายโอนทรัพย์สินออกไปนอกประเทศหรือกลายเป็นบุคคลที่มีหนี้สินพันตัว ดังนั้นโจทก์จะสามารถร้องขอให้มีการยึดหรืออายัดสิ่งหาริมทรัพย์ (เครื่องใช้สำนักงานหรือยานพาหนะ) ของจำเลยเป็นการชั่วคราวก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือไม่	- ใช่	
	- ไม่ใช่	
ถ้า “ใช่” ลูกหนี้ยังมีสิทธิครอบครองทรัพย์สินดังกล่าวอยู่หรือไม่	- ใช่	
ถ้าลูกหนี้ไม่มีสิทธิครอบครองทรัพย์สินดังกล่าวแล้ว ใครเป็นผู้ครอบครอง	- ไม่ใช่	
การมอบหมายสำนวนคดี		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๕ -

สำนวนคดีใหม่ถูกมอบหมายให้กับผู้พิพากษาโดยวิธีการสุ่มภายในศาลแพ่งในกรุงเทพหรือไม่ ถ้า “ไม่” โปรดระบุว่าการมอบหมายสำนวนอย่างไร	- ใช่ - ไม่ใช่	
ระเบียบกระบวนการพิจารณาที่ใช้บังคับ		
ระเบียบกระบวนการพิจารณาที่ใช้กับการพิจารณาคดีสามัญทั่วไปได้รับการปรับปรุงแก้ไขครั้งสุดท้ายเมื่อใด		

๔.๒ การบริหารจัดการคดี

ระยะเวลามาตรฐานสำหรับคดีแพ่ง การเลื่อนการนั่งพิจารณา และการนั่งพิจารณาต่อเนื่อง		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม
ในประเทศไทย มีกฎหมายหรือกฎระเบียบกำหนดระยะเวลามาตรฐานสำหรับกระบวนการหลักของศาลสำหรับคดีแพ่งคดีหนึ่งๆ หรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
ถ้า “ใช่” กระบวนการหลักใดที่กำหนดเวลาเป็นการเฉพาะซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้		<ul style="list-style-type: none"> ○ การส่งหมายเรียก ○ การนั่งพิจารณาคดีครั้งแรก ○ การยื่นคำให้การ ○ การจัดทำบัญชีระบุพยานให้สมบูรณ์ ○ กำหนดวันส่งคำพิพากษาถึงที่สุด ○ อื่นๆ โปรดอธิบาย
มากกว่าร้อยละ ๕๐ ของคดีทั้งหมด เป็นไปตามกำหนดระยะเวลามาตรฐานเหล่านี้หรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
กฎหมายกำหนดจำนวนครั้งสูงสุดสำหรับการเลื่อนการนั่งพิจารณาหรือการนั่งพิจารณาต่อเนื่องที่ศาลจะอนุญาตไว้หรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
การเลื่อนการนั่งพิจารณาจำกัดเฉพาะสำหรับเหตุอันมีอาจคาดหมายได้ หรือกรณีพฤติการณ์พิเศษ / โปรดระบุ “ไม่” ถ้าผู้พิพากษามีอำนาจสั่งให้มีการนั่งพิจารณาคดีโดยต่อเนื่อง หากเพียงแต่คู่ความร้องขอ แม้ว่าจะไม่มีเหตุ / ถ้า “ไม่” โปรดระบุสาเหตุโดยทั่วไปสำหรับการขอเลื่อนการนั่งพิจารณาคดี	- ใช่ - ไม่ใช่	
มีกฎที่จะป้องกันมิให้มีการเลื่อนการนั่งพิจารณาโดยพร่ำเพรื่อหรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
หากมีกฎระเบียบดังกล่าวแล้ว คดีมากกว่าร้อยละ ๕๐ เป็นไปตามกฎระเบียบนั้นหรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
กลไกวัดประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม
มีรายงานอะไรหรือไม่ที่จะวัดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการทำงาน of ศาลแพ่งในกรุงเทพ ความคืบหน้าของคดีที่อยู่ระหว่างพิจารณา และเป็นหลักประกันว่าการพิจารณาคดีจะเป็นไปตามระยะเวลามาตรฐานที่กำหนดไว้ข้างต้น	- ใช่ - ไม่ใช่	

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๖ -

<p>ถ้า “ใช่” รายงานใดบ้างที่มีการจัดทำขึ้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - รายงานระยะเวลาการพิจารณาคดี วัดระยะเวลาที่ศาลใช้ในการจำหน่ายหรือพิพากษาคัดสินคดี - รายงานอัตราคดีเสร็จ วัดจำนวนคดีที่ศาลพิพากษาเสร็จ เทียบกับคดีที่เข้ามาสู่ศาลใหม่ - รายงานระยะเวลาคดีที่อยู่ระหว่างพิจารณา ทำหน้าที่เสมือนการสรุปภาพของคดีที่อยู่ระหว่างพิจารณาทั้งหมด จำแนกตามประเภทของคดี อายุของคดี การดำเนินกระบวนการพิจารณาครั้งสุดท้าย และกำหนดการดำเนินกระบวนการพิจารณาครั้งต่อไป - รายงานความคืบหน้าของคดี ทำหน้าที่สรุปภาพสถานะของคดีหนึ่งๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ○ รายงานระยะเวลาการพิจารณาคดี ○ รายงานอัตราคดีเสร็จ ○ รายงานระยะเวลาคดีที่อยู่ระหว่างพิจารณา ○ รายงานความคืบหน้าของคดี 	
การประชุมก่อนนั่งพิจารณา		
<p>การประชุมก่อนนั่งพิจารณาคดีเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการคดีที่ใช้โดยศาลแพ่งในกรุงเทพหรือไม่</p> <p>- การประชุมก่อนนั่งพิจารณา เป็นการประชุมเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทและคำถามในการสืบพยานให้ครบถ้วนก่อนที่จะมีการพิจารณาคดีในชั้นศาล วัดดูประสงฆ์เพื่อทำให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ป้องกันมิให้มีการยื่นคำร้องขอไต่สวนล่วงหน้าโดยไม่จำเป็น หรือการประวิงคดี</p>	<p>คำตอบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช่ - ไม่ใช่ 	<p>ข้อมูลเพิ่มเติม</p>
<p>ถ้า “ใช่” ประเด็นอะไรที่จะมีการตกลงกัน และจะมีการดำเนินการอะไรในการประชุมก่อนนั่งพิจารณา</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ การกำหนดตารางเวลากระบวนการพิจารณา รวมถึงกรอบเวลาสำหรับยื่นคำร้อง และเอกสารอื่นๆ ต่อศาล ○ การพิจารณาถึงความซับซ้อนของคดี และการประมาณระยะเวลาของการพิจารณาคดี ○ ความเป็นไปได้ในการยุติคดี หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางเลือก ○ การแลกเปลี่ยนบัญชีระบุพยาน ○ การพิจารณาลำดับเหตุการณ์ / ข้อตกลงเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ○ ประเด็นเกี่ยวกับเขตอำนาจและกระบวนการพิจารณาอื่นๆ ○ การกำหนดประเด็นข้อพิพาทให้แคบลง ○ อื่นๆ โปรดอธิบาย 	

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๗ -

ระบบการบริหารจัดการคดีอิเล็กทรอนิกส์		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม
มีเครื่องมือในการบริหารจัดการคดีอิเล็กทรอนิกส์ในศาลแพ่งในกรุงเทพหรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
ถ้า “ใช่” ผู้พิพากษาสามารถดำเนินการอะไรได้บ้างผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว		<ul style="list-style-type: none"> ○ เข้าถึงกฎหมาย ระเบียบ หรือคำพิพากษาศาลฎีกา ○ กำหนดตารางเวลาการพิจารณาคดีสำหรับทุกคดีที่ตนรับผิดชอบได้โดยอัตโนมัติในรายงานส่วนตัว ○ ส่งการแจ้งเตือน (อาทิ อีเมล) ไปยังทนายความ ○ ติดตามสถานะของคดีที่ตนรับผิดชอบในรายงานส่วนตัว ○ ดูแลและบริหารเอกสารในคดี (สำนวนความย่อของทนายความ คำร้องและอื่นๆ) ○ การช่วยเหลือเกี่ยวกับการเขียนคำพิพากษา ○ การออกคำสั่งศาลแบบกึ่งอัตโนมัติ ○ การดูคำสั่งศาลและคำพิพากษาในคดีปกติ ○ คุณลักษณะอื่นๆ โปรดอธิบาย
ถ้า “ใช่” ทนายความสามารถดำเนินการอะไรได้บ้างผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว		<ul style="list-style-type: none"> ○ เข้าถึงกฎหมาย ระเบียบ หรือคำพิพากษาศาลฎีกา ○ เข้าถึงแบบฟอร์มที่จะต้องยื่นต่อศาล ○ รับการแจ้งเตือน (อาทิ อีเมล) ○ ติดตามสถานะของคดี (การพิจารณาในอนาคต กำหนดเวลา และอื่นๆ) ○ ดูแลและบริหารจัดการเอกสารในสำนวนคดี (สำนวนความย่อของทนายความ คำร้อง และอื่นๆ) ○ ยื่นสำนวนความย่อและเอกสารต่อศาล ○ เข้าถึงคำสั่งศาลและคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องกับคดี ○ คุณลักษณะอื่นๆ โปรดอธิบาย
ถ้า “ใช่” ระบบอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวอนุญาตให้ทำสิ่งเหล่านี้ได้หรือไม่		<ul style="list-style-type: none"> ○ การมอบหมายสำนวนคดีให้ผู้พิพากษาโดยวิธีการสุ่ม

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๘ -

	☐ การจัดทำสถิติและรายงานเกี่ยวกับศาล ☐ การโอนสำนวนคดีระหว่างศาล
--	--

๔.๓ การวางระบบอัตโนมัติของศาล

การยื่นฟ้องทางระบบอิเล็กทรอนิกส์		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม
สามารถยื่นคำฟ้องเบื้องต้นทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบที่จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะในศาลแห่งในกรุงเทพได้หรือไม่ / โปรดตอบ “ไม่” ถ้าสามารถยื่นคำฟ้องได้ผ่านทางอีเมลหรือแฟกซ์เท่านั้น	- ใช่ - ไม่ใช่	
เมื่อมีการยื่นคำฟ้องเบื้องต้นทางอิเล็กทรอนิกส์ จำเป็นต้องยื่นคำฟ้องที่เป็นเอกสารอีกครั้งหรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
มีเอกสารในคดีอื่นๆ ที่สามารถยื่นทางอิเล็กทรอนิกส์หรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
การส่งหมายเรียกทางอิเล็กทรอนิกส์		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม
เป็นไปได้หรือไม่ที่จะส่งหมายเรียกทางอิเล็กทรอนิกส์สำหรับมูลฟ้องที่ยื่นต่อศาลแห่งในกรุงเทพ / ถ้าเป็นไปได้ โปรดระบุว่าสามารถดำเนินการได้อย่างไร (โดยอีเมล SMS/text แฟกซ์ และอื่นๆ)	- ใช่ - ไม่ใช่	
การชำระค่าธรรมเนียมศาลทางอิเล็กทรอนิกส์		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม
สามารถชำระค่าธรรมเนียมศาลทางอิเล็กทรอนิกส์ภายในศาลแห่งในกรุงเทพได้หรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
การตีพิมพ์คำพิพากษาของศาล		
คำพิพากษาที่ตัดสินในทุกชั้นศาลในคดีพาณิชย์มีการเผยแพร่ต่อสาธารณชนผ่านการตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา หนังสือพิมพ์ หรือในอินเทอร์เน็ต/เว็บไซต์ของศาลหรือไม่ / ถ้ามีการตีพิมพ์คำพิพากษาเฉพาะในราชกิจจานุเบกษา โปรดระบุว่าสามารถเข้าถึงราชกิจจานุเบกษาได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือต้องเสียค่าใช้จ่าย / ถ้ามีการตีพิมพ์ออนไลน์ โปรดระบุลิงก์ของเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง	- ใช่ - ไม่ใช่	

๔.๔ การแก้ไขข้อพิพาททางเลือก

การอนุญาตตุลาการ		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม
ในประเทศไทย การอนุญาตตุลาการคดีพาณิชย์ในประเทศ มีกฎหมายฉบับหนึ่งเป็นการเฉพาะหรือหมวด/มาตราในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา	- ใช่ - ไม่ใช่	

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๙ -

ความแฟงที่ใช้บังคับ ครอบคลุมแง่มุมที่สำคัญในการอนุญาตตุลาการหรือไม่ / ถ้า “ใช่” โปรดระบุชื่อหรือและปีของกฎหมายฉบับนั้น / ถ้าการอนุญาตตุลาการในคดีพาณิชย์กระจัดกระจายอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายหรือตราสาร ทางกฎหมายหลายฉบับ โปรดเลือก “ไม่”		
มีข้อพิพาททางพาณิชย์อื่นๆ – นอกเหนือจากที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยๆ หรือนโยบายสาธารณะ – ซึ่งไม่สามารถยื่นเรื่องต่อกระบวนการอนุญาตตุลาการในประเทศไทยหรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
มีข้อความหรือข้อสัญญาอนุญาตตุลาการที่มีผลใช้บังคับ ซึ่งศาลมักจะบังคับให้หรือไม่ / โปรดตอบว่า “ไม่” ถ้าศาลจำเป็นต้องพิจารณาพิพากษาคดี แม้ว่า มีข้อความหรือข้อสัญญาอนุญาตตุลาการที่มีผลใช้บังคับ	- ใช่ - ไม่ใช่	
ในการที่จะบังคับตามคำวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาตตุลาการภายในประเทศของประเทศไทย มีบทบังคับหรือไม่ว่าจะต้องดำเนินการผ่านกระบวนการพิจารณาของศาลในการยอมรับคำวินิจฉัยชี้ขาดของอนุญาตตุลาการซึ่งแยกต่างหากเพิ่มเติมอีกกระบวนการหนึ่ง	- ใช่ - ไม่ใช่	
การไกล่เกลี่ยโดยสมัครใจ		
	คำตอบ	ข้อมูลเพิ่มเติม
มีกระบวนการการไกล่เกลี่ยโดยสมัครใจในประเทศไทยหรือไม่ / โปรดตอบว่า “มี” ถ้าเพียงแต่คู่ความไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยวันแต่คู่ความต้องการ	- ใช่ - ไม่ใช่	
ในประเทศไทย การไกล่เกลี่ยโดยสมัครใจ มีกฎหมายฉบับหนึ่งเป็นการเฉพาะ หรือหมวด/ มาตราในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแฟงที่ใช้บังคับ ครอบคลุมแง่มุมที่สำคัญในไกล่เกลี่ยโดยสมัครใจหรือไม่ / ถ้า “ใช่” โปรดระบุชื่อหรือและปีของกฎหมายฉบับนั้น / ถ้าการไกล่เกลี่ยโดยสมัครใจกระจัดกระจายอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายหรือตราสารทางกฎหมายหลายฉบับ โปรดเลือก “ไม่”	- ใช่ - ไม่ใช่	
มีสถาบัน (ซึ่งรวมถึงศาล ถ้าเกี่ยวข้อง) ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงพาณิชย์ในประเทศไทย	- ใช่ - ไม่ใช่	

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๑๐ -

หรือไม่		
มีมาตรการจูงใจทางการเงินสำหรับคู่ความในการพยายามใช้การไกล่เกลี่ย (อาทิ ถ้าการไกล่เกลี่ยสำเร็จ จะมีการคืนค่าธรรมเนียมการยื่นฟ้องคดีหรือเครดิตภาษีเงินได้ และอื่นๆ)	- ใช่ - ไม่ใช่	
จำเป็นหรือไม่ที่ผู้พิพากษาจะต้องถามคู่ความว่าประสงค์จะไกล่เกลี่ยหรือไม่	- ใช่ - ไม่ใช่	
ถ้าคู่ความสามารถยุติข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ย ข้อตกลงของการไกล่เกลี่ยมีอำนาจทางกฎหมาย เช่นเดียวกับคำสั่งศาลหรือไม่ / โปรดตอบว่า “ไม่” ถ้าข้อตกลงดังกล่าวมีสภาพบังคับเช่นเดียวกับสัญญา merely	- ไม่ใช่	

๕. ประมาณการด้านระยะเวลา

คำถามในส่วนนี้ เป็นคำถาม เกี่ยวกับ ระยะเวลาโดยประมาณในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนของคดีพาณิชย์ โปรดตอบคำถามจาก ประสบการณ์ของท่านเทียบเคียงกับข้อเท็จจริงสมมติ โดยระบุระยะเวลาในการดำเนินการ เป็นจำนวนวันแห่งปฏิทิน

หากมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในส่วนที่ ๓ กรุณาตอบคำถามโดยอ้างถึงศาลใหม่ซึ่งมีเขตอำนาจ

๕.๑ การยื่นฟ้องคดีและการส่งหมาย * (ไม่ตอบเพราะเป็นภารกิจของศาล)

ในส่วนนี้ ให้คำนวณระยะเวลาที่ใช้โดยเริ่มจากเมื่อผู้ขาย (โจทก์) ได้ยื่นฟ้องผู้ซื้อ (จำเลย) * ต่อศาลแพ่งในกรุงเทพฯ (ให้สันนิษฐานว่าคู่ความทั้งคู่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ)

ในการตอบคำถาม โปรดคำนวณรวมจำนวนวันตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ (หากมี)

- ๑) ผู้ขายส่งหนังสือเรียกให้ผู้ซื้อปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายและเรียกให้ชำระราคาตามสัญญา รวมถึง
 - ระยะเวลาในการจัดเตรียมหนังสือ
 - ระยะเวลาการส่งหนังสือ
 - กำหนดเวลาให้ผู้ซื้อปฏิบัติตามสัญญา
- ๒) หากการเรียกให้ปฏิบัติตามสัญญาครั้งสุดท้ายไม่เป็นผลสำเร็จ การจัดเตรียมการยื่นคำฟ้อง รวมถึง
 - ระยะเวลาในการปรึกษาทนายความ
 - ระยะเวลาในการเตรียมคำฟ้อง
- ๓) การยื่นคำฟ้องต่อศาลและการส่งหมายเรียกให้จำเลยมาให้การ รวมถึง
 - ระยะเวลาการดำเนินการทางทะเบียนของศาล
 - ระยะเวลาที่ต้องรอหากการส่งคำฟ้องให้จำเลยไม่เป็นผลสำเร็จ

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๑๑ -

	ปีที่แล้ว	ปีนี้	ประมาณการใหม่ (โปรดอธิบาย)
ประมาณการของปีที่ผ่านมายังคงถูกต้อง ใช่หรือไม่ ?	๖๐	- ใช่ - ไม่ใช่	
			คำตอบ
(a) ในทางปฏิบัติ โดยทั่วไปจะต้องส่งสำเนาคำฟ้องและหมายเรียกให้ จะเสามาให้การจำนวนกี่ครั้ง (หากมากกว่า ๑ ครั้ง โปรดอธิบาย เหตุผลที่ทำให้เกิดความล่าช้า)			
(b) ตามความเห็นของคุณ อะไรคือสาเหตุหลักของความล่าช้าที่ เกิดขึ้นในระหว่างระยะเวลาตั้งแต่ผู้ขาย (โจทก์) ตัดสินใจจะฟ้อง ผู้ซื้อจนถึงที่ผู้ซื้อ (จำเลย) ได้รับหมายเรียก		☐ ความยากลำบากในการค้นหา สถานที่ตั้ง/ที่อยู่ของจำเลย ☐ การบริการล่าช้าของพนักงานส่ง หมาย, ทนาย, หรืออื่นๆ ☐ ความไม่มีประสิทธิภาพของระบบ ไปรษณีย์ ☐ การได้รับข้อมูลจากระบบ ทะเบียน (เช่น วันพิจารณา, การ พิจารณารับฟ้อง เป็นต้น) ☐ อื่นๆ, โปรดอธิบาย ...	

๕.๒ การพิจารณาและพิพากษาคดี * (ไม่ตอบเพราะเป็นภารกิจของศาล)

ในส่วนี้จะพิจารณา ระยะเวลาในการมีคำพิพากษานับตั้งแต่โจทก์ได้ยื่นคำฟ้องต่อศาลและจำเลย
ได้รับหมายเรียกแล้ว

ในการตอบคำถาม โปรดคำนวณรวมจำนวนวันตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ (หากมี)

- ๑) กระบวนการก่อนการพิจารณาและการพิจารณาครั้งแรก รวมถึง
 - ระยะเวลาในการได้รับแจ้งวันนัดพิจารณา หรือนัดอื่นๆก่อนวันนัดพิจารณา
 - ระยะเวลาที่ต้องจนถึงวันนัดพิจารณา หรือนัดอื่นๆก่อนวันนัดพิจารณา
 - ระยะเวลาระหว่างการส่งคำคู่ความโดยย่อ (Briefs)
- ๒) ความล่าช้าโดยทั่วไป (หากเกิดขึ้นเป็นการทั่วไป) รวมถึง
 - ความล่าช้าเนื่องจากศาลสิ่งแวดล้อมคดี
 - ความล่าช้าเนื่องจากการขาดนัดของคู่ความ ซึ่งเป็นเหตุในศาลสิ่งแวดล้อมคดี
 - ความล่าช้าเนื่องจากกระบวนการพิจารณาคำฟ้อง
- ๓) ความคิดเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ (หากมีการส่งคำฟ้องและนัดพิจารณาครั้งแรกแล้ว ศาลเห็นว่า
จำเป็นต้องขอความเห็นจากพยานผู้เชี่ยวชาญ) รวมถึง
 - ระยะเวลาในการแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญ
 - ระยะเวลาที่ผู้เชี่ยวชาญส่งความเห็น
- ๔) นัดพิจารณาครั้งสุดท้ายและการมีคำพิพากษา รวมถึง
 - ระยะเวลาระหว่างการพิจารณจนถึงนัดพิจารณาครั้งสุดท้าย

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๑๒ -

- ระยะเวลาในการร่างและมีคำพิพากษาเป็นลายลักษณ์อักษร หากคำพิพากษาเป็นลายลักษณ์อักษรมีความจำเป็น
- ระยะเวลาสิ้นสุดการอุทธรณ์

	ปีที่แล้ว	ปีนี้	ประมาณการใหม่ (โปรดอธิบาย)
ประมาณการของปีที่ผ่านมายังคงถูกต้อง ใช่หรือไม่ ?	๒๖๐	- ใช่ - ไม่ใช่	
คำตอบ			
(a) ในทางปฏิบัติ โดยทั่วไปใช้เวลาเท่าใด นับตั้งแต่มีการยื่นฟ้องจนถึงวันพิจารณานัดแรก			
(b) โดยทั่วไปแล้ว จะมีการนัดพิจารณาทั้งหมดกี่ครั้งในการพิจารณาที่ใกล้เคียงกับข้อเท็จจริงสมมติ			
(c) หากมีการเลื่อนคดีหรือเลื่อนนัดพิจารณา หรือมีการพิจารณามากกว่า ๑ นัด คู่ความต้องรอประมาณกี่วันจนกว่าจะถึงนัดพิจารณาครั้งหน้า			
(d) โดยทั่วไปแล้ว พยานผู้เชี่ยวชาญใช้เวลาเท่าใดในการส่งความเห็น			
(e) กำหนดระยะเวลาในการอุทธรณ์ของประเทศไทย คือเท่าใด			
(f) ตามความคิดเห็นของคุณ อะไรคือสาเหตุหลักของความล่าช้าที่เกิดขึ้นในระหว่างการพิจารณาและการมีคำพิพากษา			☐ การคั่งค้างของคดี ☐ การเลื่อนคดี ☐ การรอการพิจารณา ☐ การจัดหาพยานผู้เชี่ยวชาญ ☐ ความล่าช้าซึ่งเกิดจากพยานผู้เชี่ยวชาญเอง ☐ อื่นๆ โปรดอธิบาย

๕.๓ การบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา

ในส่วนี้ จะพิจารณาหลังจากระยะเวลาแห่งการอุทธรณ์สิ้นสุดลง จนถึง

- (i) การเริ่มต้นการบังคับคดี
- (ii) การยึดทรัพย์ (สังหาริมทรัพย์)
- (iii) การจัดการขายทอดตลาด
- (iv) การได้รับชำระหนี้

ในการตอบคำถาม โปรดคำนวณรวมจำนวนวันตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ (หากมี)

- ๑) ระยะเวลาในการติดต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี
- ๒) ระยะเวลาในการระบุที่ตั้งและทรัพย์สินซึ่งเป็นสังหาริมทรัพย์ของจำเลย
- ๓) ระยะเวลาในการได้รับหมายบังคับคดีจากศาลเพื่อนำมาตั้งเรื่องยึด/อายัดทรัพย์

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๑๓ -

- ๔) ระยะเวลาในการจัดการขายทอดตลาดทรัพย์สินซึ่งเป็นสิ่งหาทรัพย์สินของจำเลยและการได้รับชำระหนี้ของโจทก์

	ปีที่แล้ว	ปีนี้	ประมาณการใหม่ (โปรดอธิบาย)
ประมาณการของปีที่ผ่านมายังคงถูกต้อง ใช่หรือไม่ ?	๑๒๐	- ใช่ - ไม่ใช่	
คำตอบ			
(a) ในการเริ่มต้นการบังคับคดี มีความจำเป็นหรือไม่ที่ต้องมีสำเนาคำพิพากษา (copy of the decision) หรือเพียงแต่คำพิพากษาด้วยวาจาก็เพียงพอแล้ว			
(b) ในทางปฏิบัติ ต้องใช้เวลาเท่าใดในการยึดสิ่งหาทรัพย์สินและจัดการขายทอดตลาด			
(c) โดยทั่วไปแล้ว มีการจัดการขายทอดตลาดประมาณกี่ครั้งจึงจะสามารถขายทรัพย์สินซึ่งเป็นสิ่งหาทรัพย์สินได้			
(d) ตามความเห็นของท่าน อะไรคือสาเหตุหลักของความล่าช้าที่เกิดขึ้นในระหว่างการบังคับคดี		☐ การยึดสิ่งหาทรัพย์สิน ☐ การจัดการขายทอดตลาด ☐ ระยะเวลาที่ต้องรอการจัดการขายทอดตลาด ☒ การหาผู้ซื้อทรัพย์สิน ☒ อื่นๆ โปรดอธิบาย	

๖. ประมาณการทางด้านค่าใช้จ่าย

ในส่วนต่อไปนี้ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับการประเมินค่าใช้จ่ายสำหรับขั้นตอนต่างๆ ของคดีพาณิชย์ โปรดระบุค่าใช้จ่ายโดยประมาณ เป็นจำนวนร้อยละของมูลค่าข้อพิพาทแห่งคดี (๓๓๓,๓๐๔ บาท)

ระบุค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ผู้ขาย (โจทก์) ต้องจ่ายเพื่อบังคับคดีตามคำพิพากษา

- แบบสอบถามนี้จะเจาะจงเฉพาะค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ผู้ขาย (โจทก์) จะต้องเตรียมไว้ล่วงหน้า โดยไม่คำนึงถึงเงินที่ผู้ขายอาจได้ในท้ายที่สุดหากผู้ขายชนะคดี
- โปรดระบุเฉพาะค่าใช้จ่ายที่เป็นทางการ

๖.๑ คำทำนายความ * (๖.๑ ไม่ตอบเพราะเป็นเรื่องของนายความ)

ในการตอบคำถาม โปรดประมาณการโดยเฉลี่ยของค่าบริการสำหรับสำนักงานนายความโดยทั่วไปในการจัดการคดีตามข้างต้น ซึ่งรวมถึง

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๑๔ -

- ค่าธรรมเนียมในการจัดการคดีจนถึงมีคำพิพากษา
- ค่าธรรมเนียมในการจัดการในส่วนของการบังคับคดี (หากมี)
- ค่าธรรมเนียมหรือภาษีอื่นๆ (หากมี)

ตัวอย่างการจัดการที่อาจคำนวณรวมเข้าด้วย

- การเจรจากับลูกความ
- การร่างคำฟ้อง
- การจัดเตรียมเอกสารประกอบคำฟ้อง
- การจัดเตรียมคำร้องหรือคำขอต่างๆ
- การเข้าร่วมการประชุมก่อนการพิจารณา
- การจัดเตรียมการสำหรับวันนัดพิจารณา
- ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่นๆ เช่น ค่าส่งคำคู่ความ, ค่าโทรศัพท์ เป็นต้น

	ปีที่แล้ว (% ของจำนวนทุนทรัพย์)	ปีนี้	ประมาณการใหม่ (โปรดอธิบาย)
ประมาณการของปีที่ผ่านมายังคงถูกต้อง ใช่หรือไม่ ?	๑๐.๐ %	- ใช่ - ไม่ใช่	

๖.๒ ค่าธรรมเนียมศาล (นับจนถึงมีคำพิพากษาเท่านั้น) * (๖.๒ ไม่ตอบเพราะเป็นภารกิจของศาล)
โปรดระบุค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยสำหรับโจทก์ โดยคำนึงศาลที่มีเขตอำนาจตามข้อเท็จจริงกรณีสมมติ

	ปีที่แล้ว (% ของจำนวนทุนทรัพย์)	ปีนี้	ประมาณการใหม่ (โปรดอธิบาย)
ประมาณการของปีที่ผ่านมายังคงถูกต้อง ใช่หรือไม่ ?	๒.๐ %	- ใช่ - ไม่ใช่	
คำตอบ			
(a) ค่าธรรมเนียมในการฟ้องเป็นเท่าใด หากเทียบเคียงกับข้อเท็จจริงตามกรณีสมมติ			
(b) ต้องวางประกัน จำนวนเท่าใด			
(c) ค่าทนาย/ ผู้ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย โดยทั่วไปแล้วคิดเป็นจำนวนเท่าใด หากเขาเหล่านั้นใช้เวลาทำงาน ๑๐ ชั่วโมง			
(d) มีค่าธรรมเนียมศาลอื่นใดอีกหรือไม่ที่โจทก์จำเป็นต้องเตรียมไว้			

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

- ๑๕ -

๖.๓ ค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี

โปรดระบุค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยที่โจทก์ต้องตรองออกไปก่อน โดยเทียบเคียงกับข้อเท็จจริงตามกรณีสมมติ

	ปีที่แล้ว (% ของจำนวนทุนทรัพย์)	ปีนี้	ประมาณการใหม่ (โปรดอธิบาย)
ประมาณการของปีที่ผ่านมายังคงถูกต้อง ใช่หรือไม่ ?	๓.๐ %	- ใช่ - ไม่ใช่	
คำตอบ			
(a) ค่าธรรมเนียมสำหรับประกาศคำพิพากษา			
(b) ค่าธรรมเนียมการยึด			
(c) ค่าธรรมเนียมสำหรับการจัดการขายทอดตลาด (เช่น ค่าประกาศ, ภาษี, ค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดี เป็นต้น)			
(d) โจทก์ต้องวางค่าธรรมเนียมสำหรับการจัดการขายทอดตลาดหรือไม่?			
(e) ค่าธรรมเนียมอื่นในการบังคับคดีที่โจทก์จะต้องจัดเตรียมหรือวางค่าใช้จ่ายล่วงหน้า			

แบบสำรวจประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ (Doing Business ๒๐๑๖)

ภาคผนวก จ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

เรื่อง การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม

คำถามในการสัมภาษณ์นี้ จัดทำเพื่อประกอบการค้นคว้าแบบอิสระตามหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการที่ศาลยุติธรรมได้เปิดแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ เพื่อพิจารณาคดีที่มีลักษณะพาณิชย์ ในด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลกระทบ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค เพื่อประกอบการประเมินในการพิจารณาหาแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจาก ผู้พิพากษา ผู้บริหารศาล บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ทนายความและคู่ความในคดีพาณิชย์

การศึกษาที่ได้จากการทำงานวิจัยนี้ เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งข้อมูลที่ได้จะใช้เป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาวิจัยในเชิงวิชาการเท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่ประการใด จึงขอความกรุณาให้ท่านตอบคำถามให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอบคุณในความร่วมมือของท่าน

นางสาวรัศมีเพ็ญ บุญเนตร

นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี

สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(บุคลากรในกระบวนยุติธรรม)

แบบสอบถาม

การบริหารจัดการคดีพยานิชย์ในศาลยุติธรรม

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2566

ชื่อตำแหน่ง.....

1. การดำเนินคดีพยานิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่งอื่นหรือไม่ อย่างไร

2. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ได้มีการนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ามาสนับสนุนการบริหารจัดการคดีในคดีพยานิชย์และเศรษฐกิจหรือไม่ ถ้านำมาใช้ นำมาใช้ในขั้นตอนใดของการพิจารณาคดี

3. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีระบบบริหารศูนย์นัดความคดีพยานิชย์และเศรษฐกิจแยกต่างหากจากคดีอื่นหรือไม่ อย่างไร

4. มีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพยานิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหรือไม่

5. ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพยานิชย์และเศรษฐกิจมีคุณสมบัติเฉพาะ/มีความเชี่ยวชาญในคดีพยานิชย์หรือไม่

6. การดำเนินคดีพยานิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีความรวดเร็วกว่าคดีปกติหรือไม่ อย่างไร

7. การดำเนินคดีพยานิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหรือไม่ อย่างไร

.....

8. ท่านเห็นวาระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง) มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความหรือไม่

.....

.....

ถ้าท่านเห็นว่าไม่เหมาะสม ควรปรับปรุงด้านใด /อย่างไร

.....

.....

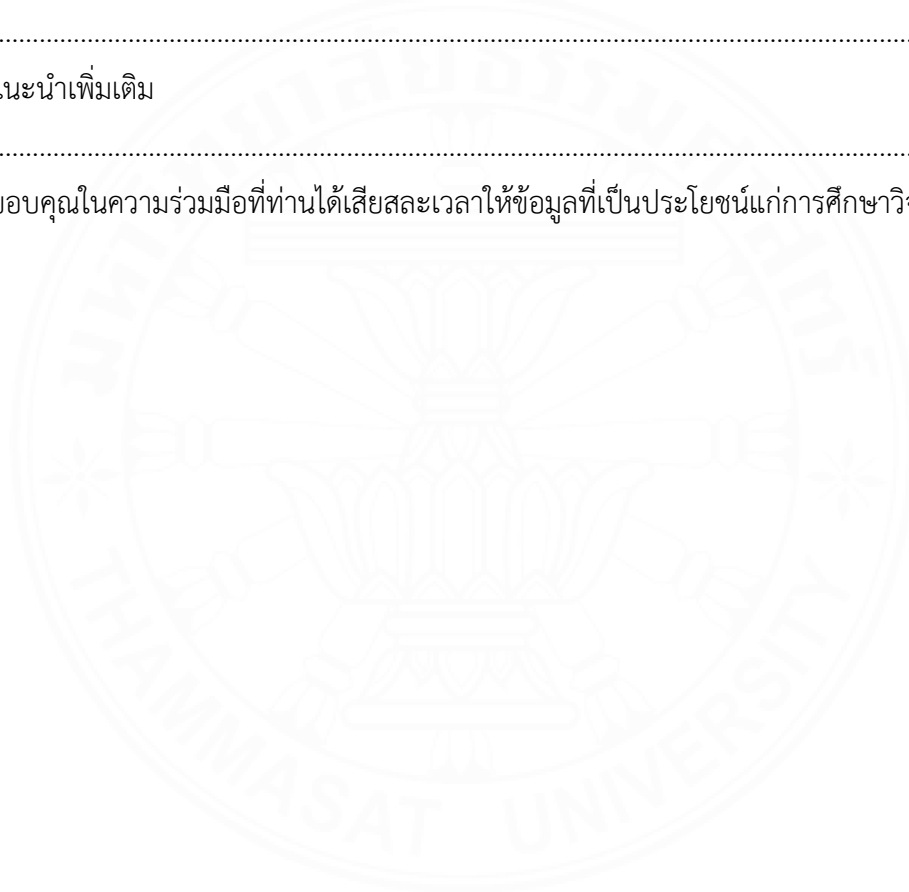
คำแนะนำเพิ่มเติม

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือที่ท่านได้เสียสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้

.....

(คู่ความ/ทนายความ)

แบบสอบถาม

การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2566

ชื่อตำแหน่ง.....

1. ท่านเห็นว่า การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่งอื่นหรือไม่ อย่างไร

.....

2. ท่านเห็นว่าควรมีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหรือไม่

.....

3. ท่านเห็นว่าผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจควรมีคุณสมบัติเฉพาะ/มีความเชี่ยวชาญในคดีพาณิชย์หรือไม่

.....

4. ท่านเห็นว่า การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีความรวดเร็วกว่าคดีปกติหรือไม่ อย่างไร

.....

5. ท่านเห็นว่า การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหรือไม่ อย่างไร

.....

6. ท่านเห็นว่าระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง) มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความหรือไม่

.....

ถ้าท่านเห็นว่าไม่เหมาะสม ควรปรับปรุงด้านใด /อย่างไร

.....

คำแนะนำเพิ่มเติม

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือที่ท่านได้เสียสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ บุคลากรในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ทนายความ

นายนิติพงษ์ ธีรุ่งเรือง รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้

1. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่งอื่นหรือไม่ อย่างไร

มี แตกต่างกันในส่วนของกระบวนการเร่งรัดการพิจารณา เช่น ส่งหมายนัดและสำเนาคำฟ้องให้การปิดหมายมีผลทันทีนับแต่วันที่ปิด เป็นต้น

2. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ได้มีการนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ามาสนับสนุนการบริหารจัดการคดีในคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจหรือไม่ ถ้านำมาใช้ นำมาใช้ในขั้นตอนใดของการพิจารณาคดี

นำมาใช้ นัดไกล่เกลี่ยก่อนวันนัดและวันนัดพร้อม

3. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีระบบบริหารศูนย์นัดความคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจแยกต่างหากจากคดีอื่นหรือไม่ อย่างไร

มีการแยกศูนย์ออกต่างหากจากคดีทั่วไป

4. มีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหรือไม่

ไม่มี แต่มีรองอธิบดีฯที่ได้รับมอบหมายควบคุมดูแล อีกทั้งปริมาณคดียังมีไม่มากและแยกเป็นคดีคุ้มครองผู้บริโภคเสียส่วนหนึ่ง

5. ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจมีคุณสมบัติเฉพาะ/มีความเชี่ยวชาญในคดีพาณิชย์หรือไม่

ไม่มีผู้พิพากษาและองค์คณะโดยเฉพาะ แต่รองอธิบดีฯที่ดูแลและจ่ายสำนวนรับผิดชอบให้ตามความเหมาะสม

6. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีความรวดเร็วกว่าคดีปกติหรือไม่ อย่างไร

เร็วกว่าปกติ เช่น การส่งหมายให้มีผลทันที และนัดคดีรวดเร็วขึ้น

7. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการลดชั้นตอนที่ไม่น่าจำเป็นหรือไม่ อย่างไร

ลดในส่วนยื่นเยื่อ

8. ท่านเห็นว่าระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ.2561 (ฉบับปรับปรุง) มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความหรือไม่

ปัจจุบันยังใช้อยู่และยังไม่มียุทธศาสตร์เปลี่ยนแปลง ประกอบกับปริมาณคดียังไม่มากนัก ปัญหาจึงไม่ค่อยมีให้เห็น

นายสุทัต บินรามัน รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้

1. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่งอื่นหรือไม่ อย่างไร

ไม่แตกต่าง เว้นแต่กรณีบริษัทขอจดทะเบียนหรือประเภทคดีเข้าชื่อ

2. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ได้มีการนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ามาสนับสนุนการบริหารจัดการคดีในคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจหรือไม่ ถ้านำมาใช้ นำมาใช้ในขั้นตอนใดของการพิจารณาคดี

ไม่มี แต่ทางแผนกจะประสานคดีศูนย์ไกล่เกลี่ยให้ติดต่อคู่ความมาไกล่เกลี่ย ถ้าคู่ความประสงค์

3. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีระบบบริหารศูนย์นัดความคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจแยกต่างหากจากคดีอื่นหรือไม่ อย่างไร

ไม่มี

4. มีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหรือไม่

ไม่มี

5. ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจมีคุณสมบัติเฉพาะ/มีความเชี่ยวชาญในคดีพาณิชย์หรือไม่

ไม่มี

6. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีความรวดเร็วกว่าคดีปกติหรือไม่ อย่างไร

รวดเร็วเป็นบางประเภท เช่น คดีเช่าซื้อ คดีร้องขอจดทะเบียนล้มค้ำประกัน

7. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหรือไม่ อย่างไร

ไม่มี

8. ท่านเห็นวาระเปรียบเทียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ.2561 (ฉบับปรับปรุง) มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความหรือไม่

นายวิเชียร มั่นคง ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาลแพ่งกรุงเทพใต้

1. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่งอื่นหรือไม่ อย่างไร

มีความแตกต่างกันในส่วนของการพิจารณาคดี โดยจัดให้มีการบริหารจัดการและเร่งรัดคดีเพื่อมุ่งเน้นให้คู่ความประนีประนอมยอมกันในมากที่สุด เพื่อประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม

2. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ได้มีการนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ามาสนับสนุนการบริหารจัดการคดีในคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจหรือไม่ ถ้านำมาใช้ นำมาใช้ในขั้นตอนใดของการพิจารณาคดี

มีการนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ในขั้นตอนนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ใช้ในขั้นตอนนัดไกล่เกลี่ยก่อนวันนัดและวันนัดพร้อม

3. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีระบบบริหารศูนย์นัดความคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจแยกต่างหากจากคดีอื่นหรือไม่ อย่างไร

มีการนัดความเหมือนคดีแพ่งทั่วไปโดยการลงระบบนัด เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการพิจารณา

4. มีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหรือไม่

ไม่มี เนื่องจากคดีพาณิชย์ยังมีปริมาณไม่มากนัก แต่รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ที่ได้รับมอบหมายควบคุมดูแลและจ่ายสำนวนให้ผู้พิพากษาตามความเหมาะสม เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจมีคุณสมบัติเฉพาะ/มีความเชี่ยวชาญในคดีพาณิชย์หรือไม่

ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติ / ความเชี่ยวชาญเฉพาะของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี

6. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีความรวดเร็วกว่าคดีปกติหรือไม่ อย่างไร

เร็วกว่าปกติ เนื่องจากมีการกำหนดระยะเวลาและตัวชี้วัดการพิจารณาคดี รวมถึงมีการเร่งรัดการพิจารณาคดี เช่น การส่งหมายให้มีผลทันที การนัดคดีที่รวดเร็วขึ้น เป็นต้น

7. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหรือไม่ อย่างไร

-

8. ท่านเห็นว่าระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ.2561 (ฉบับปรับปรุง) มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความหรือไม่

ระเบียบมีความเหมาะสม ปัญหาและข้อจำกัดของการใช้ระเบียบยังไม่ปรากฏให้เห็น

นางสาวปาริฉัตร สุวรรณเนา เจ้าพนักงานศาลยุติธรรมปฏิบัติการ สำนักอำนวยการประจำศาลแพ่งกรุงเทพใต้

1. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่งอื่นหรือไม่ อย่างไร

ไม่ค่อยมีความแตกต่าง จะแตกต่างเฉพาะคดีฝ่ายเดียว เช่น การร้องขอให้จัดซื้อบริษัทกลับคืนเข้าสู่ทะเบียน การร้องขอตั้งผู้ชำระบัญชี เป็นต้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคดีประเภทนี้จะเป็นไปอย่างรวดเร็วกว่าคดีแพ่งทั่วไป

2. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ได้มีการนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ามาสนับสนุนการบริหารจัดการคดีในคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจหรือไม่ ถ้านำมาใช้ นำมาใช้ในขั้นตอนใดของการพิจารณาคดี

ที่ผ่านมาเคยนำมาใช้ โดยเฉพาะคดีชุด (คดีเช่าซื้อ) ที่มีการยื่นฟ้องเกิน 100 คดี จะมีการนัดไกล่เกลี่ยก่อนวันนัด

3. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีระบบบริหารศูนย์นัดความคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจแยกต่างหากจากคดีอื่นหรือไม่ อย่างไร

ไม่มีความแตกต่าง มีการลงระบบนัดความเหมือนคดีแพ่งทั่วไป

4. มีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหรือไม่

เมื่อมีการจัดตั้งแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นมาใหม่ประมาณปี 2561 เคยมีองค์คณะผู้พิพากษาประจำแผนกคดีพาณิชย์ แต่ปัจจุบันไม่มี

5. ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจมีคุณสมบัติเฉพาะ/มีความเชี่ยวชาญในคดีพาณิชย์หรือไม่

ไม่แน่ใจ

6. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีความรวดเร็วกว่าคดีปกติหรือไม่ อย่างไร

เฉพาะคดีฝ่ายเดียว เช่น ขอให้จัดซื้อบริษัทกลับคืนเข้าสู่ทะเบียน ขอเลิกบริษัท ขอตั้งผู้ชำระบัญชี และประเภทคดีเช่าซื้อ ส่วนคำร้องขอเพิกถอนมติที่ประชุม จะมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ยาวนานพอสมควร เพราะมีการยื่นคำคัดค้านเข้ามาในคดี

7. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหรือไม่ อย่างไร

ไม่มี

8. ท่านเห็นว่าระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ.2561 (ฉบับปรับปรุง) มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความหรือไม่

เห็นว่าเหมาะสม

นางสาวสุพัตรา ขำสกุล เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรมชำนาญงาน สำนักอำนวยการประจำศาลแพ่ง
กรุงเทพใต้

1. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีการบริหารจัดการคดีที่แตกต่าง
จากคดีแพ่งอื่นหรือไม่ อย่างไร

มี แตกต่างในส่วนของการเร่งรัดการพิจารณาคดี

2. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ได้มีการนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ามาสนับสนุนการบริหารจัดการ
คดีในคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจหรือไม่ ถ้านำมาใช้ นำมาใช้ในขั้นตอนใดของการพิจารณาคดี

นำมาใช้ไกล่เกลี่ยก่อนวันนัด

3. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีระบบบริหารศูนย์นัดความคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจแยกต่างหากจากคดี
อื่นหรือไม่ อย่างไร

มีการแยกศูนย์ออกต่างหากจากคดีทั่วไป

4. มีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหรือไม่

ไม่มี

5. ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจมีคุณสมบัติเฉพาะ/มีความเชี่ยวชาญในคดี
พาณิชย์หรือไม่

ไม่มีผู้พิพากษาและองค์คณะเฉพาะ

6. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีความรวดเร็วกว่าคดีปกติหรือไม่
อย่างไร

เร็วกว่าปกติ

7. การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหรือไม่
อย่างไร

ลดในส่วนการดำเนินคดีที่ยืดเยื้อ

8. ท่านเห็นว่าระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และ
เศรษฐกิจ พ.ศ.2561 (ฉบับปรับปรุง) มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่
คู่ความหรือไม่

เห็นว่าเหมาะสม

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม คือ ทัศนคติที่ดำเนินคดีพาณิชย์ และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้

นายรัชชัย พันธุ์วัฒน์ ทัศนคติ

1. ท่านเห็นว่า การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่งอื่นหรือไม่ อย่างไร

แตกต่างในรายละเอียดเกี่ยวกับการพิจารณาคดี ซึ่งจะมุ่งเน้นให้คู่ความตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันให้มากที่สุด เพื่อเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ

2. ท่านเห็นว่า ควรมีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหรือไม่

ควรมีองค์คณะผู้พิพากษาที่แยกต่างหากจากคดีทั่วไป เนื่องจากคดีเหล่านี้ต้องใช้ความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ขององค์คณะผู้พิพากษา

3. ท่านเห็นว่าผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจควรมีคุณสมบัติเฉพาะ/มีความเชี่ยวชาญในคดีพาณิชย์หรือไม่

ควรมีประสบการณ์ เพราะเป็นคดีที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ

4. ท่านเห็นว่า การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีความรวดเร็วกว่าคดีปกติหรือไม่ อย่างไร

ลดขั้นตอน แต่ยังคงยึดหลักวิธีพิจารณาคดีแพ่ง

5. ท่านเห็นว่า การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหรือไม่ อย่างไร

มีความรวดเร็ว

6. ท่านเห็นว่าระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ.2561 (ฉบับปรับปรุง) มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความหรือไม่

เหมาะสมแล้ว เพียงแต่ขอเพิ่มองค์คณะที่มีความเชี่ยวชาญด้านคดีพาณิชย์

คำแนะนำเพิ่มเติม

ควรเปิดให้มันัดพิจารณาในวันเสาร์ เพราะส่วนใหญ่ผู้ประกอบการจะไม่ว่างในวันธรรมดา หากเปิดพิจารณาในวันเสาร์อาทิตย์ คู่ความอาจมาศาลมากขึ้น เพื่อจะได้เจรจาทำยอมมากขึ้น

นายมงคล หนูสม นายความ

1. ท่านเห็นว่า การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีการบริหารจัดการคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่งอื่นหรือไม่ อย่างไร

แตกต่าง สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาได้เร็วกว่าคดีแพ่งสามัญ โดยการนัดสืบพยานไม่ต้องนัดโดยศูนย์นัดความ

2. ท่านเห็นว่า ควรมีองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหรือไม่

ไม่ต้อง เพราะการพิจารณาคดีไม่ได้แตกต่างจากคดีทั่วไปมากนัก

3. ท่านเห็นว่าผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจควรมีคุณสมบัติเฉพาะ/มีความเชี่ยวชาญในคดีพาณิชย์หรือไม่

ไม่จำเป็น

4. ท่านเห็นว่า การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีความรวดเร็วกว่าคดีปกติหรือไม่ อย่างไร

รวดเร็วกว่า โดยไม่ต้องนัดพิจารณาผ่านศูนย์นัดความ ซึ่งวันนัดค่อนข้างนาน

5. ท่านเห็นว่า การดำเนินคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจในศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหรือไม่ อย่างไร

เห็นว่าเหมาะสมแล้ว ไม่ต้องลดขั้นตอน

6. ท่านเห็นว่าระเบียบศาลแพ่งกรุงเทพใต้ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ พ.ศ.2561 (ฉบับปรับปรุง) มีความเหมาะสมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความหรือไม่

เหมาะสมแล้ว

สัมภาษณ์ นางกนกนก โกศลลภภู สุขพันธุ์ถาวร

ตำแหน่ง ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำ สำนักประธานศาลฎีกา

1. ความสำคัญของรายงานการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจของ World bank ที่มีผลต่อศาลยุติธรรม

รายงานการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจเป็นมาตรฐานของธนาคารโลก ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในสังคมโลก เราต้องยอมรับกติกาบางตัวเพื่อสร้างมาตรฐานให้กับเราเอง

รายงานการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of doing business) ถูกจัดทำขึ้นเพื่อเป็นข้อมูลให้นักลงทุนที่จะไปลงทุนในประเทศอื่นได้รับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้อการเข้าไปประกอบธุรกิจ และข้อมูลกลางที่นักลงทุนจะรับรู้ได้คือข้อมูลของธนาคารโลก ซึ่งจะมีข้อมูลว่าตั้งแต่คิดจะเริ่มประกอบธุรกิจในประเทศนั้นจะต้องเจอกับอะไรบ้าง จนกระทั่งประกอบธุรกิจเสร็จแล้ว จะปิดบริษัท หรือมีเรื่อง มีคดี คือตั้งแต่เริ่มจนจบ ซึ่งตรงนี้จะข้อมูล เป็นพันธกิจของ Ease of doing business

ความเกี่ยวข้องของ Ease of doing business กับศาลยุติธรรม เนื่องจากศาลยุติธรรมเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดของ Ease of doing business ในด้านของตัวชี้วัดที่ 9 คือ Enforcement ซึ่งก็คือการบังคับใช้กฎหมาย และศาลยุติธรรมก็ดำเนินการในเรื่องนี้คู่กับกรมบังคับคดี เพราะการเริ่มต้นในการทำธุรกิจจะเริ่มต้นจากการจดทะเบียนบริษัท ขอน้ำ ขอไฟฟ้า ในรายงานก็จะมีทุกขั้นตอน จนถึงเมื่อทำธุรกิจแล้วทะเลาะกันจนมีคดีที่ศาล ก็จะวัดว่าเราใช้เวลานานแค่ไหน ผลของคำพิพากษาเป็นอย่างไร อย่างบางประเทศที่ปกครองแบบคอมมิวนิสต์ หรือการปกครองแบบอื่นที่ไม่ใช่แบบเรา ความมั่นคง ความมั่นใจ ในการลงทุน ยังขึ้นอยู่กับสายป่าน สายอำนาจ แต่ประเทศไทยเราไม่ใช่แบบนั้น เรามีกรอบ มีเกณฑ์ ที่ชัดเจน ใช้เวลาในศาลก็เดือนก็ปี จะเห็นได้ว่าศาลยุติธรรมเราชัดเจนว่าจะเสร็จเมื่อไหร่ตั้งแต่วันแรกที่คุณฟ้องคดีต่อศาล ศาลยุติธรรมยังเปิดโอกาสให้ติดตามคดีได้ เหตุที่เราต้องทำตามรายงานการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of doing business) เพราะเมื่อสมัยนายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้เลือกรายงานการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of doing business) มาเป็น standard ให้กับประเทศไทย บางครั้งเราทำตัวดีแล้ว แต่ไม่มีใครเชื่อว่าเราดี จนกว่าเราจะยอมเข้ารับการทดสอบตามแบบมาตรฐานของเค้าก่อน เมื่อเรารับแนวทางนี้มาใช้ในประเทศไทย เราจึงต้องมีการปรับในทุกภาคส่วนของรัฐ เมื่อเราปรับแล้ว world bank ก็จะมาตรวจสอบจากผู้ให้บริการ เช่น หน่วยงาน นักธุรกิจ เป็นแบบสุ่ม และนำมาเทียบกับมาตรฐานที่เราทำ เมื่อฝ่ายบริหารเรานำรายงานนี้มาเป็นมาตรฐาน ก็มีการตรวจดูว่าเรามีอะไรบ้างแล้วก็พัฒนาถัด ๆ มา สำหรับศาลยุติธรรมก็เป็น

หนึ่งในส่วนราชการ แม้เราจะเป็นองค์กรอิสระก็ตาม แต่เราก็เป็นส่วนราชการหนึ่ง การที่ประเทศไทยเราจะถูกจัดอันดับดีขึ้น ทุกภาคส่วนช่วยกัน ก็จะทำให้นักลงทุนนำเม็ดเงินเข้ามาสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศ ทุกอย่างก็จะหมุนกลับมาที่ประเทศของเรานั้นเอง เพราะฉะนั้น รายงานการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (Ease of doing business) ของ world bank ไม่มีผลกระทบต่อศาลยุติธรรมโดยตรง เพราะไม่มีผลบังคับกับศาลยุติธรรม ไม่สามารถ enforcement เราได้ แต่เมื่อผู้บริหารของประเทศเห็นว่าสิ่งนี้เป็นประโยชน์กับประชาชน และบอกกับผู้บริหารของทุกองค์กรให้เห็นว่าถ้าเราทำผลประโยชน์ก็จะตกแก่ประชาชน เราจึงเลือกสิ่งที่เหมาะสมทำ ซึ่งก็จะเกิดผลคือการพัฒนาของศาลเรา แม้จะไม่ใช้ผลโดยตรง แต่มันเกิดจากการที่เราต้องการให้ได้มาตรฐาน เพราะให้ประเทศเราพัฒนาขึ้น ดีขึ้นในสายตาสังคมโลก เราก็ต้องมาดูว่าเราจะทำอย่างไรให้พาร์ทของเราได้คะแนน ถ้าเราทำได้มันคือการพัฒนาองค์กรของเรา เราไม่ได้แข่งกับใคร เราแข่งกับตัวเราเอง

ถ้าจะถามว่าเมื่อประเทศเรารับมาแล้ว แล้วองค์กรเราจะเพิกเฉยได้หรือไม่ ถ้าเราเพิกเฉยเราก็ไม่พัฒนา ในเมื่อองค์กรรัฐอื่น ๆ ยอมรับและพัฒนาไปแล้ว

สรุป ไม่มีผลโดยตรงต่อศาลยุติธรรม แต่มีผลทางอ้อมเนื่องจากศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐ เมื่อรัฐต้องการที่จะให้ประเทศชาติมีการพัฒนาไปสู่ระดับสากลและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศ เป็นที่ต้องการของนักธุรกิจที่จะมาลงทุน เพราะฉะนั้น การที่เราคิดและพยายาม จะเป็นส่วนหนึ่งของประเทศชาติในฐานะที่เราเป็นองค์กรอิสระ สิ่งที่ได้ตามมาก็คือเราช่วยประเทศพัฒนา แล้วตัวเรานั้นแหละจะพัฒนาด้วย คือเราต้องพัฒนาเพื่อให้ประเทศพัฒนา

2. ประเด็นตามด้านที่ 9 ด้านการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง โดยมีตัวชี้วัดเรื่องกรณีมีศาลทางการค้า ดังนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวสำนักงานศาลยุติธรรมได้ดำเนินการด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม

- สอดคล้องกับแนวทางของ World bank แค่นั้น เพียงไร
- การดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค อย่างไร
- แนวทางการพัฒนา

ในต่างประเทศจะไม่ใช้คำว่า “ศาลทางการค้า” แต่จะใช้คำว่า “ศาลพาณิชย์” เพราะแม้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการค้าขาย แต่บางกรณีอาจไม่ใช่การค้าขาย แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับบริษัทที่จะทำการค้าในอนาคต มันเป็นรูปแบบของการพาณิชย์ พวกห้างหุ้นส่วนจำกัด ที่โดยตัวเองไม่ใช่การค้า แต่มีไว้เพื่อที่จะค้า ตรงส่วนนี้ก็อยู่ในรูปแบบของพาณิชย์ เพื่อที่จะทำการค้า

เราต้องแยกให้ออกว่าอะไรคือพาณิชย์ คำว่าพาณิชย์คืออะไร แล้วศาลยุติธรรมเราเริ่มทำรึยัง คำตอบคือเราเริ่มทำแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546-2547 โดยเปิดแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจชั้นที่ศาลฎีกา เหมือนเป็นโมเดล แบ่งประเภทคดีที่เป็นพาณิชย์ออกมา มีผู้พิพากษาเฉพาะทาง

แล้วผลการดำเนินการเป็นอย่างไร เมื่อขับเคลื่อนไปได้สักระยะหนึ่งก็ยังไม่ผ่าน แต่ก่อนหน้านี้เคยมีการพูดคุยตั้งแต่การจัดตั้งศาลภาษี โดยเห็นว่าคดีพาณิชย์เป็นคดีประเภทหนึ่งที่มีลักษณะแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป เห็นควรแยกออกมา โดยเสนอต่อรัฐบาลพร้อมกับการจัดตั้งศาลภาษี แต่การพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็นว่ายังไม่ชัดเจนว่าคดีพาณิชย์คืออะไร ใครคือผู้ประกอบการ การจัดตั้งศาลพาณิชย์จึงไม่ผ่าน ต่อมาจึงได้มีการทดลองเปิดที่ศาลฎีกา ซึ่งมันไม่ตอบโจทย์ของ world bank เพราะมันไปเปิดอยู่ที่ศาลเดียว แต่เราก็มีเหตุผลของเราเพราะเราไปลองเปิดก่อน เมื่อเราขับเคลื่อนไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเปิดแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจขึ้นที่ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ เพราะเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในศูนย์รวมเศรษฐกิจ เป็นเขตทางการค้า ก็จะถูกเป็นพาณิชย์ขึ้นมา การที่เราไปตั้งที่แพ่งกรุงเทพใต้ก็เพื่อเป็นต้นแบบ (ไม่ใช่การนำร่อง และไม่ใช่การทดลอง) เป็นการทำให้แบบจริงจังเป็นต้นแบบที่จะขับเคลื่อนและขยายต่อไป

จากการศึกษาถึงสาเหตุว่าทำไมประเทศไทยเราจึงนำแพ่งมารวมกับพาณิชย์ เพราะสมัยก่อนกฎหมายส่วนใหญ่มักจะรวมอยู่ด้วยกัน แต่ในบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ก็จะแยก แต่เพิ่งมาแยกทีหลัง ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสเห็นว่าการค้าเริ่มมากขึ้น เพราะเหตุการณ์ล่าอาณานิคม แต่ของประเทศเยอรมันก็มีการแยกเหมือนกัน แต่แยกจากสิ่งที่ทำมา เอาสิ่งที่เคยปฏิบัติมาเขียนเป็นหลักกฎหมาย เป็นการเอาประเพณีทางการค้ามาเขียนเป็นกฎหมาย แต่สำหรับประเทศไทยหลังจากที่มีชาวต่างชาติ (น่าจะฮอลันดา) มาค้าขายกับเรา ในช่วงแรกแม้จะมีการค้าขายกับต่างชาติแต่ก็ไม่ได้มากมายนัก ไม่มีความซับซ้อน มักจะใช้วิธีการแลกเปลี่ยน ไม่ยุ่งยาก จึงเขียนกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวมไว้ด้วยกัน การจดทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทก็มีไม่มาก เมื่อการค้าในรูปแบบของประเทศไทยไม่ซับซ้อน ในเบื้องต้นจึงมีการรวมแพ่งและพาณิชย์ไว้ด้วยกัน แต่เมื่อเวลาผ่านไป ประเทศมีการพัฒนา การค้าขายมากขึ้น จึงเกิดคำถามว่าถึงเวลาที่เราจะต้องปรับเปลี่ยนแล้วหรือยัง ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า ถึงเวลาที่เราจะต้องแยกกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่ง การแยกก็มีหลักว่า แพ่ง ก็คือเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของบุคคล อะไรก็ตามที่เกี่ยวกับสิทธิของบุคคลคือแพ่ง แต่ถ้าอะไรก็ตามที่เกี่ยวกับธุรกิจ เกี่ยวกับการค้ำนั้นคือพาณิชย์ แต่การที่คนจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ต้องขึ้นอยู่กับผู้บริหารทั้งในองค์กรและในระดับประเทศ

การแยกกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่ง ไม่ใช่การแยกแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาต่างหากที่สำคัญ เราจะแยกออกจากกันไปทำไมถ้าวิธีพิจารณาอย่างเหมือนเดิม แต่ที่เราต้องแยกเพราะถ้าเรายังรวมกันอยู่ วิธีพิจารณาความก็ยังคงต้องใช้วิธีพิจารณาความแพ่ง แม้จะมีวิธีพิจารณาคดีโมโนสารี่ วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ เราจึงต้องดูวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ที่เหมาะสม ดูว่าคดีพาณิชย์เป็นคดีที่ต้องการรูปแบบแบบไหน การแข่งขันทางการค้าสูงขึ้นทุกวัน ความเร็วเป็นสิ่งสำคัญ ต้องไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน ต้องสะดวก รวดเร็ว และสิ่งสำคัญที่สุดคือผู้ที่จะทำหน้าที่ตัดสินคดีเรื่องพาณิชย์หรือเรื่องการค้าจะต้องเข้าใจรูปแบบการค้าที่แท้จริง มิฉะนั้นแล้วจะไม่

สามารถทำให้เกิดความเป็นธรรมในใจแก่คู่ความได้ เพราะสิ่งที่ศาลตัดสินคือความเป็นธรรมที่เรา ตัดสินออกไป แต่ความเป็นธรรมในใจคือความเป็นธรรมที่เกิดขึ้นในใจของคู่ความ ตรงนี้คือสิ่งที่สำคัญ ที่สุด ดังนั้น เหตุที่ต้องแยกก็เพราะว่าคดีพาณิชย์มีลักษณะพิเศษ หากไม่แยกเราจะถูกครอบด้วยวิแพ่ง แต่ถ้าแยกเราจะสามารถมีวิธีพิจารณาเองได้ เช่น คดีการค้าระหว่างประเทศ คดีทรัพย์สินทางปัญญา ก็จะมีระเบียบของเขาเอง จะยื่นจะย่อ จะบริหารจัดการเองได้ แต่ศาลภาษีฟ้องวันนี้จะนัดอีกที่ไม่เกิน สองเดือนได้สี่พยานแล้ว นอกจากคดีน้อยแล้ว ส่วนหนึ่งคือการบริหารจัดการ ต่อให้คดีน้อยแต่ถ้าไม่มีวิธีบริหารจัดการมันก็ยุ่ง การแยกไม่ใช่การแยกแค่ตัวอาคาร ตัวหนังสือ แล้วจะเกิดผลของความเป็น ธรรมขึ้น ผลของความเป็นธรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อทุกองค์รวมมาประกอบกัน

สำหรับคำถามต่อมาว่าผู้พิพากษาจะเข้าใจในคดีการค้าได้แค่ไหนนั้น ทำให้เกิดมี ผู้พิพากษาสมทบ ผู้เชี่ยวชาญทางการค้าที่เป็นกลางมาให้ความเห็นเราเหมือนในรูปแบบของศาล เยาวชน ศาลทรัพย์สินทางปัญญา ไม่ว่าจะเราจะดูตัวอย่างจากประเทศไหนก็ตามเราก็ต้องมาปรับให้ เข้ากับประเทศเราด้วย ในรูปแบบของศาลเรา ผู้พิพากษาจะมีความเชี่ยวชาญด้านพาณิชย์หากผู้ พิพากษานั้นมีมาจากพื้นฐานของครอบครัว แต่ก็ยังไม่สามารถเรียกได้ว่าผู้เชี่ยวชาญ เพราะฉะนั้น มีการกำหนดให้ต้องจบเฉพาะทาง เป็นคุณสมบัติที่จะใช้ในการทำงานที่สำคัญที่สุด

ประเด็นต่อมาคือเรื่องการกำหนดทุนทรัพย์คดีที่มีลักษณะพาณิชย์ สิงคโปร์กำหนด ทุนทรัพย์คดีอยู่ที่ 2,000,000 ดอลลาร์ (ประมาณ) (ท่านนำสถิติคดีตามประเภทที่ศาลฎีกากำหนด ย้อนไป 5 -10 ปี มาเฉลี่ยว่าทุนทรัพย์อยู่ประมาณไหน ถ้าแบ่งแล้วกระเทือนต่อศาลแพ่งเยอะหรือไม่) ถ้ากำหนดทุนทรัพย์เราจะต้องดูว่าเราประสงค์จะให้คดีที่มีทุนทรัพย์สูง มีลักษณะเป็นมหภาค เป็นคดี พณิชย์ ส่วนคดีพาณิชย์อื่นก็เป็นทั่วไป

3. ความหมายของ “ศาลทางการค้า” ตามประเด็นตามด้านที่ 9 ด้านการบังคับให้เป็นไปตาม ข้อตกลง มีความสอดคล้องหรือมีความแตกต่างอย่างไรกับศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้า ระหว่างประเทศ และศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ

กรณีศาลทรัพย์สินฯ ความสอดคล้อง จะสอดคล้องในลักษณะที่มุ่งเน้นไปที่คดีที่ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ แต่ที่ไม่สอดคล้องคือ ศาลทรัพย์สินฯมีการออกกฎระเบียบ มีประกาศ ที่ สามารถกำหนดกระบวนการพิจารณาให้ยื่นย่อขยาย ยืดหยุ่นกว่า วิ แพ่ง แต่แผนกคดีพาณิชย์และ เศรษฐกิจที่แพ่งกรุงเทพใต้นั้น เมื่อเรายังไม่มีการแยกประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาออกจากแพ่ง เรา จึงถูกครอบด้วยกระบวนการตามวิธีพิจารณาความแพ่งอยู่ แม้จะมีการกำหนดกรอบระยะเวลาให้ เร็วยิ่งขึ้น กำหนดให้ไม่เกิน 6 เดือน และมีการเลือกผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านพาณิชย์และ สนใจคดีพาณิชย์มาทำแค่สองคณะ เพื่อให้เป็นต้นแบบที่จะสามารถขยายผลต่อไปได้ในอนาคต

กรณีศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจเห็นว่าสอดคล้องกัน เพราะเราเอาประเภทคดีเดียวกันมา ถ้าศาลฎีกาขยายกรอบเราก็ขยายตาม และศาลอุทธรณ์ก็ควรจะต้องเปิดเป็นลำดับขึ้นไป

4. แนวทางการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อรองรับการจัดตั้งศาล/แผนก คดีที่มีลักษณะทางพาณิชย์เพื่อให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดตามรายงาน Ease of doing business

ก่อนอื่นก็ต้องดูก่อนว่าปัจจุบันการพิจารณาคดีในเชิงลักษณะของคดีพาณิชย์ที่เป็นคดีพาณิชย์จริง ๆ ศาลเราได้รับคำติชมจากประชาชนในลักษณะไหน เพื่อที่จะมาเป็นข้อมูลว่าถึงเวลาหรือยังที่เราจะต้องแยกพาณิชย์ออกมาจากแพ่งทั่วไป หากถึงเวลาแล้วก็ต้องดูว่าเมื่อแยกมาแล้วประเภทคดีไหนที่จะแยกบ้าง แล้วคู่ความ ทุนทรัพย์ อย่างไร ต้องชัดเจน และต้องมีการออกวิธีพิจารณาคดีพาณิชย์ขึ้นต่างหาก (หากมีวิธีพิจารณาต่างหากจะสามารถกำหนดได้ว่าจะให้อุทธรณ์ต่อศาลไหน) แล้วก็ต้องมีการเลือกผู้พิพากษาที่จะปฏิบัติหน้าที่ ตรงนี้มีความสำคัญมากกว่าลำดับอาวุโส ส่วนผู้พิพากษาสมทบก็มีความสำคัญเหมือนกัน

5. ความสำคัญของ IFCE ที่มีผลต่อการบริหารงานของศาลยุติธรรม และแนวทางการบริหารงานของศาลยุติธรรมตามกรอบการดำเนินงานของ IFCE

ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคที่ไม่ยอมรับการประเมิน เรามั่นใจ แต่เราจะต้องให้คนอื่นยอมรับด้วย เพราะเราไม่ได้อยู่บนเดี่ยวบนโลกใบนี้ แม้เราจะบอกว่าเราดีมีมาตรฐาน แต่เราก็ต้องมีอะไรที่เป็นสากลมาทดสอบ ต้องทำความเข้าใจกับทุกคนในองค์กรว่าหากข้อไหนที่เรายังไม่เต็ม เราสามารถพัฒนาไปได้อีก หรือเราทำดีแล้วแต่ยังพัฒนาได้อีกหรือไม่ แต่ตอนนี้เรายอมรับที่จะรับการประเมินแล้ว ผู้บริหารเราพิจารณาแล้วว่าต้องมี แต่ทำอย่างไรไม่ให้กระทบคนของเราด้วย เป็นเหตุให้ศาลยุติธรรมปรับเปลี่ยนให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้คนของเราได้สบายขึ้น

คำถามเพิ่มเติม

ผู้เชี่ยวชาญในคดีพาณิชย์ควรมีลักษณะแบบใด

ผ่านการอบรม หรือจบมาปริญญาหนึ่ง ไม่อย่างนั้นจะเป็นผู้เชี่ยวชาญได้อย่างไร แต่อย่างไรก็ตามแม้ศาลเราจะมีผู้พิพากษาที่จบกฎหมายด้านการค้าธุรกิจ แต่ไม่ได้หมายความว่าบุคคลเหล่านี้จะสามารถเข้ามาทำหน้าที่ได้ เพราะศาลยุติธรรมไทยเรายังยึดติดกับหลักอาวุโส และที่สำคัญการประสบการณ์ของผู้พิพากษาแต่ละท่าน

สัมภาษณ์ นายธรรมนุญ สงวนเขียว

ตำแหน่ง นิติกรชำนาญการพิเศษ หัวหน้าส่วนพัฒนากฎหมาย สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม

1. เหตุผลความจำเป็นในการจัดตั้งศาลยุติธรรมชั้นต้นในภูมิภาคต่าง ๆ

การจัดทำภารกิจตามกฎหมายนี้สอดคล้องกับหน้าที่หลักของศาลยุติธรรมในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และตามแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๑ -๒๕๖๔ ยุทธศาสตร์ J (Justice for AI ยึดมั่นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยหลักนิติธรรม เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของศาลจังหวัด และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนในท้องที่ที่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด เสมอภาค และเป็นธรรม และเนื่องด้วยปัจจุบันมีคดีความเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาที่อยู่ในอำนาจของศาลในจังหวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมากและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งศาลชั้นต้นในบางพื้นที่ของจังหวัดอาจมีเพียงศาลเดียวที่ต้องรับภาระการพิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่ในอำนาจทั้งคดีของศาลแขวงและศาลจังหวัด ประกอบกับระยะทางในการเดินทางไปศาลในพื้นที่บางอำเภอมีระยะทางค่อนข้างไกล ทำให้ประชาชนผู้มีอรรถคดีและผู้เกี่ยวข้องไม่ได้รับความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทางไปติดต่อกับศาลดังกล่าว ดังนั้น เพื่อให้การบริหารราชการศาลยุติธรรมมีความเหมาะสมกับปริมาณคดี ให้การพิจารณาพิพากษาคดีเกิดความ เป็นเอกภาพ และส่งเสริมให้กระบวนการยุติธรรมมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สำนักงานศาลยุติธรรมจึงต้องดำเนินการสำรวจความพร้อมในการเปิดทำการศาลชั้นต้นในพื้นที่ของจังหวัดทั่วราชอาณาจักร โดยต้องมีการดำเนินการทั้งทางด้านการบริหารจัดการและกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม การที่จะเปิดทำการศาลชั้นต้นในพื้นที่ใด จะต้องผ่านการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม โดยต้องให้ความเห็นชอบต่อร่างกฎหมายที่เสนอและวันเปิดทำการของศาลนั้น ๆ ก่อนเสนอเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งก่อนมีการเสนอร่างกฎหมาย สำนักงานศาลยุติธรรมจะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ เพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำร่างกฎหมายที่จัดตั้งศาล และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการดำเนินการและรองรับการเปิดทำการของศาล ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กระทรวงมหาดไทย สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และสำนักกิจการยุติธรรม ทั้งนี้ หน่วยงานดังกล่าวต้องให้ความเห็นชอบด้วยการเปิดทำการของศาลตามที่สำนักงานศาลยุติธรรมเสนอ

โดยการจัดทำภารกิจตามกฎหมายนี้สอดคล้องกับหน้าที่หลักของศาลยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี และการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ อันเป็นการแบ่งเบาภาระ

ของศาลชั้นต้นในพื้นที่ของแต่ละจังหวัด และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด เสมอภาค และเป็นธรรม อีกทั้ง เรื่องการจัดตั้งศาลถือเป็นนโยบายระดับประเทศที่ต้องนำเสนอคณะรัฐมนตรีตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พงศ. 2548 เพื่อมีมติให้ความเห็นชอบก่อนการเปิดทำการทุกครั้ง

2. ในการจัดตั้งศาลยุติธรรมชั้นต้นในภูมิภาคต่าง ๆ สำนักงานศาลยุติธรรมต้องพิจารณา ประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ด้านการวางแผนงาน

เป็นหน้าที่ของสำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรมที่จะต้องดำเนินการจัดทำแผนการจัดตั้งศาลชั้นต้นประเภทต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ทั่วราชอาณาจักร โดยคำนึงถึงปริมาณคดี เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์และทำเป็นตัวชี้วัดถึงความเหมาะสมในการจัดตั้งศาลในแต่ละพื้นที่

- ด้านงบประมาณ

สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม เป็นผู้จัดตั้งงบประมาณและเสนอของบประมาณในการจัดตั้งศาล ซึ่งต้องเป็นไปตามแผนการจัดตั้งศาลและแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม รวมถึงความเหมาะสมในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

- ด้านอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์

โดยหลักแล้ว การจะเปิดทำการศาลชั้นต้นในท้องที่ใด สำนักงานศาลยุติธรรม โดยสำนักออกแบบและก่อสร้างจะต้องดำเนินการประสานงานและจัดหาสถานที่ที่ดินเพื่อแสดงให้เห็นถึงความพร้อมในการเปิดทำการศาล และต้องเป็นไปตามมาตรฐานในการก่อสร้างอาคารศาลตามที่กำหนดไว้โดยกฎหมายหรือระเบียบและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ส่วนความพร้อมในด้านวัสดุอุปกรณ์ สำนักบริหารทรัพย์สินจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักบริหารงานออกแบบและก่อสร้าง เป็นต้น

- ด้านบุคลากร

ในส่วนนี้ จะอยู่ในความดูแลของสำนักคณะกรรมการข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม และสำนักคณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม ที่จะต้องเป็นผู้กำหนดกรอบอัตรากำลังตามหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยทางด้านงบประมาณ สถิติคดี เป็นต้น โดยจะต้องรอให้คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมให้ความเห็นชอบในร่างกฎหมายที่เป็นทำการศาลก่อน แล้วจึงมีการกำหนดกรอบอัตรากำลังที่เหมาะสมต่อภารกิจการอำนวยความสะดวกยุติธรรม

- ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เช่น การพิจารณาในภาพรวมของการเสนอร่างกฎหมายเพื่อจัดตั้งศาลชั้นต้น จะต้องพิจารณาให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด ดังนี้

เกณฑ์จัดตั้งศาลจังหวัด

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
1. สถิติคดีรับใหม่เฉลี่ย 1 ปี	ไม่น้อยกว่า 1,000 คดี
2. ระยะทางระหว่างศาลใหม่กับศาลเดิม	ไม่น้อยกว่า 70 กิโลเมตร หรือเดินทางด้วยรถยนต์ เกินกว่า 1 ชั่วโมง
3. การคมนาคมระหว่างอำเภอของศาลใหม่	มีความสะดวก
4. จำนวนประชากรในเขตศาลใหม่	ไม่น้อยกว่า 120,000 คน และมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
5. ที่ดิน	มีความพร้อมสำหรับจัดตั้งศาล
6. ความเห็นชอบของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงาน	เห็นชอบด้วยเป็นส่วนใหญ่
7. ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่	ประชาชนเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่

เกณฑ์การจัดตั้งศาลแขวงในภูมิภาค (ตามมติ ก.บ.ศ. ในการประชุมครั้งที่ 7/2558 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2558)

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
1. จำนวนประชากรในเขตศาลใหม่	ไม่น้อยกว่า 30,000 คน
2. สถิติคดีรับใหม่เฉลี่ย 3 ปี	ไม่น้อยกว่า 1,000 คดี
3. ระยะทางระหว่างศาลใหม่กับศาลเดิม	ไม่น้อยกว่า 40 กิโลเมตร
4. การคมนาคมระหว่างอำเภอของศาลใหม่	มีความสะดวก
5. เนื้อที่ศาล	ไม่น้อย 10 ไร่
6. ความเห็นชอบของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงาน	เห็นชอบด้วยเป็นส่วนใหญ่
7. ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่	ประชาชนเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่

ทั้งนี้ ให้ยกเว้นหลักเกณฑ์บางข้อ เพื่อประโยชน์ในการกระจายความยุติธรรมในแก่ประชาชน

ทั้งนี้ เมื่อกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลที่จะมีการเปิดทำการในพื้นที่กำหนดให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว สำนักงานศาลยุติธรรมจะเชิญประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมในการเปิดทำการศาลต่อไป

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	รัศมีเพ็ญ บุญเนตร
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา ปีการศึกษา 2552: นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการ วิจัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล สำนักงานศาลยุติธรรม
ทุนการศึกษา	2560: ทุนปริญญาเอก สำนักงานศาลยุติธรรม
ผลงานทางวิชาการ	รัศมีเพ็ญ บุญเนตร. “การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม” คุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2567. ----- “การปล่อยชั่วคราวโดยนำกรมธรรม์ประกันภัยอสังหาริมทรัพย์เป็นหลักประกัน” นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552. ----- “การบริหารจัดการคดีพาณิชย์ในศาลยุติธรรม” <u>ตุลพาห.</u> เล่มที่ 2 ปีที่ 70 ฉบับ ประจำเดือนพฤษภาคม - สิงหาคม 2556.
ประสบการณ์ทำงาน	พ.ศ. 2539 – ปัจจุบัน ผู้อำนวยการสำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการวิจัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล สำนักงานศาลยุติธรรม